

ACTIVE CITIZENS AKTYWNA SPOŁECZNOŚĆ

Połączenia globalne, zaangażowanie lokalne

ACTIVE CITIZENS - AKTYWNA SPOŁECZNOŚĆ

PODRĘCZNIK DLA OSÓB FACYLITUJĄCYCH

www.activecitizens.britishcouncil.org

Copyright 2011 (v3 2013) The British Council

All rights reserved. This material may not be reproduced in any manner without the written permission of the copyright.

PODZIĘKOWANIA

British Council składa gorące podziękowania za zaangażowanie w powstanie polskiej wersji językowej podręcznika następującym instytucjom i osobom: Gminie Miejskiej Kraków – Urzędowi Miasta Krakowa, Wydziałowi Rozwoju Miasta (w szczególności Referatowi ds. Rewitalizacji), który pokrył koszty tłumaczenia, tłumaczom z Zespołu Tłumaczy Przysięgłych SIGILLUM Sp. z o.o. z Krakowa, oraz Magdalenie Wiechniak i jej zespołowi, w szczególności Dorocie Pomadowskiej, która czuwała nad jakością przekładu.

Za wnikliwą redakcję i edycję tekstu podręcznika, ze szczególnym uwzględnieniem użycia języka równościowego, odpowiedzialne były Ewa Kownacka i Barbara Borowiak.

Spis treści

1. WPROWADZENIE	10
1.1 Podręcznik	10
1.2 The British Council	10
1.3 Kontekst	11
1.4 Cele	11
Ryc. 1 – Pionowe i poziome sieci społeczne	12
1.5 Wyniki	12
1.6 Nauka	12
1.6.1 Profil osoby uczestniczącej	12
1.6.2 Wyniki szkolenia	13
1.6.3 Ryc. 2 – Proces uczenia się	14
1.7 Działanie	15
1.7.1 Ryc. 3 – proces realizacji	16
1.7.2 Opis działań	17
2. PRZYGOTOWANIE TWOICH WARSZTATÓW	19
3. REALIZACJA TWOICH WARSZTATÓW	26
3.1 Zasady	27
3.2 Monitorowanie i ewaluacja	27
3.3 Metody facylitacji	28
Przemyśl indywidualnie, podziel się w parze, podziel się z grupą	28
Wizyta w galerii	28
Kawiarnia („World Cafe”)	29
3.4 Ważne umiejętności i postawy w programie Aktywna Społeczność	31
4. PO WARSZTATACH	34
5. FORMY PRACY PODCZAS WARSZTATÓW	35
FORMY PRACY – WPROWADZENIE DO PROGRAMU ACTIVE CITIZENS - AKTYWNA SPOŁECZNOŚĆ	36
Ćwiczenie 0.1 Globingo (20 minut)	37
Ćwiczenie 0.2 Szybkie randki / szybkie rundki (15 minut)	38
Ćwiczenie 0.3 Drzewo oczekiwań (30 minut)	39
Ćwiczenie 0.4 Podstawowe cele (10 minut)	41
Ćwiczenie 0.5 Wizja programu Active Citizens - Aktywna Społeczność (1 godz. 30 minut)	42

Ćwiczenie 0.6 Rzeka – proces uczenia się w programie Active Citizens – Aktywna Społeczność (1 godz. 30 minut).....	45
Ćwiczenie 0.7 Sieci społeczne/ wizytówki (1 godz. 15 minut).....	46
TOŻSAMOŚĆ I KULTURA	47
1.FORMY PRACY – MODUŁ 1	50
Ćwiczenie 1.1 Ja i moja tożsamość (1 godz. 30 minut).....	50
Ćwiczenie 1.2 Okulary tożsamości (45 minut).....	52
Ćwiczenie 1.3 Dwie prawdy, jedno kłamstwo (30 minut)	53
Ćwiczenie 1.4 Nasze założenia (30 minut)	54
Ćwiczenie 1.5 Widoczne i ukryte strony naszej tożsamości (30 minut)	55
Ryc. 16: Okno Johari	58
Ćwiczenie 1.6 Ściana Chwały (1 godzina)	59
Ćwiczenie 1.7 Kulturowe powiązania (45 minut)	60
Ćwiczenie 1.8 Płeć biologiczna a kulturowa (45 minut)	62
Ćwiczenie 1.9 Kto, ja? (45 minut)	65
Ćwiczenie 1.10 Schematy i ich przełamywanie (1 godzina 30 minut).....	66
Ćwiczenie 1.11 Kolonializm i imperializm (30 minut).....	70
Ćwiczenie 1.12 Siła założeń (45 minut)	73
Ćwiczenie 1.13 Badanie bagażu kulturowego (45 minut)	74
Ćwiczenie 1.14 Docenianie różnorodności (30 minut).....	75
2.FORMY PRACY – MODUŁ 2	78
Czym jest dialog międzykulturowy?	78
Dlaczego to jest ważne?	79
Ćwiczenie 2.1 Słoń w ciemności (10 minut)	80
Ćwiczenie 2.2 Cztery słowa (1 godzina).....	84
Ćwiczenie 2.3 Dialog nie jest... (45 minut)	86
Ćwiczenie 2.4 Docenianie różnic (45 minut)	88
Ćwiczenie 2.5 Słuchanie na trzech poziomach (45 minut)	89
Ćwiczenie 2.6 Siła pytań (30 minut)	92
Ćwiczenie 2.7 Nasze wewnętrzne pytania (1 godzina)	94
Ćwiczenie 2.8 Potęga mowy ciała (30 minut).....	96
Ćwiczenie 2.9 Informacja zwrotna (45 minut)	98
Ćwiczenie 2.10 Komunikaty „Ja”: udzielanie informacji zwrotnej (45 minut)	99
Ćwiczenie 2.11 Dialog w akwarium (1 godzina 30 minut).....	100

Ćwiczenie 2.12 Teatr interaktywny (35 minut)	101
Ćwiczenie 2.13 Opowiadanie historii jako dialog (1 godzina 30 minut).....	102
Ćwiczenie 2.14 Doceniająca Docieklivość – Appreciative Inquiry (1 godzina)	104
Ćwiczenie 2.15 Facylitacja dialogu w społeczności (90 minut)	108
Czym jest społeczność?	112
Czym jest aktywne obywatelstwo?	112
Czym jest globalne obywatelstwo?	113
3.FORMY PRACY – MODUŁ 3	115
Ćwiczenie 3.1 Mapa społeczności (1 godzina 30 minut)	115
Ryc. 29: Ikonki, które można wykorzystać do tworzenia mapy społeczności	116
Ćwiczenie 3.2 Kto decyduje? (2 godziny)	117
Ćwiczenie 3.3 Droga władzy (1 godzina)	120
Ćwiczenie 3.4 Władza, wpływ i wstawiennictwo (45 minut)	122
Ćwiczenie 3.5 Wykres władzy (45 minut).....	124
Ćwiczenie 3.6 Czym jest władza? (40 minut).....	126
Ćwiczenie 3.7 Władza w naszych społecznościach (30 minut).....	128
Ćwiczenie 3.8 Połączenia globalne, zaangażowanie lokalne (30 minut).....	130
Ćwiczenie 3.9 Nasze społeczności (30 minut)	132
Ćwiczenie 3.10 Ubuntu – odkrywanie naszych powiązań (30 minut)	134
Ćwiczenie 3.11 Globalny Pstryk (30 minut).....	135
Ćwiczenie 3.12 Systemy, których częścią jesteśmy (45 minut)	137
Ćwiczenie 3.13 Symulacja systemu (50 minut)	139
Myślenie systemowe: przykład	143
Ćwiczenie 3.14 Zasady prowadzenia działań społecznych (30 minut)	145
Ćwiczenie 3.15 Rozumienie społeczności (1 godzina 30 minut)	147
Ćwiczenie 3.16 Przygotowanie do wizyty w społeczności (30 minut).....	149
Ćwiczenie 3.17 Określenie miejsca podjęcia interwencji w formie inicjatywy społecznej (15 minut).....	150
Ćwiczenie 3.18 Wizja zmian, które chcemy osiągnąć (90 minut).....	151
Ćwiczenie 3.19 Ustalanie priorytetów (45 minut).....	152
Ćwiczenie 3.20 Diagram konfliktu (90 minut)	153
Ćwiczenie 3.21 Ustalanie pozycji, interesów i potrzeb w społeczności (90 minut)	157
4.PLANOWANIE DZIAŁAŃ SPOŁECZNYCH.....	160
FORMY PRACY – MODUŁ 4	162
Ćwiczenie 4.1 Cykl projektowy (1 godzina)	162

Ćwiczenie 4.2 Drzewo problemu / drzewo celów (2 godziny)	164
Tabela 18: Tabela różnych rodzajów zmiany.....	167
Ćwiczenie 4.3 Nasze pomysły, nasze założenia (1 godzina)	168
Ćwiczenie 4.4 Wyznaczanie priorytetów w Kawiarni (1 godzina 30 minut).....	170
Ćwiczenie 4.5 Koperta pomysłów (1 godzina 20 minut)	172
Ćwiczenie 4.6 Obrazy zmiany (1 godzina 30 minut).....	173
Ćwiczenie 4.7 Matryca bostońska (25 minut)	174
Ćwiczenie 4.8 Informuj, konsultuj, angażuj (1 godzina 15 minut)	175
Ćwiczenie 4.9 Oś Czasu (1 godzina 30 minut)	177
Ćwiczenie 4.10 Wskaźniki sukcesu (1 godzina 45 minut).....	178
Ćwiczenie 4.11 Przygotowanie planu inicjatywy społecznej (2 godziny 30 minut).....	181
Ćwiczenie 4.12 Identyfikacja ryzyka (1 godzina)	184
Ćwiczenie 4.13 Targi Inicjatyw Społecznych (1 godzina 45 minut)	185
Ćwiczenie 4.14 Promowanie inicjatywy społecznej (1 godzina)	186
Ćwiczenie 4.15 Inicjatywa społeczna w warunkach konfliktu – narzędzie analizy pola sił (1 godzina).....	187
Ćwiczenie 4.16 Praca z konfliktem (1 godzina 30 minut).....	189
ZAŁĄCZNIK 1 PRZEWODNIK PO MATRYCY LOGICZNEJ	195
Wskazówki.....	196
OD CZEGO MAM ZACZAĆ?	197
Kroki analizy interesariuszy i interesariuszek.....	198
Drzewo problemu.....	201
Drzewo celów	202
Analiza strategii	203
Analiza PEST.....	204
Działania i harmonogram	215
Wkład i budżet.....	216
Ćwiczenie 1 Wykres władzy (25 minut).....	220
Ćwiczenie 2 Analiza SWOT (25 minut).....	222
Ćwiczenie 3 Matryca logiczna oczekiwań (40 minut).....	223
Ćwiczenie 4 Analiza matrycy logicznej i cyklu projektu (1 godzina 20 minut)	226
Ćwiczenie 5 Studium przypadku: analiza interesariuszy (1 godzina 45 minut).....	227
Ćwiczenie 6 Studium przypadku: analiza problemu (30 minut).....	229
Ćwiczenie 7 Studium przypadku: analiza celów (20 minut)	230
Ćwiczenie 8 Matryca logiczna - puzzle (1 godzina)	231

Ćwiczenie 9 Cele i wyniki (1 godzina 15 minut).....	232
Ćwiczenie 10 Założenia (45 minut).....	233
Ćwiczenie 11 Wskaźniki (1 godzina 55 minut).....	234
Ćwiczenie 12 Refleksje nad ramą logiczną (15 minut)	236
Ćwiczenie 12 Wyzwania metody matrycy logicznej (30 minut)	237
Ćwiczenie 14 Identyfikacja ryzyk i metod ich niwelowania (1 godzina).....	238
Ćwiczenie 15 Prezentacja planów, konsultacje i wymiana poglądów (1 godzina 30 minut)	239
Ćwiczenie 16 Komunikowanie o Twoim projekcie (45 minut)	240
HANDOUT 1	241
HANDOUT 2	242
ZAŁĄCZNIK 2 PORADNIK KOMUNIKACJI PUBLICZNEJ	245
BIBLIOGRAFIA	249
GLOSARIUSZ	251

“Świat staje się coraz gęściej zaludniony...
Zależnie od okoliczności, dialog ponad
granicami może być zachwycający lub
irytujący; jednak przede wszystkim jest on
nieuchronny.”

Kwame Anthony Appiah (filozof współczesny)

1. WPROWADZENIE

1.1 Podręcznik

Podręcznik ten powstał w celu wsparcia facylitatorek i facylitatorów w przygotowaniu i prowadzeniu programu Active Citizens - Aktywna Społeczność na całym świecie.

Aktywna Społeczność to program aktywizacji liderów i liderek społecznych, który wspiera dialog międzykulturowy oraz kształtowanie poczucia odpowiedzialności społecznej jako podstawowych kompetencji przywódczych w XXI wieku.

British Council realizuje program Aktywna Społeczność we współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego na całym świecie. Program powstał w roku 2008 i był już realizowany w Europie, na Bliskim Wschodzie, w Afryce i w Azji Południowej. Dotychczas objął swym działaniem ponad 100 000 ludzi w formie warsztatów, konferencji, badań społecznych oraz międzynarodowych wizyt studyjnych.

Podręcznik podzielony jest na pięć rozdziałów – informacje o programie, przygotowanie warsztatów, prowadzenie warsztatów oraz praca powarsztatowa. Znajduje się tutaj także kompendium projektów szkoleniowych, pomocnych w realizacji całego cyklu szkoleń.

1.2 The British Council

British Council jest organizacją angażującą się w rozwój międzynarodowych stosunków kulturalnych, które wzmacniają relacje Wielkiej Brytanii z innymi krajami na całym świecie.

Wierzimy, że w świecie pełnym współzależności i gwałtownych zmian najważniejsze jest stwarzanie ludziom możliwości lepszego zrozumienia i uczenia się od siebie nawzajem, co pozwala budować bezpieczną, lepszą i stabilniejszą przyszłość dla nas wszystkich.

Wizją programu jest świat, w którym ludzie mają możliwość pokojowego i efektywnego wspólnego zaangażowania na rzecz zrównoważonego rozwoju¹ swoich społeczności.

1

Zrównoważony rozwój (sustainable development): „Proces mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych **obecnego pokolenia**, w sposób umożliwiający realizację tych samych dążeń **następnym pokoleniom**”. (Światowa Komisja Środowiska i Rozwoju, 1987 <http://www.unesco.pl/edukacja/dekada-edukacji-nt-zrownowazonego-rozwoju/unesco-a-zrownowazony-rozwoj/>). W języku angielskim słowo „sustain” ma wiele znaczeń, m.in. „wzmocnienie”, „trwanie”, „odżywianie” oraz „wsparcie” zarówno w znaczeniu „utrzymania”, „podtrzymania” jak i „dostarczenia”, „zaopatrzenia”, „zapewnienia (czegoś)”.

1.3 Kontekst

Ludzie i państwa są coraz bardziej powiązane ze sobą społecznie, kulturowo, politycznie i gospodarczo.

Podróże i turystyka, migracja ekonomiczna, komunikacja międzynarodowa i globalizacja systemów religijnych prowadzą do tego, że coraz częściej spotykamy się z różnorodnymi kodami kulturowymi w miejscu naszego zamieszkania. Wpływ takich zjawisk globalnych, jak zmiany klimatyczne czy międzynarodowe rynki finansowe, pokazuje, że nasze lokalne działania mogą mieć wielki wpływ na życie ludzi mieszkających tysiące kilometrów od nas.

Wyzwaniem dla liderów i liderów społecznych jest zrozumienie tych zjawisk, szacunek dla różnorodności społeczności i kultur oraz włączenie ich w pracę na rzecz naszego wspólnego dobra. Osoby aktywne społecznie powinny mieć świadomość skutków swojego działania i rozumieć współzależności oraz wykazywać się odpowiedzialnością społeczną.

1.4 Cele

Program Active Citizens - Aktywna Społeczność wspiera **rozwój społeczny na poziomie społeczności lokalnych**. Jego celem jest motywowanie członków i członkiń społeczności do podejmowania odpowiedzialności za ich społeczne potrzeby. Program oferuje wiedzę, umiejętności i doświadczenie niezbędne do artikulacji tych potrzeb i podejmowania działań na rzecz ich zaspokojenia.

Głównymi adresatkami i adresatami programu są osoby i instytucje aktywne lokalnie, pracujące z i w

społecznościach zmarginalizowanych. To ludzie cieszący się szacunkiem i zaufaniem w społeczności, działający niezależnie, w grupach nieformalnych lub w ramach organizacji społeczeństwa obywatelskiego, organizacji pozarządowe, grup wyznaniowych, osoby aktywne politycznie, pracujące z młodzieżą itp. To osoby wpływowe, pracujące na rzecz poprawy jakości życia ludzi w swojej społeczności.

Program pomaga rozwinąć umiejętności i zdobyć wiedzę pozwalającą identyfikować i angażować lokalne sieci społeczne, które pomagają w osiągnięciu wspólnych celów. Program pomaga także rozwijać umiejętności planowania i realizacji inicjatyw społecznych w formie projektów.

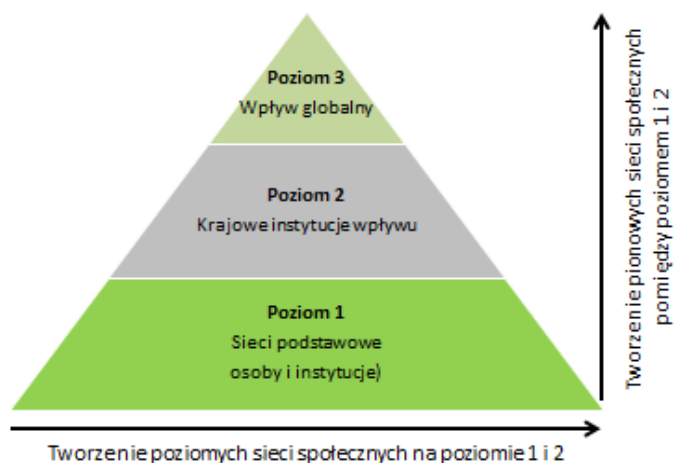
Sieci społeczne są tworzone poprzez powiązania pomiędzy jednostkami na poziomie danej społeczności, instytucje zaangażowane w działania społeczne na poziomie społeczności a także instytucje zaangażowane w dialog na temat polityki społecznej na poziomie krajowym. Taka definicja uwzględnia zatem także współpracę międzysektorową np. z biznesem, mediami itp. Budowanie sieci sprzyja spójności społecznej, odporności społeczności na konflikty i zwiększa poziom rozwoju społecznego. Więcej informacji na ten temat znajdziesz na rycinie 1 na str. 12.

Program Active Citizens - Aktywna Społeczność jest elastyczny i można go łatwo adaptować. Był już realizowany z najróżniejszymi grupami, od społeczności wiejskich na północno-zachodniej granicy Pakistanu po społeczności miejskie we Wschodnim Londynie, od społeczności narażonych na przemoc wyborczą w Kenii po osoby wewnętrznie przesiedlone w Sri Lance.

Świat, w którym jest więcej Aktywnych Obywateli i Aktywnych Obywatelek, to świat prowadzący do pozytywnych spotkań w ramach lokalnych społeczności i pomiędzy nimi, pomiędzy różnymi kulturami, świat otwartości i potrzeby uczenia się od siebie nawzajem i wzajemnego korzystania ze swoich doświadczeń.

Ryc. 1 – Pionowe i poziome sieci społeczne

Zastosowanie = np. Aktywizacja Młodzieży

1.5 Wyniki

Program szkoli facylitatorów i facylitorki, które i którzy mają potencjał inicjowania zmian w swoich społecznościach. To zespół facylitatorski wdraża potem program w swojej społeczności, w celu jej aktywizacji i podjęcia działań społecznych np. ich członkinie i członkowie angażują się na zasadzie wolontariatu w działania dla dobra społeczności. Facylitorki i facylitatorzy również wykorzystują nowe umiejętności bezpośrednio w działaniach społecznych i poprzez zaangażowanie w pracę społeczną w najróżniejszych formach.

Społeczność rozwija dzięki temu umiejętności, które pomagają jej zmierzyć się z wyzwaniami XXI wieku w świecie rozwijającej się globalizacji. Umiejętności te sprawdzają się zarówno w miejscu pracy, w społeczności, jak i w domu. Proces ten zwiększa pewność siebie, docenienie różnorodności, porozumienie w społecznościach lokalnych, regionalnych, krajowych, wzmacnia myślenie strategiczne i zwiększa szanse na rynku pracy.

1.6 Nauka

1.6.1 Profil osoby uczestniczącej

Osoby reprezentujące społeczności lokalne rozpoczynające udział w programie powinny:

- wykazywać się zrozumieniem lokalnej kultury i tożsamości
- posiadać sieć powiązań (np. społecznych, zawodowych, religijnych)
- być zainteresowane uczeniem się i poszerzaniem swoich horyzontów
- posiadać dobre umiejętności komunikacyjne
- wykazywać się uczciwością i poczuciem sprawiedliwości społecznej

1.6.2 Wyniki szkolenia

Tabela 1: Wyniki szkolenia

Moduł	Motyw	Wynik	Dni
0	Aktywna Społeczność – wprowadzenie	Zrozumienie programu Active Citizens - Aktywna Społeczność Budowanie zespołu, sieciowanie, tworzenie relacji w grupie	1/2
1	Ja: tożsamość i kultura	Pewność siebie Samoświadomość Zrozumienie źródeł i dynamiki kształtowania kultur i tożsamości, ich form wyrazu, powiązań i zmian jakim podlegają - Jak wyrażana jest tożsamość - Jak kultury powiązane są między sobą - Świadomość różnorodności kultur Docenienie różnorodnych punktów widzenia - Zdystansowane podejście założeń	1
2	Ja i Ty: dialog międzykulturowy	Zrozumienie roli i możliwości wykorzystania dialogu - Czym jest dialog? - Cel dialogu – rozwój społeczności Umiejętność uczenia się i dzielenia się na drodze dialogu - Nauka i dzielenie się poprzez dialog - Zrozumienie zasad dialogu - Rozwinięcie kompetencji wspierających dialog – umiejętność słuchania, zadawania pytań, rozwój społeczności	1
3	My: społeczności lokalne i globalne	Zrozumienie idei społeczności i powiązań pomiędzy społecznością lokalną i globalną - Idea społeczności - Zrozumienie własnej społeczności - Różnorodne spojrzenia na własną społeczność - Współzależności lokalne i globalne Umiejętność identyfikowania osób ważnych dla społeczności - Systemy i umiejętność myślenia systemowego - Władza i podejmowanie decyzji w społeczności - Myślenie systemowe jako wstęp do planowania zmiany społecznej Umiejętność identyfikowania wyzwań - Umocowanie i rozwijanie gotowości do działania - Podejmowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju - Identyfikowanie wyzwań i kwestii do rozwiązania przez społeczność Zwiększenie motywacji do działania	11/2
4	Planowanie działań społecznych	Kompetencje w planowaniu i zarządzaniu projektami - Wiedza o cyklu projektowym - Umiejętność analizy interesów i wpływów - Identyfikacja i analiza wyzwań - Ustalanie celów - Identyfikacja obszarów działania i interwencji - Tworzenie i opisywanie planu projektu - Monitorowanie i ewaluacja projektu	2
5	Realizacja działań społecznych	Doświadczenie realizacji działań społecznych	

1.6.3 Ryc. 2 – Proces uczenia się

Powyższy diagram prezentuje proces uczenia się uczestników i uczestniczek projektu. Proces ten realizowany jest na całym świecie wieloma różnymi sposobami, za pośrednictwem warsztatów, działań kreatywnych i wizyt studyjnych. Warsztaty mogą zostać zrealizowany jednorazowo w czasie co najmniej czterech dni lub w rozbiu na kilka spotkań. Całość programu podzielona jest na sześć etapów, a umiejętności zdobyte na każdym etapie kumulują się i wzajemnie się wzmacniają. Każdy moduł odgrywa istotną rolę w osiągnięciu ogólnego celu programu. W tym podręczniku używamy metafory podróży i rzeki (patrz Ćwiczenie 0.6 na str. 45). Po warsztatach uczestniczki i uczestnicy wracają do swoich społeczności i realizują działania społeczne na rzecz swojej społeczności.

Moduł 1 (Ja – tożsamość i kultura) skupia się na pogłębieniu zrozumienia kultury oraz tożsamości. Pomaga otworzyć się na nowe punkty widzenia, rozwija empatię, zainteresowanie pokojowym współżyciem, oraz poczucie społecznej odpowiedzialności. Te postawy i kompetencje są kluczowe dla tworzenia sieci społecznych i wspólnego radzenia sobie z wyzwaniami. Lepsze zrozumienie tożsamości i kultury pogłębia samoświadomość, rozumienie swoich własnych postaw i zachowań oraz ich konsekwencji, a także postaw i zachowań innych ludzi.

Moduł 2 (Ja i Ty – dialog międzykulturowy) oferuje różne podejścia do prowadzenia dialogu i zachęca do wykorzystania go jako narzędzia budowania wzajemnej empatii, zaufania i zrozumienia zarówno w obrębie jednej społeczności lub kultury jak i pomiędzy różnorodnymi społecznościami.

W ramach modułu 3 (Społeczność lokalna i globalna – My wspólnie) uczestnicy i uczestniczki pogłębiają zrozumienie swoich własnych społeczności oraz ich powiązań z tożsamością i kulturą. Wzmacniają poczucie odpowiedzialności za społeczność; poznają lokalny i globalny kontekst oraz zależności i powiązania swojej społeczności. Rozwijają umiejętności opisywania i analizy społeczności z wielu różnorodnych punktów widzenia – identyfikacji wyzwań, myślenia systemowego, podziału władzy. Są to umiejętności niezbędne do planowania adekwatnych działań oraz budowania partnerstw i sieci społecznych w celu ich realizacji. Osoby uczestniczące wykorzystują zdobyte kompetencje we własnej społeczności identyfikując wyzwania i potrzeby zmian oraz osoby, których zaangażowanie potrzebne jest do podjęcia koniecznych działań.

Moduł 4 (Planowanie działań społecznych). Uczestniczki i uczestnicy koncentrują się na zaplanowaniu inicjatywy społecznej w swoich społecznościach, analizując zaplanowane działania i ich możliwe rezultaty oraz konsekwencje z różnych perspektyw. Określają cele, doprecyzowują działania oraz sposoby ich realizacji.

Po warsztatach uczestnicy i uczestniczki podejmują zaplanowane inicjatywy we własnych społecznościach a następnie przedstawiają sprawozdanie z ich realizacji. Mogą to być projekty powiązane z działaniami już trwającymi w społeczności lub zupełnie nowe inicjatywy. Ich realizacja w społecznościach lokalnych jest kulminacją procesu szkolenia. Daje ona uczestniczkom i uczestnikom doświadczenie działania społecznego i oraz wzmacnia umiejętności przywódcze i poczucie odpowiedzialności społecznej.

Po udziale w warsztatach i realizacji projektów działań społecznych, program nadal wspiera osoby uczestniczące w rozwijaniu zdobytych umiejętności za pomocą działań uzupełniających. Uczestnicy i uczestniczki oraz organizacje partnerskie programu Active Citizens – Aktywna Społeczność mogą wnioskować o udział w międzynarodowych wizytach studyjnych oraz międzynarodowych spotkaniach sieciujących, mogą aktywnie działać w ramach międzynarodowej sieci Aktywnych Obywaterek i Obywateli i rozwijać inicjatywy społeczne w partnerstwach lokalnych i globalnych.

1.6.4. Aktywna Społeczność – proces uczenia się

Osoby uczestniczące zdobywają:

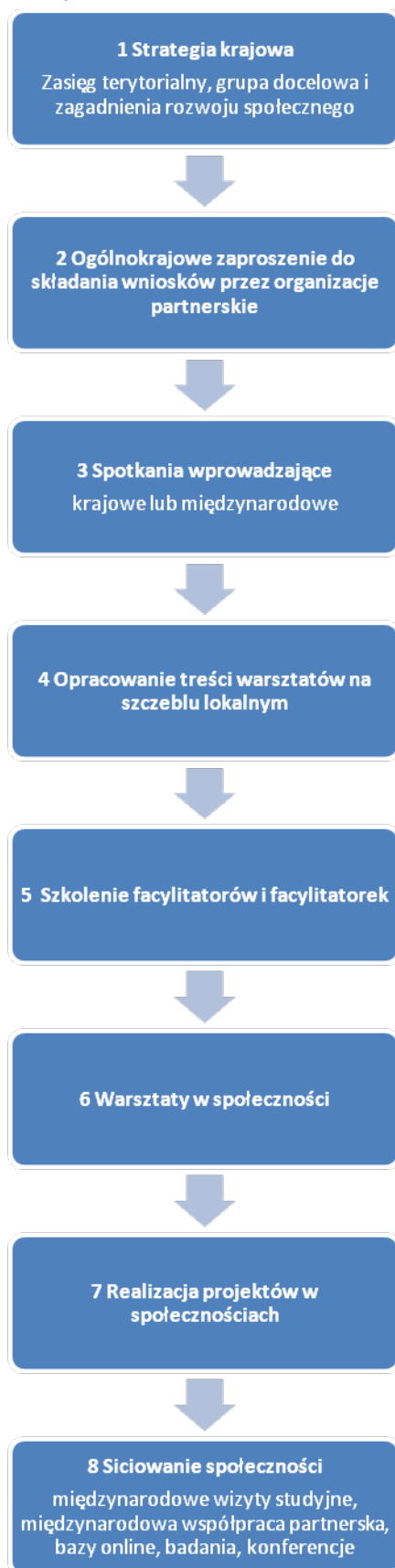
- umiejętności i zrozumienie dla prowadzenia dialogu międzykulturowego i współdziałania
- szerszą wiedzę na temat ich społeczności lokalnych, krajowych i globalnych oraz ich wspólnoty interesów
- umiejętności i doświadczenie w działaniach społecznych na poziomie społeczności
- umiejętność przekazywania wiedzy i kompetencji dalej w ramach społeczności

Po ukończeniu procesu uczenia się, jego uczestniczki i uczestnicy staną się Aktywnymi Obywatelkami i Obywatelami, czyli osobami, które są świadome swojej tożsamości oraz lokalnych i globalnych powiązań, których są częścią, a także świadome tego, jak ich decyzje i działania wpływają na ich społeczności i kultury. Zamiast tylko się przyglądać podejmują aktywne działania społeczne dla dobra społeczności. Są liderami i liderkami opinii. Posiadają umiejętności i motywację, aby działać na rzecz zaufania, zrozumienia i zaangażowania społecznego w lokalnych i globalnych społecznościach, do których należą.

1.7 Działanie

Rycina 3 na stronie 16 pokazuje poszczególne etapy działań w ramach programu. Zespół facylitatorski może być zaangażowany na już od pierwszego etapu realizacji programu, niemniej jednak podręcznik ten poświęcony jest głównie wsparciu działań na etapach 3-7.

1.7.1 Ryc. 3 – proces realizacji

1.7.2 Opis działań

Poniżej znajduje się opis każdego etapu działań w ramach programu Active Citizens - Aktywna Społeczność

Opracowanie treści warsztatów na szczeblu lokalnym

Lokalne organizacje partnerskie poznają cele projektu i globalne ramy procesu uczenia, a następnie opracowują treści i formę warsztatów dopasowaną do lokalnego kontekstu.

Szkolenie facylitatorskie (krajowe lub międzynarodowe)

Facylitatorki i facylitatorzy z różnych krajów, reprezentujący różnorodne społeczności i organizacje poznają treść, cele oraz metody pracy i rozwoju kompetencji programu Active Citizens - Aktywna Społeczność.

Warsztaty w społeczności lokalnej – kaskadowanie wiedzy u umiejętności

Reprezentanci i reprezentantki organizacji partnerskich powracają do swoich społeczności, rozpowszechniają wiedzę o programie i prowadzą warsztaty metodami Active Citizens – Aktywna Społeczność. Warsztaty rozwijają motywację i umiejętności niezbędne w planowaniu i podejmowaniu inicjatyw społecznych; pogłębiają zrozumienie powiązań pomiędzy wyzwaniami oraz działaniami lokalnymi, o zasięgu krajowym i globalnym; rozwijają kompetencje potrzebne przy pozyskiwaniu środków finansowania nowych przedsięwzięć.

Działanie społeczne – realizacja projektów w społecznościach lokalnych

Podczas warsztatów osoby uczestniczące opracowują projekty społeczne, które wprowadzą pozytywną zmianę w ich społecznościach. Działania te z jednej strony realizują wartości wykraczające poza kontekst lokalny takie jak zrównoważony rozwój, równe szanse, szacunek dla różnorodności, współpraca, pokojowe współistnienie, jednocześnie są planowane i zakorzenione w kontekście lokalnym. Projekty powinny być realizowane w obszarach takich jak: partycypacja obywatelska, włączanie w procesy decyzyjne i kształtowanie polityk, zmiany klimatyczne,

spójność społeczna, równe szanse (w tym posiadania środków na utrzymanie siebie i rodziny), edukacja na poziomie podstawowym. Zespoły realizujące projekty mają zapewniony mentoring na każdym etapie – od planowania do ewaluacji rezultatów działań. Organizacje partnerskie programu Active Citizens – Aktywna Społeczność mogą wspierać finansowo projekty społeczne w ramach swojej działalności, lub włączyć się w pozyskiwanie innych źródeł ich finansowania.

Zasoby sieciowe

Program oferuje platformę internetową promującą kulturę partycypacji oraz aktywne uczestnictwo w globalnym rozwoju społecznym poprzez tworzenie międzynarodowych partnerstw oraz udostępnianie w sieci zasobów wspierających rozwój kompetencji niezbędnych do działania. Platforma jest też przestrzenią prezentującą pracę i doświadczenia poszczególnych społeczności oraz ich rozwój w kontekście kraju.

Badania

Program wspiera projekty badawcze poświęcone opracowaniu krajowych i lokalnych strategii rozwoju.

Międzynarodowe wizyty studyjne

Podczas takiej wizyty studyjnej międzynarodowa grupa odwiedza dany kraj i jego różnorodne społeczności, aby zapoznać się z wyzwaniami rozwoju społecznego oraz metodami, jakie dana społeczność opracowała w celu sprostania im. Krajowe organizacje partnerskie jako organizacje goszczące odgrywają istotną rolę w zaplanowaniu takiej wizyty. W wizytach studyjnych biorą udział reprezentantki i reprezentanci uczestniczek i uczestników programu, posiadający i posiadające największy potencjał w przekazaniu zdobytej wiedzy i umiejętności po powrocie, pozostałym osobom uczestniczącym oraz swoim społecznościom.

Międzynarodowe Spotkania Sieciujące

Są to międzynarodowe wydarzenia (warsztaty, konferencje, seminaria), podczas których reprezentanci i reprezentantki społeczeństwa

obywatelskiego, struktur rządowych i administracji publicznej pracujący i pracujące nad konkretnym zagadnieniem spotykają się w celu wymiany doświadczeń, zaangażować w dialog i opracowania wspólnych projektów. Spotkania takie były

dotychczas poświęcone edukacji, zapobieganiu i rozwiązywaniu konfliktów, spójności społecznej, przedsiębiorczości społecznej oraz aktywizacji młodzieży

2. PRZYGOTOWANIE TWOICH WARSZTATÓW

Facylitatorzy i facylitatorki programu Active Citizens - Aktywna Społeczność realizują program w swojej społeczności na wiele różnych sposobów. Najczęściej odbywa się to w formie serii warsztatów i późniejszego mentoringu projektów społecznych. Niezależnie od tego, jakie podejście Ty wybierzesz, istnieje kilka prostych wytycznych, które zapewnią uczestnikom i uczestniczkom warsztaty dobrej jakości, spójne z edycjami programu Active Citizens na całym świecie.

Na kolejnej stronie znajdziesz kilka podstawowych wskazówek, które pozwolą Ci zadbać o wysoki poziom warsztatów. Jako osoba facylitująca program Aktywna Społeczność zakorzeniona w organizacji lub instytucji w Twojej społeczności, upewnij się by o te standardy zadbała również współpracująca z Tobą lokalna organizacja organizująca warsztaty.

W dalszej części znajdziesz także kilka przykładowych scenariuszy dla różnych grup; obejmują one warsztaty dla:

- Młodzieży
- Osób pracujących w organizacjach pozarządowych
- Uczestników i uczestniczek z różnorodnym zapleczem kulturowym i społecznym.

Na następnej stronie znajduje się również lista kontrolna, która pomoże Ci sprawdzić, czy zaplanowane przez Ciebie warsztaty obejmują wszystkie ważne dla uczenia się osób uczestniczących zagadnienia.

Tabela 2: Lista kontrolna „Przygotowanie warsztatów”

Ta lista zawiera ważne elementy, które należy uwzględnić podczas przygotowania warsztatów.

Przed warsztatami (strona 1)			
	Etap	Opis zadań w etapie	
1	Stworzenie profili osób uczestniczących	Należy zebrać z wyprzedzeniem informacje o osobach uczestniczących w warsztatach, w tym dane dot. wieku, płci, doświadczenia, specyficznych potrzeb (np. związanych z dietą czy poruszaniem się). Osoby powinny wpisywać się w profil uczestnika i uczestniczki Active Citizens (patrz str. 12)	
2	Plan realizacji warsztatów	Etap ten obejmuje stworzenie szczegółowego scenariusza warsztatów, którego efektem będzie osiągnięcie rezultatów zebranych w Tabeli 1 (str. 13). Na stronach 17-20 znajduje się kilka przykładowych scenariuszy. Sekcja 6 tego podręcznika zawiera wskazówki dotyczące celów i metodologii prowadzenia konkretnych modułów lub aktywności. Warto by były one dostosowane do konkretnej grupy, przestrzeni w której odbywa się warsztat i dostępnych zasobów. Osoby facylitujące i społeczni partnerzy powinni również określić, w jaki sposób wesprzeć realizację projektów społecznych przed rozpoczęciem warsztatów. Poniżej znajduje się szczegółowa lista kontrolna pozwalająca stworzyć plan realizacji warsztatów.	
i		Czego muszą, powinny lub mogą nauczyć się osoby uczestniczące? Skup się szczególnie na tym, czego nauczyć się muszą – a więc na głównych, najważniejszych rezultatach procesu uczenia się, będących realizacją celów programu Aktywna Społeczność.	
ii		Stwórz scenariusz warsztatów. Upewnij się czy planowane aktywności pozwolą osiągnąć najważniejsze rezultaty uczenia?	
iii		Czy warsztaty będą przyjazne dla osób o różnych stylach uczenia się? Czy wybrane przez Ciebie aktywności obejmują zarówno działanie, rozwiązywanie problemów, dyskusje i dialog, obserwowanie czy wizualizowanie? Zaprojektuj scenariusz uwzględniający tę różnorodność potrzeb i stylów.	
iv		Czy udało Ci się zidentyfikować ewentualne bariery w procesie uczenia się poszczególnych uczestników i uczestniczek i odpowiednio na nie odpowiedzieć?	
v		Czy w programie jest dość czasu na pytania osób uczestniczących i refleksję nad odpowiedziami? Co zamierzasz zrobić z pytaniami, na które nie da się odpowiedzieć w czasie warsztatu, czy to ze względu na brak czasu czy brak potrzebnej wiedzy na sali?	
vi		Czy zaplanowane przez Ciebie aktywności i treści są dostosowane i dostępne dla wszystkich osób uczestniczących? Czy uwzględniają kulturowe i społeczne zaplecze osób?	
vii		Czy zamierzasz korzystać z różnorodnych materiałów lub dodatkowych źródeł? Studiów przypadku, przykładów lokalnych, gazet, filmów? Czy będą one interesujące dla osób uczestniczących? Czy zawierają różne punkty widzenia? Czy poszerzają spektrum wiedzy zdobywanej podczas warsztatów?	
viii		Czy plan warsztatów jest realistyczny pod względem czasowym?	
ix		Czy zauważasz jakiekolwiek potencjalne obszary konfliktu, kontrowersyjne tematy lub treści itp. i jak zamierzasz sobie z nimi radzić?	
x		Czy będziesz na bieżąco zbierać uwagi i sugestie osób uczestniczących co do przebiegu i zawartości procesu uczenia się? jak zamierzasz to robić?	

Przed warsztatami (strona 2.)			
	Etap	Opis zadań w etapie	
3	Opracowanie i przygotowanie kopii podręcznika dla osób uczestniczących	Program można realizować w dowolnym języku. W niektórych edycjach osoby uczestniczące otrzymują własną kopię podręcznika. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, gdy uczestnicy i uczestniczki po warsztatach będą same prowadzić je do kolejnych grup. Jeśli warsztaty nie będą prowadzone w języku angielskim, potrzebujesz kogoś, kto dobrze zna i rozumie założenia programu, aby przetłumaczyć podręcznik na język Twojej grupy, tak aby nie doszło do przeinaczenia czy zakłócenia przekazu. Niemniej jednak, gdy program realizowany jest w języku angielskim, a w grupie są osoby, które nie czują się komfortowo posługując się tym językiem, pracę podczas warsztatów można zorganizować w parach lub większych grupach, gdzie co najmniej jedna osoba będzie wspierać tłumaczenie. Możesz też zapisywać pytania w języku przez Ciebie wybranym na flipcharcie i poprosić uczestników i uczestniczki o opracowanie odpowiedzi na nie w grupie.	
4	Materiały dla osób uczestniczących	Czy masz odpowiednią ilość kopii materiałów dla osób uczestniczących, takich jak materiały potrzebne do ćwiczeń czy formularze samooceny itp.?	
5	Plan wspierający projektowanie i realizację projektów społecznych	Osoby facylitujące i organizacje partnerskie określają, w jaki sposób wesprą osoby uczestniczące w zaplanowaniu projektów społecznych oraz jak będą mentorować ich realizację w społecznościach lokalnych.	
6	Dostępność i bezpieczeństwo miejsca, czasu i zaplecza logistycznego	Miejsce realizacji warsztatów może wymagać ułatwień dostępu dla osób z niepełnosprawnościami. Warunki noclegów powinny oraz pomieszczenie, w którym prowadzone będą warsztaty, powinny być komfortowe. Upewnij się, czy w tej przestrzeni możliwe będą wszystkie zaplanowane aktywności. Oświetlenie powinno być odpowiednie, sprzęt zaś łatwo dostępny i dobrej jakości. Sprawdź, czy potrafisz go obsługiwać i czy działa on właściwie, co najmniej godzinę przed rozpoczęciem warsztatów. Sprawdź, czy w miejscu prowadzenia warsztatów lub w bliskiej okolicy dostępne są usługi ksero i inne usługi potrzebne do realizacji programu. Dobrej jakości posiłki powinny odpowiadać kulturowym wymaganiom oraz specjalnym dietom osób uczestniczących.	
7	Precyzyjna informacja o programie Aktywna Społeczność	Warto by uczestnicy i uczestniczki przed rozpoczęciem warsztatów zaznajomili się z celami i formą pracy w programie Active Citizens- Aktywna Społeczność, a ich oczekiwania były adekwatne do faktycznej zawartości warsztatów. Dobrze też by osoby były świadome czego się od nich oczekuje w czasie warsztatów (np. dzielenia się własną wiedzą i doświadczeniem) oraz realizacji projektu społecznego (dopytaj w lokalnym British Council, czy wyznaczona została minimalna liczba godzin wolontariatu, które osoba uczestnicząca powinna po programie zrealizować). Wyślij uczestnikom i uczestniczkom informacje o całym programie i samych warsztatach co najmniej dwa tygodnie przed terminem pierwszego spotkania.	

Tabela 3: Przykładowy program warsztatów nr 1; grupa docelowa – grupa o zróżnicowanym charakterze

Dzień 1	Dzień 2	Dzień 3	Dzień 4	Dzień 5
Początek: 9.00	Początek: 9.00	Początek: 9.00	Początek: 9.00	Początek: 9.00
-Powitanie -Globingo -Przedstawienie się -Drzewo oczekiwań -Podstawowe cele -Przedstawienie planu warsztatów Aktywnej Społeczności i dzisiejszego dnia	Energizer i przemyślenia po dniu wczorajszym <u>Ściana Chwały</u>	Energizer i przemyślenia po dniu wczorajszym <u>Cztery słowa</u>	Energizer i przemyślenia po dniu wczorajszym Tworzenie mapy społeczności	Energizer Przygotowanie planu inicjatywy społecznej
Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa
Wspólne budowanie wizji	-Dwie prawdy, jedno kłamstwo -Widoczne i ukryte strony naszej tożsamości	- Słuchanie na trzech poziomach - Dzielimy się historiami z dorastania	Drzewo problemów	Targi inicjatyw społecznych
Obiad	Obiad	Obiad	Obiad	Obiad
-Ćwiczenie zwiększające poziom energii (energizer) -Krótki film o inicjatywach społecznych -„Rzeka”: proces uczenia się -Przestrzeń na Aktywnej Społeczności pytania dotyczące programu Aktywna Społeczność	- Kulturowe powiązania - JA: podsumowanie i refleksje po Module 1. - Kawiarnia: grupa odpowiada na własne pytania dotyczące Programu Aktywna Społeczność	JA i TY: podsumowanie i refleksje po Module 2. 3. MY WSPÓLNIE: społeczność - Droga władzy - Wizyta w społeczności: wycieczka rowerowa lub piesza	Kawiarnia dotycząca inicjatyw społecznych	- Refleksje na temat procesu uczenia się w trakcie całych warsztatów - Promowanie inicjatywy społecznej
Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa
1. JA: tożsamość i kultura Ja i moje tożsamości	2. JA i TY: dialog - Słóń w ciemności - Dialog nie jest...	<u>Wizytacja projektu społecznej</u> realizowanego w ramach aktywnej Społeczności (jeśli możliwa)	Informuj, konsultuj, angażuj Oś Czasu	Ewaluacja i pożegnanie
Koniec: 16.30	Koniec: 16.30 Wieczorem: Wieczór międzykulturowy	Koniec: 16.30	Koniec: 16.30	Koniec: 16.30

Tabela 4: Przykładowy program warsztatów nr 2; grupa docelowa – młodzież

Dzień 1	Dzień 2	Dzień 3	Dzień 4	Dzień 5
Początek: 9.00	Początek: 9.00	Początek: 9.00	Początek: 9.00	Początek: 9.00
-Powitanie -Globingo -Przedstawienie się -Drzewo oczekiwań -Podstawowe cele -Przedstawienie planu warsztatów Aktywnej Społeczności i dzisiejszego dnia	Energizer i przemyślenia po dniu wczorajszym <u>1. JA: tożsamość i kultura</u> - Ja i moje tożsamości - Dwie prawdy, jedno kłamstwo - Opowiadanie o naszych założeniach	Energizer i przemyślenia po dniu wczorajszym <u>2. JA i TY: dialog</u> - Słoń i ślepcy - Czym jest dialog? - Słuchanie na trzech poziomach	- Energizer i przemyślenia po dniu wczorajszym - Kto decyduje? - Wizyta w społeczności: wycieczka rowerowa lub piesza. - Wizytacja lokalnego projektu inicjatywy społecznej	Przygotowanie planu inicjatywy społecznej
Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa
Wspólne budowanie wizji	- Widoczne i ukryte strony naszej tożsamości - Kulturowe powiązania	- Siła mowy ciała - Siła pytań	MY WSPÓLNIE: podsumowanie i refleksje po Module 3 DZIAŁANIE SPOŁECZNE: - Drzewo problemów i celów	Targi inicjatyw społecznych
Obiad	Obiad	Obiad	Obiad	Obiad
-Ćwiczenie podnoszące energie grupy (energizer) -Krótki film o inicjatywach społecznych -„Rzeka”: proces uczenia się Aktywnej Społeczności - Przestrzeń na pytania dotyczące programu Aktywna Społeczność	JA: podsumowanie i refleksje po Module 1. - Płeć biologiczna a kulturowa	- Energizer - Nasze wewnętrzne pytania - Wyrażanie swojej opinii: metoda teatru interaktywnego JA i TY: podsumowanie i refleksje po Module 2.	Kawiarnia: inicjatywy społeczne	- Refleksje na temat procesu uczenia się w trakcie całych warsztatów, - Promowanie inicjatywy społecznej
Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa
Kawiarnia: grupa odpowiada na własne pytania	Tworzenie kultury: praca z ekspertem lub ekspertką. Przygotowanie do wieczornej zabawy	3. MY WSPÓLNIE: społeczność - Tworzenie mapy społeczności	- Informuj, konsultuj, angażuj (do punktu 6) - Linia Czasu	Ewaluacja i pożegnanie
Koniec: 16.30	Koniec: 16.30 Wieczorem: Wieczór międzykulturowy	Koniec: 16.30	Koniec: 17.15	Koniec: 16.30

Tabela 5: Przykładowy program warsztatów nr 3; grupa docelowa – organizacje pozarządowe; grupa skupiona na planowaniu projektów

Dzień 1	Dzień 2	Dzień 3	Dzień 4	Dzień 5
Początek: 9.00	Początek: 9.00	Początek: 9.00	Początek: 9.00	Początek: 9.00
- Powitanie - Globingo - Przedstawienie się - Drzewo oczekiwań - Podstawowe cele - Przedstawienie planu warsztatów Aktywnej Społeczności i dzisiejszego dnia	Energizer i przemyslenia po dniu wczorajszym 1. JA: tożsamość i kultura - Ja i moje tożsamości - Dwie prawdy, jedno kłamstwo - Opowiadanie o naszych założeniach	Energizer i przemyslenia po dniu wczorajszym <u>Cztery słowa</u>	Energizer i przemyslenia po dniu wczorajszym - Cykl projektowy - Drzewo problemów / Drzewo celów	- Energizer - Informuj, konsultuj, angażuj - Przygotowanie planu inicjatywy społecznej
Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa
Wspólne budowanie wizji	- Widoczne i ukryte strony naszej tożsamości - Płeć biologiczna a kulturowa	- Wyrażanie swojej opinii: metoda teatru interaktywnego JA i TY: podsumowanie i refleksje po Module 2.	Nasze pomysły / nasze założenia	Targi inicjatyw społecznych
Obiad	Obiad	Obiad	Obiad	Obiad
- Ćwiczenie podnoszące energie grupy (energizer) - Krótki film o inicjatywach społecznych - „Rzeka”: proces uczenia się Aktywnej Społeczności - Pytania dotyczące inicjatywy Aktywna Społeczność	- Założenia i ich przełamywanie JA: podsumowanie i refleksje po Module 1. <u>2. JA i TY: dialog</u>	<u>3. MY WSPÓLNIE: społeczność</u> - Myślenie systemowe i zrównoważony rozwój	- Kawiarnia: inicjatywy społeczne - Matryca bostońska	- Refleksje na temat procesu uczenia się w trakcie całych warsztatów - Promowanie inicjatywy społecznej
Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa
- Kawiarnia: grupa odpowiada na własne pytania	- Czym jest dialog? - Słoń i ślepcy - Słuchanie na trzech poziomach	Tworzenie mapy społeczności	Wskaźniki sukcesu	Ewaluacja i pożegnanie

Tabela 6: Przykładowy program warsztatów nr 4; grupa docelowa – organizacje pozarządowe – organizacje z doświadczeniem w planowaniu projektów

Dzień 1	Dzień 2	Dzień 3	Dzień 4	Dzień 5
Początek: 9.00	Początek: 9.00	Początek: 9.00	Początek: 9.00	Początek: 9.00
- Powitanie - Globingo - Przedstawienie się - Drzewo oczekiwań - Podstawowe cele - Przedstawienie planu warsztatów Aktywnej Społeczności i dzisiejszego dnia	Energizer i przemyslenia po dniu wczorajszym <u>1. JA: tożsamość i kultura</u> - Moja tożsamość - Widoczne i ukryte strony naszej tożsamości	- Energizer i przemyslenia po dniu wczorajszym - Słuchanie na trzech poziomach - Siła pytań - Nasze wewnętrzne pytania	- Energizer i przemyslenia po dniu wczorajszym - Globalne powiązania - Globalna wioska - MY WSPÓLNIE: refleksje w zakresie modułu 3	- Przygotowanie planu inicjatywy społecznej
Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa
Wspólne budowanie wizji	- Dwie prawdy, jedno kłamstwo - Opowiadanie o naszych założeniach - Kulturowe powiązania	JA i TY: podsumowanie i refleksje po Module 2. <u>3. MY WSPÓLNIE: społeczność</u> - Ubuntu - Nasze społeczności	<u>4. DZIAŁANIE SPOŁECZNE</u> Wprowadzenie	- Targi inicjatyw społecznych
Obiad	Obiad	Obiad	Obiad	Obiad
- Ćwiczenie podnoszące energie grupy (energizer) - Krótki film o inicjatywach społecznych - „Rzeka”: proces uczenia się Aktywnej Społeczności - Pytania dotyczące inicjatywy Aktywna Społeczność	JA: podsumowanie i refleksje po Module 1. <u>2. JA i TY: dialog</u> - Wprowadzenie - Słoń w ciemności - Cztery Słowa - Czym jest dialog?	- Energizer - Systemy, których częścią jesteśmy - Myślenie systemowe i zmiana	- Kawiarnia: inicjatywy społeczne	- Refleksje na temat procesu uczenia się w trakcie całych warsztatów - Promowanie inicjatywy społecznej
Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa	Przerwa
Kawiarnia: grupa odpowiada na własne pytania	Wieczór międzykulturowy – doceniamy różnorodność naszych kultur	Czym jest władza? Władza i zmiana	- Informuj, konsultuj, angażuj (do punktu 6). - Oś Czasu	Ewaluacja i pożegnanie
Koniec: 16.30	Koniec: 16.30	Koniec: 16.30	Koniec: 17.15	Koniec: 16.30

3. REALIZACJA TWOICH WARSZTATÓW

Tabela 7: Lista kontrolna realizacji warsztatów

Ta lista zawiera zagadnienia, które mogą okazać się ważne podczas realizacji warsztatów.

Podczas warsztatów			
	Etap	Opis zadań w etapie	
1	Oczekiwanie osób uczestniczących	Pierwszego dnia uczestnicy i uczestniczki dzielą się swoimi nadziejami i oczekiwaniami związanymi w warsztatem. Osoby facylitujące oceniają, czy oczekiwania te są możliwe do spełnienia w trakcie warsztatów Aktywna Społeczność. Jeśli uznają to za korzystne, dopasowują scenariusz warsztatów.	
2	Zapoznanie	Pierwszego dnia uczestnicy i uczestniczki dzielą się podstawowymi informacjami o sobie, swoich zasobach, które wnoszą: wiedzy, umiejętnościach, doświadczeniu. Wcześniej wiedzę tę uzyskać można również z ankiet rekrutacyjnych, jeśli zdecydujesz się ich użyć. Pomogą w tym także ćwiczenia otwierające w Module 0.	
3	Informacja o British Council oraz organizacjach partnerskich	Uczestnicy i uczestniczki otrzymują informacje, że program Active Citizens- Aktywna Społeczność prowadzony jest przez British Council. (W pewnych okolicznościach może nie być to konieczne, o ile zostało wcześniej uzgodnione z British Council).	
4	Przedstawienie rezultatów procesu szkolenia Aktywnych Obywateli	Rezultaty i zmiany na poziomie wiedzy, umiejętności i postaw osób uczestniczących po każdym z modułów są przedstawiane osobo uczestniczących. Patrz Proces uczenia się i efekty szkolenia na stronach 13 i 14	
5	Partycypacja i praca zespołowa	Wszystkie osoby uczestniczące w pełni angażują się w pracę, wspierają się wzajemnie, wykorzystują swoje umiejętności, aktywnie podejmują decyzje oraz planują projekt społeczny w oparciu o zdobytą wiedzę.	
6	Moduły 1-4 realizowane są w czasie 4-5 dni	Moduły 1-4 wymagają co najmniej 4 – 5 dni szkolenia. W oparciu o nie osoby uczestniczące realizują projekt społeczny.	
7	Projekt społeczny oparty jest o analizę potrzeb społeczności	Osoby uczestniczące przeprowadzają analizę potrzeb w swojej społeczności lokalnej przed zaplanowaniem i realizacją projektu społecznego.	
8	Uczestnicy i uczestniczki dokonują refleksji	Osoby uczestniczące mają pomiędzy modułami wystarczająco dużo czasu, aby dokonać refleksji nad poznanymi zagadnieniami.	
9	Uczestnicy i uczestniczki udzielają osobom facylitującym informacji zwrotnej	Osoby uczestniczące mają regularną możliwość przekazania osobom facylitującym informacji zwrotnej na temat warsztatów.	
10	Uczestnicy i uczestniczki dokonują ewaluacji procesu uczenia się na warsztatach	Pod koniec warsztatów osoby uczestniczące podsumowują swoje doświadczenie uczenia się w procesie Active Citizens, wraz z sugestiami jak ulepszyć przyszłe edycje.	

3.1 Zasady

British Council, organizacje partnerskie, osoby facylitujące oraz uczestniczące uznają wspólnie następujące zasady i starają się je wdrożyć na każdym etapie realizacji programu Aktywna Społeczność:

1. Otwartość, uczciwość i przejrzystość
2. Sprzeciw wobec dyskryminacji i przemocy, zgodnie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka
3. Poczucie odpowiedzialności za zrównoważony rozwój
4. Zaangażowanie na rzecz zapewnienia równego dostępu do programu
5. Szacunek i zrozumienie dla różnorodności
6. Zgoda na różnicę zdań
7. Niezgoda wobec wchodzenia w partnerstwa i sojusze, które wymagałyby kompromisów wobec tych zasad lub były niezgodne z wizją programu

3.2 Monitorowanie i ewaluacja

1. Monitorowanie i ewaluacja postępów w rozwoju organizacji partnerskich i osób uczestniczących w programie to kluczowe wymaganie, do którego zobowiązują się wszystkie osoby i instytucje biorące udział a Aktywnej Społeczności. Monitorowanie i ewaluacja są realizowane przez organizacje partnerskie (realizujące program w społecznościach) i osoby facylitujące dla nich pracujące. W programie Active Citizens - Aktywna Społeczność gromadzone są efekty projektu, dokumentowany jest jego wpływ na osoby oraz społeczności lokalne oraz zbierane są informacje zwrotne dotyczące ulepszenia samego programu.
2. Do monitorowania i ewaluacji wykorzystywane są dwa podstawowe narzędzia:
 - Wszystkie organizacje partnerskie zobowiązane są do sporządzenia **opisowego sprawozdania**. Sprawozdanie to zawiera informację zwrotną dla British Council dotyczącą projektów społecznych oraz efektów realizacji programu Active Citizens w społeczności lokalnej. W sprawozdaniu należy umieścić dane ilościowe dotyczące liczby osób uczestniczących w warsztatach, a także dane jakościowe dotyczące zaangażowania społeczności lokalnej oraz wpływu projektu na nią.
 - Wszyscy uczestnicy i uczestniczki zobowiązane są do wypełnienia **formularza ewaluacyjnego** (po warsztatach oraz międzynarodowych wizytach studyjnych).
3. Wzory tych dokumentów zostaną przekazane organizacjom partnerskim przez British Council w ramach Pakietu Partnerskiego oraz dostępne są na stronie internetowej programu Active Citizens - Aktywna Społeczność w zakładce „Resources”.

3.3 Metody facylitacji

Korzystaj z tych metod, a Twoje warsztaty będą urozmaicone i ciekawe.

Burza mózgów / burza pomysłów

Pozwala osobom uczestniczącym na szybką wymianę wielu pomysłów bez skrępowania i lęku przed krytyką. To przydatne narzędzie wyzwalające kreatywne myślenie i dialog.

Kroki:

1. Wybierz temat burzy pomysłów i poproś uczestniczki i uczestników, aby podzielili się swoimi pomysłami. Na przykład: „Jakie działania możemy podjąć, aby zwiększyć zainteresowanie naszą kampanią?” lub „Jak sądzicie, jakie są główne przyczyny konfliktów?”
2. Zapisuj pomysły osób uczestniczących na dużym arkuszu papieru. Aby zachęcić je do uczestnictwa, powiedz grupie, że na tym etapie nie dokonujemy oceny jakości pomysłów ani nie wyrażamy zgody lub sprzeciwu wobec pomysłów innych osób.
3. Po tym jak grupa wypracuje sporą pulę pomysłów, możesz popracować z uczestnikami i uczestniczkami nad ich posegregowaniem, przedyskutować je i skupić się na najważniejszych lub najbardziej inspirujących punktach.

Przemyśl indywidualnie, podziel się w parze, podziel się z grupą

Ta metoda zachęca osoby uczestniczące do głębszej refleksji nad zagadnieniem, zanim podzielą się nią w parze lub na forum grupy. Taki proces może wzmocnić pewność siebie u osób oraz zachęcić je do pełniejszego uczestnictwa w dyskusji.

Kroki:

1. Osoba poddaje refleksji dane zagadnienie samodzielnie, spisując swoje przemyślenia.
2. Następnie uczestniczki i uczestnicy dzielą się swoimi przemyśleniami w parach, zanim przedstawią je na forum całej grupy. W „grupowym” krok możesz poprosić jedynie o zaprezentowanie najważniejszych elementów i wniosków z rozmowy w parze.
3. Inny sposób realizacji kroku drugiego: poproś uczestniczki i uczestników, aby zaprezentowali najważniejsze punkty przedstawione im przez drugą osobę w parze. Taka strategia zachęca do aktywnego słuchania.

Omówienie

Omówienie jest formą podsumowania aktywności, którą grupa właśnie wykonała. Służy podzieleniu się emocjami, doświadczeniem i refleksjami nad tym, co się wydarzyło oraz tym, w którym kierunku powinna toczyć się praca grupy. Dobrze jest przygotować podsumowanie z wyprzedzeniem. Przygotuj pytania związane z celami i tematem aktywności, tak aby wsparły one grupę w podzieleniu się zdobytymi doświadczeniami i najważniejszymi wnioskami.

Oto przykładowe pytania do omówienia:

- Jak się czuliście podczas ćwiczenia, aktywności ?
- Dlaczego?
- Czego się nauczyliście podczas tego doświadczenia?
- Czy istnieją też inne punkty widzenia? Czy możemy spojrzeć na to ćwiczenia z innej perspektywy?
- Jak możemy wykorzystać wnioski z tego ćwiczenia w trakcie tych warsztatów i w lokalnej społeczności?

Wizyta w galerii

Ta metoda pozwala osobom uczestniczącym w krótkim czasie podzielić się i przyjrzeć wielu pomysłom na raz. Daje możliwość wstania z miejsc, poruszania się po sali oraz zaangażowania zarówno werbalnie jak i wizualnie.

Jak: podczas zwiedzania galerii pomysłów uczestnicy i uczestniczki poruszają się po sali i przyglądają się zarówno obrazom jak i treściom wywieszonym na plakatach .

Kroki

1. Plakaty lub inne treści i obrazy wypracowane w trakcie ćwiczeń umieszczane są na ścianach sali. Rozmieść plakaty z tekstem lub obrazami w takiej odległości od siebie, aby wszystkie osoby mogły je swobodnie oglądać.
2. Zaproś osoby na spacer po galerii. Zainspiruj je, wskazując na czym powinny się skupić i dojaśnij czy chcesz, aby obeszły salę w jakimś określonym kierunku lub porządku. Osoby mogą zwiedzać galerię pomysłów samodzielnie, w parach lub w małych grupach. Po zwiedzeniu galerii możesz przeprowadzić omówienie tego doświadczenia na forum grupy.

Priorytetyzowanie/ grupowe podejmowanie decyzji

Priorytetyzowanie a więc określenie preferencji grupy pozwala przejść od dyskusji o wielu pomysłach do skupienia się na kilku wybranych.

Jest wiele sposobów podejmowania decyzji co do preferencji grupy; najważniejsze jest, aby wybrany sposób był jasny i przejrzysty dla osób uczestniczących.

1. Ocena na podstawie kryteriów: uczestnicy i uczestniczki podejmują wspólną decyzję co do kryteriów wyboru, a następnie sprawdzają, które opcje w największym stopniu odpowiadają tym kryteriom.
2. Otwarta rozmowa: poproś uczestniczki i uczestników o podzielenie się swoimi poglądami dotyczącymi poszczególnych opcji oraz o ich analizę przed podjęciem decyzji o wyborze niektórych z nich.
3. Głosowanie: opcje należy spisać na flipcharcie; poproś osoby uczestniczące o dopisanie swoich inicjałów przy opcjach, które preferują. Każda osoba ma dwa głosy (lub inną liczbę), które może dowolnie rozdysponować. Wybrane zostają te opcje, które zbiorą najwięcej głosów. Jeśli chcesz zapewnić poufność głosowania, poproś o zapisanie swoich preferencji na kawałkach papieru i zbierz głosy do pudełka. Następnie podlicz wyniki.

Kawiarnia („World Cafe”)

Kawiarnia może być wykorzystana do tworzenia i wymiany pomysłów oraz dyskusji na wiele tematów jednocześnie. Dobry przykład znajdziesz w tym podręczniku: Ćwiczenie 4.4: Kawiarnia na temat inicjatyw społecznych, na stronie 171.

W tej metodzie partycypacyjnej osoby uczestniczące wyznaczają tematy dyskusji, organizują przebieg rozmów i czuwają nad ich spisaniem.

Jak: salę należy zaaranżować jak kawiarnię – grupy osób uczestniczących siedzą przy kilku odrębnych stołach. Na każdym stole umieszcza się na środku inne zagadnienie do omówienia. Uczestniczki i uczestnicy dyskutują na dany temat, a po upływie wystarczającej ilości czasu zachęcasz ich do zmiany stolika. Na koniec dokonujecie podsumowania wyników.

Zadbaj o to, aby każdy zaproponowany temat znalazł co najmniej pięć osób, które chciałyby go przedyskutować. Poproś o zgłoszenie się osoby, które będą pełniły rolę „gospodarza lub gospodyni stolika” , którego rolą jest zebranie podstawowych wyników dyskusji. Gospodarz lub gospodyni nie zmienia stolika, przy którym siedzi. Przedstawia on nowo przybyłej grupie uczestników podsumowanie dotychczasowych dyskusji, zanim rozpoczną oni swoje rozmowy, a na koniec prezentuje pracę wszystkich grup na forum.

Open Space

Otwarta przestrzeń to metoda dialogu, która zachęca grupę do opracowania swoich własnych celów, czasu pracy, ról, miejsca pracy i obszarów odpowiedzialności. Po sesji wstępnej na forum całej grupy dzieli się osoby

uczestniczące na podgrupy. Mogą one zająć się dowolnym zagadnieniem, zakończyć dyskusję i rozpocząć nową. Pojedyncze osoby mogą dowolnie zmieniać grupy.

To podejście jest realizacją poglądu, że czasami najlepszy dialog ma miejsce podczas najmniej ustrukturyzowanych części konferencji czy warsztatów, np. podczas przerw na kawę lub programu wieczornego. Służy ono rozszerzeniu tego czasu i jego skanalizowania w formie krótkiego, ustrukturyzowanego zaangażowania. W trakcie takiej formy pracy grupa rzadko pracuje w całości (tylko na początku i pod koniec, przy podsumowaniu dnia) i nie podlega moderowaniu przez osoby facylitujące.

3.4 Ważne umiejętności i postawy w programie Aktywna Społeczność

Wspieranie Aktywnych Obywaterek i Obywateli w budowaniu poniższych kompetencji pomoże im, a także Tobie, osiągnąć cele programu.

Zdystansowane podejście do własnych założeń

Uznanie, że nasze własne osądy i pomysły opierają się o ograniczony zasób wiedzy, pozwala nam prowadzić bardziej szczerzy dialog i pogłębić wgląd w problem. Program Aktywna Społeczność umożliwia osobom uczestniczącym uświadomić sobie i przyjrzeć się założeniom którymi się kierują na co dzień, nabranie do nich dystansu i pobudzenie do refleksji nad swoimi podstawami i decyzjami.

Jak: Cały czas dokonujemy założeń. Mają one wpływ na nasze decyzje i zachowanie i powodować pozytywne lub negatywne konsekwencje. Nie zawsze mamy świadomość przyjmowanych przez nas założeń, ale jeśli chcemy dokonać zmiany naszego myślenia i sposobu działania warto poddawać je refleksji.

Partycypacja i włączanie osób

Partycypacja i włączenie osób (inkluzja) to podstawowa wartość, na której opiera się program Aktywna Społeczność, a także filozofia pracy w czasie warsztatów i wreszcie cenna umiejętność, którą mogą zdobyć osoby uczestniczące. Może ona być wspierana w czasie warsztatu na różne sposoby:

- rozważenie z wyprzedzeniem każdej kwestii, która może wpłynąć na poziom partycypacji, np. płci kulturowej, języka lub bycie osobom z grupy mniejszościowej;
- przedyskutowanie i osiągnięcie konsensusu co do tej zasady pracy już pierwszego dnia warsztatów i określenie, w jaki sposób każda osoba będzie wspierała pozostałe w pełnym uczestnictwie; w tym także wspólne przemyślenie barier dla partycypacji i sposobów ich ominięcia;
- przemyśl, w jaki sposób otoczenie, układ pomieszczenia, materiały, formy pracy i język, którego używasz, mogą przysłużyć się lub utrudnić partycypację;
- obserwuj poziom zaangażowania każdej osoby i pomyśl, w jaki sposób możesz włączyć i wesprzeć te, którzy nie angażują się w pełni. Możesz poprosić osoby, które jako wolontariusze i wolontariuszki wspierają program Aktywna Społeczność o monitorowanie poziomu partycypacji. Nigdy nie wypominaj nikomu braku zaangażowania publicznie, poczekaj na możliwość rozmowy na osobności i zapytaj czego osoba potrzebuje żeby uczestniczyć pełniej. Pamiętaj też o stylach uczenia się- osoba może najlepiej uczyć się przez słuchanie, więc jej brak aktywności na forum nie musi być spowodowany barierami w partycypacji.
- Trzymaj się uzgodnionych wspólnie zasad i zwracaj uwagę gdy będą one łamane. Zachęcaj również osoby uczestniczące do zwracania uwagi na łamanie zasad, to również przejaw partycypacji. To wzmocni osoby uczestniczące, które mogą nie czuć się na siłach reagować na przekraczanie zasad. Jeśli w grupie zdarzą się osoby dominujące dyskusję, porozmawiaj z nimi na osobności o wrażliwości na udział innych osób.

Stosuj specjalne metody prowadzenia rozmowy w grupie, na przykład:

- „gadająca różdżka” – osoba trzymająca w ręku określony przedmiot zabiera głos;
- pozwól wypowiedzieć się każdemu po kolei;
- „porcuj” dopuszczenie do głosu – na przykład wręcz każdej osobie po trzy zapalki; za każdym razem, gdy zabiera głos, oddaje Ci jedną zapalkę;
- częściej dziel grupę na mniejsze zespoły w których łatwiej się dzieli wiedzą i prowadzi dyskusję;
- ranking gadatliwości – jeśli grupa zgodzi się na taki pomysł, możesz prosić osoby na koniec dnia o dokonanie rankingu pozostałych pod względem tego, ile mówili (ryzykowna metoda, bo grupa może jej użyć do uciszania np. osób które mają odmienną lub kontrowersyjną opinię).

Rolą osób facylitujących jest również modelowanie, tzn. bycie dobrym przykładem wyznawanych wartości, zasad czy zachowań, których oczekują od osób uczestniczących.

Zauważaj i nazywaj

Aby móc zastanowić się głębiej nad zagadnieniem i podjąć świadomą decyzję co do zmiany samego siebie lub swojej społeczności, trzeba być zdolnym do „zauważenia”, „nazwania” samego zagadnienia, a następnie wykazać ciekawość, dociekliwość aby je zgłębić. Zachęcanie osób uczestniczących do „zauważania i nazywania” w trakcie warsztatów może wzmocnić uczenie się i rozwinąć umiejętność dociekliwości. Możesz poprosić osoby uczestniczące o prowadzenie dziennika osobistego, co dodatkowo wesprze ten proces.

Zadawaj dobre pytania

Jednym z najważniejszych składników wartościowej rozmowy jest jakość zadawanych pytań. To, jak zdefiniujemy i opiszemy zagadnienie, ma znaczenie dla sposobu, w jaki do niego podejmiemy i w jak będziemy o nim rozmawiać z innymi osobami.

Kroki:

1. Wybierz pytanie, które zachęca do otwartego dzielenia się opiniami i refleksji, i które nie faworyzuje jednego punktu widzenia.
2. Pytanie musi być proste.
3. Wybierz pytanie, które jest istotne i inspirujące dla osób.
4. Staraj się unikać pytań, na które odpowiesz to tylko krótkie „tak” lub „nie”.

Przykład: pytanie „Dlaczego młodzi ludzie nigdy nie angażują się w sprawy społeczne?” sugeruje, że młodzi ludzie się nie angażują. Lepszym podejściem będzie sformułowanie pytania, które nie opiera się na jakimś założeniu, np. „Czy możecie wskazać przykłady, gdy młodzi ludzie regularnie angażują się w sprawy społeczne?” lub „Czy sądzicie, że są dziedziny, w których młodzi ludzie angażują się mniej?” lub „Jakie szanse i wyzwania stoją przed młodymi ludźmi, którzy chcą się zaangażować?” Zwróć też uwagę, że samo sformułowanie „zaangażowanie społeczne” jest nieprecyzyjne. Poszukaj alternatywnych sformułowań lub przedyskutuj z osobami, co oznacza dla nich pojęcie „zaangażowanie” czy „partycypacja”.

Ryc. 4: Osobisty Plan Rozwoju (OPR)

Jakie są Twoje cele rozwoju jako osoby facylitującej program Aktywna Społeczność?										
1.										
2.										
3.										
Zaznacz na skali, jak oceniasz się w pierwszym dniu warsztatów										
Umiejętności facylitowania pracy grupy										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
(brak umiejętności)				(dobre umiejętności)				(eksperckie)		
Zdolność do wspierania procesu szkolenia i dzielenia się wiedzą pomiędzy różnymi grupami										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
(niewielka)				(dobra)				(eksperckie)		
Pewność siebie i kompetencje do prowadzenia procesu uczenia się w grupie										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
(niewielkie)				(dobre)				(eksperckie)		
Jakie są Twoje osobiste mocne strony, które mogą pomóc Ci w przeprowadzeniu świetnego szkolenia?										

4. PO WARSZTATACH

Tabela 8: Powarsztatowa lista kontrolna

Ta lista zawiera ważne zagadnienia do rozważenia po zakończeniu warsztatów.

Po zakończeniu warsztatów		
Streszczenie	Rozwinięcie	
Impreza została podsumowana	Osoby facylitujące i instytucje partnerskie omówią, co poszło dobrze, co można poprawić w przyszłości i opracują konkretne kroki. W procesie tym wykorzystuje się podstawowe cele programu oraz kwestionariusze ewaluacyjne wypełnione przez osoby uczestniczące.	
Podzielenie się informacjami	Następuje przekazanie doświadczeń i dobrych praktyk pomiędzy osobami facylitującymi i instytucjami partnerskimi. Kwestionariusze ewaluacyjne przekazane zostają do British Council.	
Szczegółowe planowanie projektów społecznych	Jeśli projekt realizowany jest na dużą skalę, jest złożony lub korzysta z finansowania ze źródeł promujących rozwój (np. Unia Europejska lub DFID), konieczne może być opracowanie matrycy logicznej. Jest to narzędzie, które definiuje role i obszary odpowiedzialności i jest wykorzystywane do monitorowania postępów projektu. Szczegółowe wytyczne dotyczące sporządzania takiej matrycy oraz ćwiczenia jej dotyczące, które można wykorzystać podczas warsztatów znajdują się w Załączniku 1.	
Marketing i komunikacja	Stwórz plan marketingu i komunikacji dla Twojego projektu. Powinien on obejmować komunikację z najważniejszymi interesariuszami i interesariuszkami. Zaangażuj też media lokalne. Wskazówki, jak to zrobić, znajdują się w Załączniku 2.	
Mentoring	Osoby facylitujące powinny stworzyć plan wsparcia swojej grupy we wdrażaniu jej inicjatyw społecznych. Wsparcie to obejmuje porady, zorganizowanie spotkania grupy, dokonanie wprowadzenia wobec najważniejszych interesariuszy i interesariuszek, które mogą zapewnić finansowanie lub też inne formy wsparcia.	
Spotkania grupy	Sporządź harmonogram regularnych spotkań z grupą i zorganizuj je.	
Osoby uczestniczące świadczą (...) godzin wolontariatu na rzecz inicjatywy społecznej	Uczestnicy i uczestniczki świadczą minimalną ilość godzin pracy o charakterze wolontariackim na rzecz inicjatywy społecznej w danej społeczności. Dowiedz się w lokalnej placówce British Council, jaka jest minimalna ilość godzin pracy wolontariackiej.	
Poinformuj British Council o postępach inicjatywy społecznej	Twoja lokalna placówka British Council przekaże Ci wzór lub zestaw standardowych wskaźników do wykonania tego zadania.	
Nieustająca współpraca sieciowa	Osoby facylitujące lub instytucje partnerskie uczestniczą w międzynarodowej sieci programu Aktywna Społeczność.	

5. FORMY PRACY PODCZAS WARSZTATÓW

Jest wiele sposobów na osiągnięcie efektu szkolenia Aktywna Społeczność. Formy pracy przedstawione w tym podręczniku to wypróbowane i sprawdzone działania, które pozwalają osiągnąć cele warsztatów. Jako osoby facylitujące możecie adaptować lub rozwijać także nowe formy pracy, które sprawdzą się w trakcie warsztatów i w Waszych społecznościach oraz z Waszymi konkretnymi grupami osób uczestniczących.

Program Aktywna Społeczność realizowany jest w wielu różnych okolicznościach i warunkach – od pomieszczeń w domach prywatnych po pracę pod gołym niebem na szkolnym placu zabaw. Mamy nadzieję, że przedstawione tu formy pracy przypadną Ci do gustu i będziesz w stanie zaadaptować je do warunków i zasobów, jakie są do Twojej dyspozycji. Zawsze jesteśmy ciekawi opowieści o innowacjach, jakie zostały poczynione w różnych miejscach wdrażania programu i wykorzystanych do tego metodach.

Jeśli warunki na to pozwalają, warsztaty takie, jak te opisane w tym podręczniku, wymagają znacznych ilości papieru. Zachęcamy Cię do rozważnego wykorzystywania materiałów, także ponownego wykorzystywania materiałów jednostronnie zapisanych i poddawania ich recyklingowi o ile to tylko możliwe.

Wiele z sesji warsztatowych opisanych w tym podręczniku zostało opracowanych specjalnie dla programu Aktywna Społeczność, niektóre zaś są wariacjami dobrze znanych metod pracy. Gdy to możliwe, należy przywoływać ich pierwotnego autora lub autorkę.

Pamiętaj że masz również dostęp do dodatkowych materiałów, informacji i źródeł wsparcia, które można znaleźć na stronie www.activecitizens.britishcouncil.org

Legenda kolorów, którymi są oznaczone aktywności:

- To działania zalecane, sprawdzone w różnych warunkach i z różnymi grupami w różnych kontekstach. Mogą one stanowić istotną wartość w procesie uczenia się.
- Zaawansowane formy pracy, które pozwalają zagłębić się w temat. Przeznaczone są dla grup o większej wiedzy i poziomie zrozumienia zagadnienia.
- Kreatywne alternatywy, które mogą uatrakcyjnić dane działanie.
- Zrozumienie roli konfliktu w społeczeństwie.

FORMY PRACY – WPROWADZENIE DO PROGRAMU ACTIVE CITIZENS - AKTYWNA SPOŁECZNOŚĆ

Sposób, w jaki osoby uczestniczące rozpoczynają warsztaty, jest niezwykle ważny. Może on nadać nastrój i tonację całemu spotkaniu.

Na początku uczestniczki i uczestnicy mogą czuć się skrępowani. Nie znają siebie nawzajem i nie znają miejsca, w którym się znajdują; być może mają też uprzedzenia wobec innych osób uczestniczących, co powoduje, że czują się niekomfortowo. To naturalne. Popracuj z grupą nad stworzeniem pozytywnego i bezpiecznego środowiska pracy, w którym wszyscy są współodpowiedzialni za to, „w jaki sposób ja sam mogę przysłużyć się temu, aby były to świetne warsztaty?”

Postaraj się połączyć wprowadzenie z sieciowaniem osób. Aktywności te są rozrywką i jednocześnie zachęcają osoby uczestniczące do oswojenia się ze sobą nawzajem.

Innym ważnym czynnikiem wprowadzenia jest rozwinięcie celu i sposobu działania programu Aktywna Społeczność, a także przekazanie istotnych informacji organizacyjnych dotyczących warsztatów.

Wszystkie najważniejsze wnioski z sesji wprowadzających powinny zostać wzmocnione w trakcie warsztatów.

Cel:

- Lepsze zrozumienie idei programu Aktywna Społeczność
- Budowanie grupy i zachęcanie do współpracy

Ćwiczenie 0.1

Globingo (20 minut)

Cel:

- Poznanie się grupy i współpraca

Streszczenie

Rozdaj kartkę z poleceniami każdej osobie. Poproś uczestników i uczestniczki, aby krążyli po sali i znaleźli osoby, do których pasują konkretne stwierdzenia (poza sobą).

Przygotowanie i materiały

Każdy uczestnik i uczestniczka powinni otrzymać kartkę Globingo („globalne bingo”, patrz ryc. 1 z przykładem Globingo) i coś do pisania. Pytania na kartce mogą być dopasowane do lokalnego kontekstu, ale odpowiedzi na nie powinny pozwalać na osiągnięcia zakładanych celów aktywności (patrz powyżej).

Przebieg

1. Zaproś osoby uczestniczące do zabawy. Powiedz, że aby ją wygrać, trzeba skorzystać z wiedzy innych.
2. Rozdaj wszystkim „karty do bingo”.
3. Wyjaśnij, że osoby mają 10 minut, aby krążąc po sali i rozmawiając z uczestnikami i

uczestniczkami dowiedzieć się o nich tyle, by móc zapisać imię osoby w odpowiedniej kratce „karty bingo”. Do każdego stwierdzenia może pasować więcej niż jedna osoba. Poproś, by osoby uczestniczące zapisały tylko jedną osobę w jednej kratce; to samo imię nie może pojawić się na karcie więcej niż raz; nie można też użyć własnego imienia.

4. Pierwsza osoba, która wypełni całą kartkę, woła „bingo!” i zabawa się kończy.

Omówienie

- Pogratuluj osobie, która zwyciężyła. Odczytuj po kolei stwierdzenia z kartki i przy każdym poproś jedną lub dwie osoby uczestniczące o przeczytanie zapisanego przez siebie imienia oraz rozwinięcia pytania.
- Podsumuj krótko, że ta aktywność pokazała, jak wiele z nas jest powiązanych między sobą zarówno globalnie, jak i lokalnie. Pokazała również, że jako grupa możemy uczyć się poprzez współpracę z innymi.

Tabela 9: Przykładowa karta Globingo

Znajdź kogoś, kto gra na instrumencie muzycznym. Jaki to instrument? Imię: Kraj:	Znajdź kogoś, kto mówi drugim językiem. Imię: Kraj:	Znajdź kogoś, kto odbył podróż do Afryki Imię: Kraj:
Znajdź kogoś, o kim napisano w gazecie. W jakim kontekście? Imię: Kraj:	Znajdź kogoś, kto angażował się w inne projekty British Council. Podaj przykład: Imię: Kraj:	Znajdź kogoś, kto ma swoją własną stronę internetową albo bloga. Imię: Kraj:
Znajdź kogoś, kto ma więcej niż jedno dziecko. Imię: Kraj:	Znajdź kogoś, kto wie, jaki jest drugi Milenijny Cel Rozwoju. Imię: Kraj:	Znajdź kogoś, kto kocha brytyjską piłkarską Premier League Imię: Kraj:

Ćwiczenie 0.2

Szybkie randki / szybkie rundki (15 minut)

Cel:

- Poznanie się grupy i współpraca
-

Streszczenie

To ćwiczenie daje osobom uczestniczącym możliwość poruszania się po sali i spotkania z innymi osobami w grupie.

Przygotowanie i materiały

Brak.

Przebieg

Runda 1: Poproś osoby uczestniczące, aby wstały i znalazły na sali kogoś, kogo jeszcze dobrze nie znają. Zaproś osoby w parach do przedstawienia się sobie i podzielenia się „czymś, co zainspirowało ich do przybycia na te warsztaty”. Mają na to pięć minut na parę.

Runda 2: Poproś osoby uczestniczące, aby ponownie znalazły na sali mało znaną osobę, przedstawiły się sobie i opowiedziały „o czymś, co sprawi że druga osoba się uśmiechnie”.

Runda 3: Poproś uczestników i uczestniczki o kolejną zmianę pary, przedstawienie się i podzielenie się odpowiedzią na pytanie „co lubią robić w wolnym czasie”.

Ćwiczenie 0.3

Drzewo oczekiwań (30 minut)

Cel:

- Lepsze zrozumienie idei programu Aktywna Społeczność

Streszczenie

To ćwiczenie pozwala osobom uczestniczącym przyjrzeć się temu co pragną osiągnąć w trakcie warsztatów oraz co ze sobą wnoszą, a co może im pomóc w realizacji tych celów. Jest to również okazja do lepszego poznania zainteresowań i doświadczeń innych osób w grupie. Także osoby facylitujące mają okazję dowiedzieć się, z jakimi oczekiwaniami uczestnicy i uczestniczki rozpoczynają program Active Citizens- Aktywna Społeczność. Pomoże im to w dopasowaniu treści warsztatu.

Zaproś osoby uczestniczące do podzielenia się swoimi oczekiwaniami wobec programu, a także do wskazania własnych umiejętności, które mogą okazać się przydatne. Zapisane treści umieszcza się na dużym rysunku drzewa.

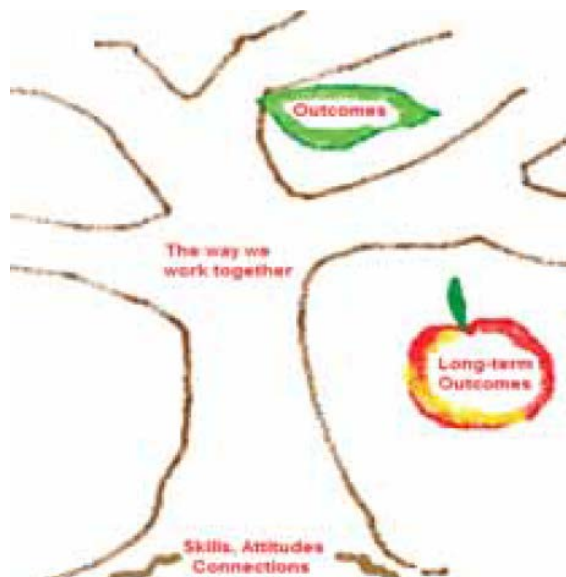
Przygotowanie i materiały

Naszkicuj drzewo oczekiwań na dużym arkuszu papieru (dwie lub cztery kartki flipcharta sklejone taśmą na kształt kwadratu). Rozdaj lub wyłóż na środek sali wystarczającą ilość karteczek samoprzylepnych, tak aby każda osoba miała co najmniej dziesięć. Zapisz poniższe zdanie dużymi literami na flipcharcie i umieść na ścianie.

Źródłem siły drzewa jest jego system korzeni. Gdy drzewo rośnie, jest wspierane i podtrzymywane przez korzenie. Gdzie są nasze korzenie i jak możemy je odżywiać?

Ryc. 5: Drzewo oczekiwań

Ryc. 5: Drzewo oczekiwań

Korzenie: umiejętności, postawy, powiązania i kontakty

Pień: zasady wspólnej pracy

Liście: to, co chcemy osiągnąć pod koniec warsztatów

Owoce: co w dłuższej perspektywie ma nam przynieść szkolenie.

Przebieg

1. Umieść drzewo oczekiwań na ścianie, zapewniając dużą ilość przestrzeni (ok. metra) po bokach i od dołu. Powiedz, że możemy wyobrazić sobie program Active Citizens-Aktywna Społeczność jako drzewo, gdzie wizja programu jest owocem drzewa. Powiedz: aby drzewo mogło rosnąć zdrowe i silne, musi mieć mocne korzenie, a nasza grupa to właśnie korzenie drzewa.
2. Poproś uczestników i uczestniczki, aby zapisały drukowanymi literami na osobnych karteczkach:
 - postawy / doświadczenie / umiejętności, które wnoszą na te warsztaty? (nie więcej niż trzy).
3. Poproś osoby, aby podpisały swoje karteczki i przy każdej rundzie przypominaj o podpisie (będzie to przydatne jeśli osoby będą w przyszłości chciały wymienić się swoimi kontaktami, skorzystać nawzajem ze swoich umiejętności, czy odnieść się do swoich celów).
4. Poproś, aby przykleili te karteczki na korzeniach drzewa.
5. Poproś uczestników i uczestniczki, aby używając karteczek w innym kolorze zapisali, co chcą osiągnąć na koniec tego szkolenia, a następnie umieścili je na gałęziach drzewa jako liście.
6. Wreszcie poproś aby zastanowili się jakie efekty ma przynieść dla nich program Active Citizens w dłuższej perspektywie czasowej i zapisali je na karteczkach, a następnie umieścili pomiędzy liśćmi, jako owoce. Karteczki nie muszą być innego koloru, ale np. mogą mieć dorysowaną przez osoby uczestniczące gwiazdkę dla odróżnienia od liści).
7. Podczas gdy uczestnicy i uczestniczki przyklejają karteczki, poproś jedną czy dwie chętne osoby, którzy już skończyli pisać, aby pomogli Ci w pogrupowaniu karteczek. Jeśli uczestnicy

zanotowali podobne treści, umieść takie karteczki w grupach.

8. Poproś grupę, aby podeszła do wyklejonego drzewa i przez pięć minut przyjrzała się zapisanym treściom (Wizyta w galerii – patrz str. 28).
9. Na koniec poproś osoby uczestniczące, aby zaproponowały, co pomoże grupie komfortowo i efektywnie wspólnie pracować, np. „szanując opinie innych”, „wyłączając telefony komórkowe”. Zanotuj te sugestie lub poproś osoby je proponujące o zapisanie i umieszczenie ich na pniu drzewa.
10. Podsumuj wynik pracy grupy. Wyjaśnij, w jaki sposób oczekiwania wyrażone przez grupę są powiązane z celem i wizją programu.
11. Przedstaw program warsztatów.

Ryc. 6: Ukończone drzewo oczekiwań

Ćwiczenie 0.4

Podstawowe cele (10 minut)

Cel:

- Lepsze zrozumienie idei programu Aktywna Społeczność

Streszczenie

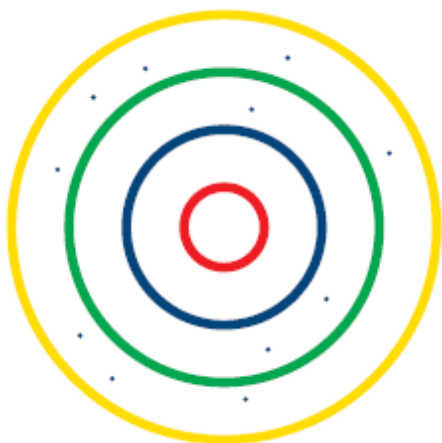
Osoby uczestniczące pokazują, na ile znają podstawowe zagadnienia, które będą poruszane w czasie warsztatów, umieszczając kropki na tarczy, co obrazuje ich stan wiedzy. Im bliżej środka, tym większa wiedza. Pozwala to uczestnikom i uczestniczkom na zaznaczenie punktu z którego rozpoczynają warsztat i monitorowanie swojego rozwoju w jego trakcie.

Przygotowanie i materiały

Flipchart, pisaki i karteczki samoprzylepne. Naszkicuj poniższy schemat tarczy strzelniczej na dużym arkuszu papieru (cztery sklezione ze sobą arkusze flipcharta).

Stwórz tyle tarcz (każda na oddzielnych sklejonych arkuszach), ile zauważyłeś, zauważyłaś obszarów poruszanych przez osoby uczestniczące w celach Drzewa Oczeekiwań (ćwiczenie 0.3, str. 39).

Ryc. 7: Tarcza z zaznaczonymi kropkami

Przebieg

1. Spośród tematów dotyczących celów w obszarze gałęzi Drzewa oczeekiwań wybierz te, które pojawiały się najczęściej, np. „Chcę zrozumieć program Aktywna Społeczność i moją w nim rolę” lub „chcę dowiedzieć się jak aktywizować społeczność lokalną”. Wybierz nie więcej niż 5. Możesz też wcześniej przygotować obszary doskonalenia umiejętności, które zakłada Active Citizens, np. „zawieranie partnerstw”, „rozmowy z osobami decyzyjnymi”, czy „zarządzanie różnorodnością w społeczności”
2. Zapisz każde wybrane przez Ciebie oczekiwanie/ obszar nad pojedynczą tarczą.
3. Poproś uczestników i uczestniczki, aby każda osoba niebieskim pisakiem zaznaczyła na każdej z tarcz kropkę i podpisała ją swoimi inicjałami. Wyjaśnij, że jeśli kropka jest bliżej środka, to wskazuje, że jest się już blisko osiągnięcia danego oczekiwania w czasie warsztatów, natomiast jeśli kropka jest na obrzeżach oznacza to, że nadal pozostaje wiele do zrobienia lub nauczania się w tym obszarze.
4. Przechowaj te cele do końca warsztatów. W ostatnim dniu powróć do nich i poproś uczestników i uczestniczki, aby ponownie zaznaczyli kropkę używając innego koloru pisaka, następnie poprowadzili linie łączącą obie ich kropki. Dzięki temu grupa zobaczy na ile warsztaty spełniły jej oczekiwania.

Ćwiczenie 0.5

Wizja programu Active Citizens - Aktywna Społeczność (1 godz. 30 minut)

Cel:

- Lepsze zrozumienie idei programu Active Citizens - Aktywna Społeczność

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki pogłębiają swoje rozumienie wizji programu Active Citizens - Aktywna Społeczność. Osoby spisują lub rysują swoje przemyślenia na temat wyzwań i możliwości zrealizowania tej wizji w swojej społeczności lokalnej, a następnie przyczepiają je do ściany i udają się na wizytę w galerii (patrz str. 28).

Przygotowanie i materiały

Stare gazety i czasopisma, papier, długopisy i ołówki, kolorowe pisaki, klej, taśma lub masa klejąca. Należy przygotować miejsce na ścianie do urządzenia galerii.

Zapisz wizję programu Aktywna Społeczność na flipcharcie i przypnij do ściany w miejscu widocznym dla wszystkich osób.

**„Świat, w którym ludzie mają
możliwość pokojowego i
skutecznego wspólnego
zaangażowania na rzecz
zrównoważonego rozwoju swoich
społeczności.”**

Deklaracja wizji programu Active Citizens- Aktywna Społeczność realizowanego przez British Council

Przebieg

Wyjaśnij grupie, że w wizji tej zawierają się dwie główne idee: (1) budowanie zaufania i porozumienia na poziomie lokalnym i globalnym oraz (2) osiągnięcie zrównoważonego rozwoju. Facylitując warsztaty lokalne, możesz znaleźć inne pojęcia, które będą bardziej dopasowane do kontekstu czy języka Twojej społeczności, a również oddają sens i ducha tych idei. (5 minut)

1. Zaproś osoby uczestniczące do podziału na 5-6 osobowe podgrupy.

2. Rozdaj każdej grupie arkusz z flipcharta (przygotowanego zgodnie z przykładem dla „budowania zaufania i porozumienia” ze strony 36)
3. Przydziel grupom tematy, na których się będą skupiać w swojej pracy: wskaż które grupy zajmą się „budowaniem zaufania i porozumienia”, a które „zrównoważonym rozwojem”.
4. Zaproś grupy do rozmowy i podzielenia się tym, co **rozumieją** przez „budowanie zaufania i porozumienia” czy „zrównoważony rozwój”. Poproś grupy by zapisały swoje przemyślenia w górnej części flipcharta.
5. Po 20 minutach poproś grupy, aby podzieliły się również przykładami z własnego doświadczenia związanymi z **wyzwaniami**, z którymi mierzą się w swoich społeczności w temacie „budowaniu zaufania i porozumienia” czy „zrównoważonego rozwoju”. Poproś grupy o spisanie tych wyzwań w lewej kolumnie na flipcharcie, a następnie zilustrowanie w formie graficznej lub kolażu zdjęć z gazet i czasopism. (30 minut)
6. Powtórz krok 5, tym razem prosząc grupy o przemyślenie, z czego są dumni w swoich społecznościach w temacie „budowania zaufania i porozumienia” czy „zrównoważonego rozwoju”. Poproś, by osoby skupiły się na **historiach sukcesu**, a spisały i zilustrowały je w prawej kolumnie flipchartu. (35 minut)
7. Poproś grupy, aby wywiesiły swoje plakaty wraz z tekstami/obrazami na ścianach w odrębnych sekcjach dla „budowania zaufania i porozumienia” i „zrównoważonego rozwoju”. Zaproś wszystkich na wizytę w galerii (patrz str. 28).
8. Teraz podziel grupy na „zbiory” po trzy grupy. Każdy z nich musi mieć w swoim składzie co najmniej jedną grupę „budowania zaufania i porozumienia” i jedną „zrównoważonego rozwoju”. Każda z tych trzech grup ma za

zadanie zaprezentować swoje plakaty pozostałym.

Omówienie

- Czego się dowiedzieliście w czasie tego ćwiczenia? Jakie historie szczególnie zainspirowały grupę i osoby w niej?
- Jaka zmiana jest potrzebna w Waszych społecznościach, aby osiągnąć wizję Active Citizens?
- Czy zauważacie powiązanie pomiędzy dwoma zagadnieniami: „budowaniem zaufania i porozumienia” oraz „zrównoważonym rozwojem”?
- Czy dostrzegacie związek pomiędzy zaufaniem i porozumieniem, zrównoważonym rozwojem oraz pokojowym zaangażowaniem społecznym?

- Zapytaj osoby uczestniczące czy wizja programu Aktywna Społeczność to także ich wizja? Jak się mają do siebie?

Zrównoważony rozwój ma na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych obecnego pokolenia, w sposób umożliwiający realizację tych samych dążeń następnym pokoleniom".
(Światowa Komisja Środowiska i Rozwoju, 1987

<http://www.unesco.pl/edukacja/dekada-edukacji-nt-zrownowazonego-rozwoju/unesco-a-zrownowazony-rozwoj/>)

Ryc. 8: Schemat flipcharta do ćwiczenia „Wizja programu Aktywna Społeczność”

Co rozumiemy pod pojęciem „budowanie zaufania i porozumienia”?	
Jakie są wyzwania, z którymi mierzą się Wasze społeczności w budowaniu zaufania i porozumienia?	Z czego Wasze społeczności są dumne, a co może pomóc nam w budowaniu zaufania i porozumienia?

Ćwiczenie 0.6

Rzeka – proces uczenia się w programie Active Citizens – Aktywna Społeczność (1 godz. 30 minut)

Cel:

- Pogłębienie rozumienia idei programu Aktywna Społeczność

Streszczenie

Ta aktywność pozwala uczestnikom i uczestniczkom zrozumieć (i dopytać o) logikę procesu wzajemnego uczenia się w Active Citizens oraz sposób, w jaki przekłada się on na urzeczywistnienie wizji programu. Przed osobami uczestniczącymi staje wyzwanie, ale powinni oni zakończyć ćwiczenie z ekscytacją i motywacją do urzeczywistnienia wizji i przebycia procesu uczenia się oraz myśleć w jaki sposób przyczyni się on osiągnięcia sukcesu w programie.

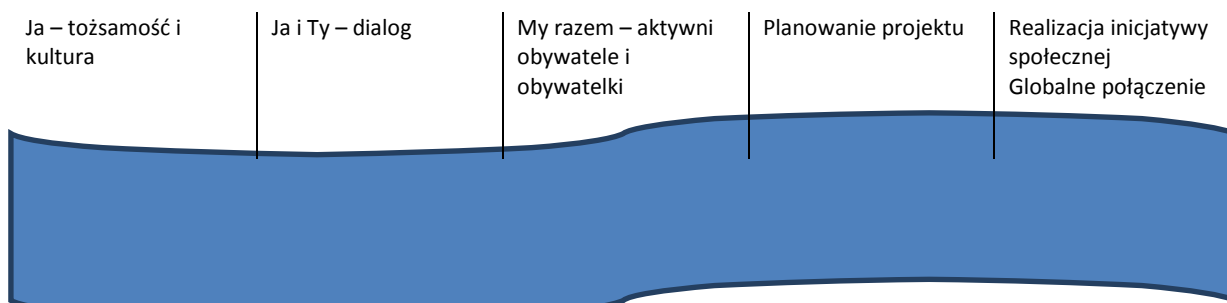
Uczestnicy i uczestniczki umieszczają na rysunku rzeki swoje komentarze o tym, dlaczego każdy z etapów podróży, czyli etapów warsztatów jest ważny w urzeczywistnieniu wizji programu Aktywna Społeczność.

Przygotowanie i materiały

1. Rzeka z flipchartów: połącz pięć arkuszy flipcharta w poziomie (patrz rysunek poniżej).
2. Naszkicuj schematycznie rzekę płynącą przez wszystkie pięć flipchartów.
3. W górnym rogu każdego flipcharta zapisz tytuł modułu, np. na pierwszym arkuszu: „Ja – tożsamość i kultura”, na arkuszu 2: „Ja i Ty – dialog”, na arkuszu 3: „My razem – aktywni obywatele i obywatelki”, na arkuszu 4: „Planowanie projektu”, na arkuszu 5: „Realizacja projektu społecznego”.
4. Stwórz papierowe łódeczki z papieru: złóż papier w trójkąt i uformuj czworokąt u dołu, tak aby łódeczka mogła stać.
Umieść łódeczki na rzece.

Przebieg

Ryc. 9: Rzeka Aktywnych Obywateli i obywaterek

1. Wyjaśnij uczestnikom i uczestniczkom, że zwizualizujecie teraz program Aktywna Społeczność jako **wyprawę rzeką**. Ta wyprawa oznacza podróż od personalnego, przez lokalne, do globalnego. W trakcie podróży będziemy rozwijali umiejętności i wiedzę jako Aktywni Obywatele i Obywatelki, tak aby osiągnąć naszą wizję.
2. Wyjaśnij proces: osoby odwiedzają kolejne flipcharty, które są umieszczone na ścianach sali (patrz przykład poniżej), a każdy z nich przedstawia kolejny etap wspólnej podróży (patrz lista powyżej) i jest na nim miejsce do dokonania wpisów, zaś połączone tworzą rzekę. Zaproś osoby uczestniczące do zebrania się wokół przyczepionych do ściany połączonych flipchartów i poproś o indywidualne zapisanie na każdym flipcharcie, dlaczego etapy te (np. „Ja – tożsamość i kultura”) mogą pomóc w realizacji wizji programu.
3. Zaproś uczestniczki i uczestników na wizytę w galerii (patrz str. 28) i wspólne w parach podyskutowanie o zapisanych i czytanych komentarzach.

Omówienie

- Jakie najważniejsze punkty wyłoniły się z tego ćwiczenia?
- Czy któreś z wpisów Was szczególnie zainteresowały, zaskoczyły, zainspirowały?
- Jak płynie rzeka? W jaki sposób etap 1 (Ja – tożsamość i kultura) pomaga w osiągnięciu etapu 2 (Ja i Ty – dialog), itd.
- Czy są jakieś ogólne zasady, które mogą pomóc nam w naszej podróży?

Flipchart 1

Flipchart 2

Flipchart 3

Flipchart 4

Flipchart 5

Ćwiczenie 0.7

Sieci społeczne/ wizytówki (1 godz. 15 minut)

Cel:

- Poznanie się grupy i współpraca
- Lepsze zrozumienie idei programu Aktywna Społeczność

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki spotykają się i poznają lepiej poprzez stworzenie „portalu społecznościowego” w stylu Facebooka, aby móc podzielić się informacjami o sobie oraz swoimi oczekiwaniami wobec warsztatów.

Przygotowanie i materiały

Wzory portalu społecznościowego

Przebieg

1. Przedstaw cel ćwiczenia: zaprosz osoby do aktywności, dzięki której podzielą się informacjami o sobie oraz swoimi umiejętnościami i doświadczeniem, które wnoszą na warsztaty.
2. Zaprosz uczestników i uczestniczki, aby wstali i podzielili się na grupy po pięć osób, najlepiej takich, które nie znają się dobrze. Zaprosz by grupy usiadły razem i by każda osoba w grupie podzieliła się takimi informacjami jak: „nazwisko, kraj pochodzenia, organizacja, rola w niej i coś, co lubi robić w wolnym czasie”.
3. Rozdaj lub poprosz o narysowanie wzoru wizytówki, czy też profilu. Przekaż osobom że mają 15 minut aby wypełnić swój indywidualny

profil, powiesić go na ścianie, a jeśli mają ochotę także ozdobić, korzystając z dostępnych materiałów (pocztówki, czasopisma itp.).

4. Grupa wiesza swoje profile na ścianie. Rozdaj po kilka małych samoprzylepnych kropek (alternatywnie mogą to być kolorowe pisaki). Uczestnicy i uczestniczki zapraszani są na wizytę w galerii, oglądają profile pozostałych osób i rozdają „polubienia” (kropka samoprzylepna lub zrobiona pisakiem) przy tych elementach wizytówek, które im się podobają lub z którymi się zgadzają. Poprosz grupę o wynotowanie wspólnych oczekiwań grupy oraz umiejętności, postaw i doświadczeń współdzielonych przez grupę.

Omówienie

- Na forum całej grupy podaj przykłady wspólnych oczekiwań oraz przydatnych umiejętności i doświadczeń, które pomogą osiągnąć sukces w urzeczywistnieniu wizji Active Citizens.
- Osoby fasilitujące mogą odnieść się również do oczekiwań które pojawiły się na wizytówkach jako praktycznego narzędzia pomagającego ustalić cele warsztatu.

Ryc. 10: Profil osoby uczestniczącej./wizytówka

Zdjęcie / obrazy	Nazwisko: Pochodzi z:
Pasje i zainteresowania:	

Umiejętności, postawy, doświadczenia, którymi możesz podzielić się z innymi na warsztatach:

Co chcesz osiągnąć na koniec tych warsztatów:

Miejsce na komentarze innych uczestników i uczestniczek

TOŻSAMOŚĆ I KULTURA

Czym jest tożsamość?

Na potrzeby tego programu tożsamość definiujemy jako jednostkową świadomość samego lub samej siebie. Czasem postuluje się, że samoświadomość jest po części wrodzona.

Na Twoją indywidualną tożsamość składają się wszystkie sądy, wartości i zainteresowania, które w Twoim odczuciu definiują Ciebie jako jednostkę, zaś Twoja tożsamość społeczna obejmuje także Twoją rasę, religię, język i kultury, poprzez pryzmat których identyfikujesz się w społeczeństwie.

Każda i każdy z nas ma wiele różnych tożsamości społecznych, można na przykład być jednocześnie studentką, aktywistką, matką, fanką konkretnej drużyny sportowej oraz pochodzić z Bangladeszu. Niektóre z tych obszarów wpływu na naszą tożsamość mają tło historyczne, inne bieżące, kontekstowe lub aspiracyjne.

Z czasem nasze tożsamości zmieniają się, gdyż spotykamy nowych ludzi, przeżywamy nowe doświadczenia i wkraczamy w nowe środowiska. To kształtuje nas oraz kultury i społeczności, których jesteśmy częścią. Jest kilka momentów przełomowych, w których nasze tożsamości mogą zmienić się znacznie – w okresie dorastania, w związku z zawarciem małżeństwa, staniem się rodzicem lub w czasach przełomu społecznego.

Jako że nasze różne i czasami kolidujące ze sobą obszary wpływu mają na nas jednoczesny wpływ,

może dochodzić do napięć. Na przykład młodzi ludzie obecnie są pod silnym wpływem kultury tradycyjnej ich rodzin oraz nowych kulturowych wpływów wynikających z procesów globalizacji.

Może też dochodzić do rozdźwięku pomiędzy tym, jak Ty sam lub sama się postrzegasz, a tym, jak postrzegają Cię inni. Są pewne grupy osób, takie jak politycy i polityczki, przedstawicielki i przedstawiciele mediów, ugrupowań religijnych, aktywiści i aktywistki, które mają wyjątkowo duży wpływ na to, w jaki sposób różne grupy społeczne są postrzegane przez społeczeństwo.

Różnica pomiędzy samopostrzeganiem a postrzeganiem przez innych może być podstawą nierówności i niesprawiedliwości społecznej. Na przykład zakłada się, że osoby należące do danej grupy społecznej mają lepsze lub gorsze cechy (pod względem moralności, inteligencji czy stosunku do pracy) niż reprezentanci i reprezentantki innych grup. Na tej podstawie uważa się, że zasługują na przywileje lub ogranicza się ich prawa. Dlatego wiele społeczności pracuje zarówno nad tym jak są spostrzegane jak i nad spostrzeganiem samych siebie.

Jak wyraża się tożsamość?

Nasze tożsamości są po części widoczne (np. poprzez odzież, jaką nosimy, jedzenie, jakie lubimy...), a po części ukryte (poglądy i wartości, grupy, do których należymy, nasza seksualność itd.). Nasze tożsamości są bardziej ukryte niż

widoczne, dlatego założenia, z jakimi podchodzimy do innych ludzi, mogą być błędne.

Dlaczego zrozumienie tożsamości jest ważne?

- Przyczynia się do większej samoświadomości, poczucia własnej wartości i poczucia przynależności.
- Pozwala nam zrozumieć nasze wartości i cele, kształtuje nasze rozumienie świata i determinuje nasze wybory.
- Silne poczucie tożsamości może stać się źródłem konfliktów i uzasadnieniem przemocy wobec innych osób i społeczności o innej tożsamości. Wpływa na nasze postrzeganie innych ludzi. Pomaga zidentyfikować punkty zapalne niezgody lub konfliktu.
- Może wesprzeć budowanie nowych produktywnych relacji.
- Badanie własnej tożsamości może wyzwolić chęć do nauki i rozwoju. Może przyczynić się do większego zainteresowania nowymi perspektywami i ułatwić dialog międzykulturowy i międzynarodowy (moduł 2). Pomaga w sięgnięciu poza codzienne schematy i w wykształceniu nowych opinii i kulturowych punktów odniesienia, które wpływają na nowe i lepsze zrozumienie nas samych oraz innych ludzi.
- Lepsze zrozumienie tożsamości innych ludzi pozwala nam zrozumieć wpływy, opinie, postawy i potrzeby innych ludzi i kultur. W dłuższej perspektywie pozwala nam wypracować umiejętność krytycznego myślenia, analizy strategicznej i ciekawości świata.

Czym jest kultura?

Kultura to zbiór wartości, przekonań, postaw i zachowań, które poznajemy i które są zrozumiałe oraz w dużej mierze podzielane w naszej społeczności.

Dane zjawisko staje się częścią kultury, gdy powstają wyraźne wzory zachowań w całej grupie lub społeczności. Kultury często są widoczne, złożone z form wyrazu prostych do zidentyfikowania, takich jak jedzenie, odzież, muzyka, tanie. Jednocześnie mają też inne bardziej wewnętrzne formy wyrazu, takie jak postawa wobec środowiska naturalnego, rodziny czy płci kulturowej.

Praktyki kulturowe tworzą swego rodzaju wspólnotowy kontrakt. Pomaga to ludziom w zrozumieniu siebie nawzajem, we wchodzeniu w interakcje i daje poczucie ochrony, przynależności, dumy i tożsamości. Mogą także kreować normy dotyczące zachowań, które służą wzmocnieniu więzi wewnątrz społeczności i być wykorzystane do zrozumienia lub wyjaśnienia innych kultur.

Kultury, tak jak tożsamość, nie są statyczne i wciąż podlegają zmianie i rozwojowi.

Cel:

Pewność siebie

Samoświadomość

Zrozumienie, jak powstają tożsamości i kultury, jak się wyrażają i zmieniają

Jak wyraża się tożsamość

Wszystkie kultury są powiązane

Świadomość innych kultur

Docenienie innych punktów widzenia

Zdystansowane podejście do własnych założeń

1. FORMY PRACY – MODUŁ 1

Ćwiczenie 1.1

Ja i moja tożsamość (1 godz. 30 minut)

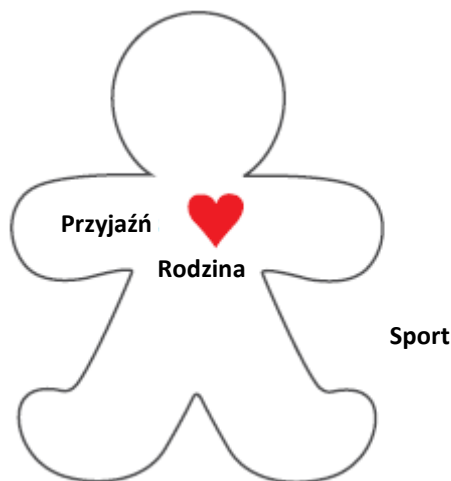
Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Samoświadomość
- Zrozumienie, jak powstają tożsamości i kultury, jak się przejawiają, zmieniają i jak są powiązane
- Docenienie różnorodnych punktów widzenia

Streszczenie

Ćwiczenie stwarza okazję, aby osoby uczestniczące poznały siebie nawzajem, oraz to co jest dla nich ważne. Każda z osób rysuje obraz przedstawiający siebie z sercem w centralnej części. Wokół serca umieszcza słowa opisujące to co dla niej ważne. Im bliżej serca, tym ważniejsza jest dana sprawa. Uczestnicy i uczestniczki omawiają swoje rysunki w parach, w większych grupach a na koniec podsumowują to doświadczenie na forum.

Ryc. 10: Ja i moja tożsamość

Metoda 1

- Poproś każdą z osób uczestniczących o schematyczne narysowanie kształtu człowieka lub innego kształtu, który w jej odczuciu będzie ją przedstawiał (gwiazdę, motyla itp.) W centralnej części postaci / kształtu należy narysować serce.
- Następnie zaproś do wzięcia karteczek samoprzylepnych i zapisania na nich rzeczy

ważnych dla nas samych jako jednostek, każdej na osobnej kartce (co najmniej pięć), na przykład „rodzina”, „religia”, „sport”, lub też jakąś osobistą zasadę, opinię lub miejsce.

- Uczestniczki i uczestnicy umieszczają karteczki na kartce; im bliżej serca, tym dana rzecz ważniejsza, im dalej – tym mniej jest ważna.
- Poproś stworzenie par, najlepiej z osobami, których nie zna się zbyt dobrze, i omówienie swoich postaci. Podkreśl, że należy poruszać tylko te tematy, które są dla nas komfortowe.
- Poproś osoby uczestniczące o umieszczenie swoich postaci w jednym miejscu (na ścianie, na stołach lub na podłodze). Zaproś do ich obejrzenia, spojrzenia z różnych stron, przyjrzenia się postaciom, zwrócenia uwagi na podobieństwa, różnice i elementy, które nas zaciekawiają.

Ryc. 11: Przykład – Ja i moja tożsamość

Podsumowanie

Rozpocznij podsumowanie (na stojąco lub siedząco):

- Jakie uczucia wzbudziło w nas to ćwiczenie? Dlaczego?
- Wyjaśnij, że mówienie o rzeczach dla nas ważnych motywuje nas i napędza nas dumą. Może także pomóc wytworzyć więź pomiędzy nami a innymi osobami. Aby zmotywować ludzi i budować zaufanie i porozumienie, musimy dotrzeć tak do ich serca, jak i do głowy.
- Odślanianie takich rzeczy przed innymi i poznawanie spraw bliskich innym ludziom może także spowodować uczucie dyskomfortu, odsłonięcia się, wrażliwości na ciosy. Dzielenie się z innymi jest wyzwaniem, wymaga czasu i wrażliwości.
- Czy w grupie wystąpiły jakieś podobieństwa?
- Często nasza tożsamość jest zbieżna z tożsamością innych ludzi, także tych, co do których zakładamy, że bardzo się od nas różnią.
- Jakże były różnice? Dlaczego?
- Każdy z nas w tej grupie ma za sobą inną drogę życiową. Głębsze zrozumienie innych punktów widzenia i doświadczeń innych ludzi pozwala poszerzyć nasze pole widzenia.
- Przekaż grupie: „Te obrazki mówią nam coś o naszych osobistych tożsamościach. Czy któraś z osób może i ma ochotę podzielić się przykładem pokazującym, kiedy jej tożsamość się zmieniła?” (Czy w różnych okresach życia te karteczki przemieszczają się?)
- Na przykłady gdy zostałam/em matką/ojcem. Kiedy wyszłam za mąż/ożeniłam się. Po wybuchu wojny. Gdy wyjechałam/em do innego kraju.

- Zapytaj: „Czy to samo dotyczy także naszych kultur? Na przykład kultury narodowej czy etnicznej?”
- Nasze kultury i tożsamości nie są stałe, zmieniają się. Aby lepiej zrozumieć nas samych i nas same oraz innych ludzi, ważne jest, by wiedzieć więcej o okolicznościach i kontekście, które pomogły w uformowaniu naszych tożsamości i kultur. Na jakich elementach naszych kultur chcielibyśmy i chcielibyśmy się oprzeć w trakcie naszej dalszej pracy, a gdzie chcielibyśmy i chcielibyśmy zmiany?

Metoda alternatywna

1. Tożsamości pod presją. Aby pogłębić ćwiczenie, możesz zaproponować grupie: „Gdy dzielimy się naszą tożsamością z innymi ludźmi, z reguły wzmacnia to naszą relację z nimi. To pozwala nam czuć się bezpiecznie. Wraz ze wzrostem różnorodności nasze poczucie bezpieczeństwa może się zmniejszać, możemy czuć się coraz bardziej wyalienowani i wyalienowane z naszego otoczenia społecznego. Różne projekty realizowane na całym świecie pokazują, że ludzie mogą zareagować na to zjawisko na wiele różnych sposobów, na przykład mocno broniąc i promując swoją tożsamość, podkreślając różnice lub budując zaufanie i porozumienie oraz znajdując wspólne tożsamości pomiędzy różnymi grupami”. Zapytaj grupę: „Czy możecie podać takie przykłady?”

Ćwiczenie 1.2

Okulary tożsamości (45 minut)

Cel:

Docenienie	różnych	punktów	widzenia

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki przyglądają się tożsamość człowieka z różnych perspektyw.

Osoby uczestniczące rysują koło podzielone na cztery części. W każdej ćwiartce koła zapisują jedną ze swoich tożsamości. Następnie poddają refleksji to jak ich spojrzenie na różne problemy zmienia się w zależności od tego, którą ze swoich tożsamości podkreślą bardziej niż inne.

Aktywność zachęca osoby uczestniczące aby spojrzwały przez różne „okulary”, czy soczewki na sytuacje których doświadczają w życiu codziennym i w społeczeństwie.

Przygotowanie i materiały

Pisaki, papier do flipcharta

Przebieg

1. Wprowadź osoby uczestniczące w temat wielości naszych tożsamości. Powiedz, że używanie okularów tożsamości jest sposobem na zilustrowanie idei, że nasze postrzeganie się zmienia, w zależności od tożsamości z której „mówimy” czy „obserwujemy”.
2. Poproś uczestniczki i uczestników o zidentyfikowanie i zapisanie w każdej ćwiartce niektórych z ich tożsamości społecznych (grup społecznych, do których należą). Na przykład tożsamości narodowej (Jordańczyk, Brytyjka, Hindus...), tożsamości regionalnej (Krakowiak, Kaszubka, itp.), tożsamości płciowej, etnicznej i związanej z zainteresowaniami czy życiem zawodowy (fan hip-hopu, piłki nożnej, lekarka).
3. Poproś uczestniczki i uczestników, aby zastanowili się indywidualnie, a następnie porozmawiali w parach, nad momentem, w którym każda z wypisanych tożsamości była wyjątkowo silnie odczuwalna? Kiedy tak się stało? Dlaczego? Jak się wtedy czuliśmy?
 - Przykładowe odpowiedzi: „Kiedy spotkałam ludzi z innego kraju, poczułam moją tożsamość narodową silniej niż wcześniej”, „Czułam się

dumny z tego, co osiągnąłem”, „Zostałam oceniona przez kogoś tylko ze względu na moją tożsamość, czułam złość”.

Podsumowanie

- Poproś osoby uczestniczące o przedstawienie przykładów na forum.
- Zapytaj : czego się nauczyliśmy? Pozwól aby wybrzmiały poniższe wypowiedzi. Parafrazuj wypowiedzi osób uczestniczących aby doszły do podobnych wniosków:
 - To, którą z naszych tożsamości podkreślamy, wpływa na to, jak postrzegamy rzeczywistość.
 - Spoglądanie przez różne okulary pozwala na szersze pola widzenia, na dostrzeganie różnorodności społecznej, na empatyzowanie z innymi osobami.
- Zapytaj: Jak i kiedy spoglądanie przez różne okulary może pomóc nam jako Aktywnym Obywatelom i Obywatelkom?
 - Gdy angażujemy się w dialog, budowanie zaufania i porozumienia z innymi, gdy planujemy inicjatywy społeczne w różnorodnych społecznościach.

Ryc. 12: Spoglądanie na sprawy przez różne okulary

Ćwiczenie 1.3

Dwie prawdy, jedno kłamstwo (30 minut)

Cel:

- Docenienie nowych punktów widzenia – zdystansowane podejście do własnych założeń
- Budowanie zespołu i współpraca w grupie

Streszczenie

Wprowadza koncepcję założeń i wskazuje, jak nasze założenia wpływają na nasze zachowanie. Zachęca uczestniczki i uczestników do zdystansowanego podejścia do własnych założeń i stereotypów.

Wszystkie osoby uczestniczące spisują trzy informacje o sobie, z których dwie są prawdziwe, a jedna jest kłamstwem. Następnie przemieszczają się po sali i starają się zgadnąć, która z informacji o innych jest kłamstwem. Podsumowanie skupia się na założeniach, jakie przyjmujemy wobec innych i jak świadomości i zdystansowane podejście do tych założeń może nam pomóc w lepszym i głębszym poznaniu.

Przygotowanie i materiały

Pisaki i papier

Przebieg

1. Poproś osoby uczestniczące, aby na kartce papieru zapisały trzy informacje o sobie, z których dwie są prawdziwe, a jedna jest kłamstwem (najlepiej w przypadkowej kolejności).
2. Podaj przykład dotyczący Twojej osoby, np. 1. Mam samochód; 2. Mówię trzema językami; 3. Lubię chodzić po górach. Na forum całej grupy poproś o zgadnięcie, która z tych informacji jest

kłamstwem. Po kilku próbach zgadnięcia powiedz osobom, która informacja jest nieprawdziwa.

3. Gdy uczestniczki i uczestnicy spisz już swoje dwie prawdy i jedno kłamstwo, poproś aby wstali i poruszając się po sali, spotykali się z inną osobą. W rozmowach między sobą starają się zgadnąć, która z informacji o drugiej osobie jest kłamstwem. Za każdym razem, nawet przy nietrafionej próbie osoba powinna ujawnić, która z informacji jest kłamstwem. Pozwól osobom porozmawiać z co najmniej 5 innymi osobami. Po tym czasie zaproś osoby do powrotu na swoje miejsca.

Podsumowanie

- Zapytaj na forum, czy jest osoba w stosunku do której pozostałe osoby często się myliły? źle odgadywały? Poproś o przykłady tych nietrafionych propozycji i podsumuj „ach, więc ludzie zakładali...” (np. że posiadasz samochód)/ Dopytaj: jak sądzisz, dlaczego tak myśleli? Powtórz to pytanie w stosunku do kolejnych 3 osób.
- Podsumuj pytaniem: Na czym polega przyjmowanie założeń wobec innych ludzi? Na jakiej podstawie coś zakładamy, zgadujemy, stereotypizujemy osoby?
- Jak posiadanie założeń, stereotypów wpływa na nas, innych ludzi, na nasze relacje z nimi?

Ćwiczenie 1.4

Nasze założenia (30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Docenienie różnorodnych punktów widzenia – zdystansowane podejście do własnych stereotypów

Przygotowanie i materiały

Flipchart i flamastry.

Wykonanie

1. Poproś grupę o zamknięcie na chwilę oczu i wyobrażenie sobie zespołu lekarskiego na oddziale chirurgicznym, które dyskutuje o najlepszej metodzie przeprowadzenia operacji. Następnie poroś o zapisanie ile osób wchodzi w skład wyobrażonego zespołu oraz ile z nich to kobiety a ile mężczyźni. Poproś o zapisanie swojego pierwszego wyobrażenia.
2. Poproś o ujawnienie swoich wyników – możesz poprosić o konkretne cyfry albo tylko spytać ile osób zobaczyło tyle samo kobiet i mężczyzn, więcej mężczyzn niż kobiet, więcej kobiet niż

mężczyzn, same kobiety oraz samych mężczyzn? Zapisz wyniki na flipcharcie

3. Rozpocznijcie rozmowę o kulturowych uwarunkowaniach pozycji kobiet i mężczyzn w różnorodnych społecznościach. Przekaż grupie, że kultury współtworzą nasze założenia, przekonania oraz stereotypy, co może wstrzymywać nas od dostrzegania możliwości. „Bądźmy bardziej świadomi i świadome założeń i stereotypów, którymi się posługujemy i miejmy do nich dystans. To nam pomoże w budowaniu zaufania i porozumienia oraz pozwoli na stworzenie projektów społecznych z dbałością o równe szanse i poszanowanie różnorodności.”

Ćwiczenie 1.5

Widoczne i ukryte strony naszej tożsamości (30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Zrozumienie, jak powstają tożsamości i kultury, jak się wyrażają i zmieniają
- Docenienie innych punktów widzenia

Streszczenie

Uczestnicy odkrywają, że każdy z nas posiada widoczne i ukryte strony swojej osobowości i kultury. Uczestnicy odbywają burzę mózgów na temat ukrytych i widocznych aspektów tożsamości i zastanawiają się, jaki to ma wpływ na nasze życie.

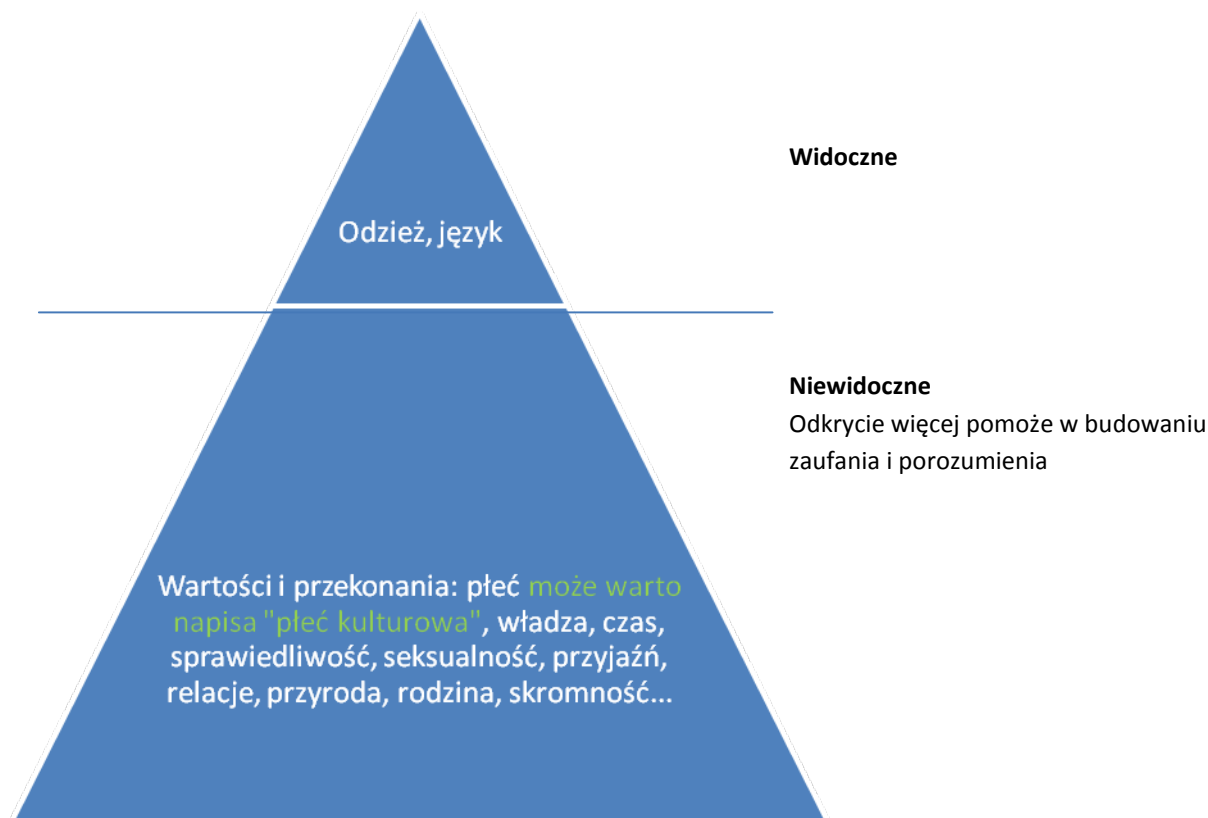
Przygotowanie i materiały

Wykorzystaj rysunek tożsamości jako góry lodowej (ryc. 13) jako wskazówkę.

Metoda 1

1. W ćwiczeniu Ja i moja tożsamość (ćwiczenie 1.1, str. 43) ujawniliśmy i ujawniliśmy co nieco o sobie pozostałym uczestniczkom i uczestnikom. Przekaż grupie, że każdy i każda z nas ma ukryte i widoczne części swojej tożsamości.
2. Przeprowadź z grupą dyskusję na temat widocznych i ukrytych części naszych tożsamości w oparciu o metaforę góry lodowej, jak to zobrazowano poniżej.

Ryc. 13: Tożsamość – góra lodowa

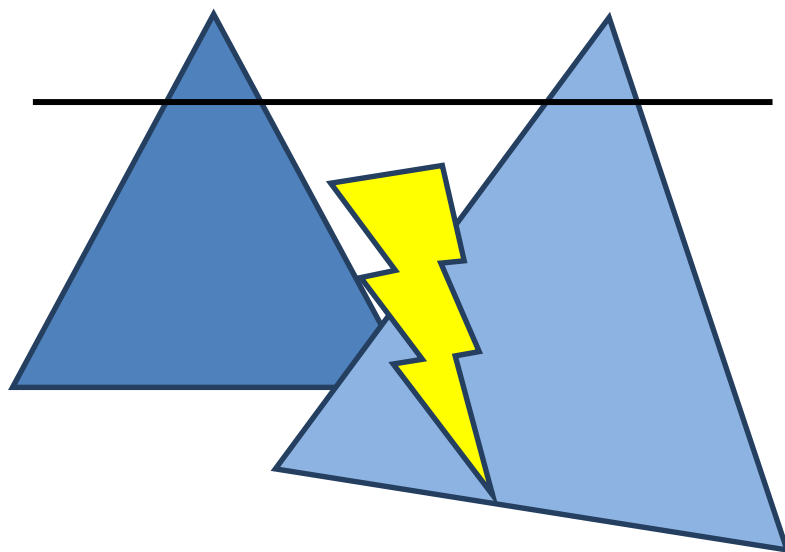
Podsumowanie

- Jak sądzicie, jaki wpływ na nas ma to, że większa część naszych tożsamości pozostaje ukryta? Jaki to ma wpływ na 1. nowe relacje; 2. spotkania różnych kultur? Np. ciekawość, nieporozumienia. Czy możecie podać przykłady?
- Powiedz, że ta sama metafora znajduje zastosowanie do naszych kultur. Nasze kultury także mają swoje widoczne i ukryte części.
- Gdy nasze kultury się spotykają, pomiędzy częściami ukrytymi (tymi, które znajdują się pod

powierzchnią) może dojść do nieoczekiwanych kolizji. Pomyślcie, jakie problemy i konflikty z tym związane są wam znane.

- Ponieważ znaczna część pozostaje w ukryciu, często polegamy na naszych założeniach, przekonaniach i stereotypach dotyczących innych ludzi i innych kultur i stereotypy te mogą mieć negatywne i pozytywne znaczenie.
- Dystans do naszych założeń i stereotypów, zadawanie pytań i odsłanianie tych elementów, które pozostają w ukryciu, może pomóc nam w budowaniu zaufania i porozumienia.

Ryc. 14: Zderzenie gór lodowych

Alternatywna metoda 2: kreatywna

1. Rozpocznij ćwiczenie używając zdjęć / słów takich, jak zaproponowane poniżej, stopniowo odsłaniając obiekt lub zwierzę.
2. Zaczynaj od pierwszego zdjęcia i zapytaj grupę: „Co widzicie?” Zrób to samo z trzema pierwszymi zdjęciami. Przekaż grupie: „Gdy mówimy o tożsamościach czy kulturach, często widzimy tylko to, co na powierzchni.”

Ryc. 15: Wykorzystaj zdjęcia dla zademonstrowania wagi odpowiedniej perspektywy

Alternatywna metoda 3: pogłębiona

1. Okno Johari oferuje grupie nowy sposób uporządkowania informacji o sobie samych i zrozumienia wartości ujawniania większej części swojej osobowości i otrzymywania informacji zwrotnej od innych.
2. Przekaż grupie, że „góra lodowa” pomogła nam w zrozumieniu, że są części nas samych, które są widoczne oraz części, które są ukryte przed innymi i że teraz przyjrzymy się tym częścią naszych tożsamości, które są ukryte przed nami samymi.
3. Przedstaw grupie diagram z następującym wyjaśnieniem. Całość okna reprezentuje jednostkę – całą tożsamość. Cztery części okna można opisać następująco:
 - Dostępna: ta część Twojej osoby, którą znasz i Ty, i Twoje otoczenie. To obszar wspólnej wymiany, który chcielibyśmy i chcielibyśmy poszerzyć.
 - Ukryta: Ta część Ciebie, którą Ty znasz, ale której nie ujawniasz – jak ta część góry lodowej, która znajduje się pod powierzchnią. To, co ukryte, może pozostać

ukryte, ale może też pomóc w budowaniu zaufania i umożliwić dialog i współpracę, jeśli odsłonisz nieco więcej siebie.

- Niewidoczna: ta część Ciebie, która jest znana innym ludziom, ale nie jest znana Tobie. Na przykład ton Twojego głosu, dobra strona Twojego charakteru, której nie jesteś świadoma lub świadomy, konflikt, którego jesteś stroną nie wiedząc o tym – to wszystko może się tu mieścić.
- Tajemnica: to część Twojej tożsamości, która nie jest znana ani Tobie, ani innym. Tu mogą kryć się talenty, i zdolności, o których jeszcze nie wiesz ani których otoczenie jeszcze nie dostrzegło. Niemniej jednak jest to część Twojej osoby, która kiedyś może wypłynąć na powierzchnię. Dzieląc się informacjami z innymi osobami możesz zmniejszyć obszary ukrytej tożsamości, a dzięki informacji zwrotnej możesz zmniejszyć obszary niewidoczne. Regularna informacja zwrotna i interakcje z innymi pozwolą Ci się otworzyć, i kto wie, może poznasz tajemnice, których jeszcze nie znasz.

Ryc. 16: Okno Johari

Ćwiczenie 1.6

Ściana Chwały (1 godzina)

Cel:

- Pewność siebie
- Wzmacnianie współpracy w grupie
- Docenienie innych

punktów

widzenia

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki zastanawiają się, z czego są dumni w odniesieniu do swoich społeczności i kultur. Osoby zapisują, rysują i prezentują to, co napawa ich dumą w ich społecznościach i kulturze, w formie wizyty w galerii (patrz str. 28).

Przygotowanie i materiały

Uczestniczki i uczestnicy proszeni i proszone są z wyprzedzeniem o opracowanie niewielkiej prezentacji, kolażu z czasopism lub artykułu o ich społeczności, które budzą w nich dumę.

Przebieg

1. Zapytaj osoby uczestniczące, co oznacza dla nich słowo „społeczność”. Zapisz ich odpowiedzi na flipcharcie – np. społeczność geograficzna (lokalna, regionalna, narodowa, międzynarodowa) lub wspólnota interesów (np. kobiety, młodzież, islam, biznes, sztuka), które związane są z podzielanymi przez grupę wartościami i zainteresowaniami.
2. To ćwiczenie można wykonać indywidualnie lub w małych grupach (jeśli kilka osób należy do tej samej społeczności). Zaproś osoby uczestniczące, aby zastanowiły się nad pytaniem „Co napawa mnie dumą w mojej społeczności?”.
3. Zaproś osoby do kreatywnego wyrażenia odpowiedzi na to pytanie: może być to krótkie wystąpienie z prezentacją, kolaż z fragmentów czasopism, mapa społeczności lub nawet spacer po okolicy jeśli macie czas. Jeśli osoby wybiorą

prezentację plakatów, zaproś ich do przyklejenia ich blisko siebie na ścianie lub rozłożenia na podłodze. (30 minut)

4. Zaproś osoby do wizyty w galerii i wspólnego przyjrzenia się plakatom lub prezentacjom. Co te teksty i ilustracje wyrażają? Daj osobom uczestniczącym czas na zapoznanie się z prezentacjami, dyskusję i wymianę poglądów.

Podsumowanie

- Jak osoby czuły się podczas tego ćwiczenia? Dlaczego? Np. „Mówienie o rzeczach, z których jest się dumnym, to miłe uczucie / To było wyzwanie / Nigdy się nad tym nie zastanawialiśmy” itp.
- Czy zidentyfikowaliśmy jakieś stereotypy dotyczące społeczności, których prezentacje widzieliśmy?
- Co nas inspirowało? Czy wszyscy czegoś się nauczyliśmy i mogliśmy też czymś podzielić się z innymi? Poproś o przykłady.
- W odniesieniu do społeczności dotkniętych przemocą i konfliktem – czego się nauczyliśmy? Co nas zaskoczyło?
- Czy jest coś w naszych społecznościach, o czym chcielibyśmy powiedzieć całemu światu?
- Czy jest coś, czego chcielibyśmy i chciałybyśmy się dowiedzieć o społecznościach z całego świata?
- Czy z naszych rozmów wyniknęła jakaś inspiracja do osobistego lub społecznego działania?

Ćwiczenie 1.7

Kulturowe powiązania (45 minut)

Cel:

- Zrozumienie czym jest i jak powstaje kultura, jak kultury są ze sobą połączone, jak się wyrażają i zmieniają
- Budowanie zespołu i współpraca w grupie

Streszczenie

Osoby uczestniczące dzielą się na zespoły i wspólnie poszukują powiązań pomiędzy kulturami reprezentowanymi na sali.

Przygotowanie i materiały

Papier A4, mazaki

Przebieg

1. Podziel grupę na mniejsze zespoły po cztery osoby. Zadaniem każdego zespołu jest znalezienie jak największej liczby globalnych powiązań pomiędzy kulturami obecnymi na sali szkoleniowej. Być może inspiracja może okazać się sama „zawartość” sali szkoleniowej: catering, materiały biurowe, wyposażenie, itp. Każdy zespół spisuje swoje spostrzeżenia na kartce papieru lub flipcharcie. Przeznacz na tę część osiem minut.
2. Poproś zespoły o rozłożenie swoich flipchartów na środku sali i przyjrzenie się im w ramach wizyty w galerii.
3. Zachęć uczestników i uczestniczek do podzielenia się swoimi obserwacjami. Czy byli zaskoczeni ilością tych powiązań? Dlaczego?

Podsumowanie

- Dopytaj: Czy grupa zauważyła również takie globalne zjawiska jak moda, architektura, technologia używana na sali itp.?
- Przykłady powiązań globalnych zidentyfikowanych na sali mogą obejmować np żywność i napoje: pierwsze potwierdzone przypadki picia kawy pochodzą z Jemenu. Herbata przybyła do Europy z Chin w 1800

roku. Technologia: najwcześniejsze przykłady stosowania papieru znamy z Egiptu (papyrus). Najstarszy znany druk (odciski z drewnianych klocków) pochodzi z Chin. Wiele nowoczesnych wynalazków, takich jak żarówka, telefon, telewizja, komputer czy samochód nie powstałoby, gdyby nie wcześniejsze odkrycia różnych ludzi z różnych krajów i kontynentów.

- Zapytaj uczestników, Jak to możliwe że na sali reprezentowanych jest tak wiele różnych kultur? Ukierunkowuj osoby na odkrycie że nasza przeszłość, teraźniejszość i przyszłość zawsze były związane z innymi kulturami. Dopytaj o charakter tych związków. Pozwól aby wybrzmiały: imperializm i kolonializm., wymiana handlowa, współpraca, dzielenie się.
- Podsumuj: świat ciągle się zmienia. Nasze kultury stale podlegają zmianom, czy to dostosowując się do zmieniających się okoliczności, poprzez wpływy czy świadome wybory. Jako Aktywni Obywatele i Obywatelki dostrzegamy, że ta naturalna zmiana może nas dotknąć lub możemy ją współkształtować.
- Zapytaj uczestników i uczestniczki: „Na których elementach naszych kultur chcielibyśmy oprzeć i budować zmianę, a które mogą nas ograniczać?”

Alternatywny przebieg: metoda kreatywna

1. „Aktywistki i aktywiści świata”:

Możemy bardzo wiele nauczyć się od innych kultur. Jednym ze sposobów na to jest przyglądanie się pracy aktywistów i aktywistek z krajów i kultur z całego świata. Jeśli grupa posiada dostęp do internetu, możesz poprosić o utworzenie zespołów, które wieczorem zbiorą informacje dotyczące jednej z poniższych osób i następnego dnia przedstawią na forum 3-minutową prezentację na jej temat. Zachęć do wyszukania również kobiet liderek z różnych krajów i kręgów kulturowych.

- Ghandi (Indie): od którego możemy nauczyć się politycznego organizowania w oparciu o ideę odrzucania przemocy (*non-violence*),
- Kwame Nkrumah (Ghana): od którego możemy nauczyć się wiele o pracy z ruchami młodzieżowymi i niezależnościowymi,
- Tomasz Mann (Niemcy): od którego możemy nauczyć się metod upowszechniania praw człowieka,
- Rani z Jhansi (Indie Północne): od której możemy nauczyć się o przywództwie i oporze,
- Martin Luther King (USA): od którego możemy nauczyć się metod walki o prawa obywatelskie,
- Augusto Boal (Brazylia): od którego możemy wiele nauczyć się o partycypacji społecznej oraz o tym, jak sztuka może być wykorzystana do wzmacniania osób i wspierania walki z uciskiem i opresją,
- William Wilbforce (Anglia): którego życiorys może zainspirować działania w obszarze wstawiennictwa i większego zaangażowania społeczności i jej organizacji partnerskich,
- Nelson Mandela (RPA): którego życiorys wiele uczy o roli oporu, walki o równe prawa oraz pojednania i wybaczenia.

Alternatywny przebieg: metoda pogłębiona

1. W przypadku niektórych grup inspirujące może okazać się przejście do ćwiczenia 1.11 poświęconego zagadnieniu kolonializmu i imperializmu, patrz str. 71.

Przykład 1

Pakistan i muzyka

Autor: Sumrah Ahmad

Pakistan znany jest ze swojej bogatej i różnorodnej kultury. W jednym kraju możemy znaleźć wiele różnych kultur reprezentowanych przez poszczególne społeczności, ugrupowania religijne czy różne ideologie. Muzyka jest jednym z ważnych i znaczących elementów naszej kultury. Każda prowincja w Pakistanie ma swoją odrębną kulturę muzyczną, która różni się od pozostałych.

Piękno pakistańskiej muzyki polega na tym, że łączy ona muzyczne elementy z różnych kultur i tworzy nowe, oryginalne formy. Odnajdziemy tu na przykład muzykę klasyczną, Ghazal, Sufi, folk i Quawwali równolegle do muzyki popularnej, rocka i hip-hopu. Znajdziecie tu także tradycyjny pop i rock, np. Sufi Rock, który jest połączeniem muzyki pakistańskiej i zagranicznej.

Po uzyskaniu niepodległości nasza tradycyjna muzyka stała się także odzwierciedleniem muzyki Azji Południowo-Wschodniej, nie tracąc jednocześnie tego co esencjonalne dla muzyki hinduskiej. Teraz w erze globalizacji, nasi muzycy zmodernizowali muzykę, włączając do niej elementy globalne. Teraz bawimy się przy pasztuńskim popie, pendżabskim hip-hopie, sindyjskim jazzie, rocku z Beludżystanu...

Ćwiczenie 1.8

Płeć biologiczna a kulturowa (45 minut)

Cel:

- Docenienie różnych punktów widzenia – świadomość i zdystansowane podejście do własnych założeń
- Budowanie samoświadomości

Streszczenie

Zachęca osoby uczestniczące do refleksji na tym, w jaki sposób kultura może wpływać na nasze założenia i jakie to może mieć konsekwencje dla społeczeństwa.

Przygotowanie i materiały

Karteczki samoprzylepne, papier do flipcharta

Wykonanie

1. Zapytaj uczestników, czy rozumieją różnicę pomiędzy płcią biologiczną (ang. sex), a płcią kulturową (ang. gender). W kontekście polskim warto poświęcić więcej czasu na wyjaśnienie czym jest, a czym nie jest gender.
2. Zbierz wypowiedzi osób na forum i sparafrazuj je, podsumowując: „płeć biologiczna to różnice biologiczne, uwarunkowane przez biologię, natomiast płeć kulturowa to społecznie uwarunkowane role kobiet i mężczyzn”
3. Poproś osoby uczestniczące, aby wzięły po cztery karteczki samoprzylepne; dwie powinny być w jednym kolorze (symbolizującym mężczyzn), a dwie w innym (symbolizującym kobiety). Uczestnicy i uczestniczki zapisują na „męskich karteczkach” dwie rzeczy, które uważają za prawdziwe w odniesieniu do mężczyzn i dwie rzeczy na „żeńskich karteczkach”, które uważają za typowe dla kobiet.
4. Postaw obok siebie dwa flipcharty. U góry pierwszego zapisz tytuł „Płeć kulturowa”, a u góry drugiego „Płeć biologiczna”. Poproś osoby o przyklepnięcie karteczek na właściwych flipchartach.
5. Gdy osoby przyklepią swoje karteczki, pogrupuj je (o ile mówią o tym samym), ale nie przenoś ich pomiędzy flipchartami.
6. Zaczynij od flipcharta zatytułowanego „Płeć biologiczna”. Odczytaj 8 lub 9 stwierdzeń (powtarzające się zignoruj) i zapytaj grupę: „czy

to jest uwarunkowanie biologiczne czy kulturowe/ społeczne?”

7. W kategorii „Płeć biologiczna” możesz spodziewać się stwierdzeń odnoszących się do faktów biologicznych, np. „mężczyźni nie rodzą dzieci”, „kobiety mogą karmić piersią”, ale z reguły znajdują się tam także stwierdzenia odnoszące się do kwestii kulturowych, jak np. „mężczyźni są odważni”, „kobiety wolą siedzieć w domu” itp. Przedyskutuj to z grupą i, o ile to wskazane, przenieś karteczki na drugi flipchart. Gdy sprawa jest niejasna, przyklep karteczkę pomiędzy flipchartami.
8. Zrób to samo z karteczkami na flipcharcie „Płeć kulturowa”. Z reguły okazuje się, że większość karteczek pozostaje na flipcharcie „Płeć kulturowa”.

Podsumowanie

- Zapytaj osoby uczestniczące: „Jak sądzicie, co to nam mówi o naszym postrzeganiu kobiet i mężczyzn?” Ukierunkuj dyskusję aby osoby doszły do wspólnego wniosku, że opieramy się przeważnie na założeniach kulturowych nt temat tego co jest właściwe mężczyznom, a co kobietom w danych społeczeństwie czy kulturze.
- Zapytaj w jakich obszarach życia założenia te kierują naszym postrzeganiem mężczyzn i kobiet. Na karteczkach przywieszonych do flipchartów zapewne pojawią się m.in. życie zawodowe, życie rodzinne, hobby, cechy osobowości, umiejętności czy zachowania. Zauważ, że nawet kolory karteczek na których pisały osoby są przypisane konkretnej płci.
- Zapytaj grupę jaki wpływ mają te kulturowe założenia na kobiety i mężczyzn. Pozwól aby grupa zauważyła m.in. że wzmacniają one społecznie przypisane role, sprawiają że osoby czują się odrzucone gdy niewpasowują się w

nie, sprzyjają nierównemu podziałowi zasobów i władzy, nierównym szansom i możliwościom.

- Podsumuj dyskusję podkreślając że: „Kulturowe role płci mocno się różnią w różnych społecznościach i okresach historycznych. W pewnym badaniu obejmującym 224 kultury zidentyfikowano 5, w których to mężczyźni gotowali, oraz 36 takich, w których to kobiety zajmowały się budową domów. W niektórych kulturach to mężczyźni zostają w domu, kobiety odpowiadają za finanse, kobiety dziedziczą majątek, a mężczyźni nie.”
- Zakończ część dotyczącą płci kulturowej: „Koncentrowaliśmy się na jednej z naszych tożsamości jaką jest płeć kulturowa i społeczne oraz kulturowe założenia jej dotyczące. Jak już wiemy, każdy i każda z nas ma wiele różnych tożsamości, nie tylko płciową.”
- Zapytaj uczestników i uczestniczki: „Wobec jakich innych grup społecznych posługujemy się założeniami czy stereotypami kulturowymi i jaki jest ich wpływ?” Np. uznajemy, że poglądy osób starszych są mądrzejsze i bardziej wartościowe

od spostrzeżeń ludzi młodych. Lub kojarzymy młodzież z przestępczością.

- Podsumuj całość: „Założenia dotyczące tożsamości i kultur wpływają na to, jak jesteśmy postrzegani i traktowani przez innych, a także na możliwości i wyzwania, przed jakimi stają ci, którzy tożsamości te podzielają i tym założeniom podlegają. Dlatego też jako ludzie młodzi, jako kobiety, jako dana narodowość lub grupa etniczna stale negocjujemy sposób, w jaki jesteśmy postrzegani w społeczeństwie.”
- Zaproś osoby uczestniczące aby postarali się przez czas ich udziału w projekcie Active Citizens- Aktywna Społeczności były świadome swoich założeń kulturowych i ich wpływu na inne osoby.

NOTATKI

Ćwiczenie 1.9

Kto, ja? (45 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Docenienie różnorodnych punktów widzenia – zdystansowane podejście do własnych założeń
- Samoświadomość

Streszczenie Streszczenie

Alternatywna metoda do kwestii założeń – skupienie się na ich wpływie na nas jako jednostki.

Osoby uczestniczące zapisują lub rysują na kartce papieru z jednej strony coś, co przedstawia ich sposób postrzegania siebie samych, a na odwrocie to, co myślą, że sądzą o nich inni ludzie.

Przygotowanie i materiały

Stwierdzenia wydrukowane na odrębnej kartce papieru

Wykonanie

1. Każda osoba bierze kartkę A4. Na jednej stronie zapisuje lub rysuje to, co przedstawia jej sposób postrzegania samej lub samego siebie, a na odwrocie założenia, które mają na jej lub jego temat inni ludzie. Powiedz grupie że to zadanie będzie omawiane w parach.
2. Uczestnicy i uczestniczki omawiają (w parach) to, czym chcą się podzielić, i co zapisali i zapisały na obu stronach.
3. Dlaczego pomiędzy tymi dwoma stronami jest różnica? Np. ludzie nie wiedzą, co ja naprawdę lubię, różne punkty widzenia.

Podsumowanie

- Gdy rozmawiamy z kimś, ta osoba dokonuje obserwacji i tworzy założenia i przekonania na nasz temat. My także używamy założeń wobec ludzi, z którymi wchodzimy w interakcje. Założenia, których używamy, mają wpływ na nasz sposób zachowania oraz na możliwości i wyzwania, z jakimi muszą się zmierzyć nasi rozmówcy i nasze rozmówczynie.
-).

- Założenia, których używamy wobec samych siebie, są bardzo ważne. Na przykład założenie „niczego się nie nauczymy” lub „nie mamy nic ciekawego do przekazania innym” powoduje, że proces nauki oraz budowania zaufania i porozumienia staje się bardzo trudny.
- Przekaż grupie, że podczas rozwijania samoświadomości oraz świadomości tego, jak nasza opinia wpływa na inne osoby, możemy zadać sobie następujące pytania:
 - Na ile założenia o samym lub samej sobie dodają Ci sił, a na ile Ci je odbierają?
 - Na ile założenia innych osób na Twój temat dodają Ci sił lub Ci je odbierają?
 - Na ile Twoje założenia o innych ludziach dodają im sił lub im je odbierają?
- Zakończ ćwiczenie wtedy, gdy grupa będzie mieć jasność, że założenia są czymś naturalnym, często nawet nie zdajemy sobie z nich sprawy, ale jednocześnie mają one wpływ na nas i na innych ludzi.
- Starajmy się być bardziej świadomymi naszych stereotypów i ich wpływu; mamy wybór, jakimi założeniami się posługujemy i na ile chcemy opierać o nie nasze zachowanie.
- Pomiedzy tym, jak my sami i same się postrzegamy, a tym, jak widzą nas inne osoby, często jest rozbieżność. Udzielanie i odbieranie konstruktywnej informacji zwrotnej jest ważną umiejętnością. To ćwiczenie może być dobrym punktem wyjścia do analizy za pomocą Okno Johari, informacji zwrotnej i dialogu (patrz str. 59).

Ćwiczenie 1.10

Schematy i ich przełamywanie (1 godzina 30 minut)

Cel:

- Docenienie innych punktów widzenia i perspektyw

Streszczenie

Ta aktywność jest przeznaczona dla dla uczestników i uczestniczek posiadających większe doświadczenie i wiedzę. Osoby poznają teorię powstawania schematów, dowiedzą się, co ma wpływ na nasz punkt widzenia, poznają sposoby spoglądania na sprawy z różnych perspektyw i dowiedzą się, dlaczego jest to przydatna postawa w budowaniu zaufania i porozumienia oraz w planowaniu inicjatyw społecznych.

Prezentacja tematu wraz z następującą po niej rundą pytań i odpowiedzi odbywa się na forum grupy. Kolejna część aktywności to działanie kreatywne polegające na stworzeniu schematu i podsumowanie dyskusją na forum.

Przygotowanie i materiały

Prezentacja PowerPoint z podstawowymi informacjami i pytaniami

Przebieg

Ryc. 17: ramka z dłoni

1. Zaproś grupę do aktywności dotyczącej schematów myślenia. Wprowadź temat: gdy spoglądamy na świat wokół nas, zawsze robimy to z określonej perspektywy. Niektóre elementy zauważamy, inne pomijamy. Pomocne w zwizualizowaniu tego zjawiska, może być ułożenie obu dłoni w formę ramki i spoglądanie przez nią.
2. Kontynuuj prezentację: „To, w jaki sposób myślimy o pewnych zdarzeniach, słowach, ważnych kwestiach jest zależne od naszych

doświadczeń, kultury w której żyjemy i naszego języka.”

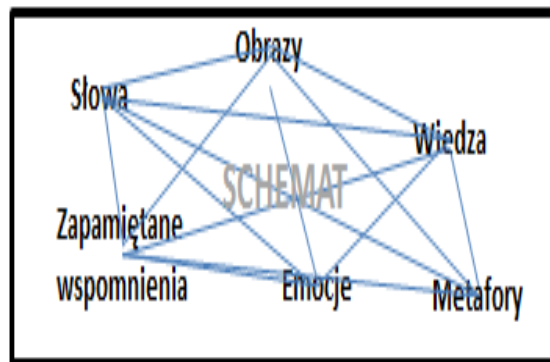
3. Poproś grupę, by przyjrzała się zdjęciu chmur:

Ryc. 18: Chmury burzowe

4. Dopytaj po chwili: „Jakie uczucia i skojarzenia przychodzą Wam do głowy gdy widzicie „chmury burzowe? Poczekaj na kilka odpowiedzi z sali.
5. Podsumuj: „Nasze skojarzenia są kulturowo i indywidualnie odmienne – w miejscach, w których długo panuje susza, mogą kojarzyć się z nadzieją i nowym początkiem, podczas gdy w chłodniejszych rejonach świata – nie.”
6. Te skojarzenia są zgromadzone przez naszą pamięć jako tak zwane „schematy myślowe”. Przedstaw poniższą ilustrację:

Ryc. 19: Schemat

7. Kontynuuj: „Gdy spoglądasz na jakąś sprawę, miej świadomość swojego schematu, tego co on obejmuje, a co pomija.”

8. „Nasze schematy myślowe można też podzielić na „sztywne ramy” (nasze przekonania o świecie) oraz „schematy powierzchowne” (frazologia i slogany jakimi się posługujemy). Sztywne ramy odnoszą się do naszych wyobrażeń o świecie i sensie naszego w nim istnienia i działania.” Podaj przykłady sztywnych ram: „Człowiek panuje nad naturą”, „Chrześcijanie górują nad niechrześcijanami”, „Nauka jest najpewniejszą drogą do poznania prawdy”. Poproś grupę o podanie innych przykładów.
9. Powierzchnowe schematy odnoszą się do fraz i sloganów, które wspierają określoną perspektywę. Podaj przykład: „Wojna z terrorem” jest sloganem stosowanym przez USA do uzasadnienia agresywnej odpowiedzi na zdarzenia z 11.09.2001. Zapytaj uczestników i uczestniczki, jaka perspektywa, jakie „sztywne ramy” są wspierane przez taki schemat powierzchowny.
10. Podaj przykład w lokalnym języku sformułowania będącego powierzchownym schematem. W języku angielskim dobrym przykładem jest np. sformułowanie „Matka Ziemia”. Zapytaj grupę: „Co to zdanie ze sobą niesie?” Zapytaj, czy grupa może podać jakieś inne przykłady.
11. Kontynuuj prezentację: „Schematy są wszędzie. Podczas tych warsztatów metafora rzeki jest schematem pozwalającym zrozumieć proces uczenia się. Używamy też schematu powierzchownego mówiąc, że „powinniśmy mieć dystans do naszych stereotypów”. To przekonanie oznacza, że sądzimy, że to użyteczny i elastyczny sposób prowadzenia rozmowy czy budowania relacji, pozwalający budować porozumienie i zaufanie oraz uniknąć przeskakiwania do konkluzji i wyrażania osądów o innych osobach. Moglibyśmy użyć innej frazeologii, jak na przykład „stereotypizacja” czy „świadomość naszych uprzedzeń”. Ale oba te sformułowania należą do schematu myślowego który wzbudza trudne emocje i może stać się przyczyną konfliktów. Dlatego wybieramy mniej „kontrowersyjny” schemat. Warto również pamiętać, że pojęcie „schematów” jest samo w sobie kolejnym schematem.
12. Dopytaj czy pojęcie schematu myślowego i jego wpływ na myślenie jest jasny dla osób

uczestniczących. Gdy uczestnicy i uczestniczki zrozumieją koncepcję schematów, możesz przedstawić ideę ich przełamania. Znowu pomocne może okazać się wizualizowanie jej przy pomocy dłoni, tym razem zmieniając kąt ich ułożenia. Przełamywanie schematów to w naszej koncepcji przyjęcie innej perspektywy oraz znalezienie innego języka wyrazu, co może pomóc nam i innym w spostrzeganiu rzeczy inaczej i co za tym idzie zmianie sposobu działania.

Ryc. 20: Przełamywanie schematu

13. Poproś osoby o dobranie się w pary. Każda para proszona jest o:
 - Wybranie określonych „sztywnych ram”, które reprezentują konkretne przekonanie o świecie,
 - Zaprojektowanie i wykonanie z papieru ramy, która reprezentuje tę „perspektywę patrzenia”, na papierze A4, z wykorzystaniem ilustracji z czasopism i innych dostępnych materiałów. Rama musi być zaprojektowana tak, aby można było przez nią spoglądać (można to osiągnąć wycinając odpowiedni kształt z papieru). (20 minut)
 - Osoba facylitująca może pokazać stworzony przez siebie przykładowy kształt.
 - Poniżej znajdziesz kilka pomysłów:

Ryc. 21: Ramka ekologiczna – priorytetem jest ochrona środowiska

Ryc. 22: Ramka ekonomiczna

14. Gdy uczestnicy i uczestniczki stworzą swoje ramki, poproś ich o połączenie się z trzema innymi parami i omówienie ich projektów oraz światopoglądu, jaki one wyrażają. (15 minut)

15. Poproś uczestniczki i uczestników, by wymienili się swoimi ramkami. Następnie niech wybiorą jedno z zagadnień wymienionych poniżej i stworzą slogan kampanii związanej z tym zagadnieniem, który ma przemówić do ludzi posiadających ten sam punkt widzenia, co ramka, którą teraz trzymają. (10 minut)

- Zwiększenie partycypacji społecznej
- Ochrona środowiska
- Poprawa zdrowia publicznego
- Budowanie pokoju w strefie konfliktu

Przykład: „Skapitalizujmy to, co mamy najcenniejszego: młodzież”. Bank Światowy prezentuje sprawy młodzieży w wymiarze ekonomicznym.

16. Poproś pary, aby zaprezentowały swoje slogany na forum.

17. Zapytaj grupę: „W jaki sposób refleksje po tej aktywności mogą być przydatne w prowadzeniu dialogu czy planowaniu inicjatyw społecznych?” Możesz usłyszeć m.in. ze świadomość schematów pozwala nam zachować otwartość mimo „ramek”, które my i inni wnosimy do komunikacji, spojrzeć na sprawy z innej perspektywy i dotrzeć do ludzi, na których

chcemy wpłynąć. Pomaga również w uświadomieniu sobie, że jak język w którym formułujemy swoje komunikaty wpływa na nas i ludzi wokół, czy wreszcie uświadomić nam jakie przekonania o świecie wzmacniamy i utrwalamy posługując się konkretnym językiem w naszej komunikacji.

18. Zapytaj na koniec: Jakiego ryzyka wiążą się z budowaniem komunikatów „pod perspektywę”. Co gdy np. będziemy promować ochronę środowiska z czysto ekonomicznego punktu widzenia lub promować zaangażowanie społeczne młodzieży wykorzystując schematy gangsta rapu?” Możemy wtedy wzmocnić schemat (i wartości), który w dłuższej perspektywie będzie miał negatywny wpływ na sprawę i społeczność.

19. To ćwiczenie może być również dobrym punktem wyjścia do ćwiczeń z zakresu wstawiennictwa.

20. Uwaga dla osób facylitujących: po przedstawieniu koncepcji schematów osoby facylitujące mogą w trakcie całego cyklu warsztatów zachęcać uczestników i uczestniczki, do uświadomienia i przełamania schematu, którym właśnie się posłużyli w dyskusji, poprzez proste ułożenie dłoni w ramkę i zmianę kąta widzenia.

21. Schematy są ważne także dla osób facylitujących. Sposób, w jaki formułujesz pytania, ma wpływ na to, jak grupa myśli i odpowiada.

Ćwiczenie 1.11

Kolonializm i imperializm (30 minut)

Cel:

- Rozwijanie samoświadomości
- Zrozumienie, jak powstają tożsamości i kultury, jak się wyrażają i zmieniają

Streszczenie

Ta aktywność porusza kwestię kolonializmu i imperializmu, które mogą pojawić się w trakcie rozmów i dyskusji. Uczestnicy i uczestniczki zastanawiają się nad znaczeniem tych pojęć oraz wartościami, na których są zbudowane, a także nad tym, gdzie te wartości można dostrzec również współcześnie. Uczestnicy i uczestniczki identyfikują również wartości, które chcą promować i wspierać poprzez swoje działania.

Przygotowanie i materiały

Prezentacja PowerPoint z podstawowymi informacjami i pytaniami

Przebieg

1. Zapytaj osoby uczestniczące, co rozumieją pod pojęciem kolonializmu? A imperializmu?
2. Podziel się z grupą definicjami:
Kolonializm polega na zdominowaniu kulturowo i z reguły siłowo innego kraju lub terytorium.
Imperializm polega na tym, że jeden kraj tworzy i utrzymuje niesprawiedliwą nierównowagę pomiędzy nim a innym krajem.
3. Zapytaj, czy grupa może podać jakieś konkretne przykłady kolonializmu i imperializmu?
4. Przekaż grupie: poprzez kolonializm i imperializm państwa i kultury eksploatowały zasoby innych krajów i narzucały im zmiany kulturowe. Przykłady na to widzimy na całym świecie: imperium asyryjskie, imperium perskie, imperialne Chiny, imperium Maurów, imperium brytyjskie, greckie, rzymskie, hiszpańskie, otomańskie... to tylko kilka przykładów!
5. Jakim zasadom i wartościom z reguły hołdują kolonializm i imperializm?
6. Spójrzcie na obraz: „Szlachetna dama i jej murzyńska niewolnica”, namalowany w 1783 roku, w czasach imperium hiszpańskiego, które rozciągało się od Ameryki Łacińskiej po Afrykę. W jaki sposób oddaje on wartości kolonializmu i

imperializmu? Co mówi o stosunku do dóbr i zasobów, władzy, o statusie obu kobiet, wyzysku itp. Czarna kobieta jest niewolnicą, stoi z tyłu i czeka na przyzwolenie swojej hiszpańskiej właścicielki. Hiszpańska dama ubrana jest w piękne suknie i otoczona owocami. Warto też w trakcie dyskusji odnotować, że znaczna część Hiszpanii była skolonizowana przez północnoafrykańskich Maurów w okresie od IX do XV wieku.

Ryc. 23: „Szlachetna dama i jej murzyńska niewolnica”, 1783

1. Porozmawiaj z grupą: Jak i kiedy podobne wartości i zasady są stosowane w dzisiejszych czasach?

Przyjrzyj się wraz z grupą przykładom podanym pod aktywnością. Zastanówcie się także nad reklamowymi przekazami którymi bombardują nas międzynarodowe koncerny.

2. Zapytaj: Jakie są skutki kolonializmu i imperializmu na świecie? Poczekaj aż grupa poda np. odpowiedzi dotyczące nierównej dystrybucji władzy, wprowadzania nowych wartości, zachowań czy technologii...
3. Dopytaj o skutki w samej społeczności. Podsumuj: Gdy wartości lub praktyki kulturowe mają zmienić się szybko, często dochodzi do: a) wrogości wobec „inwazji” wartości oraz b) napięć społecznych w lokalnej wspólnocie.
4. Kontynuuj wyjaśniając przyczyny: Napięcia społeczne mogą powstać, gdy tradycyjny porządek społeczny i moralny został podważony i konkurujące ze sobą potrzeby i ideologie mogą doprowadzić do napięć i konfliktów. Społeczności mogą utracić swoją tożsamość i poczucie przynależności. W tym rozumieniu osobista duma odczuwana w

związku z pełnieniem tradycyjnych ról i obowiązków może zostać podważona, co prowadzi do wzrostu problemów społecznych, takich jak alkoholizm.

5. Na koniec zapytaj: Jakie alternatywne wartości i zasady możemy promować jako Aktywni Obywatele i Obywatelki? Uniwersalizm, zaufanie, samoświadomość, duma z naszej tożsamości i kultury, poczucie przynależności, wolny wybór, nastawienia na dialog...
6. W jaki sposób świadomość i wiedza dotycząca kolonializmu i imperializmu może przysłużyć się Aktywnym Obywatelom i Obywatelkom pracy na rzecz budowania zaufania, porozumienia i zrównoważonego rozwoju społeczności? Parafrazuj wypowiedzi osób uczestniczących aby wspólne dojść do niektórych z wymienionych: świadomość wpływu imperializmu i kolonializmu na naszą przeszłość i teraźniejszość, świadomość warunków i okoliczności, w jakich kultury i społeczności formowały się i zmieniały, lepsze zrozumienie wartości, jakimi kierują się kolonializm i imperializm i znalezienie alternatywnych wartości, które można promować w swoich działaniach społecznych.

Przykład 2

Tragiczne spotkanie: portugalski podróżnik spotyka Indian Tupi (Brazylia), marzec 1500

„Nie uprawiają ziemi, nie hodują trzody, nie masz tu wołu ni krowy... ani żadnych innych domowych zwierząt. Nie jedzą nic krom tego manioku (kukurydzy)... i ziaren i owoców, które dają im ziemia i drzewa. A silniejsi i lepiej pożywieni są od nas...

Skakali i tańczyli z nami do dźwięków naszego tamburynu, a tak to czynili, jako są więcej naszymi przyjaciółmi niż my ich...” Pedro Alvares Cabral, marzec 1500

Pisma Cabrała z czasu europejskiej ekspansji kolonialnej to zapis pierwszego spotkania pomiędzy mieszkańcami Ameryki Południowej i Europejczykami. Jest to specyficzna mieszanka zadziwienia i uznania ograniczanego poczuciem wyższości. Niestety nie ma zapisów tego, co Indianie Tupi sądzili o swoich dziwnych gościach. Misją Cabrała był podbój i kolonizacja, budowa dobrobytu Portugalii.

W przeciągu kilku lat jedna czwarta Indian Tupi została zmuszona do niewolniczej pracy na plantacjach, gdzie uprawiano trzcinę cukrową. Większość z nich zmarła z przepracowania lub z powodu chorób przywleczonych do Brazylii z Europy.

Przykład 3

Nieważne co mówisz, ważne jak to mówisz... na Facebooku

W roku 1964 Marshall McLuhan stwierdził, że sposób, w jaki się porozumiewamy (poprzez telewizję, książki, internet, słowo mówione, radio itd.) może mieć wielki wpływ na to, w jaki sposób rozwija się społeczeństwo. Twierdził, że telewizja jest pasywną rozrywką, która promuje pasywną konsumpcję. Obecnie internet ery mediów społecznościowych jest dużo bardziej interaktywny i partycypacyjny. Niemniej jednak media te, tak jak i telewizja, promują pewien konkretny sposób angażowania się w sprawy świata. Jest to doznanie wizualne, opierające się na indywidualnych profilach i informacji osobistej, polegające na komunikowaniu się z innymi na wiele różnych tematów za pomocą krótkich haseł, przesyłaniu sobie wirtualnych uścisków i pocałunków, otrzymywaniu aktualizacji wiadomości i wciąż nowych zaproszeń do kolejnych grup. Wszystko to wpływa na nasz sposób myślenia i zaangażowanie społeczne, promuje pewien określony zestaw wartości kulturowych.

Przykład 4

Podstawowa zasada: zysk

Wiele największych marek odzieżowych oskarżanych jest o korzystanie z tak zwanych „fabryk wyzysku” (sweatshopów). Fabryki wyzysku to zakłady tekstylne w biedniejszych krajach, które wykorzystują swoich pracowników. Praca w fabryce wyzysku oznacza pracę przez wiele godzin za bardzo małe pieniądze, bez oglądania się na obowiązujące prawo czy płace minimalne. W niektórych krajach łamane są prawne zakazy pracy dzieci, fabryki pracują z groźnymi materiałami, niebezpiecznym wyposażeniem, a protesty robotników i robotnic są brutalnie tłumione.

Fabryki wyzysku to jeden z przykładów na to, jak stosowanie zasady zysku bez innych towarzyszących zasad może prowadzić do nadużyć i wyzysku. Próby zmierzenia się z tym zjawiskiem na poziomie krajowym mogą być trudne, jako że miejsca pracy są potrzebne, a zakłady grożą przeniesieniem się do innego kraju. Globalne porozumienia domagające się większej przejrzystości i dokładniejszego monitoringu mogłyby pomóc w powstrzymaniu wyzysku i zagwarantowaniu, że fabryki będą stosować także inne zasady, niż tylko zysk.

Ćwiczenie 1.12

Siła założeń (45 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Samoświadomość

• Docenienie	różnorodnych	punktów	widzenia
--------------	--------------	---------	----------

Streszczenie

Ćwiczenie prezentuje grupie czym są założenia i jak kierują naszym zachowaniem. Pomaga świadomie wybrać takie założenia, które będą wpływać konstruktywnie na nasze zachowanie.

Przygotowanie i materiały

brak

Metoda 1

1. Rozpocznij ćwiczenie prosząc grupę aby powiedziała, czym są według nich założenia. Postaraj się dojść do następujących wniosków:
 - Czasami sądzimy, że właściwym podejściem byłoby odrzucenie wszystkich założeń. Prawda jest jednak taka, że potrzebujemy założeń w codziennym życiu i wszyscy oraz wszystkie ich używamy; to ani dobrze, ani źle – tak po prostu jest.
 - Nie zawsze musimy wiedzieć, jakie są założenia, które nami kierują. Jeśli jednak chcemy pozytywnie zaangażować się w dialog z innymi ludźmi i kulturami, warto zastanowić się nad naturą założeń i nauczyć się traktować je z dystansem.
2. Jakie założenia miałyście i mieliście przychodząc na te warsztaty? Jeśli nie wypłyne to w dyskusji, podkreśl:
 - Założenia, którymi się kierujemy, wpływają na to, jak będziemy działać i reagować w pewnych sytuacjach.
 - Jako grupa możemy osiągnąć coś, co będzie zupełnie różne od naszych wcześniejszych założeń.
 - Dlatego też założenia mogą być różne i mamy swobodę wyboru, które z nich chcemy stosować.

Alternatywna metoda 2

Alternatywna metoda 2

1. Krok 2 pozwala grupie przeanalizować założenia nieco dokładniej.
2. Każda osoba bierze kartkę A4. Na jednej stronie zapisuje lub rysuje to, co przedstawia jej sposób postrzegania siebie, a na odwrocie założenia które mają o niej inne osoby.
3. Uczestnicy i uczestniczki omawiają obie strony w parach.
4. Jakie są założenia, którymi według Ciebie posługują się inni, oceniając Cię?
5. Jakie są założenia, które my stosujemy wobec innych?
6. Jakie są korzyści i ryzyka płynące ze stosowania założeń?
7. Dlaczego dla Aktywnych Obywaterek i Aktywnych Obywateli ważne jest traktowanie założeń z dystansem?

Podsumowanie

- Gdy rozmawiamy z kimś, ta osoba dokonuje obserwacji i wypracowuje sobie założenia na nasz temat. My także używamy założeń wobec ludzi, z którymi wchodzimy w interakcje. Założenia, których używamy, mają wpływ na nasz sposób zachowania.
- Jesteśmy w stanie zmienić założenia, którymi się posługujemy.
- Zakończ ćwiczenie upewniając się, że grupa rozumie, że założenia są czymś naturalnym; często nawet nie zwracamy na nie uwagi; jesteśmy w stanie zmienić założenia, którymi się posługujemy oraz możemy podchodzić do nich z dystansem.
- Zaproś grupę do kierowania się podczas warsztatów założeniami takimi jak to, że każda osoba zasługuje na szacunek, że kierujemy się dobrą wolą i mamy dobre intencje..

Ćwiczenie 1.13

Badanie bagażu kulturowego (45 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Pobudzenie ciekawości i docenienie różnorodności
- Zmotywowanie do dzielenia się i uczenia się od innych

Streszczenie

Osoby uczestniczące rysują obraz bagażu kulturowego, który ze sobą noszą (te elementy naszych kultur, które mają wpływ na nasze postrzeganie świata). Dyskutują o nich w grupie.

Przygotowanie i materiały

Papier A4, pisaki

Wykonanie

1. Nawiąż do pytań pochodzących od grupy na temat tego, jak efektywnie pracować nad różnorodnością. Powiedz, że zaakceptowanie „bagażu kulturowego” własnego i innych może pomóc nam w efektywnym dialogu mimo różnic.
2. Przedstaw koncepcję bagażu kulturowego: są to te elementy naszej kultury, które nosimy w sobie, i które wpływają na to jak postrzegamy świat. To może być historia, religia, zawód, polityka. Mogą to być wpływy pozytywne i negatywne. Osoba facylitująca może przedstawić przykład z własnego bagażu kulturowego.
3. Poproś wszystkie osoby uczestniczące o opuszczenie sali i zabieranie ze sobą papieru oraz czegoś do pisania. Zadanie polega na

narysowaniu walizki zawierającej dwa lub trzy hasła przedstawiające ich bagaż kulturowy. Mają na to 10 minut.

4. Po powrocie do sali osoby uczestniczące odkładają swój bagaż przy drzwiach, zapisaną stroną do dołu. Osoba facylitująca wybiera losowo kilka kartek (można to samo wykonać w formie galerii) i sprawdza:
 - Co zawierają nasze bagaże kulturowe?
 - Dlaczego dany element został uznany za bagaż kulturowy?
 - Skąd on się wziął? Czy to jakiś szczególny wymiar kultury, historia, religia, kolonializm, wykonywany zawód, polityka, rewolucja, ewolucja, pożądana w danej kulturze cecha itd.?
 - Czy jest to coś wyraźnie pozytywnego czy negatywnego?
 - Jak bagaż kulturowy wpływa na nasze przekonania, decyzje, prowadzi do wykluczenia lub włączania innych?
5. Zaproś grupę do zastanowienia się nad tym, w jaki sposób świadomość zawartości naszego bagażu kulturowego i akceptacji bagażu innych może pomóc nam w komunikacji i współpracy w ramach różnorodności.

Ćwiczenie 1.14

Docenianie różnorodności (30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Ciekawość i docenienie różnorodnych punktów widzenia
- Motywacja do dzielenia się doświadczeniami i uczenia się od innych

Streszczenie

Wychodząc od refleksji o sobie, swojej kulturze i społeczności, w tym ćwiczeniu grupa doświadcza przyjmowania różnorodnych punktów widzenia.

Osoby uczestniczące dzielą się pozytywnymi doświadczeniami ze spotkań z różnorodnością i zastanawiają się, co pomaga ludziom lepiej pracować, gdy napotykają różnice między sobą.

Przygotowanie i materiały

Flipchart

Wykonanie

1. Historia o słońcu w ciemności ze strony 81. Zastanówcie się wspólnie na forum jak i kiedy spotykamy się z różnorodnością?
2. Omówcie jakie wyzwania i możliwości daje nam życie w różnorodności?
3. Zaproś o stworzenie czteroosobowych zespołów.
4. Poproś aby każda osoba indywidualnie wybrała historię, którą chętnie podzieli się z innymi: „Kiedy spotkałem lub spotkałam się z różnorodnością i było to pozytywne doświadczenie”. Poproś o jak najdokładniejsze przypomnienie sobie tego zdarzenia, tak by móc opowiedzieć, „Kto brał w tym udział?”, „Gdzie to się działo?”, „Co się wydarzyło?” Szukamy takich historii, w których mimo różnic,

a może właśnie dzięki nim, doświadczenie było pozytywne.

5. W zespołach osoby uczestniczące opowiadają o swoich doświadczeniach, a następnie wspólnie, i identyfikują i zapisują, co wpłynęło na pozytywne zakończenie sytuacji. Jakie czynniki dały pozytywny wynik? Poproś zespoły, by omawiały historie na tym etapie tylko w swoim gronie.

Podsumowanie

- Zbierz zespoły po około 15 minutach i rozpocznij podsumowanie: „Co może nam pomóc w kontakcie z różnorodnością?”
- Staraj się powstrzymać grupę od prostego powtarzania historii. Zachęć do wymieniania czynników pomagających w kontakcie z różnorodnością pytaniami:
 - Co pomaga ludziom dobrze pracować przy spotkaniu z różnorodnością?
 - Jakie elementy wspólne pojawiły się w waszych historiach?
 - Co was zaskoczyło? Jakie były wasze osobiste odkrycia dotyczące tego, co pomaga w pracy z różnorodnością?
 - Co jako Aktywne Obywatelki i Aktywni Obywatele dotychczas przeżyliśmy i przeżyliśmy, a co może nam pomóc w pracy z różnorodnością?

Alternatywne sposoby na poznawanie tożsamości i kultury

Jest wiele kreatywnych sposobów zgłębiania zagadnień związanych z tożsamością i kulturą. Poniżej przedstawiamy streszczenie kilku pomysłów opracowanych przez zespoły facylitatorskie programu Active Citizens - Aktywna Społeczność w różnych częściach świata.

1. Zorganizuj imprezę na cześć różnorodności. Zaproś uczestników i uczestniczki do wspólnej organizacji wieczornej imprezy. Jedzenie, piosenki, tańce, poezja i gry – wszystko jest mile widziane. Pomysł sprawdza się zwłaszcza wtedy, gdy osoby uczestniczące pochodzą z różnych krajów i środowisk.
2. Weźcie udział w wydarzeniu kulturalnym. Można zwiedzić wystawę, pójść na koncert, występ taneczny lub do teatru. Wszystkie te formy sztuki mogą stanowić świetną okazję do doświadczenia różnic kulturowych i refleksji nad nimi. Wyszukaj imprezy kulturalne o specyficznym historycznym lub kulturowym charakterze.
3. Wytwarzamy kulturę. Nauka i ćwiczenia praktyczne w zakresie tradycyjnych form kultury, takich jak taniec, tkactwo, garncarstwo czy gotowanie. Zaangażuj lokalnego eksperta lub lokalną ekspertkę do pokierowania warsztatami.
4. Dzielimy się opowieściami z okresu dorastania. Wykorzystaj metodę „akwariów”, aby stworzyć przestrzeń dla osób, które chcą przedstawić swoje doświadczenia z dorastania w swojej społeczności. Jak formowały się ich tożsamości? Jaki wpływ miały na nich różne kultury?
5. Kultura kulinarna. Poproś grupę o zaprezentowanie swojej kultury od strony kuchni. Osoby umiejące gotować, wybierają odpowiednie danie, które będzie reprezentatywne dla ich kultury i pracują

wspólnie z osobami, które chcą się do nich przyłączyć. Każdego wieczoru może to być inne danie!

6. Odwiedźcie miejsca ważne dla kultury. Znajdź miejsca, które warto odwiedzić; to może być miejsce, gdzie wiele różnych kultur współistnieje obok siebie, popularne miejsce spotkań i wydarzeń kulturalnych, muzeum, galeria lub pomnik. Co czujecie? Zbadajcie różnorodne punkty widzenia.
7. Obejrzyjcie film o kulturach i spotkaniach międzykulturowych. Przykłady: Baraka (Ron Fricke, 1992), Babel (Inarritu, 2006).
8. Poszukajcie obrazów tożsamości lub kultur. Znajdźcie w mediach zdjęcia lub inne ilustracje różnych tożsamości i kultur, które mocno podkreślają stereotypy kulturowe lub które z nimi zrywają. Przez pryzmat tych ilustracji spójrzcie na wpływ stereotypów na jednostki i kultury.
9. Poproś uczestników i uczestniczki z różnych kręgów kulturowych o opowiedzenie o swojej tożsamości i kulturze. Co ich i je ukształtowało? Jak postrzegają same i samych siebie, jak SA postrzegane i postrzegani? Jaka jest ich opowieść?
10. Obiekty kultury. Poproś grupę o przyniesienie ze sobą przedmiotów, które reprezentują coś, z czego są dumni i dumne w swojej kulturze. Wykorzystaj to do wsparcia uczestniczek i uczestników w poznawaniu się nawzajem lub połącz to z ćwiczeniem „Ściana Chwały”.

Zbadajcie historię danej kultury lub miejsca. Grupa bada i odkrywa, w jaki sposób dana kultura lub miejsce rozwijało się w toku historii. Osoby uczestniczące mogą przedstawić wyniki poszukiwań ustnie, w formie filmu, prezentacji, eseju. Daj im czas i miejsce na dyskusję.

Ryc. 24: Narzędzie osoby facylitującej – obserwacje facylitatorskie, moduł 1

Jak się czujesz po ćwiczeniach z modułu 1?

Czy pojawiły się istotne kwestie, które chcesz pogłębić później?

Jakie wyzwania mogą wiązać się z treściami i realizacją modułu 1 w Twojej społeczności?

Co pomaga w realizacji modułu 1 w Twojej społeczności?

Jakie możliwości i szanse wiążą się z treściami modułu 1 w Twojej społeczności?

Notatki osobiste:

2. FORMY PRACY – MODUŁ 2

Czym jest dialog międzykulturowy?

„Dialog” w programie Aktywna Społeczność odnosi się do rozmów, dzięki którym osoby o różnych przekonaniach i punktach widzenia uczą się od siebie nawzajem i dzielą się swoimi doświadczeniami. Ta koncentracja na uczeniu się od innych i na dzieleniu się odróżnia dialog od innych form konwersacji, takich jak debata czy negocjacje.

Jako że dialog dotyczy uczenia się, to jest to podejście, które docenia różnorodność koncepcji i przekonań. Im więcej różnych punktów widzenia, tym większa możliwość nauki; z różnych punktów widzenia może wyłonić się także zbiorowa mądrość.

Dialog opiera się o zasady partycypacji i przekonanie, że większy stopień włączenia w dialog nie tylko przyczynia się do nauki, ale też pozwala zbudować porozumienie i wzmocnić społeczność. Pomaga rozwinąć empatię w stosunku do innych, ponieważ zaczynamy dostrzegać nie tylko ich działania i wypowiedzi, lecz także przekonania, motywacje, uczucia i doświadczenia. Poprzez dialog chcemy odkryć to, co nas różni, i jednocześnie znaleźć płaszczyznę porozumienia.

Dialog może odnosić się do zagadnień, na które nie da się udzielić ostatecznych odpowiedzi. Mimo to może pomóc nam we wspólnym opracowaniu i znalezieniu rozwiązań.

Dialog może być spontaniczny lub zaplanowany, ustrukturyzowany lub pozbawiony struktury, formalny i nieformalny. Może zawiązać się pomiędzy ludźmi, którzy co do zasady są zainteresowani punktem widzenia innych. Tak rozumiany dialog może odbywać się w najlepszej

swojej formie w domu rodzinnym i w miejscach publicznych.

Jednakże w niektórych przypadkach (na przykład gdy mamy do czynienia z konfliktem) dialog wymaga starannego przygotowania, planu i odpowiednich warunków. Zależnie od celów i kontekstu dialogu, może on trwać kilka minut, godzin, dni lub może być procesem ciągłym.

Jest wiele umiejętności, postaw i zachowań, które mogą nam pomóc w prowadzeniu dialogu, na przykład umiejętność słuchania i zadawania pytań. Istnieją także użyteczne metody i procesy, których można użyć, by tak zorganizować rozmowy, aby dawały jak największy efekt uczenia i dzielenia się. Kilka przykładów znajdziesz w tym podręczniku.

„Spotkanie z innym człowiekiem, z innymi ludźmi, było zawsze powszechnym i podstawowym doświadczeniem naszego gatunku.”

„Tak więc trzy możliwości stały zawsze przed człowiekiem, ilekroć spotkał się z Innym: mógł wybrać wojnę, mógł odgrodzić się murem, mógł nawiązać dialog.”

Ryszard Kapuściński, polski historyk i dziennikarz, 1932-2007

Dlaczego to jest ważne?

Globalizacja powoduje, że ludzie na całym świecie coraz częściej spotykają się z różnorodnymi punktami widzenia i innymi kulturami w swoim miejscu zamieszkania. Systemy globalne, takie jak rynki, media, finanse, klimat czy religie mają ogromny wpływ na lokalną sytuację i życie jednostek. Niektóre z najpilniejszych kwestii, takie jak globalne ocieplenie, mają zasięg ogólnoswiatowy i nie da się ich zrozumieć i skutecznie rozwiązać bez dialogu i współpracy.

Spotkania z nowymi kulturami i różnorodnymi opiniami mogą nas wzbogacać i stwarzać nowe możliwości. Często jednak wywołują poczucie braku kontroli, poczucie zagrożenia lub utraty tożsamości, mogą prowadzić do napięć i powodować, że czujemy się zniewoleni przez potężne zewnętrzne siły. Dialog zaś buduje zaufanie i porozumienie.

W trakcie dialogu staraj się: zakwestionować własne przekonania i stereotypy; otworzyć się na nowe koncepcje; zwiększyć swoją empatię wobec różnorodnych poglądów; poszerzyć i ewentualnie zmienić swój punkt widzenia; znaleźć wspólny grunt i podtrzymać dialog. Dialog jako taki to proces, który prowadzi do osiągnięcia porozumienia, wzmacnia podjęte decyzje i przygotowuje grunt do zrównoważonego działania. Dialog pomaga nam lepiej zrozumieć naszą społeczność oraz systemy globalne i ich działanie; pomaga aby spotkania z różnorodnymi kulturami były korzystne dla nas i naszych społeczności. Dialog przyczynia się do podejmowania lepszych decyzji i lepszego przywództwa.

Podsumowując, dialog może:

- poprawić zrozumienie kontekstu lokalnego
- poprawić jakość podejmowanych decyzji
- zwiększyć poziom współpracy
- wesprzeć dumę z własnej tożsamości
- zwiększyć empatię, uwzględnić poglądy innych osób, poziom zaufania i porozumienie
- generować innowację
- zwiększyć poziom włączenia i równości.

Aktywny Obywatel i Aktywna Obywatelka włącza dialog w swoje życie, nie tylko w pracę.

Cel:

Zrozumienie, jak można wykorzystać dialog

Czym jest dialog

Cel dialogu – rozwój społeczności

Umiejętność uczenia się i dzielenia się poprzez dialog

Przekonanie do uczenia się i dzielenia się doświadczeniami poprzez dialog

Zasady dialogu

Metoda dialogu – umiejętność słuchania, zadawania pytań, rozwój społeczności

Ćwiczenie 2.1

Słoń w ciemności (10 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

Docenienie	różnorodnych	punktów	widzenia

Streszczenie

Historia o ludziach badających słoń w ciemności pokazuje, że każdy z nas ma dostęp tylko do niewielkiego fragmentu rzeczywistości i że jest wiele różnych sposobów doświadczania i interpretowania świata.

Opis źródła historii

http://en.wikipedia.org/wiki/Blind_men_and_an_elephant

Przygotowanie i materiały

Brak

Przebieg

1. Opowiedz grupie następującą historię:

W pewnej małej osadzie mieszkało kiedyś pięcioro ludzi. Pewnego dnia powiedziano im, że nieopodal w jaskini pojawił się słoń. Osoby te nie miały pojęcia, czym jest słoń, więc udały się do jaskini, żeby zbadać sprawę. W jaskini panowała kompletna ciemność. Gdy grupa dotarła do słońca, ludzie zaczęli go dotykać i badać.

Ryc. 25: Słoń w ciemnościach

Pierwsza osoba, która dotknęła nogi, powiedziała „Słoń jest filarem”.

„Ależ nie! Słoń jest jak lina!”, powiedziała druga która dotykała ogona.

„Skądże znowu! Słoń jest jak gruba gałąź”, powiedziała trzeci z ludzi, który dotykał trąby.

Czwarta osoba, która dotykała ucha, powiedziała: „Słoń jest jak duży wachlarz”.

A piąty człowiek, który dotykał końca trąby, powiedział: „Słoń jest jak rura.”

Grupa zaczęła się kłócić o to, czym naprawdę jest słoń, i każda z osób upierała się, że ma rację. Rozpoczęły się krzyki i przekonywanie do własnych racji.

Omówienie

- Zapytaj osoby uczestniczące:
 - Która z osób miała rację? (wszystkie? żadna?)
 - Który z ludzi mówił prawdę?
 - O co chodzi w tej historii?
- Pozwól grupie na przedyskutowanie możliwych interpretacji historii. O ile nie wyniknęło to z rozmów zwróć uwagę na różnorodność perspektyw poznawania słońca. Wskaż, że każda z osób miała swoją własną perspektywę, z której odkrywała, poznawała i interpretowała to czym jest słoń.
- Kontynuuj dyskusję pytając, w jaki sposób ludzie z opowieści mogliby lepiej zrozumieć, czym jest słoń?
- Przedyskutuj wartość płynącą z istnienia różnych perspektyw i punktów widzenia i jak można je poznać. Zwróć jak ważne w procesie odkrywania różnorodności perspektyw i czerpania z nich jest dzielenie się wiedzą i doświadczeniem oraz jak ważną rolę odgrywa zadawanie pytań. Jak to robić, dowiemy się podczas tego modułu warsztatów.
- Na koniec zapytaj, czego metaforą w życiu i działalności osób uczestniczących może być słoń? To może być społeczność, jakieś zagadnienie, albo nawet ja sam lub ja sama.

Alternatywna metoda 2: kreatywna

1. Wytnij zamieszczone poniżej zdjęcia wzdłuż linii
2. Podziel osoby uczestniczące na małe grupy (bez tłumaczenia celu) i każdej grupie wręcz jeden fragment zdjęcia. Poproś o zastanowienie się w tych grupach, co prezentuje zdjęcie.
3. Następnie poproś każdy z zespołów o podzielenie się swoimi spostrzeżeniami z pozostałymi. Pojawią się różne spostrzeżenia.
4. Poproś grupy, aby złożyły części w jeden wspólny obraz i przedyskutowały, co teraz według nich prezentuje zdjęcie.
5. Osoby uczestniczące nadal mogą nie zgadzać się, co do znaczenia zdjęcia. Zapytaj: „Na początku każdy i każda z was miał i miała jeden fragment całości; teraz widzimy jej wszystkie części. Co to zmienia? Czy teraz mamy wspólne rozumienie zdjęcia? Dlaczego tak / Dlaczego nie ?”
6. W tej sytuacji podobnie jak w innych sytuacjach życiowych, każdy i każda z nas dysponuje tylko częścią układanki. Każda i każdy z nas ma inny punkt widzenia. W aktywnym obywatelstwie i naszej aktywności w społecznościach pomocne jest zauważanie różnorodnych perspektyw i poznawanie ich poprzez dialog.

Ryc. 26: Zdjęcie do wycięcia

1. Opowiadanie o słońcu przybiera formę osobistego doświadczenia.
2. Na środku sali postaw jakiś przedmiot. Kilka chętnych osób z zawiązanymi oczami ma za zadanie rozpoznać, co to za przedmiot, posługując się tylko dotykiem.
3. Podczas tego ćwiczenia nie mów nic na temat komunikowania się z innymi.
4. Jeśli wszystkie osoby chciałyby rozpoznawać przedmiot, możesz poprosić całą grupę o wyjście z sali i po ustawieniu przedmiotu zapraszać do środka po kilka osób. Wtedy osoby, które już miały okazję zapoznać się z przedmiotem, odkrywają oczy i zostają w sali jako obserwatorzy i obserwatorzy. Możesz też przygotować kilka przedmiotów i podzielić grupę na tyle zespołów ile jest przedmiotów. Następnie po kolei każdy zespół ma za zadanie rozpoznać inny przedmiot. Pozostałe zespoły obserwują ten proces. W ten sposób każdy uczestnik i każda uczestniczka jest zarówno w roli osoby obserwującej jak i zgadującej.

Omówienie

- Zapytaj osoby uczestniczące:
 - Jak się czuliście i czuliście z zawiązanymi oczami? Jaki wtedy wydawał się wam dotykany przedmiot? Jak to się zmieniło po odsłonięciu oczu?
 - Jak wyglądało to doświadczenie z perspektywy osób obserwujących?
 - O co chodzi w tym doświadczeniu?
- Pozwól grupie na przedyskutowanie możliwych interpretacji doświadczenia. O ile nie wyniknęło to z rozmów zwróć uwagę na różnorodność perspektyw poznawania przedmiotów. Wskaż, że każda z osób miała swoją własną perspektywę, z której odkrywała, poznawała i doświadczała kontaktu z przedmiotem.
- Kontynuuj dyskusję pytając, w jaki sposób każdy z zespołów badających przedmiot mógłby lepiej zrozumieć, czym jest dany przedmiot?
- Przedyskutuj wartość płynącą z istnienia różnych perspektyw i punktów widzenia i jak można je poznać. Zwróć jak ważne w procesie odkrywania różnorodności perspektyw i czerpania z nich jest dzielenie się wiedzą i doświadczeniem oraz jak ważną rolę odgrywa zadawanie pytań. Jak to robić, dowiemy się podczas tego modułu warsztatów.
- Na koniec zapytaj, czego metaforą w życiu i działalności osób uczestniczących mogą być badane dzisiaj przedmioty? To może być społeczność, jakieś zagadnienie, albo nawet ja sam lub ja sama.

Wskazówki

Pamiętaj, żeby pozwolić uczestniczkom i uczestnikom zdecydować czy chcą brać udział w zadaniu z zawiązanymi oczami. Wytłumacz na czym będzie polegało zadanie. Zadbaj o bezpieczeństwo – usuń wszystkie przeszkody, zanim zakryjesz oczy, ustal z każdą osobą jak chce żeby pomóc jej w poruszaniu się – czy kierując osobę głosem, czy prowadząc za rękę itp.

Przykład 5

Dialog oznacza wiarę

„Dialog oznacza także silną wiarę w ludzi; ich zdolność do działania i zmiany; do tworzenia i rekonstrukcji; wiarę, że optymalne warunki do rozwoju i pełni człowieczeństwa przysługują każdemu z chwilą narodzin a nie tylko uprzywilejowanej elicie.

Opierając się na miłości, pokorze i wierze, dialog staje się poziomą relacją obopólnego zaufania. Zaufanie powstaje w wyniku dialogu; nie może istnieć, dopóki słowa padające z obu stron nie staną się zbieżne z ich działaniami.

Tak samo też dialog nie może istnieć bez nadziei. Nadzieja ma swoje korzenie w ludzkiej niedoskonałości, z której wychodzimy w trakcie stałych poszukiwań, poszukiwań, które można prowadzić tylko wspólnie z innymi ludźmi.

Prawdziwy dialog nie może też istnieć, jeśli nie angażuje krytycznego myślenia, sposobu myślenia, które pozwala widzieć rzeczywistość jako proces, w ciągłej zmianie; myślenie nie jest rozłączne od działania, lecz wciąż jest zaangażowane w rzeczywistą walkę, bez strachu przed czyhającym ryzykiem.”

Paulo Freire, *Pedagogika uciśnionych*

Ćwiczenie 2.2

Cztery słowa (1 godzina)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Cel dialogu
- Zasady dialogu
- Podejścia do dialogu
- Pogłębia zrozumienie idei programu Active Citizens - Aktywna Społeczność

Streszczenie

Aktywność ta pozwala doświadczyć wyzwań i możliwości, jakie niesie ze sobą umiejętność dzielenia się i uczenia się od innych. Stosując podejście „Przemysł indywidualnie, podziel się w parze, podziel się z grupą (str. 28) osoby uczestniczące analizują cztery podstawowe cechy dialogu, jednocześnie angażując się w sam proces dialogu i negocjacji, w celu znalezienia takich cech, na które zgodzi się cała grupa.

Przygotowanie i materiały

Papier i flamastry dla wszystkich uczestniczących

Przebieg

1. Powiedz grupie: „Zastanowimy się teraz nad czterema podstawowymi cechami dialogu. Będzie to wyzwanie dla każdej i każdego z nas z osobna jak i dla nas jako grupy. Zastanowimy się nad tym wyzwaniem po ćwiczeniu.”
2. Poproś aby każda z osób indywidualnie zastanowiła się nad czterema słowami, które najlepiej opisują dialog. Podkreśl, że to bardzo ważne aby używać pojedynczych słów zamiast całych zdań lub fraz. Każde słowo powinno dokańczać zdanie „Prawdziwy dialog to...” Poproś o zapisanie wybranych słów na kartce.
3. Następnie zaproś do połączenia się w pary i uzgodnienia jednego zestawu czterech słów pasujących do zdania „Prawdziwy dialog to...”
4. Gdy pary wykonają zadanie, poproś żeby każda z par połączyła się z inną, tak żeby powstały grupy czteroosobowe. Ich zadanie to ponownie ustalić jeden zestaw czterech słów.
5. Powtarzaj ten proces, aż powstaną dwie duże grupy i każda z nich opracuje swój zestaw.
6. Teraz zaproś obie grupy do uzgodnienia pomiędzy sobą ostatecznego zestawu czterech słów, które będą stanowiły wspólny pogląd

całej grupy co do natury dialogu. Jeśli po 10 minutach grupa nie dojdzie do porozumienia, przerwij ćwiczenie.

Omówienie

- Wyjaśnij, że słowa, które grupa omawiała, określają niektóre z elementów dialogu i umiejętności, których rozwój jest jednym z celów programu Aktywna Społeczność.
- Zaproś do zastanowienia się nad wyzwaniami i możliwościami pracy z ludźmi (poproś osoby z grupy o pomoc w zapisywaniu odpowiedzi na poniższe pytania).
 - Jak się czuliście i czuliście?
(np. *zadowolone z przebiegu dyskusji, sfrustrowani, dumne, wyłączeni*)
 - Jak myślicie, dlaczego tak się czuliście i czuliście?
(np. *potrzebowaliśmy osoby moderującej, cały proces nie był od początku wyjaśniony, pracowaliśmy jako zespół, nie było dość czasu, niektórzy mówili cały czas, staraliśmy się, by każda osoba mogła się wypowiedzieć, nie każda osoba była w stanie uczestniczyć na równi z innymi.*)
 - Co robiliście i robiliście podczas tego procesu?
(np. *negocjowaliśmy, zastanawialiśmy się, podejmowaliśmy decyzje, odkrywaliśmy inne interpretacje, dochodziłyśmy do konsensusu*)
 - Co moglibyście i mogłybyście zrobić, aby ten proces był bardziej efektywny?
(np. *zastąpić go głosowaniem, gdyby mniej osób podejmowało decyzję, lepiej zrozumieć proces, w którym uczestniczymy, dobrze by było mieć modelatorkę lub moderatora, dialog potrzebuje czasu, ważne jest też ustawienie krzesel, to, jak ludzie mówią i*

mowa ciała mają wpływ na rezultat rozmowy, to ważne żeby szanować opinie innych, dzielenie się na grupy wywołało napięcie pomiędzy grupami – to ważne, gdy pracuje się z różnymi kulturami).

- Podkreśl, że to ćwiczenie pokazuje także wyzwania jakie niesie ze sobą wspólne podejmowanie decyzji. Jednym z wyzwań jest ryzyko napięć i konfliktów na poziomie indywidualnym, interpersonalnym i grupowym. Zwróć uwagę, że napięcia i konflikty są częścią składową ludzkich interakcji i mogą mieć zarówno potencjał kreatywny jak i destrukcyjny.
- Spytaj: Czy w procesie tym pojawiły się elementy, które utrudniały prowadzenia dialogu?
(np. *niechęć do rezygnowania w własnych wyborów słów, konieczność redukcji złożonego zjawiska do zaledwie czterech słów, niepewność czy osiągnięcie porozumienia zawsze jest ważne, czy mamy uszanować odmienne opinie, partycypacja wymaga czasu i może nie zakończyć się porozumieniem, byliśmy pod presją czasu*).
- Spytaj: Co sprzyja prowadzeniu dialogu i sprawia, że proces ten może być bardziej komfortowy? Co pomagało Wam w zrozumieniu się nawzajem? Co podnosiło komfort tego procesu? Zapiszcie pojawiające się odpowiedzi.
- Macie teraz wspólną listę elementów, które wspierają i utrudniają dialog. Nawiąż do tej listy pod koniec tego modułu.

Wskazówki

Możesz wykorzystać inny temat i inne zdanie do otwarcia dyskusji. Możesz wybrać coś związanego ze specyfiką grupy lub kontekstem, w którym pracujecie na przykład: „Konflikt zdarza się z

powodu...” lub „Największe bariery włączenia społecznego to...”. Jeśli pracujesz metodą doceniającą postaraj się skierować uwagę na zasoby, rozwiązania, sukcesy i pozytywne doświadczenia na przykład: „Najważniejsze w aktywnym obywatelstwie są....”, „Partycypacja społeczna to.....” , „Spójność społeczna powstaje dzięki”

Alternatywna metoda 2 - pogłębiona

1. Podsumowanie ćwiczenia „Cztery słowa” może także pomóc uczestniczkom i uczestnikom w refleksji nad ich własnym zachowaniem i zachowaniem innych osób. Możesz zadać takie pytania:
 - Zastanówcie się, jak każde z was działało. Czy Twoje własne zachowanie wspierało ten proces?
 - Jak Twoje pytania wpływały na innych?
 - Co komunikowałaś i komunikowałeś językiem ciała? Co mówiła Twoja postawa, ton głosu, mimika?
 - Czy jest różnica pomiędzy tym co mówimy, a tym co robimy? Czy podczas dyskusji zachowywaliśmy i zachowywałyśmy się zgodnie z naszymi przekonaniem o dialogu?
 - To ćwiczenie aktywuje przywiązanie i poczucie przynależności. Czy pojawiało się w Was przywiązanie do własnych czterech słów? Jak ono się zmieniało w trakcie kolejnych spotkań w coraz większych grupach? Czemu tak się działo, mimo, że proces postępował bardzo szybko?
 - Kto trwał przy jednym lub kilku „swoich słowach” do samego końca a kto nie? Dlaczego? Jakie to uczucie być przywiązanym lub przywiązaną do słów? A jakie to uczucie porzucać je i zmieniać na nowe?
 - Czy ostatecznie opracowane cztery słowa rzeczywiście reprezentują całą grupę? Dlaczego?

Ćwiczenie 2.3

Dialog nie jest... (45 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Metoda dialogu
- Zasady

dialogu

Streszczenie

Osoby uczestniczące omawiają różne formy komunikacji i dzielą się swoimi doświadczeniami w tym zakresie.

Przygotowanie i materiały

Poproś grupę o przyniesienie na zajęcia gazet, ulotek itp. lub samodzielnie je zgromadź przed zajęciami. Potrzebne mogą być też nożyczki, flamastry, kolorowy papier, klej itd. W miarę możliwości zapewnij podczas sesji dostęp do Internetu i komputera

Wykonanie

1. Przekaż grupie: Podczas tej sesji będziemy analizować najróżniejsze sposoby komunikacji pomiędzy jednostkami i grupami. Zastanówmy się, co obecnie dzieje się w naszym otoczeniu, kręgu bliskich, społecznościach, organizacjach i w skali całego społeczeństwa. To pomoże nam lepiej zrozumieć, co dzieje się w różnorodnych społecznościach i jak to co mówimy o dialogu może być przez nie odbierane. Postaramy się też lepiej zrozumieć proces dialogu, również poprzez określenie, czym dialog nie jest.
2. Poproś osoby uczestniczące o stworzenie mniejszych grup (3-5 osób). Zaproś do podzielenia się swoimi doświadczeniami i obserwacjami dotyczącymi różnego rodzaju form komunikacji pomiędzy jednostkami i grupami. Mogą to być doświadczenia pozytywne, na przykład negocjacje, które zakończyły się zadowalająco dla wszystkich stron, albo negatywne, np. telewizyjna debata polityczna, podczas której strony krzyczały na siebie. Zachęć do tego aby każda z osób miała czas i przestrzeń do opowiedzenia swojej historii.
3. Następnie poproś grupy, by wybrały jedną historię, która przedstawi pewien określony typ komunikacji i zaprezentowały ją na forum całej

grupy. Zachęć do kreatywności, zilustrowania historii komiksem, pantomimą, krótką scenką teatralną itp.. O ile to możliwe zapewnij dostęp do Internetu i komputera, w celu poszukania krótkich filmów, muzyki czy zdjęć. Każda grupa ma 2 minuty na prezentację.

4. Poproś uczestników i uczestniczki o zebranie się i zaprosz grupy do prezentacji historii.
5. Po każdej prezentacji zaprosz „publiczność” do krótkiej refleksji:
 - Jaki typ komunikacji został przedstawiony?
 - Czy to jest częsty sposób komunikowania się? Czy zdarzyło się wam uczestniczyć albo obserwować podobną sytuację?
 - Jakie są zalety i mocne strony a jakie wyzwania i ryzyka związane z takim sposobem porozumiewania się?
 - Czy to podejście wspiera dialog? Jeśli tak, w jaki sposób?

Omówienie

- Czego się nauczyliśmy i nauczyliśmy w tym ćwiczeniu?
- Czy były to często używane sposoby komunikacji? Jak wpływają one na nasze społeczności?
- Jak zmieniło się nasze rozumienie tego czym jest a czym nie jest dialog? Zapisz odpowiedzi na flipcharcie w dwóch kolumnach.
- Przekaż grupie: Ludzie bardzo różnie rozumieją słowo „dialog”. Podobnie jest ze słowami, których używamy do nazwania innych sposobów komunikacji. Świadomość tej różnorodności może pomóc nam w pracy ze społecznością. Zamiast opierać się tylko na słowach i etykietach, warto wykorzystywać przykłady i doświadczenia w opisywaniu tego, co mamy na myśli.
- Pomocna może być lista „Dialog nie jest...” zamieszczona poniżej.

Przykład 6

Dialog nie jest...

Negocjacjami. Negocjacje to dyskusja, której celem jest osiągnięcie porozumienia, często zawarcia umowy. Dwie strony przedstawiają swoje interesy. Negocjacje mają charakter transakcyjny i często polegają na targowaniu się.

Debatą. Debata to dyskusja z reguły zogniskowana wokół dwóch przeciwstawnych stanowisk (często bycie „za” lub „przeciw” czemuś), a jej celem jest obiektywne zwycięstwo jednej ze stron. Zwycięża ten, kto lepiej argumentuje, przedstawia lepsze pomysły i argumenty.

Wstawiennictwem / Reprezentacją / Rzecznictwem / Lobbyingiem / Orędownictwem. Są to działania w obronie konkretnej sprawy, idei czy polityki, służące zjednaniu poparcia dla niej.

Konferencją. Konferencja to formalne spotkanie w celu odbycia konsultacji lub dyskusji.

Konsultacją. W przypadku konsultacji strona posiadająca władzę podejmowania decyzji i działań zasięga porady lub opinii innej osoby lub grupy w celu podjęcia decyzji.

Dyskusją. Dyskusja to racjonalne i analityczne rozważanie danego zagadnienia w grupie, rozkładanie go na części w celu jego lepszego zrozumienia.

Przejęte z *Mapowania dialogu* autorstwa Marianne „Mille” Bojer, Marianne Knuth, Colleen Magner

Ćwiczenie 2.4

Docenianie różnic (45 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Odwaga do dzielenia się z innymi i uczenia się od nich poprzez dialog

Docenienie	innych	punktów	widzenia
------------	--------	---------	----------

Streszczenie

To ćwiczenie prezentuje ideę pracy z różnorodnością. Osoby uczestniczące dzielą się pozytywnymi doświadczeniami spotkań z różnorodnością i zastanawiają się, co pomaga w pracy z różnorodnością.

Przygotowanie i materiały

Flipchart

Przebieg

1. Przypomnij historię o słoniu w ciemności (str. 81). Przeprowadź burzę mózgów: „jak i kiedy spotykamy się z różnicami?”
2. Zapytaj: „Jakie wyzwania i możliwości daje nam życie w różnorodności?”
3. Podziel grupę na czteroosobowe zespoły.
4. Poproś aby najpierw indywidualnie każda z osób przypomniała sobie sytuację, o której chętnie opowie, i która dotyczy pozytywnych doświadczeń z różnorodnością. Poproś o odtworzenie: „Kto brał w tym udział?”, „Gdzie to się działo?”, „Co się wydarzyło?” Podkreśl, że szukamy takich historii, w których mimo różnic, a może właśnie dzięki nim, doświadczenie było pozytywne.
5. Zaproś do opowiedzenia w grupach swoich historii, a następnie do wspólnego zidentyfikowania czynników, które

wpłynęły na pozytywne zakończenie każdej z nich. Poproś grupy o ich zapisanie.

Omówienie

- Po około 15 minutach zaproś do wspólnego podsumowania wniosków płynących z opowiedzianych historii. Zachęcaj do dzielenia się zapisanymi czynnikami, zamiast powtarzania opisu sytuacji. Pomocne mogą być pytania:
 - Co pomaga ludziom czuć się komfortowo kiedy spotykają się z różnorodnością? Co oswaja z różnorodnością i odmiennością? Co powoduje chęć poznania i zrozumienia różnorodności, nowości, odmienności?
 - Jakie elementy wspólne pojawiły się w waszych historiach?
 - Co was zaskoczyło? Jakie było wasze osobiste odkrycie dotyczące tego, co pomaga w pracy z różnorodnością?
 - Jak nasze dotychczasowe doświadczenia jako aktywnych członków i członków społeczności mogą nam pomóc w pracy z różnorodnością?

Ćwiczenie 2.5

Słuchanie na trzech poziomach (45 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności::

- Metoda dialogu – słuchanie

• Docenienie	różnorodnych	punktów	widzenia
--------------	--------------	---------	----------

Streszczenie

Ćwiczenie pomaga zrozumieć i przećwiczyć różne sposoby słuchania. Uczestnicy i uczestniczki dzielą się opisami sytuacji, które przebiegły w sposób odmienny od ich oczekiwań. Słuchają tych opowieści w różny sposób i dochodzą do różnych wniosków.

Przygotowanie i materiały

Papier, pisaki

Przebieg

1. Powiedz, że w tym ćwiczeniu będziemy analizować aktywne słuchanie na trzech poziomach:
 - faktów
 - emocji
 - celu
2. Określa się też te poziomy jako słuchanie głową (fakty), słuchanie sercem (emocje) i słuchanie stopami (cel). Ten sposób słuchania wymaga empatii i zawieszenia własnych przekonań i osądów, aby umożliwić analizę sytuacji z nowej perspektywy i wyjść poza schematy myślenia na dany temat.
3. Poproś osoby uczestniczące o stworzenie czteroosobowych grup. W każdej z nich jedna osoba będzie opowiadała historię a pozostałe trzy będą jej słuchać – każda z innej perspektywy.
4. Osoba opowiadająca ma za zadanie opisać sytuację lub zdarzenie, które albo jeszcze się nie zakończyło, albo które zakończyło się w sposób inny niż by chciała. Jeśli uczestnicy i uczestniczki jeszcze nie znają się zbyt dobrze, poproś o unikanie opisu osobistych i angażujących emocjonalnie doświadczeń.
5. Każda z pozostałych trzech osób w grupie wybiera dla siebie jeden ze sposobów słuchania:

- jedna osoba skupi się wyłącznie na faktach (głowa)
- druga osoba wsłucha się w emocje (serce)
- trzecia będzie koncentrować się na celu: po co opowiadający opowiada tę historię (stopy).

Po wysłuchaniu historii ich zadaniem będzie przekazanie tego usłyszały.

6. Zaproś do opowiedzenia historii.

7. Teraz poproś, by osoby słuchające powiedziały co usłyszały. Zachęcaj uczestników i uczestniczki do skupiania się wyłącznie na informacjach związanych z ich rolą (fakty, emocje, cel), aby uniknąć prostego powtórzenia historii.

Omówienie

- Zapytaj słuchaczy i słuchaczki z różnych poziomów, jak się czuły i czuli? Co było cennego w tym doświadczeniu?
 - Zaproś do refleksji osoby opowiadające. Jak się czuły słuchając swojej historii opowiedzianej z trzech różnych perspektyw? Co było odkrywczego w tym doświadczeniu?
 - Zwróć uwagę na to jak uświadomienie sobie różnych płaszczyzn historii i sposobów jej doświadczania pozwala na przejście od „punktu widzenia” danej sytuacji do „punktów widzenia”. Ułatwia to wychodzenie poza schemat i pomaga nam dostrzec i otworzyć się na nowe możliwości. Pomaga ruszyć z miejsca i umożliwia zmianę. Celem wychodzenia poza schematy, schodzenia z utartych ścieżek, jest pomoc ludziom w dostrzeżeniu, że to co biorą za rzeczywistość jest tylko jedną z możliwych rzeczywistości, doświadczanych w danej sytuacji. Pokazuje to złożoność i subiektywność świata w jakim żyjemy.
1. Możesz odwołać się do doświadczenia i refleksji z dotychczas zrealizowanych aktywności poświęconych założeniom (jak wypływają na

nasze oczekiwania, emocje, doświadczenia?), oraz tożsamości (jak to, która z części tożsamości jest widoczna w danym momencie wpływa na odbiór tego co mówię i moich działań?).

2. Jak zamierzasz słuchać nie tylko faktów? Co Ci może w tym pomóc? Co to może zmienić w Twojej działalności i współpracy z różnorodnymi społecznościami?
3. Więcej szczegółów znajdziesz w ćwiczeniu „Schematy i ich przełamywanie” w module 1.

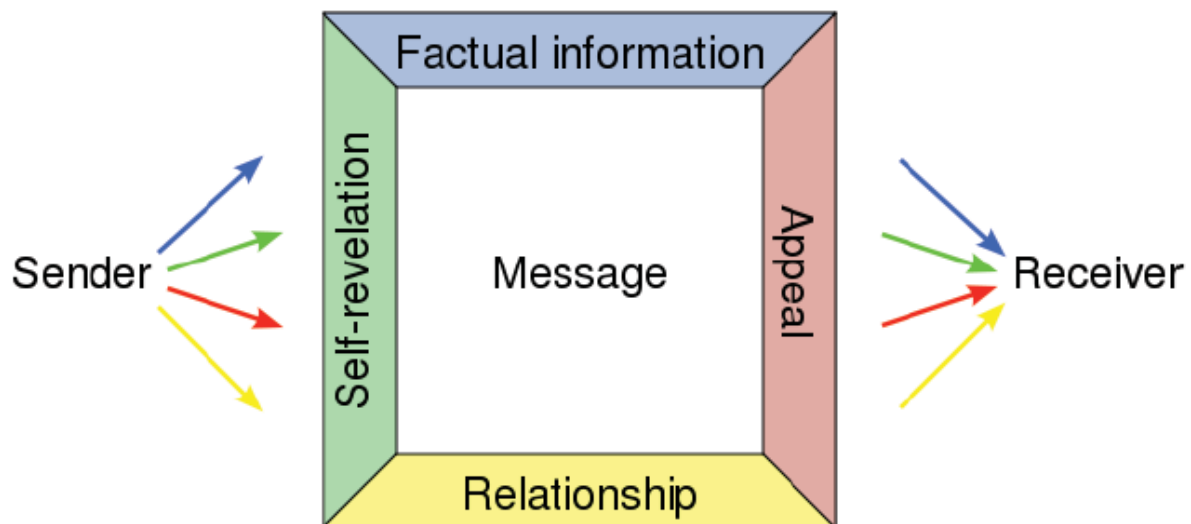
Alternatywna metoda 3

4. (15 minut) Przedstaw model czterech uszu jako jeden ze sposobów rozumienia procesu

komunikacji (5 minut). W tym modelu komunikacja ma cztery wymiary, do których zrozumienia i interpretacji potrzebujemy czworga uszu:

- a. Informacja faktograficzna – fakty, dane;
- b. Odsłanianie siebie – to, co osoba nadająca komunikat (np. mówca, mówczyni) zdradza o sobie (np. wartości, emocje, motywacje), intencjonalnie lub nie;
- c. Relacja – relacje pomiędzy osobą nadającą komunikat a odbierającą komunikat, w tym także to, co osoba mówiąca myśli o osobie słuchającej;
- d. Wezwanie – to, co osoba nadająca komunikat chciałaby żeby się wydarzyło

Ryc. 27: Słuchanie czterema uszami

Sender – Nadawczyni / Nadawca; Receiver – Odbiorca / Odbiorczyni; Message – Komunikat; Factual information – Informacja faktograficzna; Self-revelation – Odsłanianie siebie; Appeal - Wezwanie ; Relationship – Relacja

5. Poproś osoby uczestniczące, aby rozważyły tę krótką wymianę zdań, wykorzystując czworo uszu z perspektywy mężczyzny i kobiety. Tabela 10: Rozmowa pomiędzy rodzicem i dzieckiem, na podstawie Schulz von Thun, <http://www.schulz-von-thun.de>

	Dziecko	Rodzic
Fakty	W mojej zupie jest coś zielonego.	W zupie jest coś zielonego.
Odsłonięcie siebie	Nie wiem, co to jest, to zielone.	Nie wie, czym jest to zielone coś. Nie lubi zielonego w zupie.
Relacje	Powinnaś / Powinieneś wiedzieć, co to jest, to zielone. Wiesz, że nie lubię zielonego w zupie.	Nie lubi mojej kuchni.
Wezwanie	Powiedz mi, co to jest, to zielone w zupie!	Chce jeść tylko to, do czego jest przyzwyczajona / przyzwyczajony. Oczekuje, że będę gotować tylko to, co lubi.

- Wyjaśnij, że istnieją alternatywne sposoby interpretacji tego, co jest mówione – to samo zdanie może być różnie interpretowane, różnie usłyszane, różnie zrozumiane. Na przykład dziecko chce powiedzieć, że w zupie jest coś zielonego i to bardzo fajnie! W komunikacji z innymi mamy tendencję do interpretacji aspektów lub przekazów na znane nam sposoby lub w sposób wzmacniający nasze dotychczasowe założenia oraz stereotypy, zamiast zaangażować wszystkie czworo uszu.
- Czworo uszu w praktyce (15 minut).
- Poproś o stworzenie czteroosobowych zespołów. W każdym zespole dwie osoby zgadzają się na przeprowadzenie krótkiej rozmowy, a pozostała dwójka przysłuchuje się rozmowie zgodnie z zasadą czworga uszu. Rozmowa i interpretacja nie powinny trwać dłużej niż 5 minut. Potem następuje zmiana ról i para, która wcześniej obserwowała, prowadzi rozmowę, a druga para obserwuje (łącznie czas na pracę w grupach: 15 minut).
- Omówienie**
- Ten model unaocznia fakt, że zawsze mamy do czynienia z czterema wymiarami komunikacji, które trzeba wychwycić, wykorzystując wszystkie uszy. Zapytaj grupę o przemyślenia i wrażenia:
- Czy macie tendencję do słuchania którymś konkretnym uchem?
- Co się dzieje, gdy słuchamy tylko faktów? Jakie to uczucie, komunikować się z ludźmi, którzy skupiają się tylko na faktach?
- Co się dzieje, gdy interpretujemy przekaz jako odsłanianie siebie? Jakie to uczucie, komunikować się z ludźmi, którzy wychwytyują odsłanianie siebie podczas rozmowy? Jak możecie dopasować swój sposób komunikowania się do ludzi, tak aby skupili się na tym uchu, którego ty używasz?
- Co się dzieje, gdy interpretujemy przekaz za pomocą ucha relacji? W sytuacjach, w których relacje nie są najlepsze lub w sytuacji konfliktu – co to może oznaczać? Jak możemy dopasować komunikację tak, aby ludzie słuchali także innymi uszami?
- Co się dzieje, gdy interpretujemy komunikację uchem wezwania? Jak inne osoby reagują zwykle na wezwania?
- Jak ci się podoba pomysł słuchania czworgiem uszu? Co przydatnego znajdujesz w tym ćwiczeniu?
- Co słuchanie czworgiem uszu może oznaczać dla Aktywnych Obywateli i Aktywnych Obywatelek?

Ćwiczenie 2.6

Siła pytań (30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Docenienie innych punktów widzenia
- Umiejętności współdziałania i pracy w grupie

Streszczenie

Przedstawia umiejętność zadawania pytań jako narzędzie identyfikujące potrzebę zmiany. Zachęca ludzi do bycia ciekawym i wykorzystywania umiejętności zadawania pytań w codziennej pracy.

Przygotowanie i materiały

brak

Przebieg

- Rozpocznij ćwiczenie, prosząc uczestniczki i uczestników o wstanie, przejście się po sali i zadanie dwóm lub trzem osobom po jednym pytaniu, które budzi różne emocje (radość, zamyślenie, dumę itp.). Możesz powtórzyć to samo zadanie z wykorzystaniem innego zestawu emocji. Jeśli pracujesz w podejściu doceniającym zachęć osoby do zadawania pytań rodzących pozytywne emocje i kierujących uwagę na przyjemne i inspirujące doświadczenia.
- Teraz zapytaj grupę, czy zostały zadane jakieś pytania o szczególnej sile. Możecie je zapisać.
- Zapytaj uczestników i uczestniczki, co rozumieją pod pojęciem „siły pytań”? Na przykład: pytanie, które sprawia, że zamyślam się głęboko lub zaczynam myśleć inaczej, albo wyzwala odpowiedź emocjonalną.
- Zaproś osoby uczestniczące do indywidualnego pomyślenia przez 1-2 minuty, nad silnym

pytaniem, które kiedyś zostało im zadane i które mogą przytoczyć.

- Poproś aby w parach przedstawiły oba te silne pytania i zastanowiły się, dlaczego sądzą, że są one silne.

Omówienie

- Zapytaj na forum: jakie są wasze przemyślenia na temat siły pytań? Na czym ona polega? Z czego wynika?
- Czy pytanie może zmienić nasz sposób myślenia o jakiejś sprawie?
- Co powoduje, że chcemy zadawać pytania? Na przykład: ciekawość, badania, potrzeba itp. Kontynuuj rozmowę pytając, co pobudza naszą ciekawość i co to znaczy być zaciekawionym lub zaciekawioną?
- Jeśli zauważamy, że pytania mają dużą siłę, to możemy rozpocząć zmianę samych siebie lub naszych społeczności właśnie od zmiany pytań, które zadajemy.

„Język jest potężnym narzędziem.

Język nie tylko opisuje

rzeczywistość. Język kreuje

rzeczywistość, którą opisuje.”

Arcybiskup

Desmond

Tutu

Alternatywna metoda 1: kreatywna

1. „Ważny przedmiot”. To krótkie ćwiczenie można wykorzystać przed „Siłą pytań”, jako wprowadzenie, lub po tym ćwiczeniu, jako wzmocnienie przekazu.
2. Aktywność ta wymaga od Ciebie wcześniejszego przygotowania. Przynieś na zajęcia przedmiot, który coś dla ciebie znaczy i o który grupa będzie mogła Cię wypytywać.
3. Celem ćwiczenia jest zainspirowanie do zadawania dociekliwszych pytań, przejścia od prostych pytań, takich jak „co to jest?”, „skąd to jest?”, „do czego to służy?” – do pytań takich, jak „co to dla ciebie znaczy?” „dlaczego chcesz nam to pokazać?”. To pozwoli grupie zyskać nowe informacje o Tobie i trochę lepiej Cię poznać. Niektóre pytania „otworzą” głębszy poziom refleksji i zrozumienia.
4. Ustawcie się w koło. Połóż przedmiot na środku koła.
5. Zachęć uczestniczki i uczestników do zadawania pytań i dowiedzenia się jak najwięcej o tym przedmiocie.

6. Odpowiadaj dokładnie na treść pytania. Udzielaj tylko tych informacji, o które Cię zapytano, żadnych innych. Wyłapuj i zapamiętuj te pytania, które sięgają głębiej i pozwalają dowiedzieć się więcej.
7. Być może w odpowiedzi na pytania zaczniesz przekazywać więcej osobistych historii i informacji.
8. Przerwij po paru minutach. Zapytaj: „Zastanówcie się, jakiego rodzaju pytania miały siłę i prowadziły do pogłębienia zrozumienia? Które to były pytania? Dlaczego tak silnie oddziaływały?”

Alternatywna metoda 2: pogłębiona

1. To ćwiczenie dobrze łączy się z metodą Doceniającej Dociekliwości – Appreciative Inquiry. Świadome zadawanie pytań to podstawa tej metody. Podsumowanie tego ćwiczenia jest dobrym wstępem do do ćwiczenia 2.13, str. 105.

Ćwiczenie 2.7

Nasze wewnętrzne pytania (1 godzina)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Samoświadomość
- Metoda dialogu – umiejętność słuchania
- Docenienie

innych

punktów

widzenia

Streszczenie

Aktywność zachęca do refleksji nad pytaniami jakie sobie zadajemy i nad ich zmianą.

Przygotowanie i materiały

Dzienniki osobiste

Przebieg

1. Zaproś osoby uczestniczące do autorefleksji. Zadbaj o spokojną atmosferę i przestrzeń (pomocna może być muzyka), zachęć, żeby wygodnie usiąść. Następnie poproś o zastanowienie się, jakiego rodzaju pytania sami i same sobie zadajemy. O co sami i same siebie pytamy?
2. Upewnij się, że wszystkie osoby rozumieją czym są wewnętrzne pytania, podając przykłady („Czy zrobiłam, zrobiłem coś dobrze?”, „Jak mam to osiągnąć?” „Dlaczego to robię?” itp.)
3. Zaproś do wsłuchania się w swoje wewnętrzne pytania, sprawdzenia, które z nich zadajemy sobie szczególnie często. Poproś o zapisanie tych pytań w Dziennikach.
4. Kontynuuj, pogłębiając wiedzę:
 - zadawanie sobie wewnętrznych pytań wpływa na to jak postrzegamy siebie i otoczenie, wpływa na nasze myśli i emocje
 - pytania są podstawowym czynnikiem osobistej zmiany
 - zmiana rozpoczyna się od wewnętrznej zmiany w nas samych, poprzez pytania

- -
 - warto zwracać uwagę, jakie zadajemy sobie pytania i zadawać je sobie w sposób świadomy
 - język kreuje rzeczywistość i pytania także ją kreują; sposób, w jaki są formułowane, nadaje kierunek myśleniu i wyznacza sposób, w jaki na nie odpowiadamy
 - gdy zadajemy sobie pytania, możemy przyjąć perspektywę osądzającą lub perspektywę twórczą (dociekliwość i odkrywczność)
 - w rozpoznawaniu stylu pytań i świadomym ich zadawaniu warto przenieść zainteresowanie z problemów i braków oraz ich przyczyn na zasoby, sukcesy i możliwości; zmienić swoje podejście ze skupionego na analizie problemu i poszukiwaniu rozwiązania na Doceniającą Dociekliwość, z „trybu” osądzania na „tryb” odkrywania i twórczości.
5. Wyjaśnij, że przyjrzymy się dwóm rodzajom pytań: zadawanych z perspektywy osądu lub zadawanych z perspektywy odkrywczej i twórczej. A to dlatego, że sposób, w jaki zadajemy pytania, może mieć wpływ na to, jak myślimy o sobie samych. Gdy zadajemy sobie pytania, możemy przyjąć pozycję osoby osądzającej lub pozycję osoby twórczej.
 6. Podaj jeden czy dwa przykłady pytań z każdej perspektywy z tabeli poniżej²

Tabela 11: Perspektywa Osądzająca i Twórcza

Perspektywa Osądzająca	Perspektywa Twórcza
• Kto ponosi winę?	• Co się stało?
• Co jest ze mną nie tak?	• Co z tego jest przydatne?
• Dlaczego jestem taki beznadziejny / taka beznadziejna?	• Czego ja chcę?
• Jak mogłam / mogłem przegrać?	• Czego mogę się dzięki temu nauczyć?
• Jak mogę przejąć kontrolę?	• Co czuje, myśli, czego potrzebuje i chce druga osoba?
• Dlaczego ci ludzie są tacy nieświadomi i irytujący?	• Jak ta sytuacja może przynieść korzyść obu stronom?
• Jak mogłem / mogłam utknąć w najgorszej grupie?	• Co jest możliwe?
• Po co sobie zadawać trud?	• Jakie mam opcje?
	• Co mogę teraz zrobić najlepszego?

Ćwiczenie 2.8

Potęga mowy ciała (30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Docenienie innych punktów widzenia
- Zdolność do uczestniczenia i wspierania dialogu
- Samoświadomość

Streszczenie

Trzy poniższe ćwiczenia odkrywają rolę mowy ciała w komunikacji.

Przygotowanie i materiały

W ćwiczeniu 2 potrzebne są pałeczki lub inne cienkie patyczki.

Przeznacz grupie, że przeanalizujemy teraz kolejny aspekt komunikacji: mowę ciała. Zależnie od czasu i grupy zrealizuj jedno, dwa lub wszystkie z poniższych ćwiczeń.

Ćwiczenie 1: rozmowy na spacerze

1. Poproś osoby uczestniczące żeby poruszały się powoli, po całej sali zgarbione, zgięte w pół, z opuszczoną głową, z zaciętym wyrazem twarzy, z zaplecionymi rękoma. Po minucie poproś aby zaczęły ze sobą rozmawiać.
2. Teraz zaproś do innego sposobu poruszania się – energicznie, z wyprostowanymi plecami, z podniesioną głową i wyprostowanymi, swobodnymi rękoma. Po minucie znowu zaproś do rozmów w parach i grupkach.

Omówienie

- Jaka była różnica?
- Czego się nauczyliśmy i nauczyłyśmy?
- Mowa ciała to potężne narzędzie komunikacji. Postawa ciała ma wpływ na sposób, w jaki się czujemy i jak się komunikujemy.

Ćwiczenie 2: dystans fizyczny i mowa ciała

1. Uwaga! To ćwiczenie może być budzić różne emocje i być nieadekwatne kulturowo!
2. Podziel uczestników na dwie linie zwrócone twarzami do siebie, linię A i linię B, w odległości co najmniej 5 metrów. Każda osoba powinna mieć naprzeciw siebie partnera lub partnerkę z drugiej linii (w niektórych kulturach, grupach

wiekowych i społecznych to ważne, żeby osoby stojące naprzeciwko siebie były tej samej płci).

3. Osoby z naprzeciwka patrzą sobie w oczy przez 30 sekund (dostosuj czas do grupy, z którą pracujesz).
4. Zapytaj osoby z linii A, jakie uczucia wzbudza w nich osoba naprzeciwko? Zachęć do przyjęcia postawy lub wykonania naturalnego gestu (bez egzaltacji, teatralności), który odpowiada tym uczuciom, do podejścia do osoby z naprzeciwka, jeśli się tego chce.
Poproś o dalszą koncentrację na drugiej osobie i obserwowanie jak to uczucie się zmienia. Zachęć do zmian w mowie ciała – postawie, mimice, gestach, kontakcie wzrokowym – oraz obserwacji i zapamiętania jak to wpływa na nasze samopoczucie.
5. Po kilku minutach zaproponuj zmianę ról – teraz osoby z linii B przechodzą ten sam proces co linia A.

Omówienie

- Jak się czuliście i czuliście podczas tego ćwiczenia? Dlaczego?
- Co to ćwiczenie mówi nam o roli mowy ciała w budowaniu atmosfery wspierającej dialog?

Ćwiczenie 3: pałeczki

1. Uczestnicy i uczestniczki dobierają się w pary. Podobnie jak w poprzednim ćwiczeniu rozważ z perspektywy charakterystyki grupy zadbanie o to aby osoby w parach były tej samej płci, w podobnym wieku itp.
2. Każda para dostaje pałeczkę albo patyczek.
3. Pałeczkę należy trzymać między sobą, każda osoba przytrzymuje pałeczkę na jej końcu tylko jednym palcem - wskazującym. Pałeczka jest więc zawieszona pomiędzy palcami wskazującymi dwóch osób.

4. Para zaczyna poruszać pałeczką, odnajdując wspólny rytm. Gdy ruch ten staje się już płynny, zachęć do spróbowania innego ruchu, a potem do jednoczesnego poruszania się po sali. Całość doświadczenia powinna przebiegać w milczeniu.

Omówienie

- Jakie to było uczucie?
- Co to nam mówi o nawiązywaniu kontaktu, budowaniu relacji i współpracy? Na przykład: znalezienie wspólnego rytmu w poruszaniu się, tworzenie niewerbalnych wzorców współpracy.
- Jakie mogą być wyzwania związane z budowaniem zaufania lub pracą zespołową?
- Co to może symbolizować?

Ćwiczenie 2.9

Informacja zwrotna (45 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Zrozumienie zasad dialogu
- Zdolność do uczestniczenia i wspierania dialogu
- Metoda

dialogu

Streszczenie

Ćwiczenie tworzy przestrzeń do analizy własnego doświadczenia. Wprowadza zasady udzielania informacji zwrotnej i pozwala poznać jej siłę w inicjowaniu zmiany. Osoby uczestniczące udzielają sobie pozytywnej informacji zwrotnej i analizują swoje doświadczenia.

Przygotowanie i materiały

brak

Metoda 1

1. Poproś osoby uczestniczące o ustawienie się w dwóch kołach. Osoby w kole wewnętrznym zwrócone są twarzami do osób w kręgu zewnętrznym i na odwrót. Poproś o przesuwanie się w kołach, tak aby w kolejnych rundach spotykały się naprzeciw siebie kolejne osoby.
2. „Mamy już pierwsze wrażenia o każdej z osób w naszej grupie. Pomyśl o osobie, którą masz właśnie naprzeciw siebie i zastanów się nad tym, co zauważyłeś lub zauważyłaś, co pozytywnego ta osoba wnosi do naszej społeczności Aktywnych Obywaterek i Obywateli?”
3. Pozwól każdej parze przedyskutować to, co zaobserwowała przez 2-3 minuty, a następnie poproś koła o zakręcenie się i zatrzymanie. Powtórz ten proces trzy razy.
4. Zaproś do jeszcze jednego poruszenia kołami i zapytaj pary: „Jakie to było uczucie, dostać informację zwrotną od tych trzech osób?”
5. Daj minutę na wyrażenie swoich uczuć.

Omówienie

- Jakie to uczucie, dzielić się swoimi wrażeniami o osobie, z tą właśnie osobą?
- Co na co dzień rozumiecie pod pojęciem informacji zwrotnej? (przykład: jakie uczucia,

sytuacje, język, jak zwykle na nią odpowiadacie?)

- Co dzisiaj było w tym innego i cennego?

Metoda 2

1. Zaproś osoby uczestniczące do przypomnienia sobie sytuacji, w której otrzymały od kogoś pozytywną i ważną dla nich informację zwrotną. Co czyniło ją przydatną?
2. Poproś o omówienie tego w parach.
3. Zapytaj: Co rozumiemy pod pojęciem „informacji zwrotnej”?
4. Jakie są zasady udzielania i otrzymywania informacji zwrotnej? Przykład: informacja zwrotna powinna być konstruktywna, dotyczyć działania, a nie osoby, udzielana z wyczuciem, we właściwym czasie, warto traktować ją jako dar...
5. Jak chcemy wykorzystywać informację zwrotną na co dzień?
6. Podsumowując wskaż na następujące kwestie:
 - Informacja zwrotna to dar, warto o tym pamiętać, kiedy jej udzielamy i kiedy ją otrzymujemy. Ma służyć osobie, którą obdarowujemy a nie nam, np. do pokazania swojej pozycji, odwetu, rozładowania emocji. Warto o tym też pamiętać, kiedy przyjmujemy informację zwrotną. Dar informacji zwrotnej, może być narzędziem zmiany w nas jako w społeczności i pomóc nam efektywniej się uczyć.
 - Chcąc udzielić dobrej informacji zwrotnej, warto zwrócić uwagę, jak pracujemy jako grupa.
 - Ludzie wciąż są pod wpływem pierwszego wrażenia na nasz temat. Informacja o tym czy myślimy o nas „dobrze” czy „źle”, jest cenna, aby mieć świadomość tego, jakie wrażenie sprawiamy.

Ćwiczenie 2.10

Komunikaty „Ja”: udzielanie informacji zwrotnej (45 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Zrozumienie zasad dialogu
- Zdolność do uczestniczenia i wspierania dialogu
- Metoda

dialogu

Streszczenie

Ćwiczenie w stosowaniu dobrych praktyk w wyrażaniu opinii o innych.

Przebieg

1. Rozpocznij od przedstawienia kilku komunikatów „Ja”, np. „Czuję, że kucharze dodali za dużo soli do sosu na obiad”, „Czuję, że najlepiej uczymy się na naszych warsztatach poprzez ćwiczenia kreatywne”. Przetwórz uczestnikom ideę komunikatów „Ja” (patrz poniżej). Komunikaty „Ja” są sposobem mówienia o swoich odczuciach bez atakowania i obwiniania odbiorcy. Zamiast mówić, co było złe, komunikaty „Ja” pomagają w wyciszeniu konfliktów i ułatwiają konstruktywną rozmowę i poszukiwanie rozwiązania problemu. Oto przykład różnicy pomiędzy komunikatem „Ty”, a komunikatem „Ja”: zamiast mówić „Ty się mylisz” albo „to głupota”, możesz powiedzieć: „Uważam inaczej”, „Obawiam się takiego rozwiązania”.
2. Wyjaśnij, że dla efektywniejszej komunikacji z innymi oraz udzielania wyważonej informacji zwrotnej możemy używać komunikatów „Ja”:
 - „Czuję...”Powiedz, jak się czujesz. Uzupełnij początek „Czuję...” wyrażeniem uczuć: „Czuję rozczarowanie”.
 - „gdy (Ty)...”

Powiedz, co wywołało twoje uczucia. „Czuję rozczarowanie, gdy odwołujesz nasze plany w ostatniej chwili”.

– „Chcę...”

Powiedz, co chciałbyś, chciałybyś osiągnąć.

3. Zaproś osoby uczestniczące do stworzenia trójek. Poproś każdą z grup o wymyślenie scenariuszy, w których potrzebna jest konstruktywna informacja zwrotna, na przykład podczas pracy zespołowej, w kłótni itp. Poproś o przygotowanie krótkiej scenki (do 2 minut), którą przedstawią na forum. Ważne, żeby scenka pozwalała zrozumieć sytuację i prezentowała konstruktywne zastosowanie komunikatów „Ja” w informacji zwrotnej.

Omówienie

- Zapytaj grupę, co zaobserwowała w scenkach? Co zwróciło naszą uwagę?
- Które z komunikatów szczególnie pozytywnie wpływały na sytuację i dlaczego? Czego to nas uczy o stosowaniu komunikatów „Ja”?

•

Ćwiczenie 2.11

Dialog w akwariu (1 godzina 30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Cel dialogu – rozwój społeczności
- Zasady dialogu
- Metoda dialogu – rozwój społeczności
- Zdolność do nawiązywania i wspierania dialogu
- Docenienie innych

punktów

widzenia

Streszczenie

Grupa prowadzi dialog i zastanawia się nad sposobami poprawienia i ułatwienia dialogu.

tak, by mieć jeszcze przynajmniej 15 minut na podsumowanie.

Przebieg

1. Poproś grupę o zaproponowanie tematów rozmowy. Temat powinien dotyczyć kwestii istotnych dla grupy i umożliwiać różne punkty widzenia.
2. Zaproś 6-7 osób chętnych do utworzenia małego koła, i przeprowadzenia dyskusji na wybrany temat. Pozostałe osoby poproś, aby utworzyły duże koło wokół koła dyskusyjnego. Koło dyskusyjne rozpoczyna rozmowę na wybrany temat, koło zewnętrzne obserwuje. Grupa zewnętrzna obserwuje w milczeniu, nie może angażować się w rozmowę.
3. Zewnętrzne koło obserwuje dyskusję i sporządza notatki. Zachęć do zapisywania najważniejszych elementów i zastanowienia się, czy dyskusja rozwija się w kierunku dobrego dialogu i dlaczego, wynotowując dobre praktyki i wyzwania/pułapki.
4. Dyskretnie poproś osoby w zewnętrznym kole, by zastanowiły się, kto jest włączony, a kto nie i jakie są dominujące punkty widzenia, a które są marginalizowane i dlaczego?
5. Po 10-15 minutach (zależnie od zaangażowania grupy w rozmowę) poproś 3-4 osoby z każdego koła, chętne do zmiany ról, o zamienienie się miejscami. Poproś osoby włączające się do rozmowy w małym kole, o zastosowanie w praktyce wniosków ze swoich obserwacji, tego co ich zdaniem jest wspiera dialog.
6. Kontynuuj zamianę miejsc w kołach tak długo, jak długo toczy się interesująca rozmowa i grupa jest w nią zaangażowana. Zakończ proces

Omówienie

- Spytaj o to czego udało nam się dowiedzieć:
 - o dialogu i możliwościach uczenia się i dzielenia się obserwacjami
 - o „akwariu” jako metodzie, która może być przydatna
 - indywidualnych zachowaniach, w tym o umiejętności słuchania i zadawania pytań
 - nawiązywaniu i prowadzeniu dobrego dialogu
 - wypowiedziach, które mogą wesprzeć lub utrudnić dobry dialog?

Podejścia alternatywne

Jest wiele alternatywnych wersji tego ćwiczenia, np.:

1. Regularne wymienianie osób pomiędzy kołem wewnętrznym i zewnętrznym;
2. Stopniowe poszerzanie wewnętrznego koła;
3. Kontynuacja dyskusji grupach stworzonych z osób z koła zewnętrznego oraz zawsze jednej osoby z koła wewnętrznego;
4. Wprowadzenie ról decydentów i decydek oraz przedstawicieli i przedstawicieli mediów w kole zewnętrznym jako osób słuchających, zanim stopniowo włączy się je do dyskusji;
5. Metoda „akwariu” może być wykorzystana jako interesujący element projektów związanych z dialogiem. Może to być inicjatywa społeczna sama w sobie.

Omówienie

- Po zakończeniu dyskusji omów na forum wyzwania i sukcesy. Następnie przedstaw podstawowe wnioski na przyszłość.

Ćwiczenie 2.12

Teatr interaktywny (35 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Jak wykorzystywać dialog – rozwój społeczności
- Metoda dialogu
- Pogłębienie zrozumienia idei programu Aktywna Społeczność

Streszczenie

Sesja polega na przygotowaniu i przedstawieniu scenek, które dają grupie możliwość wykorzystania w praktyce rozwiniętych dotychczas umiejętności i wiedzy oraz postaw.

Przygotowanie i materiały

Potrzeba kilku osób facylitujących – tylu ile scenek chcemy odegrać w tym ćwiczeniu

Przebieg

1. Poproś grupę o zastanowienie się, czego do tej pory dowiedziała się o programie Aktywna Społeczność, a co może pomóc w prowadzeniu udanych rozmów i we wzajemnym uczeniu się? Na przykład: zdystansowane podejście do stereotypów, świadome zadawanie pytań, uwzględnianie bagażu kulturowego, słuchanie na różnych poziomach, świadomość i akceptacja różnorodności. Spisz uwagi na flipcharcie i umieść go w widocznym miejscu na sali.
2. Przekaż grupie, że teraz odegrają scenkę, w której wykorzystają niektóre z tych umiejętności w praktyce. Wyłumacz, jak to będzie przebiegać.
3. Poproś o stworzenie 4 grup. Każda będzie miała 15 minut na następujące zadanie:
4. Grupa 1 i 2 pracują samodzielnie nad scenariuszem scenki na 3-5 minut, w której rozmowa przeradza się w konflikt. Na przykład: ktoś pożyczył czyjąś własność bez pytania, albo ktoś powiedział bliskiej Ci osobie coś, co Cię zraniło.
5. Grupy 3 i 4 pracują samodzielnie nad tym, w jaki sposób w sytuacji konfliktowej można wyrazić opinie w sposób pozwalający na rozładowanie napięcia, rozwiązanie problemu i zapobiegnięcie konfliktowi. Poproś o

opracowanie przykładów reakcji, zwracając uwagę na język i mowę ciała.

6. Połącz każdą „grupę aktorską” (1 lub 2) z „grupą opinii” (3 lub 4).
7. Obie „grupy aktorskie” prezentują swoje scenki i dają pięć minut grupom opinii na przedyskutowanie scenariusza konfliktowego, który właśnie odegrano i zaplanowanie „interwencji”.
8. Interwencje: scenki odgrywane są ponownie a w ich trakcie każda osoba z „grup opinii” ma możliwość dokonania interwencji. W momencie kiedy chce zainterweniować woła „Stop!”, scenka zostaje zatrzymana, i osoba ta zastępuje osobę grającą główną postać. Od tego momentu pozostali aktorzy i pozostałe aktorki improwizują reagując na nowe zachowanie głównej postaci. Starają się rozegrać scenkę, rozwiązując problem i wykorzystując umiejętności przedyskutowane przez grupę.
9. Zachęć „grupy aktorskie”, aby unikały scenariuszy zbyt łatwych lub by nie stosowały „magicznych rozwiązań” – scenka powinna być realistyczna.
10. Podczas interwencji obowiązuje jedna zasada: nie wolno stosować przemocy jako sposobu rozwiązania problemu.
11. Przygotowaniu każdej scenki powinna towarzyszyć osoba facylitująca.

Omówienie

- Jak oceniamy to doświadczenie?
- Co się sprawdziło, a co okazało się trudne?
- Jak możemy wykorzystać to doświadczenie na co dzień, jako Aktywne Obywatelki i Aktywni Obywatele?
- Zastanówmy się nad kwestiami związanymi z konfliktem:

- Czego dowiedzieliśmy i dowiedzieliśmy się o konflikcie?
- Czy konflikt zawsze jest negatywny?
- W jakich warunkach konflikt może być pozytywny

Ćwiczenie 2.13

Opowiadanie historii jako dialog (1 godzina 30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Docenienie różnorodnych punktów widzenia
- Cel dialogu – rozwój społeczności
- Metoda dialogu – umiejętność słuchania
- Metoda dialogu – umiejętność zadawania pytań

Streszczenie

Osoby uczestniczące otwierają się i uczą się nawzajem od siebie poprzez opowiadanie historii. Ćwiczenie wprowadza opowiadanie historii jako narzędzie dialogu.

Przebieg

1. Wprowadź w temat ćwiczenia, mówiąc, że w wielu kulturach opowiadanie historii było i jest sposobem poznawania świata. Dla nas będzie to okazja wykorzystania umiejętności zdobytych podczas warsztatów.
2. Poproś o stworzenie grup po 4 lub 5 osób.
3. Wytlumacz zadanie: Każda grupa ma za zadanie znaleźć temat ważny albo dla programu Aktywna Społeczność, albo dla siebie samych. Poproś grupy o szybkie ustalenie tematu, w maksimum 5 minut. Następnie zaproś do indywidualnego zastanowienia się i spisania osobistej historii związanej z tym tematem. Historia powinna być dla nas samych ważna. Na indywidualną pracę jest 10 minut.
4. Poproś jedną osobę z każdej grupy, aby przedstawiła swoją historię pozostałym w grupie. Ich zadaniem jest aktywne słuchanie (nawiąż do „Słuchania na 3 poziomach”). Następnie każda osoba w grupie informuje, na ile odpowiada to jej własnej historii lub doświadczeniu, a w jakich aspektach różni się.
5. Poproś grupę, aby przedyskutowała: „Co” (o czym była historia), „dlaczego” (dlaczego zdarzenia te miały miejsce), „morał” (co zrozumieliśmy i zrozumieliśmy z tej historii)

oraz „działanie” (jak możemy zacząć działać inaczej w wyniku tej historii).

6. Poproś każdą grupę o podsumowanie najważniejszych ich zdaniem elementów opowiedzianej historii i nauki z niej płynącej. Następnie zaproś do podzielenia się nimi z pozostałymi grupami na forum albo, jeśli sobie tego życzą, do przestania historii i jej omówienia na serwer, aby podzielić się tym doświadczeniem z innymi Aktywnymi Obywatelkami i Obywatelami.

Omówienie

- Na forum zapytaj uczestników i uczestniczki, jakie były wyzwania i sukcesy dialogu w formie opowiadanej historii? Jak można to wykorzystać w naszych społecznościach do budowania zaufania i porozumienia lub w przygotowaniu inicjatywy społecznej?

Metoda 2: komiks

1. Jako uzupełnienie lub alternatywę można wykorzystać komiks.
2. Poproś grupę o naszkicowanie paska komiksowego na sześć okienek, jak na przykładzie poniżej.
3. Okienek może być więcej, ale mniejsza ilość pozwala bardziej skupić się na najważniejszych komunikatach i przekazaniu jak największej ilości informacji w jednym rysunku.
4. Wyjaśnij, że dla zilustrowania historii można rysować obrazki, wykorzystywać dymki i podpisy.

Tabela 12: Pasek komiksowy

1	2	3
---	---	---

4	5	6

Ćwiczenie 2.14

Doceniająca Docieklivość – Appreciative Inquiry (1 godzina)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Docenienie różnorodnych punktów widzenia
- Zdolność do nawiązywania i wspierania dialogu
- Metoda dialogu – rozwój społeczności, umiejętność zadawania pytań
- Poznanie podejścia doceniającego jako narzędzia zmiany

Streszczenie

Osoby uczestniczące poznają metodę Doceniającej Docieklivości – Appreciative Inquiry, poprzez analizę znaczenia jej nazwy.

Przygotowanie i materiały

Definicja Doceniającej Docieklivości

...w każdej organizacji coś dobrze działa i zmianę można osiągnąć poprzez zidentyfikowanie tego, co działa dobrze oraz analizę, jak robić więcej tego, co dobrze działa.

Sue Annis Hammond, *The Thin Book of Appreciative Inquiry*

Definicja ta opiera się na założeniu, że w każdej wspólnocie, grupie czy organizacji coś dobrze działa, coś się sprawdza. Zakłada ona także, że jeśli zamierzamy czerpać inspirację z przeszłości, należy wybrać jej najlepsze elementy.

Metoda 1

1. Przywołaj dotychczasowe doświadczenia z warsztatów dotyczące traktowania naszych założeń z dystansem. Powiedz, że gdy to robimy, stajemy się bardziej ciekawi i ciekawe ludzi i sytuacji, które napotykamy. Nawiąż też do siły pytań, jeśli aktywność ta była realizowana. Wyjaśnij, że ta sesja poświęcona będzie metodzie planowania i wprowadzania zmiany systemowej, której głównym narzędziem jest świadome zadawanie pytań.

2. Rozpocznij od afirmującego pytania, na przykład: „Jaki był najbardziej inspirujący moment w ostatnim roku?”, „Które z dotychczasowych ćwiczeń najbardziej motywowało do aktywności obywatelskiej?” Przedyskutujcie różne odpowiedzi przez kilka minut i podsumujcie obserwacją, że właśnie doświadczyliśmy i doświadczaliśmy metody doceniającej.
3. Powiedz, że teraz zajmiecie się odkrywaniem znaczenia słów składających się na nazwę metody „Doceniająca” i „Docieklivość”. Zapisz te dwa słowa na dwóch flipchartach.
4. Zadać pytanie: „Co oznacza docenianie?” Na przykład: troskę, konstruktywność, uznanie, szacunek, nadawanie wartości. Pomóż grupie w burzy mózgów i wynotuj odpowiedzi na flipcharcie.
5. Zrób to samo ze słowem „docieklivość”. Odpowiedzi mogą zawierać: ciekawość, odkrywanie, eksplorację, poszukiwania, śledztwo, znajdowanie, zdobywanie informacji, wytrwałość, upór itp..
6. Połącz obie kartki i pokaż, jak te dwa zestawy pojęć się łączą.
7. Wykorzystaj technikę „Przemysł indywidualnie, podziel się w parze, podziel się z grupą”. Zaproś osoby uczestniczące do zastanowienia się nad zakresem pojęciowym każdego ze słów oraz powiązaniem między nimi i stworzenia definicji Doceniającej Docieklivości. Następnie poproś o podzielenie się przemyśleniami z resztą grupy.
8. Na koniec przedstaw „oficjalną” definicję i zapytaj, czy wszystkie osoby ją rozumieją i czy mają pytania.
9. Niektórzy ludzie stosują podejście skupione na analizie problemu i poszukiwaniu rozwiązania w oparciu o problem, wierząc, że najlepiej uczyć

się na własnych błędach. Doceniająca Docieklivość to alternatywna perspektywa i inne podejście, które może pomóc nam odkryć wartościowe nowe sposoby spojrzenia na sprawy i działania.

Omówienie

Alternatywna metoda 2: pogłębiona

Refleksja

1. Przedstaw dwa cele Doceniającej Docieklivości:
 - Jesteśmy odpowiedzialni i odpowiedzialne za świętowanie naszych sukcesów.
 - Najlepiej uczymy się w oparciu o to, co dobrze działa.
2. Daj grupie czas (5 minut), na zastanowienie się nad znaczeniem, jakie nadają każdemu z tych celów, a następnie poproś o przedstawienie i przedyskutowanie swoich przemyśleń na forum.

Przebieg

3. Wprowadź: Doceniająca Docieklivość może być zastosowana jako narzędzie do kształtowania i realizacji działania na rzecz zmiany. Można ją wykorzystać przy tworzeniu planów i określaniu obszarów badania społeczności, do włączania społeczności i rozwijania inicjatyw społecznych.
4. Przedstaw proces czterech etapów, nazywany po angielsku cyklem 4D od pierwszych liter angielskich nazw etapów (poniżej).
 - Etap pierwszy: Odkrycie - Discovery (odkrywanie tego co istnieje).
Najpierw spoglądamy w przeszłość i teraźniejszość skupiając się na tym, co w przeszłości lub teraz dobrze działało lub działa. W odkrywaniu pomagają doceniające pytania o zasoby, dobre praktyki, pozytywną motywację, wartości, powody do dumy, sukcesy. Ich celem jest odkrycie i docenienie dobrych i wzmacniających elementy przeszłości i teraźniejszości – na przykład „Z czego jesteś dumny lub dumna w swojej społeczności?” albo „Co najbardziej cenisz w swojej organizacji?”
Niczym ludzie poszukujący diamentów lub

- Czy sądzicie, że taki sposób myślenia jest dla was naturalny, czy wymaga wysiłku?
- Jakie podejście częściej stosujemy w pracy w społeczności – skoncentrowane na problemie czy doceniające? Dlaczego?
- Jak Doceniająca Docieklivość może nam pomóc w aktywności społecznej?

złota, na tym etapie poszukujemy tego co się sprawdzało i sprawdza dociekając przyczyn sukcesów, w najdrobniejszych szczegółach identyfikując co się działo w najlepszych momentach. Pytania możemy zadawać zarówno pojedynczym osobom jak i małym oraz dużym grupom.

- Etap drugi: Sen, Marzenie – Dream (co mogłoby być, o czym marzymy, jaka wyglądałaby wyśniona rzeczywistość, jaka byłaby wymarzona przyszłość)
Na tym etapie zachęcamy ludzi do puszczenia wodzów wyobraźni i dzielenia się marzeniami o tym „co by mogłoby być”, jakiej przyszłości życzymy sobie i kolejnym pokoleniom. Znow można to zrobić indywidualnie, w zespołach realizujących działania lub z udziałem różnych społeczności.
- Etap trzeci: Wzór, Projektowanie - Design (jak powinno być)
Krok pierwszy pomógł w zidentyfikowaniu zasobów oraz wytworzeniu motywacji i poczucia sprawczości. Krok drugi pomógł w stworzeniu pożądanej wizji przyszłości. W kroku trzecim projektuje się strategię i plany działania społecznego (patrz moduł 4) w oparciu o informacje uzyskane na obu wcześniejszych etapach. Etap ten może otwierać na przykład pytanie: jak wykorzystać nasze dotychczasowe sukcesy, doświadczenia, wiedzę o tym co się sprawdza itp. aby zbliżyć się (lub wykonać kilka pierwszych kroków) do naszej wymarzonej sytuacji? Na tym etapie można również identyfikować dodatkowe zasoby – kogo i czego jeszcze potrzebujemy do realizacji naszych planów – a ich uzyskanie może stać się częścią opracowanej strategii, jednym z planowanych działań.
- Etap czwarty: Przeznaczenie - Destiny (plan działań i wykonanie)

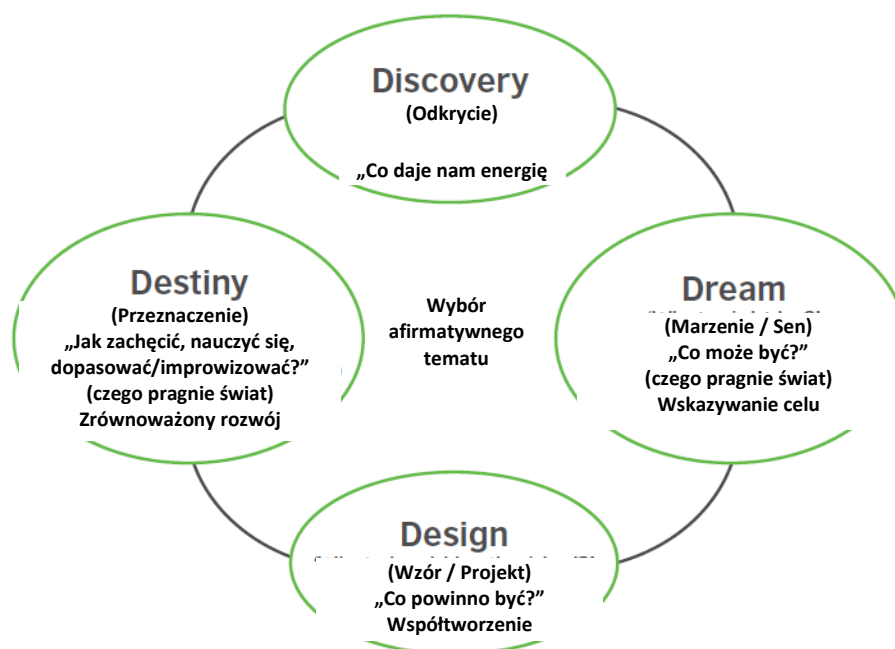
Na tym etapie rozpoczyna się działanie, podejmowanie kolejnych kroków w kierunku realizacji marzenia.

Ważne, żeby podkreślić że omówione etapy tworzą cykl, który podobnie jak naturalne cykle w naturze warto żeby co jakiś czas się powtarzał, ze względu na zmiany jakie zachodzą w nas oraz w naszym otoczeniu. Pozwala to zidentyfikować i świętować nowe sukcesy, rozwiązania, elementy odpowiedzialne za powodzenie naszych działań,

sprawdzać jak wraz z wprowadzaną zmianą rozwijają i zmieniają się nasze marzenia, czy i w jaki sposób możemy jeszcze lepiej planować i realizować nasze działania.

Uwaga dla facylitujących: wiele z pytań zawartych w tym podręczniku to pytania doceniające, na przykład gdy pytamy grupę, „Jak uczynić te warsztaty wspólnym doświadczeniem” oraz w ćwiczeniu „Ściana Chwały”.

Ryc. 27: Cykl 4D

Dwa cele Doceniającej Dociekliwości – Appreciative Inquiry

1. Jesteśmy odpowiedzialni i odpowiedzialne za świętowanie naszych sukcesów

We have the responsibility to celebrate our successes

2. Najlepiej uczymy się w oparciu o to co (dobrze) działa.

We learn best from what is working

Osiem założeń Doceniającej Dociekliwości – Appreciative Inquiry

1. W każdym społeczeństwie, w każdej organizacji lub grupie coś dobrze działa.

In every society, organisation or group something works.

2. To, na czym się koncentrujemy, staje się rzeczywistością.

What we focus on becomes our reality

3. Rzeczywistość jest tworzona w bieżącej chwili i jest wiele rzeczywistości.

Reality is created in the moment, and there are multiple realities.

4. Zadawanie pytań w organizacji lub w grupie wywiera wpływ na tą grupę lub organizację.

The act of asking questions of an organization or group influences the group in some way.

5. Ludzie czują się pewniej i bardziej komfortowo podróżując w przyszłość (w nieznane), kiedy zabierają ze sobą elementy przeszłości (to co znane).

People have more confidence and comfort to journey to the future (the unknown) when they carry forward parts of the past (the known).

6. Jeśli zabieramy ze sobą części przeszłości, powinny to być najlepsze jej części.

If we carry parts of the past forward, they should be what is the best about the past.

7. To ważne żeby doceniać różnice.

It is important to value differences

8. Język, którego używamy tworzy naszą rzeczywistość.

The language we use creates our reality

Ćwiczenie 2.15

Facylitacja dialogu w społeczności (90 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Metoda dialogu – społeczności wrażliwe i dotknięte konfliktem, dialog w społeczności, moderowanie i umiejętność słuchania

Streszczenie

Uczestniczki i uczestnicy zapoznają się z zagadnieniem prowadzenia dialogu w społeczności w sytuacji konfliktu. Pomaga to grupie przećwiczyć umiejętności i postawy potrzebne do prowadzenia dialogu w społeczności, konsoliduje wiedzę zdobytą podczas innych ćwiczeń poświęconych dialogowi (np. siły pytań, słuchania na trzech poziomach i komunikaty „Ja”: udzielanie informacji zwrotnej) i umożliwia krytyczną refleksję na temat strategii prowadzenia dialogu w społeczności.

Przygotowanie i materiały

Opis scenariusza i ról dla członków i członkiń społeczności (dopasowane do kontekstu)

- Instrukcje dla osoby moderującej dialog
- Instrukcje dla osób obserwujących
- Papier i pisaki dla osób obserwujących

Przebieg

1. Wprowadzenie (5 minut). Poproś grupę o zastanowienie się, czym jest dialog. Wskaż, że jest wiele różnych podejść do dialogu i że w społecznościach dotkniętych konfliktem dialog w takim samym stopniu służy stworzeniu przestrzeni dla różnych punktów widzenia, które zostaną wyartykułowane i zrozumiane, jak i rozwiązaniu samego konfliktu. Pomysły na opisanie dialogu mogą być np. takie:

„Dialog to rozmowa, w czasie której ludzie wspólnie myślą o łączących ich relacjach. Wspólne myślenie zakłada, że nie przyjmujesz już wyłącznie własnej perspektywy jako końcowej. Rozluźniasz swoją pewność siebie i otwierasz się na możliwości, które wynikają wprost z faktu pozostawania w relacji z innymi, a które w innym przypadku mogłyby się nie ujawnić.”

William Isaacs Dialogue and the Art of Thinking Together: A Pioneering Approach to Communicating in Business and Life

„Dialog skupia się na rozmowie, zaangażowanej i celowej, zmierzającej do większego porozumienia, nazwania problemów i pytania o poglądy i działania. Dialog angażuje zarówno serce, jak i umysł. Różni się od zwykłej, codziennej rozmowy tym, że dialog ma temat i cel... Dialog, inaczej niż debata czy nawet dyskusja, jest tak samo zaangażowany w relacje pomiędzy osobami uczestniczącymi, jak w sam rozważany temat. Dialog zakłada otwartość na zmianę głęboko żywionych przekonań.”

Patricia Romney, the Art of Dialogue
http://animatingdemocracy.org/sites/default/files/documents/reading_room/art_of_dialogue.pdf

2. Ogólnie rzecz ujmując, dialog w społeczności możemy zdefiniować poprzez jego cechy (np. dobrowolny, samoświadomy, deliberatywny, skoncentrowany na uczeniu się i otwarciu) oraz poprzez zasady:
 - a. Słuchanie – słuchaj uważnie;
 - b. Partycypacja – wspieraj wyrażanie własnego zdania przez wszystkie osoby uczestniczące;
 - c. Zadawanie pytań – zapewnij przestrzeń i szacunek dla poglądów innych osób;
 - d. Dzielenie się – poszerzaj świadomość i pole widzenia osób uczestniczących;
3. Przygotowanie ról (15 minut): Przedstaw grupie scenariusz (na flipcharcie, na papierze lub na slajdzie PowerPoint). Scenariusz powinien być dopasowany do kontekstu grupy z jaką współpracujesz (załączony przykład dotyczy Sudanu Południowego).
4. Przydziel każdej osobie rolę – osoby ze społeczności (przykład z Sudanem Południowym), obserwującej lub moderującej. Wskaż, że powinny być maksymalnie dwie osoby moderujące, a liczba osób w społeczności w stosunku do liczby obserwujących nie powinna maksymalnie wynosić 4:1, czyli na czterech osoby ze

społeczności powinna przypadać co najmniej jedna osoba obserwująca.

5. Wręcz każdemu uczestnikowi i każdej uczestniczce odpowiednią instrukcję; poproś ich o zapoznanie się z nią. Zapytaj osoby moderujące czy mają jakieś pytania. Grupa obserwujących powinna uzgodnić między sobą, kogo każda osoba będzie obserwować, którą z osób moderujących i które osoby ze społeczności (maksymalnie cztery).
6. Odgrywanie ról (40 minut): Wyjaśnij, że osoby moderujące mogą od czasu do czasu zatrzymać czas i zamienić się rolami, a scenka będzie trwała, dopóki jej nie zakończą.
7. Pozwól scenie trwać do 40 minut. Jeśli to wskazane lub konieczne, możesz zatrzymać czas i zamienić role niektórych osób ze społeczności, moderujących i obserwujących, tak by uczestnicy i uczestniczki mogli i mogły spróbować swych sił w różnych rolach i by podtrzymać dialog. Wskazane są maksymalnie dwie wymiany.
8. Po zakończeniu scenki podziękuj wszystkim za udział i zaangażowanie. Daj grupie kilka chwil na ochłonięcie i wyjście z odgrywanych ról. Następnie zaproś do podsumowania tego co się wydarzyło. Zachęć do wykorzystania umiejętności zdobytych podczas wcześniejszych ćwiczeń dotyczących dialogu (np. siły pytań, słuchania na trzech poziomach, komunikatów „Ja”, udzielanie informacji zwrotnej).

Omówienie (30 minut)

- Zadaj pytania o to doświadczenie poszczególnym grupom, zaczynając od osób moderujących, następnie zaproś do refleksji społeczność a na końcu grupę obserwującą. Możesz zadać następujące pytania:
 - Pytania ogólne (początkowe):
 - Jak się czuliście i czuliście się podczas scenki?
 - Co poszło dobrze? Co się nie udało zbyt dobrze?
 - Czyj głos był słyszalny? Czyj nie?
 - Pytania do osób moderujących:
 - Na ile byliście i byliście w stanie podtrzymywać dialog i kierować go w stronę budowania zaufania i porozumienia?
 - Które momenty były najtrudniejsze? W których było wam najłatwiej? Dlaczego? Jak radziliście i/lub radzyliście sobie z trudnościami?
 - Pytania do osób ze społeczności:
 - Na ile byliście i byliście w stanie wyzwolić się ze swojej perspektywy? Czy wasze zrozumienie dla perspektywy innych zmieniło się w trakcie dialogu?
 - Które momenty były najtrudniejsze? Dlaczego? Jak sobie z nimi radzyliście i radziliście?
 - Pytania do osób obserwujących:
 - Kto zadawał silne pytania?
 - Czy były osoby w społeczności, które dominowały dialog? Jak to robiły?
 - Czy ludzie słuchali siebie nawzajem? Jakie były tego przejawy?
 - W jaki sposób osoby moderujące pomagały w postępie dialogu?
 - Pytania ogólne (końcowe)
 - Kiedy i gdzie możecie wykorzystać dialog w waszej społeczności?
 - Jak możecie zastosować zasady dialogu w pracy?
 - Co należy zrobić przed rozpoczęciem dialogu? Jak warto się do niego przygotować?

Przykładowe instrukcje dla społeczności – Sudan Południowy

Młodzież z Payamu³ A

Waszym źródłem utrzymania jest bydło, w którego hodowli pomagają wasze liczne rodziny. Chcecie tylko możliwości wypasu bydła gdzie się tylko da. Czujecie ograniczenia i złość. Czujecie, że ludzie z gminy B nienawidzą was i nie szanują osób z waszej społeczności.

Młodzież z Payamu B

Waszym źródłem utrzymania jest rolnictwo. Chcecie tylko możliwości uprawy waszych pól, w której pomagają wasze liczne rodziny. Chcieliście odszkodowań za straty, jakie poniosły osoby z waszej społeczności. Czujecie, że ludzie z gminy A są niemądrzy i wojowniczy.

Członek społeczności Payamu A

Walczyłeś na wojnie ramię w ramię z ludźmi z najróżniejszych środowisk i uważasz, że wszyscy powinni żyć w pokoju. Mocno wierzysz w sprawiedliwość i dyscyplinę i sądzisz, że młodzież jest po prostu rozwydrzona.

Członkini społeczności Payamu A

Twoja rodzina naprawdę cierpi. Twoja kultura nie uprawnia cię do zabierania publicznie głosu, chyba że ktoś wprost zapyta cię o opinię. Masz bardzo silne poczucie, że społeczności z obu gmin powinny czerpać ze swojego dziedzictwa i żadnym młodym ludziom nie powinna już stać się żadna krzywda.

Członkini społeczności Payamu B

Spędziłaś sporo czasu poza Sudanem Południowym, ze względu na konflikt. Bardzo cię smuci to, że Południowi Sudańczycy walczą między sobą. Jesteś też rozczłuszczona i rozgoryczona, ponieważ to twój krewny został poważnie ranny.

Członek społeczności Payamu B

Walczyłeś na wojnie ramię w ramię z ludźmi z najróżniejszych środowisk i uważasz, że wszyscy powinni żyć w pokoju i sądzisz, że młodzież jest po prostu rozwydrzona. Twoje dzieci opuściły dom i gospodarstwo. Martwisz się, że nie będziesz w stanie go obronić.

Wódz społeczności Payamu A

Jesteś bardzo ważnym mężczyzną posiadającym wiele krów i jesteś wodzem już od 25 lat. Lubisz wysłuchać wszystkich opinii, zanim podejmiesz decyzję i wydasz zarządzenie. Nie cieszy cię postawa niektórych twoich młodych ludzi, ale nie chcesz wydawać osądów przed poznaniem wszystkich faktów. Nie jesteś pewien, jaka jest rola osób moderujących.

Wódz społeczności Payamu B

Jesteś wodzem od 5 lat. Jesteś w gorącej wodzie kąpany i szybko wychodzisz, jeśli czujesz się potraktowany bez należącego szacunku. Jesteś rozczłuszczony, ponieważ obcy weszli na ziemię twoich ludzi bez pozwolenia. Oczekujesz, że sprawiedliwości stanie się zadość i otrzymasz odszkodowanie, a rolą osób moderujących jest zadbać o to, aby tak się stało.

Ksiądz z diecezji obejmującej Payamy A i B

Jesteś starszym duchownym szanowanym przez obie społeczności. Lubisz dużo mówić i czasami wtrącasz odwołania do Biblii.

Przywódca obozu pasterzy z Payamu A

Jesteś młodym mężczyzną, szanowanym za swoje cechy wojownika. Nie mówisz wiele. Jako dziecko chodziłeś do szkoły w Payamie B

³ Payam to druga najmniejsza jednostka administracyjna w Sudanie Południowym, z populacją liczącą co najmniej 25 tysięcy mieszkańców i mieszkańek. Źródło: [http://en.wikipedia.org/wiki/Payam_\(administrative_division\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Payam_(administrative_division))

Ryc. 24: Narzędzie osoby facylitującej – obserwacje facylitatorskie, moduł 2

Jak się czujesz po ćwiczeniach z modułu 2?

Czy pojawiły się istotne kwestie, które chcesz pogłębić później?

Jakie wyzwania mogą wiązać się z treściami i realizacją modułu 2 w Twojej społeczności?

Co pomaga w realizacji modułu 2 w Twojej społeczności?

Jakie możliwości i szanse wiążą się z treściami modułu 2 w Twojej społeczności?

Notatki osobiste:

Czym jest społeczność?

W najbardziej powszechnym rozumieniu słowa „społeczność”, oznacza ono grupę ludzi, których łączy geograficzna lokalizacja i wspólne interesy związane z jakością i możliwościami danej lokalizacji. Może także oznaczać grupę osób, które podzielają ten sam zestaw wartości i mają wspólne interesy.

Ten zbiór podzielanych wartości i interesów może obejmować:

- Zatrudnienie lub zawód – na przykład zrzeszenia zawodowe, związki zawodowe, nieformalne społeczności zawodowe
- Religię
- Pochodzenie etniczne
- Płeć kulturową lub orientację psychoseksualną
- Zainteresowania – sport, muzyka
- Dążenie do wspólnego celu, np. ograniczanie zmian klimatycznych, ochrona praw dzieci, równe szanse kobiet i mężczyzn itp.

Niektóre społeczności są „wybieralne” lub „intencjonalne”, co znaczy, że trzeba podjąć świadomą decyzję o staniu się częścią takiej społeczności, a inne opierają się o uwarunkowania historyczne, ekonomiczne, geopolityczne czy biologiczne, na które nie mamy wpływu (np. na uwarunkowania biologiczne takie jak płeć, orientacja psychoseksualna, możliwości fizyczne) lub jest on bardzo ograniczony.

Jednostka może należeć do wielu społeczności, a każda z nich może mieć duży wpływ na wartości i wybory dokonywane przez tę jednostkę. W tym sensie koncepcja społeczności stanowi czasami klucz do zrozumienia tożsamości danej osoby.

Podczas gdy niektóre społeczności tylko istnieją i podlegają zmianom pod wpływem otoczenia, niektóre społeczności są zorganizowane w celu ochrony praw i interesów ich członków i członków i prowokują zmiany. Te zorganizowane społeczności mają często silny kod behawioralny czy też własną *kulturę* (patrz str. 47 – Tożsamość i kultura), jakkolwiek kulturę wiąże się często raczej z *zachowaniami* grupowymi, zaś społeczność z *interesami* grupowymi.

Społeczności mogą być stosunkowo małe i koncentrować się na interesach, takich jak miejsce pracy. Obecnie, w erze globalnej komunikacji i rosnących współzależności, społeczności mogą być wielkie, globalne i wykraczać poza granice geograficzne lub narodowe np. wspólnoty religijne czy ruchy na rzecz ochrony środowiska. W tym wymiarze interesy społeczności mogą być bardziej mgliste, czasami sprzeczne i wyrażane w niespójny sposób.

Jest prawdopodobne, że osoba należąca do lokalnej społeczności jest jednocześnie częścią globalnej wspólnoty interesów.

Społeczność można poznawać i analizować na różne sposoby. Można ją widzieć jako system złożony z elementów składowych, tworzących wspólnie nową całość, która ma swoją funkcję i skutek działania. Taki system może być stworzony przez ludzi (np. rower) lub istnieć naturalnie (klimat). Jeśli wprowadzisz coś do systemu, otrzymasz wynik działania – pożądany lub przypadkowy, korzystny lub szkodliwy.

Z tych też przyczyn zrozumienie dynamiki społeczności jest ważnym elementem zrównoważonego rozwiązywania problemów i wyznaczania celów.

Czym jest aktywne obywatelstwo?

Określenia „obywatelki” i „obywatele” są często używane w stosunku do członków i członków zorganizowanego państwa lub kraju. Ich „obywatelstwo” może określać ich status oraz ich prawa i obowiązki, jakie mają w danym

kraju. Na przykład osoba posiadająca obywatelstwo danego kraju może mieć prawo do posiadania paszportu wydawanego przez to państwo i obowiązek płacenia w tym państwie podatków. Jest to formalno-prawny i dość wąski sposób definiowania obywatelstwa. Pojęcie „obywatelstwa” można też rozumieć szarzej, jako proces partycypacji we wspólnym życiu społeczności. W takim rozumieniu „aktywni obywatele i aktywne obywatelki” to ci ludzie, którzy wychodzą poza podstawowe prawne obowiązki i dobrowolnie angażują się w działania, które w jakiś sposób wpływają na życie społeczne i warunki w których żyją. Może to być zaangażowanie w „społeczeństwo obywatelskie” w rozumieniu obywateli i obywaterek wykorzystujących swoją wolność do zrzeszania się – zwykle w celu zarządzania procesem zmiany społecznej w ich lokalnym środowisku, lub społeczeństwo „obywateli i obywaterek” w rozumieniu zaangażowania w struktury władzy oraz procesy podejmowania decyzji w społeczności. W programie Active Citizens – Aktywna Społeczność nacisk kładziony jest na działania mające na celu rozwój społeczny.

Czym jest globalne obywatelstwo?

Tak samo jak obywatelami i obywatelkami danego państwa czy kraju, ludzie są też członkami i członkiniami społeczności globalnej, która jest w coraz większym stopniu związana poprzez handel, politykę, wymianę kulturalną i komunikację masową. „Wspólne życie” społeczności globalnej narażone jest na wiele wspólnych wyzwań, które wymagają zbiorowego działania i zaangażowania politycznego na szczeblu międzynarodowym. Zrozumienie natury i potencjału tych działań osiąga się poprzez rozwój swoich umiejętności aktywnego obywatelstwa na poziomie lokalnym, zaś większa świadomość globalna jednostki, jako obywatelki lub obywatela świata, może mieć wpływ na lokalne działania społeczne.

Aktywne obywatelski i aktywni obywatele to osoby, które rozumieją powiązania swoich społeczności z innymi społecznościami w innych miejscach świata i angażują się w działania, których wynik ma pozytywny wpływ także poza ich własnym krajem lub obejmuje globalną perspektywę w kontekście ich własnej sytuacji, tak by ogólny wynik odnosił się do globalnego „dobra wyższego” (takiego jak sprawiedliwość, pokój, zrównoważony rozwój...).

Program Active Citizens – Aktywna Społeczność ma na celu kształcenie bardziej świadomych globalnie obywateli i obywaterek poprzez zajęcia warsztatowe oraz inspirowanie i tworzenie przestrzeni dialogu międzykulturowego, aby wzmocnić ich w działaniach lokalnych, na których koncentruje się ten program.

Cele:

Zrozumienie idei społeczności i powiązań pomiędzy społecznością lokalną i globalną

Lepsze zrozumienie idei społeczności

Zrozumienie własnej społeczności

Różne spojrzenia na własną społeczność

Zrozumienie współzależności lokalnych i globalnych

Umiejętność identyfikowania potencjału członków i członków społeczności

Systemy i umiejętność myślenia systemowego

Władza i podejmowanie decyzji w społeczności

Myślenie systemowe jako wstęp do radzenia sobie z wyzwaniami

Umiejętność identyfikowania wyzwań i umiejętność radzenia sobie z nimi

Wzmacnianie gotowości do działania

Podejmowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju

Identyfikowanie problemów i kwestii do rozwiązania przez społeczność

3. FORMY PRACY – MODUŁ 3

Ćwiczenie 3.1

Mapa społeczności (1 godzina 30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Lepsze zrozumienie własnej społeczności
- Różnorodne punkty widzenia naszej społeczności
- Identyfikowanie wyzwań lub spraw wymagających rozwiązania przez społeczność

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki tworzą wspólną mapę swojej lokalnej społeczności, obejmującą aspekty pozytywne i obszary wymagające uwagi oraz szerszego zaangażowania społeczności.

Przygotowanie i materiały

Papier i dużo kolorowych pisaków, zestawy wydrukowanych obrazów (patrz ryc. 29, str. 115), przygotowany przykład mapy społeczności.

Wykonanie

1. Przekaż grupie, że zadanie polega na stworzeniu gigantycznej mapy lokalnej społeczności na wielkim arkuszu papieru. Jeśli osoby uczestniczące wywodzą się z różnych społeczności, podziel je na mniejsze grupy w oparciu o ich miejsce pochodzenia lub zamieszkania (takie, z którym się identyfikują i które dobrze znają). Ważne jest, aby osoby tworzące mapę danej społeczności dobrze znały tę społeczność.
2. Pokaż przykład mapy Twojej własnej społeczności. Poproś każdą grupę, aby narysowała (z pomocą pozostałych osób) bardzo ogólną mapę swojej społeczności: drogi, miasta, wzgórza, granice: co tylko się zmieści, zależnie od skali, w jakiej mapa jest przygotowywana. Ponownie podkreśl, że mapa ma być schematyczna i nie musi być dokładna.
3. Rozdaj wydrukowane ilustracje i wytłumacz, że można ich użyć do przedstawienia różnych elementów społeczności podczas tworzenia mapy.
4. Poproś osoby uczestniczące o używanie kolorowych pisaków do naszkicowania położenia geograficznego i zaznaczenia punktów, które uważają za ważne. Zachęć do używania jednego koloru dla wspólnej kategorii elementów mapy (np. zielony dla fabryk i sklepów, czerwony dla domów mieszkalnych, niebieski dla budynków administracyjnych itd.).
5. Poproś grupę / grupy o określenie lokalnych zasobów i majątku (nie tylko materialnych) :
 - Jakie usługi i możliwości oferuje społeczność?
 - Jakie zdolności i jaki potencjał posiada społeczność?
6. Poproś osoby uczestniczące, aby na karteczkach samoprzylepnych zapisały emocje, jakie wiążą z poszczególnymi obszarami, miejscami i elementami mapy. Podkreśl, że emocje te mogą być pozytywne lub negatywne. Następnie zaproś do przyklejenia karteczek na mapie, w miejscach, do których odnoszą się zapisane emocje.
7. Zachęć grupę / grupy do zidentyfikowania miejsc, w których nie czują się bezpiecznie lub w które ich społeczność się nie zapuszcza.
8. Zidentyfikujcie obszary z którymi wiążą się wyzwania lub obawy w społeczności i zaznaczcie je na mapie.
9. Zidentyfikujcie miejsca, gdzie istnieją luki w wiedzy lub zrozumieniu.

Podsumowanie

- Zbierz grupę / grupy i omówcie wspólnie niektóre powody, dla których ludzie wiążą ze swoją społecznością określone uczucia.
 - Zbadajcie stereotypy i kwestie leżące u podstaw konkretnych postaw i dlaczego ludzie mogą posiadać różnorodne oceny tego samego miejsca lub sytuacji, np. „Żywimy wobec naszych społeczności różne uczucia. Ich podstawą są napięcia.”
 - Zaproś do refleksji, dlaczego niektóre miejsca na mapie przywołują wiele pozytywnych uczuć, a inne wiele negatywnych?
 - Zachęć do zastanowienia się, w jaki sposób ta mapa pomoże w kształtowaniu inicjatyw społecznych i jak samą mapę oraz proces jej tworzenia można poprawić?
 - Spytaj jak osoby uczestniczące czuły się podczas tego zadania?
 - Zachęć do pamiętania o tym ćwiczeniu i wnioskach niego płynących podczas planowania i realizacji działań w swoich społecznościach.
- Jakie podstawowe wnioski się pojawiły? Zwłaszcza dotyczące kwestii społecznych, takich jak transport, zasoby, zdrowie, wolność, przestrzeń, narkotyki, margines, miejsca pracy itp.
 - Czy pojawiły się jakieś obserwacje dotyczące bezpieczeństwa? Jeśli tak, to jakie?
 - W jaki sposób pomoże to nam w zidentyfikowaniu ewentualnych obszarów działania poprzez inicjatywy społeczne?
 - Jak możemy wykorzystać tworzenie mapy społeczności do planowania inicjatyw społecznych?
 - To ćwiczenie może prowadzić bezpośrednio do „Drzewo problemów / drzewo celów” opisanego w module 4. Możesz wykorzystać kwestie zidentyfikowane podczas tworzenia mapy do sporządzenia drzewa problemów i przeanalizować je, szukając ich korzeni i możliwości działania.

Ryc. 29: Ikony, które można wykorzystać do tworzenia mapy społeczności

Miejsca negatywne

Wyzwanie lub miejsce problematyczne

Władza decyzyjna

Miejsca, w które się nie chodzi

Niewiadome

Miejsca nauki/sztuki/kultury

Miejsca pozytywne

Ćwiczenie 3.2

Kto decyduje? (2 godziny)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Zrozumienie podziału władzy i podejmowania decyzji w społeczności
- Identyfikowanie decydentem i decydentów w społeczności

Streszczenie

W tym ćwiczeniu grupa zapoznaje się z koncepcją władzy i zastanawia się, kto posiada władzę na poziomie lokalnym i globalnym, jakie są powiązania pomiędzy poszczególnymi ośrodkami i strukturami władzy i jaki to wpływ na inicjatywy społeczne grupy.

Przygotowanie i materiały

Papier, długopisy, różnokolorowe flamastry, masa samoprzylepna lub taśma klejąca.

Wykonanie

1. Przekaż grupie: Jako grupa zastanawialiśmy i zastanawialiśmy się już nad powiązaniami pomiędzy nami i społecznościami. Systemy i relacje, których jesteśmy częścią, obejmują także relacje władzy (w naszej sieci powiązań wpływ jest zróżnicowany i dynamiczny). Analiza relacji władzy pomoże nam ustalić, z kim warto współpracować i na kogo warto wpłynąć, oraz na co uważać planując działania społeczne.
2. Otwórz dyskusję na temat „Cym jest władza?”. Władza jest wszędzie, to wiedza, wybór, wpływ, umiejętność lub możliwość skutecznego działania.
3. Przekaż grupie: władza postrzegana jest jako produktywna i pozytywna, nie tylko jako

restryktywna i negatywna. Na przykład „wzmacnianie ludzi i dawanie im władzy do pomagania sobie nawzajem”.

4. Zaprosz osoby uczestniczące, aby zgodnie z zasadą „przeżyj indywidualnie, podziel się w parze, podziel się z grupą” (technika ze str. 28) zastanowiły się nad tym, kiedy miały władzę. Co się wydarzyło? Jakie były okoliczności? Kto brał w tym udział? Jakie to było dla Ciebie uczucie? Jakie emocje odczuwały pozostałe osoby w tej sytuacji?
5. W jaki sposób uzyskałeś lub uzyskałaś władzę? Co to nam mówi o władzy jako takiej?
6. Czy Aktywne Obywatelki i Aktywni Obywatele mają władzę? W jakiej formie? W decyzjach, które podejmujemy, w wyznawanych zasadach, jako część szerszego układu powiązań, dzięki narzędziom, zasobom i dostępowi, jakimi dysponujemy.
7. Na co musimy uważać, gdy mamy władzę? Możesz przedyskutować dokładniej następujące kwestie: postrzeganie władzy jako narzędzia, nadużywanie władzy, działanie na rzecz innych.
8. Czego nauczyliśmy się i nauczyłyśmy się dzięki temu ćwiczeniu i jak nam to może wesprzeć nasze działania obywatelskie?

Alternatywna metoda 2: Kto podejmuje decyzje w naszej społeczności?

1. Podziel uczestników i uczestniczki na zespoły po 4-5 osób.
2. Rozdaj kopię tabeli zamieszczonej na kolejnej stronie i poproś o jej wypełnienie zaprezentowanie w małej grupie. Następnie porozmawiajcie o różnych odpowiedziach na forum całej grupy.

3. W jaki sposób moglibyśmy i mogłybyśmy mieć większą władzę i wpływ na te decyzje?

Alternatywna metoda 3: Kto podejmuje decyzje w naszej społeczności?

1. Możesz zaadaptować tabelę tak żeby pomagała w zastanowieniu się nad władzą decyzyjną istotną z punktu widzenia osób uczestniczących np. w gospodarstwie domowym, szkole, dzielnicy, czy na poziomie ogólnokrajowym.

Tabela 13: Kto decyduje?

Kto decyduje...
1. ... w jakim wieku można legalnie zawrzeć małżeństwo?
2. ... jak należy Cię ukarać, jeśli ukradniesz coś ze sklepu?
3. ... czy komuś wolno zbudować dom w Twojej okolicy?
4. ... do której godziny sklepy w Twoim mieście mogą być otwarte?
5. ... czy należąca do lokalnej społeczności ziemia może zostać zaadaptowana na plac zabaw?
6. ... kto sprząta ulice w Twojej miejscowości?
7. ... jakie programy społeczne realizowane są w Twojej społeczności?
8. ... kto zasiada w lokalnej radzie?
9. ... czy lokalne autorytety religijne są wpływowe w Twoim mieście?
10.... jak możesz wydawać swoje własne pieniądze?
11.... co możesz oglądać w Internecie?
12.... na ile bezpiecznie możesz spacerować po swojej okolicy?
13.... kto może osiedlić się w Twojej miejscowości lub z niej wyjechać?
14.... czy w Twoim kraju można zawierać małżeństwa jedнопłciowe?
15.... jakie ubranie musisz włożyć na ślub?
16.... w jakim wieku ludzie mogą rzucić szkołę?

Ćwiczenie 3.3

Droga władzy (1 godzina)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Zrozumienie własnej społeczności
- Zrozumienie różnorodnych punktów widzenia wewnątrz społeczności
- Identyfikowanie decydentów i decydem w społeczności – zrozumienie władzy i podejmowania decyzji w społeczności
- Zmotywowanie do podejmowania działań na rzecz zrównoważonego rozwoju

Streszczenie

Proste, lecz bardzo intensywne ćwiczenie, pobudzające do myślenia o władzy i nierównościach

Przygotowanie i materiały

Karty z rolami dla każdej osoby uczestniczącej.

Przykładowe role to:

- małe dziecko
- studentka lub student
- uchodźca lub uchodźczyni, w pierwszych dniach pobytu w Polsce, oczekuje na decyzję o objęciu ochroną międzynarodową
- adwokat prowadzący lokalną kancelarię prawną
- parlamentarzystka
- uliczny sprzedawca
- odnosząca sukcesy lokalna przedsiębiorczyni
- rodzic samodzielnie wychowujący kilkoro dzieci
- osobę poruszającą się na wózku inwalidzkim

Przygotuj listę twierdzeń dopasowaną do zestawu ról (przykład w punkcie 5)

Wykonanie

1. Powiedz, że ta aktywność wymaga wyobraźni i wcielenia się w rolę.
2. Wręcz każdej z osób uczestniczących karteczkę z rolą. Poproś o wyobrażenie sobie, jaki byłby świat dla tej osoby.
3. Poproś uczestników i uczestniczki o ustawienie się w jednej linii, twarzą do Ciebie.
4. Powiedz: „Odczytam teraz serię stwierdzeń. jeśli sądzisz, że twierdzenie jest prawdziwe w odniesieniu do twojej postaci, zrób krok do przodu; jeśli sądzisz, że twierdzenie to Cie nie dotyczy, zostań w miejscu.”

5. Odczytaj stwierdzenia (są to przykładowe twierdzenia, pamiętaj, żeby dopasować je do ról)

- Czuję się bezpiecznie w Polsce.
- Mam wolny czas na oglądanie filmów i spotkanie się ze znajomymi.
- Mogę głosować.
- Mogę sobie pozwolić na wczasy za granicą.
- Nigdy nie doświadczam głodu z braku pieniędzy.
- Wierzę, że moim dzieciom będzie się powodzić lepiej niż mnie.
- Jestem pewna lub pewny, że znajdę pracę.
- Mogę spotykać się i spędzić czas z moimi rodzicami, kiedy tak zdecyduję.
- Jestem zadowolony lub zadowolona z mojego życia.
- Mam wpływ na lokalne decyzje.
- Mogę opłacić sobie pobyt w szpitalu.
- Mogę wyrażać publicznie moje zdanie.
- Nie grozi mi pobicie.
- Gdy idę do lekarza, mogę mówić we własnym imieniu.
- Mogę zapewnić dzieciom wszystko, czego im potrzeba.
- Przyzwoicie zarabiam.
- Jestem pytany lub pytana o zdanie w sprawach, które mają wpływ na moje życie.

6. Po odczytaniu wszystkich twierdzeń z listy poproś wszystkie osoby o położenie swoich karteczek z rolami w miejscu w którym stoją i cofnięcie się, tak aby dla wszystkich widoczne były pozycje poszczególnych karteczek.
7. Wyjaśnij, że to ćwiczenie miało na celu przekazanie im idei różnego zakresu i rodzaju władzy, jaką posiadają ludzie nad swoim

własnym życiem oraz sposobów i możliwości uczestnictwa w swoich społecznościach.

Podsumowanie

- Refleksja może potoczyć się różnie, warto jednak zadać poniższe pytania:
 - Jakie grupy lub jakie osoby pozostały z tyłu?
 - Dlaczego pozostały z tyłu?
 - Dlaczego luka pomiędzy tymi z przodu, tymi w środku stawki, a tymi z tyłu była taka duża?
 - Czy pojawiła się różnica wynikająca z wieku lub płci? Z jakich jeszcze cech osób wynikały różnice w tym jak daleko zaszły w tym ćwiczeniu?
- Jakie obowiązki i odpowiedzialność mają poszczególne osoby?
- Jakie prawa mają osoby pozostawione z tyłu?
- Co to nam mówi o władzy i partycypacji społecznej?
- Na koniec zapytaj na ile osoby uczestniczące korzystały ze stereotypów podczas wchodzenia w rolę i wyobrażania sobie świata wylosowanej postaci, oraz na jakiej podstawie decydowały czy dane twierdzenie ich dotyczy czy nie.

Ćwiczenie 3.4

Władza, wpływ i wstawiennictwo (45 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Zrozumienie własnej społeczności, lokalnej i globalnej
- Zrozumienie różnorodnych punktów widzenia wewnątrz społeczności
- Zrozumienie kwestii władzy w społeczności
- Wzmocnienie gotowości do działania
- Zmotywowanie do podejmowania działań na rzecz zrównoważonego rozwoju

Streszczenie

Grupa pracuje z „kwiatem władzy” (ang. „power flower”) i określa, kto ma władzę a kto ma wpływ na władzę.

Przygotowanie i materiały

Rysunek „kwiatu władzy”, kopie rysunku lub materiały do jego samodzielnego wykonania

Wykonanie

1. Przedstaw grupie rysunek „kwiatu władzy” (patrz niżej) bez opisów poszczególnych jego części.
2. Zapytaj, czy znają pojęcie oddolnych inicjatyw obywatelskich (ang. „grassroots” dosłownie: „korzenie trawy”). Wyjaśnij krótko, że pojęcia „inicjatywy oddolne” lub „inicjatywy obywatelskie” używają powszechnie różne organizacje, aby opisać charakter swoich działań – podkreślić, że wynikają one z inicjatywy społeczności. Osoby uczestniczące nieco później same określają, jakie społeczności mogą być źródłem inicjatywy oddolnej – „grassroots” – „korzeniami trawy”. Teraz zapisz na rysunku na poziomie trawy jedynie te trzy określenia „inicjatywa oddolna” / „grassroots” / „korzenie trawy”.
3. Wyjaśnij, że środkowa część kwiatu to „centrum władzy”, na przykład ministra lub minister edukacji. Tak jak powiedziano wcześniej, osoby uczestniczące samodzielnie określają później, kto będzie w „centrum władzy” na ich rysunku. Teraz razie zapisz tylko słowo „władza” na środku kwiatu.
4. Wyjaśnij, że płatki reprezentują „osoby wpływowe”, mające wpływ na władzę – np. doradców i doradczynie, media – i zapisz to obok płatków kwiatu.

5. Na koniec wyjaśnij, że łodyga reprezentuje wstawiennictwo. Wstawiennictwo to przekonywanie i argumentowanie w jakiejś konkretnej sprawie, często połączone z próbami wywarcia wpływu na decyzje publiczne, np. co do kształtu polityki. W takim przypadku wstawiennictwo ma na celu wyrażenie głosu „korzeni”, tak aby został on usłyszany przez osoby wpływowe i centrum władzy.

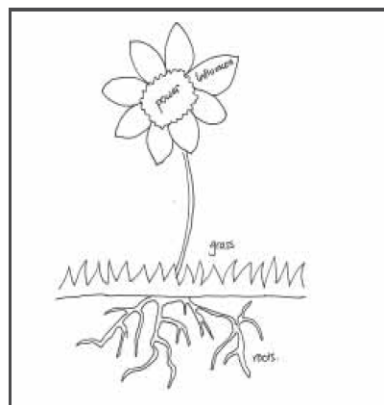
6. Przekaż, że wstawiennictwo może być:
 - działaniem na rzecz i w imieniu jednostek lub grup
 - realizowanym przez te jednostki lub grupy
 - wspólnie z tymi jednostkami lub grupami
 - My, Aktywni Obywatele i Aktywne Obywatelki, powinniśmy i powinniśmy starać się wspierać ludzi, aby przemawiali w swoim własnym imieniu, jeśli to tylko możliwe.
7. Zaproś osoby uczestniczące do stworzenia grup po 4-5 osób i wręcz każdej grupie „kwiat władzy” (lub poproś o jego narysowanie). Poproś o zastanowienie się nad pożądaną i potrzebną zmianą w swojej społeczności a następnie o zidentyfikowanie i nazwanie poszczególnych elementów kwiatu: decydentów i decydek w centrum kwiatu, osoby wpływowe (zarówno te nieformalne, jak i formalne) na płatkach oraz ludzi i grupy, które są korzeniami.
8. Poproś każdą grupę o przedstawienie swoich kwiatów na forum, zachęcając pozostałe osoby do zadawania pytań prezentującym.

Podsumowanie

- Jakimi zasadami warto się kierować, gdy podejmujemy się wstawiennictwa? Spiszcie je.

- Czego się nauczyliśmy i nauczyliśmy dzięki temu ćwiczeniu?
- Jak może to nam pomóc w efektywniejszym działaniu?

Ryc. 30: Władza, wpływ, wstawiennictwo

Ćwiczenie 3.5

Wykres władzy (45 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Zrozumienie własnej społeczności, lokalnej i globalnej
- Identyfikacja potencjalnych wyzwań do podjęcia przez inicjatywę społeczną
- Zmotywowanie do podejmowania działań na rzecz zrównoważonego rozwoju
- Zrozumienie kwestii władzy w społeczności
- Gotowość i siła do działania

Streszczenie

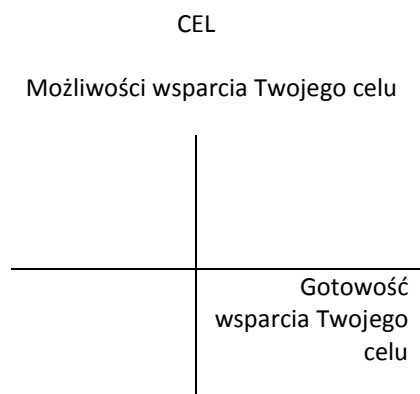
To ćwiczenie pomaga określić, jakie grupy interesów i osoby (interesariusze, interesariuszki) mogą mieć wpływ na inicjatywy społeczne podejmowane w ramach programu Active Cizens - Aktywna Społeczność.

Aktywność sprawdza się najlepiej, gdy osoby uczestniczące zidentyfikowały już rodzaj zmiany, jaką chcą osiągnąć w swojej społeczności. W ćwiczeniu możesz wykorzystać jedną z kwestii, które wynikły podczas tworzenia mapy społeczności.

Przygotowanie i materiały

Flipchart z poniższym wykresem

Ryc. 31: Wykres władzy

Wykonanie

1. Poproś grupę o wybranie konkretnego celu, który chcą osiągnąć w swojej społeczności, spośród kwestii, które wcześniej zidentyfikowano. Ważne, aby był to konkretny

cel, a nie tylko zagadnienie. Zapisz ten cel u góry wykresu (patrz wyżej).

2. Zaprosz osoby uczestniczące do zidentyfikowania i zapisania na karteczkach samoprzylepnych wszystkich interesariuszy i interesariuszek (grup, instytucji, organizacji, osób itd.) związanych z tym celem – każdego i każdej na osobnej karteczce. Ważne, aby określić ich lub je jak najkonkretniej np. zamiast „rząd” zapisać „minister rolnictwa”; zamiast „media”, konkretne tytuły prasowe, rozgłośnie lub dziennikarki i dziennikarzy.
3. Poczekaj, aż każdy uczestnik i każda uczestniczka wypełni kilka karteczek i poproś o przypomnienie sobie dyskusji na temat władzy, różnych rodzajów władzy i kto może mieć władzę lub wpływ na zmianę, której oczekują.
4. Wskaż na dwie osie wykresu i wyjaśnij, że w ćwiczeniu tym definiujemy władzę jako możliwość dokonania zmiany, którą chcemy uzyskać. Niektóre z wynotowanych osób lub instytucji mogą być władne, by dokonać takiej zmiany samodzielnie, inne by nas wesprzeć w naszych dążeniach, a jeszcze inne nie mieć żadnej możliwości jej wprowadzenia. Niektóre mogą w pełni współpracować na rzecz naszego celu, inne mogą aktywnie mu przeciwdziałać.
5. Zaprosz każdego i każdą po kolei do odczytania jednej karteczki i umieszczenia zapisanej na niej osoby lub instytucji na skali. Zwróć uwagę, że miejsce będzie zależeć od tego jaką interesariusz lub interesariuszka ma władzę i możliwość wsparcia naszego celu oraz, na ile go popiera lub jest przeciw jego realizacji. W razie potrzeby zadaj pytania pomocnicze, aby skonkretyzować interesariuszkę lub interesariusza. Uzgodnij z grupą, czy pozycja karteczki jest właściwa.

6. Zrób to 5-6 razy na forum, a potem poproś wszystkich o podejście i przyklejenie swoich karteczek do wykresu, unikając przy tym powtórzeń.
7. Gdy wszystkie karteczki zostaną umieszczone na wykresie, zapytaj, która z pozycji jest najkorzystniejsza z punktu widzenia realizacji naszego celu. Jeśli nie wyniknie to z rozmowy, wskaż, że gdyby wszystkie wymienione grupy, osoby, instytucje itp. znajdowały się w prawym górnym rogu (który oznacza zarówno władzę i możliwości jak i chęć wsparcia realizacji celu), to cel zostałby osiągnięty. Zaproś do refleksji co możemy w zatem zrobić (np.):
8. Jeśli to nie wypłynie w dyskusji podkreśl, że możemy:
 - Sprawić, aby osoby / instytucje z możliwościami i władzą bardziej nas wspierały – zabieganie o wsparcie, wstawiennictwo

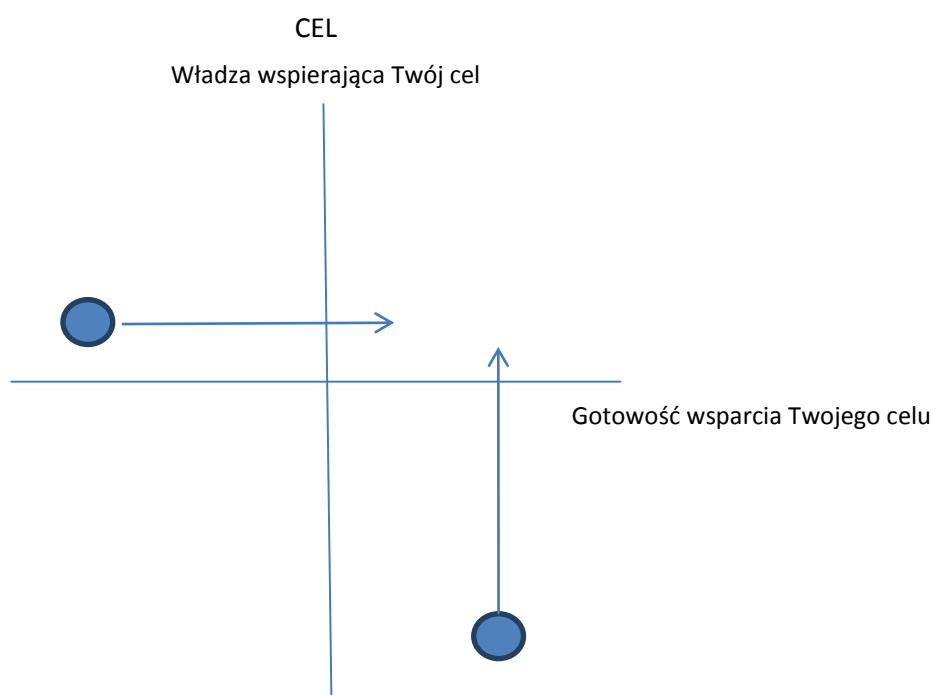
- Sprawić, aby osoby / instytucje wspierające nasz cel, zyskały więcej władzy – wzmacnianie
- Jest też oczywiście opcja pozbawienia władzy tych, którzy i które są przeciwko naszemu celowi, lub przekonanie ich do zmiany zdania.

9. Narysuj strzałki przedstawiające ten ruch i zapisz na nich „wywieranie wpływu” i „wzmacnianie”. Następnie zapytaj, jak to można osiągnąć. Odnieś się do wcześniejszych dyskusji o wywieraniu wpływu, wstawiennictwie i władzy (patrz ryc. 30, str. 123).

Podsumowanie

- Zapytaj, czy i jak to ćwiczenie pomogło w krystalizacji pomysłów na inicjatywę społeczną.
- Zapisz podstawowe wnioski z tego ćwiczenia.

Ryc. 32: Zmiany na wykresie władzy

Ćwiczenie 3.6

Czym jest władza? (40 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Lepsze zrozumienie społeczności lokalnych i globalnych i ich powiązań
- Zmotywowanie do podejmowania działań na rzecz zrównoważonego rozwoju
- Zrozumienie kwestii władzy w społeczności
- Poczucie umocowania do działania

Streszczenie

To ćwiczenie pozwala na analizę zjawiska władzy i jej różnych typów, pomaga grupie w refleksji nad ich własnymi doświadczeniami związanymi z władzą.

Przygotowanie i materiały

Spisane definicje typów władzy. Karteczki z typami władzy, po jednym typie na karteczkę.

Wykonanie

1. Przedstaw ćwiczenie i zapytaj, co osobny uczestniczące rozumieją pod pojęciem „władzy” i dlaczego o tym mówimy w ramach naszego programu. Pozwól na swobodną wymianę poglądów przez kilka minut.
2. Wyjaśnij, że będziemy badać tę koncepcję głębiej, ale zwróć uwagę, że – odnosząc się do wizji programu Active Citizens-Aktywna Społeczność – każda zmiana pociąga za sobą przesunięcie ośrodków władzy i dlatego lepsze zrozumienie tego zagadnienia jest ważne.
3. W początkowej dyskusji uczestnicy i uczestniczki będą zapewne koncentrować się na „władzy nad czymś”, mówić o dominujących osobach, krajach itp. Na początek powiedz grupie, że są cztery typy władzy i zapytaj, jakie to mogą być typy. Miej przygotowane spisane typy władzy, ale nie pokazuj ich grupie dopóki grupa ich nie przedyskutuje. Gdy je już ujawnisz, powiedz o każdym z nich kilka słów.
 - Władza „nad” to możliwość wpływania przez osobę posiadającą władzę na działania i sposób myślenia innych. Obejmuje dominację, siłę, przymus i nadużycie.
 - Władza „do” oznacza możliwość działania; obejmuje możliwość dochodzenia swoich praw, obywatelstwa czy prawo głosu.

- Władza „wewnątrz” odnosi się do poczucia własnej tożsamości, rozumienia swoich praw i roli jako obywatelki lub obywatela, a także pewność siebie i czujność; wszystkie te elementy mogą być warunkami wstępnymi do podjęcia działania. Obiegowo nazywamy to „siłą wewnętrzną”.
 - Władza „wraz” to siła, która może powstać w wyniku współpracy z innymi, w zbiorowym działaniu i budowaniu sojuszy. Obiegowo nazywamy to „siłą w liczebności”.
4. Gdy te cztery typy władzy zostaną dobrze zrozumiane przez grupę, przedstaw koncepcję władzy widzialnej, ukrytej i niewidzialnej.
 - Władza widzialna to wszystkie formy władzy, które można łatwo zauważyć i ocenić. Taka władza może być kontestowana w miejscach publicznych, w formalnych procesach podejmowania decyzji itp.
 - Władza ukryta może ograniczyć władze innych, wykluczyć lub zmarginalizować konkretne osoby lub grupy „za kulisami”. Może ona być w rękach dominujących grup, które „ustalają reguły gry”, wykluczając pewne zagadnienia z dyskusji (np. stronniczość mediów itp.)
 - Władza niewidzialna wynika z głęboko zakorzenionych ideologii, narracji publicznej i norm społecznych, które uprzywilejowują pewne grupy w społeczeństwie kosztem innych. Obejmuje także poglądy, które ludzie mają na swój własny temat, co wzmacnia nierówności.
 5. Poproś o stworzenie 4-osobowych zespołów i wręcz im karteczki z jednym z typów władzy. Poproś każdy zespół o opowiedzenie sobie historii związanych z ich doświadczeniami z danym typem władzy, także w kontekście

władzy widzialnej, ukrytej i niewidzialnej. Na przykład opowieść o ukrytej władzy „wewnętrznej”, albo niewidzialnej władzy „nad”.

6. Po 10 minutach poproś każdą grupę, aby przedstawiła jedną z tych opowieści na forum.
7. Pozwól na zadanie kilku pytań opowiadającym i przejdź do dyskusji pytając, co uczestnicy i uczestniczki rozumieją pod pojęciem „umocowania”.
8. Moderuj krótką dyskusję na temat tego, jak głębsze zrozumienie władzy pozwala działać na rzecz umocowania.

Podsumowanie

- Zakończ prosząc grupę o podzielenie się wrażeniami z rozmów o władzy i umocowaniu.
- Nawiąż do stwierdzenia, że „każda zmiana pociąga za sobą przesunięcie ośrodków władzy” i zapytaj, czy osoby uczestniczące mogą podać jakieś przykłady zmiany, w którą były

zaangażowane, a która wiązała się ze zmianą układu władzy.

- Zapytaj na koniec, jak się czują posiadając głębsze rozumienie władzy.
- Często sama wiedza o różnych typach władzy powoduje, że czuję się umocowany do działania.

Metoda 2: kreatywna

- Zamiast prosić grupy o opowiadanie historii o typach władzy poproś, o narysowanie komiksu przedstawiającego ich przykład władzy, albo o ustawienie „żywego komiksu” lub odegranie scenki.

Podsumowanie

- Zapytaj, czy i jak to ćwiczenie pomogło w krystalizacji pomysłów na inicjatywę społeczną.
- Zapisz podstawowe wnioski z tego ćwiczenia.

Ćwiczenie 3.7

Władza w naszych społecznościach (30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Lepsze zrozumienie społeczności lokalnych i globalnych oraz powiązań pomiędzy nimi
- Zrozumienie kwestii władzy w społeczności

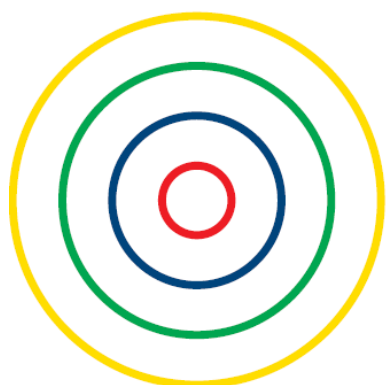
Streszczenie

Krótkie ćwiczenie polegające na tworzeniu diagramu i analizie władzy – od poziomu lokalnego do globalnego. W wielu grupach ćwiczenie to sprawdza się najlepiej, gdy grupa samodzielnie nazwie poszczególne kręgi (np. „rodzina”, „plemię”, „klan”, „wspólnota mieszkaniowa”, „rada dzielniczy,” itp.)

Przygotowanie i materiały

Duża płachta papieru, różnokolorowe flamastry

Ryc. 33: Kręgi władzy

Narysuj okrąg wielkości piłki nożnej

Wykonanie

1. Zaczynij od pytania do grupy: kto ma władzę „lokalnie” (lub blisko nas)? nawiąż do ćwiczenia „Kto decyduje”. Zapisz przykłady na karteczkach samoprzylepnych i umieść je w centrum okręgu.
2. Narysuj kolejny okrąg na zewnątrz pierwszego i zapytaj, kto ma władzę na poziomie regionalnym. Zapisz przykłady na karteczkach samoprzylepnych i umieść je w tym okręgu.
3. Narysuj kolejny okrąg na zewnątrz drugiego i zapytaj, kto ma władzę na poziomie krajowym. Powtórz procedurę.

4. Narysuj kolejny okrąg na zewnątrz trzeciego i zapytaj, kto ma władzę na poziomie globalnym. Powtórz procedurę.

Podsumowanie

- Czy to jest prawdziwe odwzorowanie tego, kto ma władzę? Czy brakuje jeszcze jakichś ludzi lub instytucji?
- Jak to wygląda na poziomie społeczności? Czy ludzie mają władzę? Czy możecie podać przykłady?
- Jak poszczególne ośrodki władzy z naszego diagramu wpływają na siebie? Jak nasza społeczność wpływa / może wpływać na te ośrodki?
- Jak możemy wykorzystać swoją władzę na wymienionych poziomach jako Aktywne obywatelki i Aktywni Obywatele? Jeśli nie wyniknie to z dyskusji, podkreśl że w ramach aktywnego obywatelstwa możemy korzystać z władzy na wszystkich tych poziomach, ponieważ władza wynika z zaangażowania się w dialog i niekoniecznie musi mieć formę innego działania.

Metoda alternatywna: pogłębiona

1. Rozmowy na temat władzy mogą także prowadzić do dyskusji o systemach, których jesteśmy częścią. Czasami ludzie żywią pogląd, że władza jest w rękach pojedynczych ludzi lub organizacji. W wielu wypadkach jednak to systemy, których jesteśmy częścią, definiują, jakich wyborów mogą dokonać jednostki i organizacje. Na przykład prezes lub prezeska dużego, zorientowanego na zysk banku nie może samodzielnie zdecydować o rozdaniu pieniędzy ubogim; bank ma swoje wewnętrzne systemy zarządzania, politykę działania i akcjonariuszy, a to ogranicza jego lub jej możliwość działania. Działanie wbrew zasadom przedsiębiorstwa doprowadzi do zwolnienia z

zajmowanego stanowiska. W wielu wypadkach to samo można powiedzieć o innych decydentach i decydentach – systemy posiadają ogromny wpływ na nasze społeczności, a powstają one z wielu różnych powodów,

organicznie, intencjonalnie lub nieintencjonalnie; ich wpływ sięga naprawdę daleko.

Ćwiczenie 3.8

Połączenia globalne, zaangażowanie lokalne (30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Lepsze zrozumienie społeczności lokalnych i globalnych oraz powiązań pomiędzy nimi
- Zrozumienie kwestii władzy w społeczności
- Lepsze zrozumienie idei programu Active Citizens - Aktywna Społeczność

Streszczenie

Grupa wizualizuje globalną sieć powiązań, co przybliża globalny wymiar projektu Active Citizens - Aktywna Społeczność.

Wykonanie

1. Przypomnij grupie ćwiczenie Globingo i poproś o przyniesienie wypełnionych arkuszy. Jeśli ćwiczenie nie było zrealizowane, możecie zrobić to teraz (znajduje się w rozdziale z ćwiczeniami wprowadzającymi).
2. Poproś uczestników i uczestniczki o wyobrażenie sobie, że pomieszczenie, w którym się znajdujecie jest mapą świata. Pomóż w wizualizacji, wskazując, gdzie jest Północ, Południe, Wschód i Zachód na wyobrażonej mapie.
3. Zaproś osoby uczestniczące do wybrania jednej odpowiedzi ze swojego arkusza Globingo (np. jeden kraj) i stanięcia tam, gdzie, jak sądzą, ten kraj leży. Jeśli ktoś już tam stoi należy wybrać inny kraj i się tam przenieść.
4. Daj grupie parę minut na zajęcie pozycji. Zachęć: nie musicie się przejmować dokładnym położeniem, to nie lekcja geografii!
5. Gdy wszystkie osoby z grupy zajmą pozycje na mapie, zacznij chodzić pomiędzy nimi pytając, o kraj w którym się znajdują oraz o to kto jest z tym krajem powiązany i w jaki sposób. Jeśli grupa się jeszcze słabo zna, możesz poprosić na początku o podanie swojego imienia. Na przykład „Jestem Zuzanna i jestem w Bangladeszu, ponieważ Kasia ma na sobie coś, co zostało tam uszyte”.
6. Kiedy wszystkie osoby z grupy się już wypowiedzą, zaproś do wymienienia pozostałych krajów, których nazwy jeszcze nie padły a znajdują się na kartach Globingo.
7. Zachęć do dyskusji na temat wyobrażonej mapy i jej zawartości. Co widzimy? Co to oznacza?

8. Staraj się wskazać na szereg powiązań, jakie osoby uczestniczące mają z całym światem oraz liczbę krajów, które zostały wymienione.

Podsumowanie

- Przekaż grupie: wystarczy kilka pytań w naszej małej grupie, a już nasze powiązania objęły cały świat. Na co dzień nie dostrzegamy jednak powiązań łączących nas z całym światem – z miejscami, do których jeździmy, tym, co kupujemy, wiedza i technologią, której używamy, z kim rozmawiamy itd. Niemniej jednak to, co dzieje się na świecie ma wpływ na nas.
- Przywołaj hasło programu Active Citizens - Aktywna Społeczność: „połączenia globalne, zaangażowanie lokalne” i zapytaj grupę, co to dla niej znaczy. Wyjaśnij, że Active Citizens - Aktywna Społeczność to projekt globalny w co najmniej trzech wymiarach:
 - Globalna sieć programu – na całym świecie są tysiące Aktywnych Obywateli i Obywatelek, mających za sobą ten sam proces szkolenia co wy, oraz podejmujących działania w swoich społecznościach.
 - Wspólne wyzwania lokalne i narodowe – osoby uczestniczące w programie Active Citizens - Aktywna Społeczność pracują w swoich społecznościach nad rozwiązaniem lokalnych problemów, takich jak zdrowie publiczne, dostęp do edukacji, zrównanie praw kobiet i mężczyzn, ochrona praw mniejszości; są to wyzwania wspólne dla społeczności na całym świecie. Możemy współpracować, uczyć się od siebie i solidaryzować się z ludźmi, którzy stoją przed podobnymi wyzwaniami i próbują się z nimi zmierzyć.
 - Wyzwania globalne – uczestniczki i uczestnicy programu Aktywna Społeczność

podejmują globalne wyzwania, takie jak degradacja środowiska, nierówności ekonomiczne, ekstremizmy i przemoc. Sieć Aktywnych Obywatelek i Obywateli daje

nam możliwość podejmowania działania na poziomie globalnym wobec globalnych wyzwań.

Ćwiczenie 3.9

Nasze społeczności (30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Lepsze zrozumienie społeczności lokalnych i globalnych oraz powiązań pomiędzy nimi
- Zrozumienie kwestii władzy w społeczności
- Zrozumienie różnorodnych punktów widzenia wewnątrz społeczności

Streszczenie

Osoby uczestniczące identyfikują różnorodne społeczności lokalne i globalne, których są częścią.

Wykonanie

1. Daj grupie trzy minuty na zastanowienie się do jakich społeczności należą, z jakimi społecznościami się identyfikują. Poproś o zapisanie każdej na odrębnej karteczce samoprzylepnej.
2. Wytłumacz, że możemy myśleć o dwóch rodzajach społeczności. Społecznościach geograficznych, które łączy zamieszkiwany wspólnie teren oraz społecznościach opartych o wspólnotę interesów, zainteresowań, wartości czy doświadczeń.
3. Pokaż grupie tabelę „Typy społeczności” (poniżej). Wyjaśnij, że ma ona na celu pomóc nam w myśleniu o różnej naturze społeczności, ale że poszczególne rodzaje społeczności mogą mieć części wspólne, na przykład:
 - Jesteś członkinią lub członkiem lokalnego meczetu, ale też globalnej wspólnoty muzułmańskiej (ummy)
 - Jesteś kibicem lub kibicką Arsenalu i czujesz się związany lub związana z globalną siecią fanek i fanów, ale też grasz w piłkę ze znajomymi z najbliższej okolicy.
4. Podaj przykłady każdego rodzaju społeczności, najlepiej własnych społeczności, włączając w to społeczności lokalne i globalne, do których należysz np.
5. Zaproś do wyobrażenia sobie jak społeczności, których jesteśmy częścią tworzą sieć powiązań. Zapytaj, co czyni społeczność społecznością? Co

poszczególne społeczności mają wspólnego? Zapisz odpowiedzi na flipcharcie.

Podsumowanie

- Podsumuj spisane obserwacje, odpowiadając na każde pytanie, które zostanie przy tym zadane.
- Zakończ ćwiczenie zapraszając do przedstawienia przemyśleń na temat swoich własnych społeczności i wniosków płynących z tego ćwiczenia.

Metoda 2: pogłębiona

- W lepszym zrozumieniu społeczności mogą pomóc nam dwa dodatkowe pytania. Pomogą też powiązać tą dyskusję z wnioskami z Modułu 1.
- Które z omawianych społeczności mają „kulturę”? Niektóre społeczności opierają się na wspólnej kulturze, a niektóre wykształcają własną kulturę z czasem. Niektóre społeczności łączą w sobie wiele kultur, np. miasto czy dzielnica.
- Które społeczności dynamicznie się zmieniają, a które są bardziej statyczne? Dlaczego tak się dzieje? Co wywołuje gwałtowne zmiany?
- Aby pokierować dyskusją od zrozumienia idei społeczności do myślenia o zmianie, możesz zapytać, jaka płynie nauka z naszych dyskusji o budowaniu i wzmacnianiu społeczności?

tabela 14: Typy społeczności

	Społeczność geograficzna	Wspólnota interesów	/
--	--------------------------	---------------------	---

		zainteresowań / wartości itp.
Lokalna		
Narodowa		
Międzynarodowa / globalna (w tym online)		

Ćwiczenie 3.10

Ubuntu – odkrywanie naszych powiązań (30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Lepsze zrozumienie społeczności lokalnych i globalnych oraz powiązań pomiędzy nimi
- Zrozumienie systemów i umiejętność myślenia systemowego

Streszczenie

Grupa poznaje filozofię Ubuntu i odnosi ją do swojego własnego życia.

Przygotowanie i materiały

Zapisać znaczenie Ubuntu

Wykonanie

1. Przedstaw koncepcję ubuntu: Ubuntu to słowo pochodzące z grupy języków bantu, występujących w Południowej Afryce. Definiuje ono istotę tożsamości jednostki poprzez relacje z innymi i odpowiedzialność za rozwój i dobrostan innych ludzi. Nie ma jednego słowa odpowiadającego słowu „buntu”. Najbliższe tłumaczenie to „Jestem ponieważ Ty jesteś i bo My jesteśmy”.
2. **Powiązanie.** W filozofii Ubuntu nie ma w ogóle mowy o wyłączeniu – jednostka choć jest sama w sobie jest całością ze swymi własnymi prawami, jednocześnie jest też częścią większej całości, a oba te aspekty są ze sobą nierozdzielnie połączone.
3. Arcybiskup Desmond Tutu powiedział:
Osoba wyznająca filozofię Ubuntu jest otwarta na innych, świadoma innych, nie przeraża jej to, że inne osoby są od niej samej lepsze bądź bardziej utalentowane, ponieważ czuje ten

rodzaj pewności siebie, który wynika z głębokiego przekonania o przynależności do większej całości i czuje się umniejszona, gdy poniżani lub umniejszani są inni.

4. Zapytaj grupę z czym kojarzy im się Ubuntu i jak mogą je zrozumieć we własnym życiu. Zaproś do wypisania słów, fraz, podobne słów lub koncepcje, które znają. Zapytaj, czy potrafią wskazać przykłady Ubuntu w swojej działalności społecznej i w swoich społecznościach?

Podsumowanie

- Ustalcie, które z tych określeń będzie najlepiej pasowało do waszej grupy. Jak myślenie i działanie w duchu Ubuntu może nam pomóc w rozwoju jako Aktywni Obywatele i Aktywne Obywatelki?
- Ubuntu zmusza nas do uznania wyjątkowej wartości każdej osoby i świętowania sukcesów innych ludzi oraz doceniania ich wkładu w dobro wspólne całego systemu.
- Zaproś osoby uczestniczące do przemyślenia indywidualnie, w jakiej dziedzinie na co dzień stosują Ubuntu.
- Jak omawiane umiejętności i postawy, wspierają nas w naszej pracy?

Ćwiczenie 3.11

Globalny Pstryk (30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Lepsze zrozumienie społeczności lokalnych i globalnych oraz powiązań pomiędzy nimi
- Zrozumienie systemów i umiejętność myślenia systemowego

Streszczenie

Prosta i wesoła gra, która wprowadza rywalizację dwóch zespołów w celu wykrycia powiązań pomiędzy globalnymi i lokalnymi wyzwaniami.

Przygotowanie i materiały

Papier lub karteczki samoprzylepne

Wykonanie

1. Wyjaśnij uczestnikom, że wezmą udział w konkursie pomiędzy dwoma drużynami, ale nie tłumacz jeszcze celu gry.
2. Podziel grupę na dwa zespoły. Każdemu podaj instrukcję, tak, żeby drugi zespół jej nie słyszał. Zadbaj o to, żeby zespoły nie podsłuchiwały się nawzajem. Jeden zespół poproś o wypisanie jak największej liczby zagadnień / wyzwań / ważnych spraw i tematów lokalnych, a drugi globalnych. Poproś o zapisywanie każdego tematu odrębnej karteczce. Daj zespołom 3-4 minuty na to zadanie. Upewnij się, że każdy zespół wypisał co najmniej 20 zagadnień, zanim zaprosisz grupy do zebrania się forum.
3. Poproś zespoły, aby nadały sobie nazwy, a następnie zapisz je u góry flipcharta i podziel go linią na pół. Będzie to tabela wyników.
4. Poproś zespoły, aby usiadły naprzeciwko siebie i wyjaśnij zasady gry:
5. Ta gra nazywa się Globalny Pstryk i polega na odnajdywaniu powiązań globalnych i lokalnych. Pierwsza drużyna ma listę zagadnień lokalnych, a druga ma listę zagadnień globalnych.
6. Osoba z pierwszej drużyny odczyta zagadnienie znajdujące się na wierzchu stosu, następnie siedząca na przeciwko osoba z drugiej drużyny robi to samo z wierzchnią karteczką ze swojego stosu. Osoba, która znajdzie powiązanie pomiędzy tymi dwoma zagadnieniami, krzyczy „Pstryk!” i jej zadaniem jest przedstawienie powiązania tych dwóch zagadnień. Jeśli powiązanie jest przekonujące,

jej drużyna otrzymuje 1 punkt. Jeśli powiązania nie ma lub nie jest przekonujące, głos zabiera drużyna przeciwna, która ma okazję przejęcia tego punktu.

7. Jeśli nikt nie zawoła „Pstryk!” lub gdy przyznamy punkt, stosiki przechodzą do kolejnych osób w każdej drużynie i powtarzamy proces.
8. Ustalcie, do ilu punktów gramy.
9. Przykład:
Drużyna A (lokalna): „Cena kukurydzy”
Drużyna B (globalna): „Zmiany klimatyczne”
Uczestnik: „Pstryk! – zmiany klimatyczne wpływają na warunki uprawiania ziemi poprzez ekstremalne zjawiska pogodowe i ilość dostępnej ziemi uprawnej. To wpływa na ceny kukurydzy.”
10. Zasady:
 - a. Drużyny powinny naprzemiennie jako pierwsze odczytywać swoje zagadnienia.
 - b. Osoba odczytująca zagadnienie nie może zawołać „Pstryk!”.
 - c. Stosik karteczek powinien być odwrócony pismem do dołu, tak by nikt z drużyny nie mógł zobaczyć, co będzie odczytywane za chwilę.
 - d. Po krzyknieniu „Pstryk!”, trzeba udzielić odpowiedzi natychmiast.
11. Podczas gry może zrobić się dość głośno i nie będzie łatwo usłyszeć, kto pierwszy zawołał „Pstryk!”, tak więc wskazany jest udział drugiego facylitatora lub drugiej facylitatorski lub osoby z grupy, by pomóc w sędziowaniu. Postaraj się, by treść ćwiczenia była ważniejsza od samej rywalizacji.

Podsumowanie

- Czego się dowiedzieliśmy i dowiedzieliśmy się o powiązaniach spraw lokalnych i globalnych?
- Jakie zjawiska na poziomie globalnym wpływają na poziom lokalny?

- Jakie zjawiska na poziomie lokalnym mają efekty globalne?

Pogłębienie

- Każde wykryte powiązanie to okazja do dogłębniejszego zbadania globalnych współzależności. Możecie sporządzić listę powiązań, które zidentyfikowała grupa aby

wykorzystać je do rozpoczęcia dyskusji o powiązaniach i ich wpływie na nasze społeczności i naszą działalność.

- To ćwiczenie może być też punktem wyjścia do dyskusji na temat relacji władzy i tego, co wpływa na nasze życie oraz tego, co warto mieć na uwadze podczas realizacji inicjatyw społecznych.

Ćwiczenie 3.12

Systemy, których częścią jesteśmy (45 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Lepsze zrozumienie relacji pomiędzy powiązaniami osobistymi, lokalnymi i globalnymi

Streszczenie

Grupa poznaje koncepcję systemu i zastanawiają się, jak jesteśmy powiązani i powiązane lokalnie i globalnie.

Przygotowanie i materiały

Wyjaśnienie pojęcia „system”. Zestaw elementów, które współdziałają razem jako części mechanizmu lub połączonej sieci; złożona całość.

Słownik Oxford

Metoda 1

1. Przekaż grupie: zrozumienie powiązań może pomóc nam w rozwiązywaniu problemów i planowaniu właściwych interwencji i projektów. Pomoże nam w dostrzeżeniu złożoności zagadnień i wyzwań z jakimi się tymkami, dzięki czemu łatwiej będzie nam uniknąć nieumyślnych szkód, jakie mogą spowodować nasze działania.
2. Jesteśmy powiązane i powiązani z innymi ludźmi i ze światem zewnętrznym na miliony sposobów. Choćby przez odzież, którą nosimy, żywność, którą jemy i technologie, których używamy, jesteśmy od siebie nawzajem zależni i zależne lokalnie, narodowo, globalnie. A to dlatego, że jesteśmy częścią wielu lokalnych i globalnych systemów.
3. Z systemem mamy do czynienia wtedy, gdy pojedyncze elementy łączą się, aby jako całość osiągnąć nowe możliwości. Jeśli połączysz koła rowerowe z łańcuchem, a łańcuch z pedałami połączonymi z ramą, to otrzymasz rower, który jest systemem. System współdziała i zmiany w jednym z jego elementów mają wpływ na całość.
4. Zapytaj grupę, czy może podać inne przykłady systemów w działaniu? Na przykład (przykłady znajdziesz też w tabeli poniżej):
 - Systemy polityczne (podejmowanie decyzji, struktury, lokalne, regionalne, krajowe, globalne)

- Systemy ekonomiczne (finansowe)
- Ekosystemy (rzeki, oceany, wzorce pogodowe)
- Systemy techniczne (elektryczność, Internet, telefony komórkowe)
- Systemy kulturalne (media, moda, muzyka, telewizja, sport)

5. Zaproś osoby uczestniczące do przedstawienia po kolei czynności, które dzisiaj wykonały od obudzenia się, np. mycie się, zjedzenie śniadania, jazda autobusem na warsztaty itp.. Wychwyć i zapamiętaj szczegóły.
6. Wybierz jeden przykład i poddaj analizie, jak powiązany jest on z systemami na poziomie lokalnym:
7. Zapisz na środku flipcharta na przykład: „Tomek jadł warzywa”.
8. Poproś grupę o zbadanie, z jakimi lokalnymi systemami się to wiąże:
 - a. warzywa wyrosły w ekosystemie (jeśli są lokalnego pochodzenia), który łączy ze sobą zwierzęta, owady, rośliny i ziemię, która związana jest z systemem klimatycznym.
 - b. droga i system transportu, dzięki któremu warzywa znalazły się w sklepie
 - c. lokalna gospodarka.

Podsumowanie

- Zaczynij od powtórzenia, że jesteśmy powiązani i powiązane z wieloma lokalnymi i globalnymi systemami, które też są powiązane pomiędzy sobą. Zapytaj potem, w jaki sposób bycie częścią lokalnych i globalnych systemów wpływa na nasze życie?
- Czy mamy potwierdzenie takiego lokalnego i globalnego powiązania tutaj, na tej sali? Na przykład: jesteśmy częścią globalnej i lokalnej sieci Aktywnych Obywateli i Obywateli...

Metoda 2: pogłębiona

1. Jeśli chcecie lepiej poznać globalne powiązania, możecie zagrać w Globalny Pstryk, jeśli nie był

realizowany do tej pory (patrz ćwiczenie 3.11 na stronie 136).

2. Przykłady:

- Herbata przybyła na Zachód z Chin w 1800 roku.
- Najwcześniejsze przykłady stosowania papieru znamy z Egiptu (szlaki handlowe, którymi rozprzestrzeniały się innowacje).

- Najstarszy znany druk (odciski z drewnianych klocków) pochodzi z Chin.
- Wiele nowoczesnych wynalazków, takich jak żarówka, telefon, telewizja, komputer czy samochód nie powstałoby, gdyby nie wcześniejsze odkrycia osób z różnych krajów i kontynentów.

Tabela 15: Przykłady systemów globalnych i lokalnych

Dziedzina	Przykłady
Technologia 	Internet: w przeciągu ostatnich 15 lat liczba osób korzystających z Internetu wzrosła od mniej niż 1 procenta do ponad 25 procent światowej populacji. Telefony komórkowe: trafiły na rynek w roku 1990. Obecnie sześciu na dziesięciu ludzi ma abonament na telefon komórkowy.
Gospodarka 	Rozwój handlu międzynarodowego i korporacji ponadnarodowych. Istnieją korporacje ponadnarodowe, które mają budżety większe, niż PKB niektórych krajów. Potrzeby i źródło utrzymania wielu ludzi są obecnie ściśle związane z decyzjami i działaniami tych firm. Także nasze gospodarki narodowe są obecnie ściśle powiązane. Zmiany w polityce gospodarczej, kurczenie się lub wzrost gospodarki w jednej części świata może mieć ogromny wpływ na gospodarkę w innej części świata.
Polityka 	Rozwój współpracy regionalnej: na przykład w ramach Unii Europejskiej, Wspólnoty Rozwoju Afryki Południowej, Wspólnoty Andyjskiej. Rośnie liczba potężnych organizacji międzynarodowych, takich jak ONZ czy Bank Światowy. Rozwijają się ruchy polityczne o ambicjach globalnych; np. komunizm, kapitalizm czy demokratyzacja.
Środowisko 	Rosnąca globalna świadomość kwestii ekologicznych doprowadziła do stworzenia programów i kampanii – lokalnych i globalnych – których celem jest zarządzanie zasobami naturalnymi, walka ze zmianami klimatu i dewastacją środowiska naturalnego.
Kultura 	Popkultura: globalne trendy w modzie, sposób komunikacji, przenikają przez tradycyjne bariery kulturowe, w tym także język i religię. Dwa przykłady: Facebook, internetowa sieć społecznościowa ma ponad miliard użytkowników w setkach krajów. Programy typu reality show stały się ogromnie popularne na całym świecie w przeciągu ostatnich 10 lat. Formaty tych programów telewizyjnych przechodziły z kraju do kraju, a najpopularniejszy z nich typ to: „znajdźmy kolejną supergwiazdę”.

Ćwiczenie 3.13

Symulacja systemu (50 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Wprowadzenie do myślenia systemowego i rozumienia złożoności oraz dynamiki systemów

Streszczenie

Gra symulacyjna, która pokazuje funkcjonowanie systemu i sposoby wprowadzania w nim zmian. Grupa uczy się jak świadomość połączeń w systemie może pomóc w planowaniu inicjatyw społecznych. Uczestnicy i uczestniczki dyskutują o sposobach postrzegania systemu, pomocnych w podejmowaniu wyzwań związanych z wprowadzaniem zmian systemowych.

Przygotowanie i materiały

Przygotuj flipchart z narysowanym kołem i numerami odpowiadającymi liczbie osób uczestniczących (jeszcze go nie pokazuj grupie). Jeśli np. w grupie jest 18 osób, zapisz numery od 1 do 18 wokół koła. Przygotuj karteczki samoprzylepne z numerami od 1 do 18. Przygotujcie z osobami uczestniczącymi przestrzeń do poruszania się, odsuńcie wszystkie krzesła i inne przedmioty pod ściany. Osoby poruszające się o kulach lub na wózkach, niedowidzące lub niewidzące, mogą potrzebować asysty. Przed zajęciami ustal czego potrzebują aby móc uczestniczyć w tym ćwiczeniu.

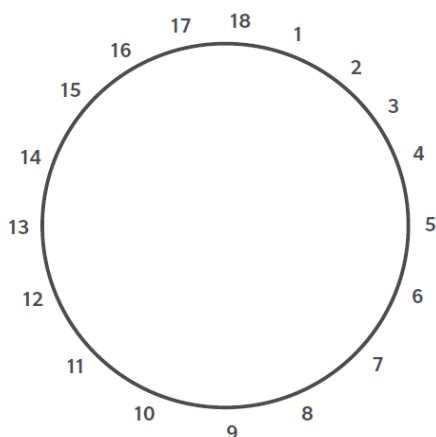
Metoda 1

1. Poproś osoby uczestniczące o wybranie w myślach numeru od 1 do ... (podaj numer odpowiadający ilości osób uczestniczących, jeśli niektóre z osób będą brać udział w ćwiczeniu w parach, jako osoby asystujące, parę policz jako jeden numer). Poproś o zatrzymanie dla siebie informacji o wybranym numerze.
2. Grupa ustawia się w kole. Rozdaj uczestnikom i uczestniczkom karteczki z numerami. Dla grupy 18 osób powinny to być numery od 1 do 18.
3. Poproś osoby uczestniczące o dyskretne sprawdzenie kto ma wybrane przez nie numery i zapamiętanie tych osób.
4. Wyjaśnij, że za chwilę poprosisz o przemieszczenie się tak, by stanąć w równej odległości od swoich punktów odniesienia (czyli

w tej samej odległości od każdej z dwóch osób, mających wybrane w myślach numery). Zaprezentuj co masz na myśli. Wyznacz dwie osoby jako wybrane przez Cienie numery i ustaw się na kilka sposobów względem nich wskazując, które sposoby są zgodne z zasadami gry, a które nie.

5. Teraz poproś grupę o przemieszczenie się tak, by stanąć w równej odległości od wybranych numerów i poproś o zrobienie tego w całkowitej ciszy, bez rozmów, porozumiewania się na migi i ujawniania, które numery się wybrało.
6. Pozwól grupie odpowiednio się ustawić (system się stabilizuje). To może potrwać kilka chwil. Pamiętaj, że często system się nie stabilizuje, lecz pozostaje w ciągłym ruchu – w takim przypadku poproś o zatrzymanie się po jakimś czasie.
7. Gdy uczestnicy i uczestniczki przestaną się ruszać, możesz poprosić jedną z osób o przemieszczenie się gdzie indziej. Poproś, żeby pozostała chwilę w wybranym miejscu, a pozostałą część grupy zaproś do ustawienia się ponownie. Po krótkiej chwili pozwól osobie wrócić do systemu i zająć odpowiednią pozycję. Obserwuj i zapamiętaj co się wydarzyło.
8. Jeśli czas pozwoli, powtórz to dwa lub trzy razy, przemieszczając różne osoby i obserwując, co się dzieje z całym systemem.

Ryc. 34; Diagram systemu – do wypełnienia

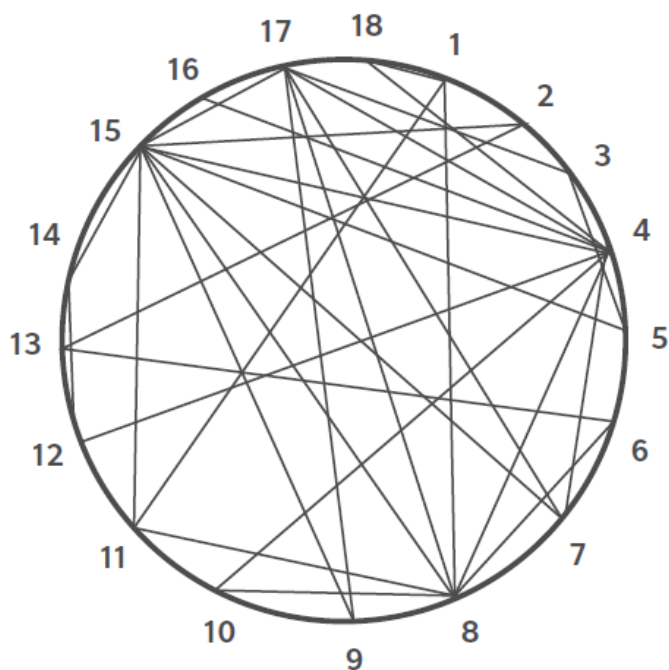
Podsumowanie

- Zakończ ćwiczenie. Poproś grupę o podejście do narysowanego koła z numerami od 1 do 18.
- Zaproś każdą osobę do narysowania na flipcharcie dwóch linii prowadzących od swojego numeru do wybranych przez siebie numerów. Koło powinno teraz wyglądać podobnie, jak na ilustracji poniżej.
- Zaczynajcie analizować sieć powiązań i siłę wpływu poszczególnych numerów na cały system. Który element ma największą liczbę powiązań z innymi? Które elementy mają mało powiązań własnych ale są bezpośrednio lub pośrednio połączone z elementami z dużą ilością powiązań? Zapytaj kto był tymi numerami i czy reszta grupy pamięta jaki to miało wpływ na cały system? Które numery stabilizowały system? Czy są osoby w tym systemie, które mają wyraźnie mniej powiązań,

ale mogłyby mieć znaczny wpływ? Jak to się mogło zdarzyć?

- Spytaj: „Czego to doświadczenie może nas nauczyć o systemach? Podkreśl, że jako liderzy i liderki zmian możemy być dużo bardziej skuteczni i skuteczne w działaniach, jeśli znamy swój system i rozumiemy jak powiązane są jego elementy. Może się okazać, że wystarczy jedna interwencja z dużym efektem, zamiast 20 małych.
- Jaka lekcja płynie z odkrycia powiązań pomiędzy elementami systemu? Gdy niektóre osoby się przemieszczały, w systemie zachodziły niewielkie zmiany lub system pozostawał bez zmian, gdy zaś przemieszczały się inne osoby, w całym systemie dochodziło do znacznych zmian. Podkreśl, że każda osoba w grupie ma wielki potencjał, by inicjować i wprowadzać zmiany we własnych systemach. Podkreśl też, że potencjał wprowadzania zmian nie leży jedynie w cechach osobistych czy kompetencjach jednostki, ale przede wszystkim w tym jak jest ona powiązana z innymi, w jej relacjach z innymi ludźmi.
- Uwaga dla osób facylitujących: pogłębienie zrozumienia, jakich systemów jesteśmy częścią (powiązań, obszarów wpływu, niewielkich ruchów o znacznych efektach, jakie możemy spowodować), pozwala nam podejmować właściwe decyzje i podejmować niewielkie interwencje, które przynoszą znaczące efekty.

Ryc. 35: Diagram wzajemnych powiązań pomiędzy punktami odniesienia

Metoda 2: Systemy i nasze społeczności

Myślenie systemowe – podobieństwo do Ubuntu

1. Poproś osoby uczestniczące o stworzenie małych grup, w których przedyskutują następujące pytania:
2. Czy istnieją takie mikro-ruchy (niewielkie oddziaływania), które mogą dać trwałą zmianę z korzyścią dla szerszych społeczności? Na które elementy naszych systemów (społeczności) należy oddziaływać? Poproś grupy o przedstawienie najważniejszych wniosków.
3. Nie musimy projektować wielkich kampanii społecznych, aby osiągnąć zmianę; strategiczne „mikro-ruchy” mogą być równie efektywne.

Metoda 3: pogłębiona

1. Przedstaw zamieszczone na kolejnych dwóch stronach przykłady wyzwań i możliwości związanych z oceną systemów podczas planowania inicjatyw społecznych.
2. Przyjrzyjcie się możliwościom pracy z systemami.

Tabela 16: Myślenie systemowe w planowaniu działań

Wyzwanie	Aktywna Obywatelka i Aktywny Obywatel pracuje z systemem poprzez:
To się wydaje zbyt duże, by to zmienić	Skupienie się na mikro-ruchach o wielkich efektach. Jakie są elementy systemu, na które masz wpływ?
System jest złożony i nasze działanie może mieć niepożądane skutki	Systemy są złożone. Sprawdź różne pomysły. Upewnij się, że dobrze oceniasz efekt i ucz się w oparciu o efekty swoich działań.
Widzimy tylko to, co spodziewamy się	Zmień perspektywę, spójrz na system zupełnie inaczej niż do tej

zobaczyć	pory.
Zmiany, które wprowadzimy do systemu będą tylko doraźnie poprawią sytuację, żeby po dłuższym czasie ją pogorszyć	Staraj się skupić na tym, co trwale poprawia system? Przeanalizuj perspektywę długoterminową – gdzie kryją się ryzyka?
Widzisz tylko części, nie widzisz całości	Spójrz na całość, zmień perspektywę na szerszą

Tekst poniżej jest dobrym przykładem na to, jak spojrzenie na konkretne zagadnienie może prowadzić do myślenia o systemie w kategoriach bardziej holistycznych, niż tylko przez pryzmat jednostek, które są jego częścią.

Poniższe przykłady pokazują, w jaki sposób skoncentrowanie się na planie zmiany systemu może przynieść pozytywne efekty.

Na Filipinach w ramach Narodowej Kampanii Reformy Rolnej uregulowano redystrybucję połowy ziemi uprawnej w ręce trzech milionów gospodarstw, przyczyniając się do realizacji ich praw i poprawy ich sytuacji materialnej.

Na kolejnej stronie znajdziesz przykłady myślenia systemowego w projekcie społecznym.

Myślenie systemowe: przykład

Budowanie mostów pomiędzy policją a młodzieżą

Joseph P. Chris Charley, uczestnik programu British Council InterAction– InterAkcje 2008-2009, Sierra Leone

W roku 2008 stosunki pomiędzy policją a młodzieżą w Sierra Leone były najgorsze w całej historii.

Po serii imprez sportowych pomiędzy szkołami średnimi grupy uczniowskie uzbrojone w prostą broń, noże, łomy i kamienie ruszyły na policję, która miała zapewnić spokój. Była to kulminacja wieloletnich napięć.

Joseph P. Chris Charley, komendant sierraleońskiej policji, stwierdził, że miarka się przebrała. Postanowił zbudować mosty pomiędzy młodzieżą a policją we Freetown, stolicy kraju, gdzie problemy były największe.

Wykorzystując techniki komunikacyjne i pracy grupowej, poznane na warsztatach British Council nawiązał kontakt z grupą uczniowską „Uczniowie i Uczennice Przeciw Przemocy”. Członkowie i członkinie tej grupy spisali swoje skargi, żale, doznane krzywdy, które zostały przekazane Josephowi przez osobę stojącą na czele klubu.

Osoba sprawująca funkcje przywódcze w grupie młodzieży otrzymała biuro w komendzie głównej policji we Freetown aby rozwijać dobre stosunki i dbać o otwartą komunikację.

Stopniowo zbudowano zaufanie i pewność pomiędzy stronami, relacjonował Joseph. Powiedział, że doprowadziło to do widocznego zwiększenia przejrzystości relacji i uwolnienia jej od nienawiści, uraz i animozji.

Napięcia pomiędzy nastolatkami a policją wyraźnie zmalały, w dużej mierze dlatego, że policja otrzymywała z wyprzedzeniem informacje o powodach do skarg i pretensjach lub potencjalnych kłopotach dzięki relacjom ze społecznością uczniowską.

Kiedy policja otrzymywała informację o możliwych porachunkach gangów, osoby z organizacji młodzieżowej negocjowały i pośredniczyły w dyskusji pomiędzy grupami. Dzięki przepływowi informacji udawało się zapobiegać zdarzeniom, które mogłyby przerodzić się w przemoc.

Strategia Josepha obejmowała także zmianę systemową, wpływającą na to jak obie strony się postrzegają. Na przykład proces szkolenia policji obejmuje teraz strategię budowania dobrych relacji ze społecznością uczniowską. W wyniku tego nowego podejścia policja nie musi już być obecna podczas młodzieżowych imprez sportowych, bo odbywają się one niemal zawsze pokojowo.

Grona gniewu – historia o systemie

Rolnik jest eksmitowany z domu i gospodarstwa przez kierowcę ciągnika naślanego przez bank

Kierowca ciągnika do rolnika:

A cóżem ja winien? Nic na to nie poradzę. Nie zrobię tego, to stracę robotę. I weźcie na rozum: dajmy na to, że mnie zabijecie. Powieszają was po prostu, ale zanim będziecie wisieli, inny gość siądzie na ciągnik i wyrznie w wasz dom. Nie zabijecie tego, co zawinił.

Rolnik:

To prawda. Ale kto wydał taki rozkaz? Już ja go znajdę. To jego trzeba zabić.

Kierowca ciągnika:

Nie macie racji, ten ktoś dostał rozkaz z banku. Bank dał mu polecenie: „Wypędź tych ludzi, bo stracisz pracę.”

Rolnik:

No więc, jest jakiś prezes tego banku. Jest jakiś zarząd. Nabiję fuzję i pójdę do banku.

Kierowca ciągnika:

Mówił mi jeden gość, że bank otrzymuje zlecenia z Nowego Jorku. Dostał takie polecenie: „Zróbcie tak, żeby ziemia dawała zyski, bo inaczej zamkniemy bank.”

Rolnik:

Ale gdzież jest koniec tego łańcucha? Kto zasługuje na kulę? Zanim zdechnę z głodu, muszę zakatrupić człowieka, który chce mnie zagłodzić.

Kierowca ciągnika:

Nie wiem. Może i nie ma nikogo takiego. Może to wcale nie człowiek jest wszystkim winien.

Rolnik:

Trzeba się nad tym namyślić... Musimy się wszyscy zastanowić. Jest tu chyba jakaś rada. Przecież to nie piorun ani nie trzęsienie ziemi. Skrzywdzili nas ludzie, ale przecież, na Boga, można to zmienić.

Powyższy dialog jest cytatem z powieści *Grona gniewu* (1939) Johna Steinbecka, opisującej „Wielki Kryzys”, okres głębokiej biedy rolników w USA.

Ćwiczenie 3.14

Zasady prowadzenia działań społecznych (30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Motywacja do podejmowania działań na rzecz zrównoważonego rozwoju

Streszczenie

Grupa uzgadnia zestaw zasad, którymi warto się kierować podczas realizacji działań społecznych

Przygotowanie i materiały

Papier i pisaki

Wykonanie

1. Zapytaj grupę jak rozumie pojęcie „zasady”? np. „Zasady to reguły, którymi kierujesz się w swoim działaniu”.
2. Przedyskutujcie, co wyróżnia dobrą zasadę. Przedstaw, że dobra zasada dla Aktywnego Obywatela i Aktywnej Obywatelki to coś, co może być stosowane przez społeczność programu na całym świecie, zarówno lokalnie, jak i globalnie.
3. Uczestniczki i uczestnicy samodzielnie analizują dotychczasowy przebieg warsztatów i zastanawiają się, „jakie podstawowe zasady chcemy przyjąć w naszych działaniach społecznych?”
4. Po pięciu minutach zaproś osoby uczestniczące do stworzenia grup po 4 osoby i przedyskutowania podstawowych zasady, które ich zdaniem pomogą naszej grupie w byciu otwartą i skuteczną. Powinny to być zasady, które można zastosować zarówno lokalnie, jak i globalnie.
5. Podzielcie się wynikami pracy; zachęć całą grupę do dyskusji i uzgodnienia podstawowego zestawu zasad prowadzenia działań społecznych.
6. Podejmując decyzję o wyborze zasad:
 - Uzgodnijcie je w dialogu. W ten sposób grupa zrozumie je i będzie bardziej zaangażowana w ich przestrzeganie. Pomóc może podział listy na te zasady, które akceptują wszyscy i te, które nie osiągnęły konsensusu.
 - Podzielcie się opracowaną przez Was listą zasad ze społecznością Aktywnych Obywateli i

Obywaterek na całym świecie. Przykładowe zasady, które grupa może chcieć rozważyć:

- Filozofia Ubuntu
- Zasada zdystansowanego podejścia do stereotypów
- Uczciwość, Szacunek, Równość, Godność, wartości z Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka

7. Inne przykłady:

- **Partycypacja i włączenie społeczne**
 - Zrównoważony rozwój wymaga:
 - a. Dobrego zrozumienia społeczności i kontekstu, w jakim pracujesz, w tym także powiązań i systemów, które mają wpływ na zmianę, do której zmierzasz.
 - b. Prawdziwej zmiany relacji władzy nie da się osiągnąć jednorazowym działaniem.
 - c. Współpraca pomiędzy różnorodnymi jednostkami i grupami.
 - d. Stała praca, w tym także stały monitoring i ewentualne interwencje.
- To wszystko wymaga uczestnictwa zaangażowanych w zmiany społeczności, oraz ich realnego sprawstwa oraz poczucia autorstwa w stosunku do wprowadzanych zmian. Partycypacja społeczna, oddanie spraw oraz odpowiedzialności za przebieg i wyniki działań w ręce samych społeczności, współpraca „ze” społecznością zamiast pracy „na rzecz” społeczności to nie tylko wartości programu Active Citizens - Aktywna Społeczność, lecz także wsparcie w budowaniu trwałych rezultatów i zrównoważonym rozwoju.
- **Wrażliwość kulturowa:** polityka i działania społeczne powinny uwzględniać kontekst kulturowy. Oznacza to, że planując działania należy pamiętać o normach i praktykach kulturowych społeczności, z którymi współpracujemy. Działania powinny uwzględniać normy i praktyki kulturowe i unikać niepotrzebnych przeszkód w

praktykowaniu i ekspresji własnej kultury. Aby to osiągnąć, warto rozwijać i zwiększać świadomość kulturową, przeciwdziałać nierównością i wyrównywać szanse, wzmacniać i włączać do działania różnorodne grupy i kultury, aby stały się katalizatorami opinii i dać im możliwość decydowania o swoim własnym stylu życia.

- **Wrażliwość na płęć kulturową:** polityka społeczna i działania społeczne powinny wykazywać się wrażliwością na płęć kulturową. Powinny uznawać wymiar płci kulturowej (nie tylko biologicznej) w poruszanych zagadnieniach (np. w jaki sposób nasze działania mogą podlegać wpływom ze względu na rolę i relacje związane z płcią kulturową) i uznawać odmienną percepcję i odmienne interesy kobiet i mężczyzn w ich odmiennych pozycjach społecznych i rolach kulturowych.
- Aby to osiągnąć, należy podważyć stereotypy związane z płcią kulturową, rozwinąć świadomość płci kulturowej, co obejmuje także poznanie form dyskryminacji kobiet i mężczyzn oraz wzmacniać kobiety i mężczyzn do korzystania ze swoich praw oraz wspierania równych szans.
- **Wrażliwość na sprawy młodzieży:** polityka społeczna i działania społeczne powinny wykazywać się wrażliwością na sprawy młodych ludzi. Powinny uwzględniać potrzeby i prawa młodzieży i ich miejsce w społeczeństwie.

Powinny uznawać ich potrzeby jako odrębne w kontekście różnych celów rozwojowych i rozróżniać pomiędzy tymi, które dotyczą innych pokoleń oraz w pełni konsultować z młodzieżą politykę i praktykę społeczną, aktywnie włączając młode osoby w jej kształtowanie.

- **Współpraca i wspólne rozwiązania:** społeczności i władze powinny wspierać współpracę pomiędzy społecznościami i brać pod uwagę, że żywią one różnorodne poglądy, wyznają różnorodne wartości i kierują się różnorodnymi wizjami i miernikami sukcesu. To wymaga dialogu i zapewnienia równego dostępu do uczestnictwa nim, tak lokalnie, jak i globalnie. Decyzje podejmowane przez obywatelki i obywateli powinny mieć bezpośredni wpływ na zmiany na szczeblu lokalnym, krajowym i globalnym.

Podsumowanie

- Poproś grupę o zastanowienie się i przedyskutowanie, co oznaczają te zasady w praktyce rozwoju społecznego (5 min).

Ćwiczenie 3.15

Rozumienie społeczności (1 godzina 30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Lepsze zrozumienie społeczności lokalnych i globalnych
- Zrozumienie różnorodnych punktów widzenia wewnątrz społeczności
- Motywacja do podejmowania działań na rzecz zrównoważonego rozwoju
- Identyfikacja potencjalnych zagadnień do podjęcia w ramach inicjatyw społecznych

Streszczenie

Osoby uczestniczące poznają możliwości pozyskiwania informacji o potrzebach społeczności oraz angażowania jej we współdecydowanie o planowanych inicjatywach społecznych.

Wykonanie

1. Nawiąż do mapy społeczności opracowanej w ćwiczeniu 3.1 na stronie 114. Zwróć zwłaszcza uwagę na to, gdzie występowały luki, pytania i obszary potencjalnie wymagające interwencji. Jeśli pracujesz w podejściu doceniającym, zwróć uwagę na to jak wyglądałaby idealna i wymarzona sytuacja w tych miejscach. Wyjaśnij, że zajmiemy się teraz stworzeniem listy kwestii związanych z wybranym na podstawie mapy zagadnieniem i propozycja nazwania problemu / sprostania wyzwaniu / zbliżenia się do sytuacji pożądanej / idealnej.
2. Pracuj z grupą nad precyzyjnym zidentyfikowaniem rodzaju informacji, których w tym celu potrzebujecie i dróg ich pozyskania.
3. Pracuj z grupą nad zredagowaniem pytań do zadania w społeczności. Możecie też posłużyć się metodą wywiadu doceniającego lub zredagować pytania w oparciu o Cykl 4D.
4. Uzgodnijcie strategię gromadzenia informacji, np. w drodze prowadzenia rozmów w społeczności, w formie kwestionariuszy, dialogu podczas spotkań w grupach lub w przestrzeni wirtualnej. Patrz też "Przygotowania do wizyty w społeczności" na kolejnej stronie.
5. Przedyskutuj z grupą, z kim należy porozmawiać? Z losowo wybranymi osobami – np. sąsiadami i sąsiadkami, dziećmi, osobami starszymi, pracownikami i pracownikami biblioteki, sklepu, restauracji... Czytajcie lokalną prasę i śledźcie lokalne wydarzenia. Zastanówcie się nad rozmową z lokalnymi

mediami, zapytajcie ich o różne znane im opinie na dany temat. Porozmawiajcie z lokalnymi liderkami i liderami – np. z urzędnikami i urzędniczkami, przedsiębiorczyniami, przedsiębiorcami, przywódcami, przywódczyniami religijnymi, aktywistkami, aktywistami, nauczycielami i nauczycielkami. Skorzystajcie z lokalnej biblioteki, odwiedźcie lokalne organizacje pozarządowe i lokalne władze.

6. **Zadanie 1:** Mapowanie i identyfikacja problemów / pożądanych zmian / kwestii ważnych dla społeczności poprzez zadawanie pytań wewnątrz społeczności.
7. **Zadanie 2:** Grupowanie podobnych zagadnień, problemów i perspektyw. Jeśli pracujesz w podejściu doceniającym, pracujcie nad wyzwaniami, pożądanymi zmianami, identyfikujcie zasoby
8. **Zadanie 3:** Nazwanie problemu / wyzwania / pożądanej zmiany / tematu afirmatywnego (Cyklu 4D) Wynik: stanowisko, które opisuje wspólny problem.
9. Aby poznać bardziej złożone narzędzia, patrz **ChoiceWork process**. Akademia Rozwoju Edukacji, *Rozważania obywateli na temat HIV/AIDS*,
<http://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/ChoiceWorkFinal%202002.pdf>
oraz
<http://participedia.net/en/methods/choicework-dialogue>

Podsumowanie

- Zależnie od tego, jak prowadzono badania w społeczności, powstanie lista problemów / wyzwań / afirmatywnych tematów, które można pogrupować, zróżnicować pod względem ważności i/lub opisać jako wspólny

problem / wspólne wyzwanie / temat afirmatywny. Ważne, by wyniki badania sprawdzać w społeczności co najmniej w dwóch różnych źródłach. Inne źródła mogą obejmować

sprawozdawczość władz lokalnych, statystyki dotyczące bezpieczeństwa, dane z GUS itp.

- Ważne jest także, aby zastanowić się, jaką informację zwrotną o wynikach otrzymają osoby, które uczestniczyły w badaniu.

Ćwiczenie 3.16

Przygotowanie do wizyty w społeczności (30 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Motywacja do podejmowania działań na rzecz trwałej zmiany społecznej, która niesie korzyści szerszej społeczności
- Większa skuteczność w rozwiązywaniu problemów społecznych w naszych społecznościach

Streszczenie

Grupa przygotowuje się do odwiedzenia organizacji, poznania inicjatyw podejmowanych w społeczności. Pozwala to zobaczyć w akcji narzędzia poznane podczas warsztatów AC-AS. Daje też możliwość wzajemnego uczenia się i dzielenia się doświadczeniami z inicjowania i wprowadzania zmian społecznych z innymi przedstawicielami i przedstawicielkami organizacji oraz społeczności.

Przygotowanie i materiały

1. Zespół facylitatorski (najlepiej we współpracy z osobami uczestniczącymi) organizuje wizytę w jednej lub dwóch organizacjach w lokalnej społeczności.
2. Przygotuj profile wszystkich organizacji / społeczności i rozdaj je grupie. Wizyty warto planować przede wszystkim w organizacjach lub społecznościach, które mogą i chcą przedstawić ciekawe przykłady ze swojej działalności a reprezentujące je osoby, z którymi odbędą się spotkania, są otwarte i zmotywowane do wymiany doświadczeń z osobami uczestniczącymi.

Przygotowanie

3. Poproś grupę o stworzenie tylu zespołów ile organizacji / społeczności będziecie odwiedzać.
4. Przedstaw kontekst wizyty i proś zespoły, aby się do niej przygotowały. Zachęć osoby uczestniczące do przedyskutowania:
 - a. Co chcemy osiągnąć dzięki tej wizycie?
 - b. Jakie pytania chcemy zadać?
 - c. Jak one mogą wpłynąć na organizację lub społeczność, którą odwiedzimy?

Refleksje

- Jakie są pomysły wyniki wizyty?
- Co chcemy, żeby osoby uczestniczące mówiły o sobie, odwiedzanej społeczności LUB organizacji, oraz o nas w kilka dni lub tygodni od wizyty?
- Co dla nas oznacza bycie postrzeganymi raczej jako osoby „aktywne i zainteresowane” niż „rozwiązujące problemy”?
- Jakie pytania pozwolą nam na nowo rozpoznać, jakie są możliwości?
- Gdy spytam zespół jaki był mój wkład w sukces naszej wizyty, co chcę usłyszeć?
- Podsumujcie wizytę i zdobyte doświadczenia. Jaką interwencję ta organizacja podjęła w lokalnej społeczności?

Ćwiczenie 3.17

Określenie miejsca podjęcia interwencji w formie inicjatywy społecznej (15 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Motywacja do podejmowania działań na rzecz trwałej zmiany społecznej, która niesie korzyści szerszej społeczności

Streszczenie

Określenie, na jakich obszarach grupa powinna się skupić, by zaplanować inicjatywę społeczną.

Przygotowanie i materiały

brak

Wykonanie

1. Przekaż grupie:

Nadszedł moment, w którym możemy rozpocząć określanie obszarów wprowadzania zmiany poprzez przygotowanie i realizację projektów inicjatyw społecznych.

Projekty nie muszą być wielkie lub kosztowne, często są bardziej skuteczne, gdy są niewielkimi strategicznymi interwencjami (mikroruchy), które dają efekty w szerszym kontekście.

- Ważny jest sposób, w jaki dokonujecie wyboru i planujecie swoją inicjatywę. Proces i podejście są często tak samo ważne, jak same wyniki. Jest to okazja, aby wykorzystać wiedzę, umiejętności i postawy, jakie poznaliście jako Aktywni Obywatele i Aktywne Obywatelki, badając różne

perspektywy, angażując i wzmacniając innych oraz rozwijając umiejętności przywódcze. Sprawiając, że projekt jest tworzony przez szeroką i różnorodną grupę osób, możesz zwiększyć efekt i trwałość działania społecznego.

- Starajcie się unikać zbytnej koncentracji na problemach lub brakach. Warto przede wszystkim zauważać możliwości i zasoby, jakimi dysponuje społeczność, co może pozwolić na dużo skuteczniejsze działania.
- ##### 2. Wspólnie z grupą rozważcie różne strategie poszukiwania inspiracji oraz planowania inicjatyw społecznych, na przykład:
- Poznawanie przykładów inicjatyw społecznych z całego świata
 - Określenie zasad naszej inicjatywy społecznej
 - Refleksja nad możliwymi interwencjami, które mogłyby przynieść trwałą zmianę w szerszej społeczności
 - Przeprowadzenie badań w lokalnej społeczności

Ćwiczenie 3.18

Wizja zmian, które chcemy osiągnąć (90 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Motywacja do podejmowania działań na rzecz trwałej zmiany społecznej, która niesie korzyści szerszej społeczności
- Identyfikacja potencjalnych zagadnień do podjęcia przez inicjatywę społeczną

Streszczenie

Jak nasza społeczność może stać się lepszym miejscem do życia? Jaką zmianę chcemy zobaczyć?

Przygotowanie i materiały

Karteczki samoprzylepne, **tabela wizji**, wykres władzy z ćwiczenia 3.5, str. 122

Metoda 1 – etap 1: Podsumowanie zdobytej wiedzy przygotowującej do stworzenia wizji zmiany

Nawiąż do wykonanej wspólnie mapy społeczności oraz potrzeby dialogu i zrównoważonego rozwoju, zidentyfikowanych w ćwiczeniu wizji (ćwiczenie 0.5, str. 42). Upewnijcie się, że zmiany przyniosą społeczności korzyść. Poproś grupę o wymienienie tych korzyści i zapisz je.

1. Zaproś grupę do refleksji (15 minut) na temat wyników ćwiczeń: Ściana Chwały (ćwiczenie 1.6, str. 60), Ubuntu (ćwiczenie 3.10, str. 132), Mapa społeczności (ćwiczenie 3.1, str. 114) oraz Rozumienie społeczności (ćwiczenie 3.15, str. 144).
2. Przykładowe pytania:
 - Czego nauczyłem lub nauczyłam się o mojej społeczności/moich społecznościach?
 - Co w mojej społeczności działa dobrze?
 - Jakie aspiracje i nadzieje poznałam lub poznałem? Jak byłaby idealna sytuacja?
 - Zapisz odpowiedzi na flipcharcie podczas podsumowania refleksji na forum.

Metoda 1 – etap 2: Określenie zmian, które chcemy urzeczywistnić

1. Poproś osoby uczestniczące o zastanowili się indywidualnie jakie zmiany chcą urzeczywistnić w swojej społeczności? (Jaka byłaby idealna sytuacja?)
2. Teraz poproś o stworzenie dwóch kół, wewnętrznego i zewnętrznego, oraz zwrócili się twarzami do siebie, tak żeby powstały pary. Każda para wymienia się przemyśleniami o zmianie, jaką chcą urzeczywistnić w swojej społeczności/kraju i dlaczego. Po dwóch minutach zewnętrzne koło porusza się i powtarzamy ćwiczenie. Po 4-5 zmianach w parach zbierz ponownie całą grupę.
3. Poproś o zastanowienie się: „Co usłyszeliście i usłyszeliście? Jakiej zmiany ludzie oczekują? Czy usłyszeliście i usłyszeliście pomysł podobny do swojego? Jakie były uzasadnienia? Zapytaj czy są jakieś najważniejsze wnioski/pomysły, które pojawiły się podczas tego ćwiczenia.

Podsumowanie

- Teraz możemy zbadać, nad jakimi zmianami możemy popracować w grupach. Celem jest sprawdzenie, czy istnieją takie zmiany, nad którymi możemy popracować wspólnie, aby zaplanować i przeprowadzić inicjatywę społeczną.
- Nawiązując do ćwiczeń Mapa społeczności i Kto decyduje?, zastanówcie się, jak zmiany, które chcecie urzeczywistnić, mogą wpłynąć na różne grupy tworzące daną społeczność.
- Możemy też zastanowić się nad tym, jak pracować ze społecznością, aby tworzące ją osoby były współautorami i współautorkami wizji zmiany.

Ćwiczenie 3.19

Ustalanie priorytetów (45 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Motywacja do podejmowania działań na rzecz trwałej zmiany społecznej, która niesie korzyści szerszej społeczności

Streszczenie

Ustalanie priorytetów zmian, które chcemy osiągnąć.

Przygotowanie i materiały

Karteczki samoprzylepne, **tabela wizji**, **wykres władzy**

Dzięki ustaleniu priorytetów można przejść od omawiania szerokiego spektrum pomysłów do skupienia się na kilku.

To może pomóc, jeśli grupa chce pracować razem nad niewielkim pakietem działań społecznych – zamiast pracy indywidualnej. Jest wiele sposobów ustalania priorytetów, ważne jest, aby proces ten był przejrzysty.

Podczas ustalania priorytetów zmian, które chcemy osiągnąć, poproś grupę o uwzględnienie, w jaki sposób najlepiej wykorzystać umiejętności i wiedzę, zdobytą w ramach programu Aktywna Społeczność, by wesprzeć trwałość zmiany i korzyści płynące z niej dla szerszej społeczności.

Sposoby na ustalenie priorytetów (możesz wykorzystać dowolny lub wszystkie):

- Rozmowa na forum w celu zawężenia spektrum do najważniejszych zmian, które chcemy osiągnąć. Czy niektóre z tych zmian są podobne do siebie, czy da się je połączyć? W trakcie dyskusji osoba facylitująca powinna notować

nowe pomysły, jeśli się pojawiają, i jeśli się da, włączać je do prac grupy.

- Ocena zmian na podstawie kryteriów: grupa ustala zestaw kryteriów, a następnie dokonuje analizy, które pomysły w największym stopniu odpowiadają tym kryteriom.

Przykładowe kryteria:

- Odpowiada zasadom wyznawanym przez grupę.
- Leży w obszarze, w którym umiejętności i wiedza grupy zostaną dobrze wykorzystane.
- Leży w obszarze, gdzie niewielkie strategiczne działania (mikroruchy) mogą dać trwałą korzyść szerszej społeczności.
- Odzwierciedla nadzieje i aspiracje, poznane dzięki badaniu społeczności lub tworzeniu mapy społeczności.

- Głosowanie: opcje należy spisać na flipcharcie; zaproś osoby uczestniczące do dopisania swoich inicjałów przy opcjach, które preferują. Każda osoba ma dwa głosy. Wybrane zostają te opcje, które zbiorą najwięcej głosów.

- Jeśli chcesz zapewnić poufność głosowania, poproś o zapisanie swoich preferencji na kawałkach papieru i zbierz głosy do pudełka.

Następnie podlicz wyniki.

Gdy grupa dokona już wyboru najważniejszych zmian, możecie przeanalizować je dokładniej w formie Kawiarni (metody facylitacji str. 28) lub Obrazów zmiany (ćwiczenie 4.6, str. 169).

Ćwiczenie 3.20

Diagram konfliktu (90 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Zastosowanie narzędzia mapowania konfliktów do konkretnej społeczności
- Rozpoznanie najważniejszych relacji pomiędzy grupami, frakcjami i osobami w społeczności
- Pogłębienie zrozumienia sytuacji kryzysowych i dynamiki społeczności

Streszczenie

Uczestnicy poznają możliwość analizy konfliktu poprzez stworzenie i analizę jego diagramu. Ułatwia to lepsze zrozumienie relacji pomiędzy różnymi grupami, frakcjami i osobami zaangażowanymi bezpośrednio i pośrednio w sytuację konfliktową. Osoby uczestniczące tworzą diagram konfliktu w swoich społecznościach. Badają, w jaki sposób narzędzie to może być użyte do przekształcenia konfliktu w społeczności i/lub do określenia „punktów”, na które warto oddziaływać w ramach planowanej inicjatywy społecznej.

Pamiętaj: to ćwiczenie powinno być realizowane po ćwiczeniu Mapa społeczności, które służy do skoncentrowania się na najważniejszych kwestiach, takich jak bezpieczeństwo i pokój społeczny w społeczności

Przygotowanie i materiały

- Nożyczki, masa samoprzylepna, kolorowy papier i karteczki samoprzylepne (różne kolory)
- Papier do flipcharta i pisaki
- Mapy społeczności z wcześniejszego ćwiczenia
- Legenda diagramu konfliktu

Wykonanie

1. Wprowadzenie (5 minut): Przedstaw narzędzie do analizy konfliktów. Jest to diagram, który pozwala dostrzec złożoność sytuacji konfliktowej – strony bezpośrednio i pośrednio zaangażowane w sytuację oraz relacje pomiędzy nimi. Zapytaj grupę, jakie zastosowanie może mieć to narzędzie. Prawdopodobne odpowiedzi: lepsze zrozumienie sytuacji z różnych perspektyw, dostrzeżenie miejsc interwencji w formie inicjatywy społecznej, określenie, gdzie leży władza i jakiej jest ona natury.

2. Ćwiczenie tworzenia diagramu konfliktu (50 minut): Powiedz grupie, że zadanie polega na stworzeniu diagramu konfliktu w ich społecznościach. Poproś o stworzenie tych samych zespołów, które pracowały przy mapie społeczności. Poproś każdy z nich o przypomnienie sobie mapy społeczności oraz o poszukanie odpowiedzi na następujące pytania:

- Jakie podstawowe wnioski się pojawiły? Zwłaszcza dotyczące kwestii społecznych, takich jak transport, drenaż zasobów, zdrowie, wolność, przestrzeń, narkotyki, margines, miejsca pracy...
- Czy pojawiły się jakieś obserwacje dotyczące bezpieczeństwa? Jeśli tak, to jakie?

3. Podaj przykład zastosowania diagramu konfliktu. Poniższy przykład przedstawia konflikt w stanie Jonglei w Południowym Sudanie. Podstawą konfliktu była kradzież bydła. Diagram pokazuje złożoność relacji związanych z tym problemem.

4. Każdy zespół powinien mieć wgląd do swojej mapy społeczności.

Do stworzenia diagramu potrzebne są: Papier do flipcharta, pisaki, papier i karteczki samoprzylepne, masa samoprzylepna i legenda do diagramu.

Poproś grupę:

- Wybierzcie sytuację konfliktową, przedmiot / temat konfliktu w społeczności.
- Zidentyfikujcie najważniejsze grupy, frakcje, osoby w tym konflikcie; zastanówcie się nad względną władzą i wpływem tych grup / osób; im większa grupa i jej władza tym większe kółko.
- Zastanówcie się, kto jeszcze jest w to zaangażowany; umieśćcie na mapie także siebie i swoje organizacje.
- Odwzorujcie relacje pomiędzy tymi grupami, frakcjami i osobami z

Ryc. 36: Mapa konfliktu

- Jakie to było doświadczenie? Co było proste, jakie były wyzwania?
- Czego się dowiedzieliście i dowiedziałyście o konflikcie w swojej społeczności?
- Czego się dowiedziałyście i dowiedzieliście o waszej roli/roli waszej organizacji w tym konflikcie?
- Powtórz przeznaczenie narzędzia:
 - służy do wizualizacji sytuacji konfliktu – dzięki takiemu spojrzeniu można stworzyć obraz tego, jak konflikt wygląda;
 - pomaga zrozumieć dynamikę i relacje pomiędzy zaangażowanymi stronami;
 - pozwala stwierdzić, gdzie znajdują się centra władzy;
 - pozwala zauważyć potencjał do tworzenia koalicji / partnerstwa oraz współpracy w rozwiązywaniu konfliktu;
 - pozwala ustalić możliwe punkty zainicjowania działań na rzecz zażegnania konfliktu;
 - pozwala sprawdzić bilans naszych własnych działań;
 - pozwala stwierdzić, czy współpracujemy z właściwymi osobami. Czy są jakieś relacje, które musimy stworzyć?
- Zwróć uwagę na ograniczone możliwości narzędzia: przedstawia pewien obraz

- Diagram może zobrazować luki i niewykorzystane możliwości pomiędzy grupami, frakcjami i osobami. Pomaga znaleźć opcje działania i punkty interwencji w celu przesunięcia ośrodków władzy w konflikcie. Pomaga zastanowić się, kto jest w najlepszej pozycji, by to zrobić; wskazuje na obszary pracy u podstaw, jaką należy wykonać przed rozpoczęciem inicjatywy społecznej i sugeruje, jakie nowe relacje i struktury trzeba stworzyć.
- Mapowanie konfliktu można także przeprowadzić po to, aby zidentyfikować strony na różnych poziomach konfliktu (grassroots, poziom średni i wyższy; społeczność, państwo, płaszczyzna narodowa lub regionalna) i jakie są między nimi relacje. To pozwala na rozważenie wymiaru lokalnego i globalnego programu Aktywna Społeczność, potencjału strategii wstawienictwa i planowania działań społecznych jako takich.

Metoda 2: pogłębiona

- W lepszym zrozumieniu społeczności mogą pomóc nam dwa dodatkowe pytania. Pomogą też powiązać te dyskusje z wnioskami z Modułu 1.
- Które z tych społeczności mają „kulturę”? Niektóre społeczności opierają się na wspólnej kulturze, a niektóre wykształcają z czasem własną. Niektóre społeczności łączą w sobie wiele kultur, np. miasto.
- Które społeczności dynamicznie się zmieniają, a które są bardziej statyczne? Dlaczego się zmieniają?
- Aby pokierować dyskusją od zrozumienia idei społeczności do myślenia o zmianie, możesz zapytać, czego się nauczyliśmy i nauczyłyśmy z tych dyskusji o budowaniu i wzmacnianiu społeczności?

Tabela 17: Legenda diagramu konfliktu

		Koła przedstawiają strony sytuacji konfliktowej; ich wielkość względem siebie = władza w odniesieniu do konfliktu
		Proste linie to powiązania / dość bliskie relacje, im grubsza linia, tym mocniejsza relacja
		Podwójne linie łączą strony będące w sojuszu
		linia przerywana to powiązania nieformalne lub poprzez osoby pośredniczące
		Strzałki wskazują kierunek dominacji, wpływu lub działania; im grubsza strzałka, tym silniejszy wpływ
		Błyskawica oznacza niezgodę, konflikt
		Podwójna linia w poprzek oznacza zerwane połączenie
		Cień pokazuje wpływ stron trzecich, które mają wpływ, ale nie są zaangażowane w konflikt
		Prostokąty to przedmiot konfliktu; dobrze jest nazwać przedmiot konfliktu

Ćwiczenie 3.21

Ustalanie pozycji, interesów i potrzeb w społeczności (90 minut)

Oczekiwane rezultaty ćwiczenia - wiedza, postawy, umiejętności:

- Precyzowanie pozycji, interesów i potrzeb (PIP) poszczególnych grup, frakcji i osób w konflikcie
- Znalezienie grup i PIP, których uczestnicy w swoich społecznościach nie znają
- Wzmocnienie umiejętności prowadzenia badań społeczności

Streszczenie

Grupa poznaje kolejny diagram konfliktu - „cebule”. Jest to narzędzie analizy konfliktu, które może być wykorzystane do lepszego zrozumienia stanowisk, interesów i potrzeb różnych grup lub frakcji w konflikcie. Osoby uczestniczące identyfikują i opisują warstwy konfliktu we własnych społecznościach i zastanawiają się, jak poszerzać swoją wiedzę o społeczności, w której pracują.

Zwróć uwagę: To ćwiczenie może być kontynuacją ćwiczenia „Diagram konfliktu”, pozwalając skoncentrować się na relacjach pomiędzy grupami/osobami w konflikcie.

Przygotowanie i materiały

Papier do flipcharta, pisaki

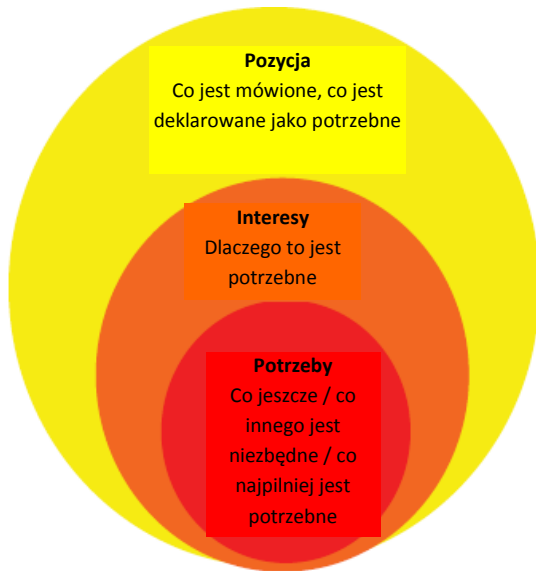
Wykonanie

1. Powiedz grupie, że zadanie polega na zilustrowaniu warstw konfliktu w naszych społecznościach. Jeśli w grupie są osoby z różnych społeczności, mogą pracować w mniejszych zespołach, tak aby nawzajem dobrze zrozumieć specyfikę swoich społeczności.
2. Przedstaw cebulę jako analogię rozumienia konfliktu. Zewnętrzna warstwa symbolizuje publicznie zajmowane stanowisko/wyglaszany pogląd. Po zdjęciu wierzchniej warstwy odkrywamy interesy, czyli to, co grupy, frakcje i osoby chcą osiągnąć, zaś wewnątrz są potrzeby, które trzeba zaspokoić. (patrz grafika obok)
3. Zidentyfikowanie potrzeb może być trudne, z wielu powodów.
Poproś osoby uczestniczące o zastanowienie się i podanie przykładów, dlaczego grupy, frakcje i osoby niechętnie ujawniają prawdziwe potrzeby, np.

- nie chcą pokazać słabości lub wrażliwych punktów innym
- obawiają się, że może to zwiększyć opresję
- boją się, że to podważy dominację
- opory w mówieniu o swoich potrzebach (lęk, wstyd, zakłopotanie)
- brak świadomości własnych potrzeb
- przekonanie o tym, że potrzeby i tak nie mogą zostać zaspokojone, albo zostaną zlekceważone itd.

4. Poproś również zastanowienie się, dlaczego dana grupa, frakcja czy osoba w konflikcie może nie być świadoma swoich własnych potrzeb. Na przykład: ze względu na zbiorową tożsamość oraz niechęć do analizowania potrzeb grup w ramach danej kultury.
5. Wskaż, że na podstawie mapy społeczności i diagramu konfliktu zidentyfikowaliśmy i zidentyfikowałyśmy obszary konfliktu oraz zaangażowane w niego strony. Poproś grupę o przyjrzenie się swoim diagramom konfliktu i mapom społeczności, a następnie wypisanie wszystkich grup/frakcji/osób/instytucji, które pozostają w konflikcie. Osoby uczestniczące rysują na arkuszu flipcharta (poziomo) trzy koncentryczne koła, pozostawiając pomiędzy nimi dość miejsca po bokach, tak aby można było wypisać wszystkie pozycje, interesy i potrzeby dwóch grup, frakcji czy ludzi skonfliktowanych w społeczności. W każdej społeczności może być wiele różnych opinii!

Ryc. 37: Pozycje, potrzeby, interesy

Podsumowanie

- Jak oceniacie to ćwiczenie? Co sądzicie o próbie zrozumienia stanowisk, potrzeb i interesów? Czy opisywanie kolejnej warstwy cebuli było łatwiejsze czy trudniejsze, niż poprzedniej?
- Co nam to mówi o naszych społecznościach? Czy coś nowego zostało odkryte? Czy jest coś, czego jeszcze nie wiemy o swojej społeczności?
- W jaki sposób zrozumieć interesy w naszych społecznościach? Co musimy wiedzieć i zrobić, aby poznać te interesy i zidentyfikować potrzeby?

- Zbadać, jakie interesy stoją za postawami i deklaracjami
- Przyjąć na chwilę punkt widzenia innej osoby
- Pytać „dlaczego?” i „dlaczego nie?” „co by się stało, gdyby...?” Zadawać świadomie pytania otwierające nowe obszary dyskusji, nowe możliwości
- Identyfikować własne interesy i mieć ich świadomość oraz starać się zrozumieć interesy innych
- Niektóre interesy łatwo dostrzec, inne są ukryte

Jak możemy wykorzystać to narzędzie w naszych społecznościach? W sytuacjach konfliktu i w sytuacjach delikatnych to narzędzie może pomóc w budowaniu lub odbudowie zaufania, porozumienia i komunikacji pomiędzy grupami, może być wykorzystane przed lub być elementem działań na rzecz przekształcenia konfliktu. Na przykład może być wstępem do moderowania dialogu lub częścią procesu mediacyjnego lub negocyjnego. Może być wykorzystane do zidentyfikowania utajonych konfliktów, pozwolić na określenie i uwzględnienie potrzeb skonfliktowanych stron.

Ryc. 38: Narzędzie osoby facylitującej – obserwacje facylitatorskie, moduł 3

Jak się czujesz po ćwiczeniach z modułu 3?

Czy pojawiły się istotne kwestie, które chcesz pogłębić później?

Jakie wyzwania mogą wiązać się z treściami i realizacją modułu 3 w Twojej społeczności?

Co pomaga w realizacji modułu 3 w Twojej społeczności?

Jakie możliwości i szanse wiążą się z treściami modułu 3 w Twojej społeczności?

Notatki osobiste:

4. PLANOWANIE DZIAŁAŃ SPOŁECZNYCH

Przed rozpoczęciem tego modułu uczestnicy i uczestniczki powinni określić:

- Jakie zmiany chcieliby zapoczątkować w swojej wspólnocie
- Z kim z grupy chcą współpracować – będą bowiem pracować w mniejszych zespołach,
- Zasoby, wyzwania i relacje władzy w ich wspólnocie

Osoby facylitujące zachęcają uczestniczki i uczestników do zastosowania wcześniej nabytych umiejętności i wiedzy na potrzeby dialogu i mapowania swoich społeczności.

Weź pod uwagę, że jest wiele sposobów planowania inicjatyw społecznych. Różne projekty w różnych społecznościach będą wymagały różnego podejścia. Facylitatorzy i facylitorki powinny wybrać i zastosować narzędzia, które są właściwe dla ich grupy i warunków lokalnych.

Jeśli osoby uczestniczące nie mają doświadczenia, można wykorzystać proste, kreatywne narzędzia pomagające w tworzeniu planów działań społecznych, patrz „Mapowanie społeczności” – kreatywne metody alternatywne.

Natomiast jeśli osoby uczestniczące pracują w organizacjach pozarządowych i mają bogate doświadczenie, możesz wykorzystać Poradnik Ram Logicznych dla programu Aktywna Społeczność.

Jeśli na sali są uczestnicy lub uczestniczki, którzy chcą realizować inicjatywę społeczną na własną rękę, dopasuj ćwiczenia tak, aby mogli pracować wspólnie z innymi na etapie planowania inicjatywy.

Co to jest Projekt Społecznościowy?

Jest to działanie na rzecz poprawy życia społeczności poprzez zaangażowanie ludzi pracujących wspólnie, czy to w formie wolontariatu lub non-profit. Działanie to odwołuje się do nadrzędnych wartości, jest dobrze zorganizowane i prowadzone w konsultacji i ze współpracą ze

społecznością lokalną, której to działanie dotyczy. Działanie społeczne powinno być:

- Oparte o wartości – odzwierciedlać wartości programu Aktywna Społeczność (patrz str. 27, ust. 3.1)
- Przyczyniać się do realizacji wizji programu Aktywna Społeczność
- Partycypacyjne – zaplanowane, zorganizowane i zrealizowane wspólnie z innymi osobami w społeczności
- Oparte o umiejętności i wiedzę zdobytą w trakcie szkolenia
- Oparte o lokalne zasoby (umiejętności, interesy, wiedzę i zaplecze organizacyjne).

Nawet jeśli projekt jest bardzo lokalny, uczestnicy i uczestniczki mogą wybrać takie zagadnienie z dziedziny rozwoju społecznego, które ma kontekst globalny, np. kwestię istotną dla społeczności na całym świecie.

Przykłady:

- Aktywizacja młodzieży
- Równość płci
- Inicjatywy na rzecz edukacji
- Edukacja podstawowa dzieci
- Zapobieganie konfliktom i budowa pokoju
- Ochrona środowiska

Umiejętności i narzędzia wykorzystywane do planowania i realizacji projektów to obszerne zagadnienie. Jest wiele programów szkoleniowych, trwających od dwóch dni do dwóch lat, które poświęcone są wyłącznie zarządzaniu projektami, w tym programy studiów wyższych, profesjonalne kursy szkoleniowe i kursy MBA. To pokazuje, że zarządzanie projektami jest cenną umiejętnością i przydatną na rynku pracy.

Procesy i narzędzia zarządzania projektami są logiczne i proste. Ten moduł prezentuje właśnie te narzędzia, tak by osoby a wraz z nimi ich społeczności mogły wykorzystać swój pełny potencjał.

Dialog międzykulturowy i budowanie koalicji w społeczności

Jest wiele sposobów planowania inicjatywy społecznej. Różne metody pasują do projektów różniących się skalą, rodzajem czy lokalizacją geograficzną.

Pozytywna inicjatywa społeczna odpowiada na różne potrzeby i perspektywy lokalnej społeczności, także sąsiadujących społeczności, na które może mieć wpływ.

Z tego też powodu projekty społecznościowe realizowane przez Aktywnych Obywateli i Obywatelki powinny opierać się na dialogu międzykulturowym i budowaniu koalicji. Przykłady na to, jak to osiągnąć, znajdują się w treści szkolenia, ale niektóre przykłady wymienione są poniżej:

- Identyfikowanie interesariuszy i ich potrzeb poprzez ankiety, grupy fokusowe i spotkania otwarte.
- Rzecznictwo .
- Udział w dialogu online dla pozyskania wiedzy o globalnych kampaniach i różnych perspektywach tego samego zagadnienia.
- Realizacja projektu w partnerstwie z innymi osobami w społeczności lokalnej i z globalną

Identyfikacja i analiza problemów

Wyznaczanie celów

siecią Aktywnych Obywateli i Obywatelek (przykład wymiaru globalnego inicjatywy)

Oto kilka ważnych wskazówek, które grupa powinna uwzględnić w planowaniu inicjatywy społecznej:

- Trenujcie w sobie umiejętność uczenia,.
- Zidentyfikujcie osobiste działania (małe inicjatywy), które możecie podjąć.
- Określcie strategicznie istotne szanse i możliwości dla działania społecznego („małe działania” o dużym efekcie).
- Budujcie umiejętności i wspólny cel grupy, zbudujcie zespół etyczny i wspierający się wzajemnie.
- Używajcie metody doceniającej. Budujcie na swoim sukcesie.
- Pamiętajcie o swoich zasadach i wartościach.
- Angażujcie się w dialog z innymi.
- Budujcie koalicje i porozumienia.
- Włączcie osoby ze społeczności w proces decyzyjny i realizację projektu.

Planowanie i realizacja projektów to zarówno nauka, jak i sztuka. Owszem, istnieje wiele różnych narzędzi, które można wykorzystać, ale sprawy często inaczej wyglądają w praktyce. Grupy mogą się nie zgadzać, czas realizacji i interesy mogą być różne, środowisko działania może ulec zmianie. To nie oznacza porażki: to zdolność do dostosowania, elastyczności i działania mimo trudności jest wskaźnikiem skutecznego uczenia się i nadzieją na sukces w przyszłości.

Moduł 4 – Rezultaty warsztatów

Umiejętność planowania i zarządzania projektami:

Wiedza o cyklu projektowym

Rozumienie analizy interesariuszy i interesariuszek

FORMY PRACY – MODUŁ 4

Ćwiczenie 4.1

Cykl projektowy (1 godzina)

Cel:

- Planowanie i zarządzanie projektem

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki poznają koncepcję cyklu projektowego i dyskutują o tym, jak umiejętności, które poznali w czasie warsztatów Aktywnej Społeczności, mogą być pomocne w planowaniu i realizacji projektów.

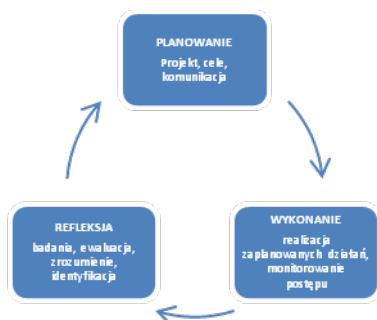
Przygotowanie i materiały

Problemy / zmiany, które uczestnicy chcą podjąć, należy spisać na flipcharcie.

Przebieg

- Rozpocznij od poproszenia osób uczestniczących, aby przypomniały sobie drogę, jaką przeszli jako grupa, od JA (tożsamość i kultura), poprzez JA i TY (dialog) po MY WSPÓLNIE (społeczność). Rozpocznij: „Planowanie i realizacja świetnych inicjatyw społecznych wymaga wszystkich umiejętności i całej wiedzy, którą zgromadziliśmy w trakcie warsztatów.”

Ryc. 39 Cykl projektowy

- Kontynuuj: „Planowanie i realizację dobrych inicjatyw społecznych można przedstawić jako cykl”. Zaprezentuj powyższą grafikę.

- Kontynuuj: „Podczas naszej drogi zgromadziliśmy wiedzę, zdobyliśmy umiejętności i zaangażowaliśmy się w dialog.” Poproś uczestniczki i uczestników, aby stworzyli grupy po 4 osoby. Schemat cyklu powinien być widoczny dla wszystkich grup. Rozdaj po trzy różne kolory karteczek samoprzylepnych. Grupa ma zapisać, po jednym punkcie na jednej karteczce: umiejętności i wiedzę, które zdobyli, a które wesprą ich w fazie refleksji (karteczka 1), w fazie planowania (karteczka 2) i w fazie wykonania (karteczka 3).
- Ustaw duży rysunek cyklu na dwóch flipchartach lub zawieś go na ścianie i poproś wszystkie osoby, aby przykleiły swoje karteczki wokół odpowiednich faz cyklu.

Podsumowanie

- Podsumuj prosząc uczestniczki i uczestników o obserwację i refleksję dotyczące karteczek przy każdej fazie, np. skupialiśmy się na naszej wizji, naszych tożsamościach, kulturach i społecznościach, identyfikowaliśmy problemy i zmiany, które chcemy zainicjować, rozumiemy lepiej zagadnienie władzy i podejmowania decyzji w społeczności. Zdobyliśmy umiejętność prowadzenia dialogu, która pomoże nam w trakcie planowania i realizacji projektów społecznych. (10 minut)
- Zapytaj: dlaczego wyobrażamy sobie planowanie inicjatywy społecznej jako cykl? Poczekaj na odpowiedzi, które obejmą poniższe informacje: po fazie refleksji, planowania i wykonania musimy dokonać refleksji, czy odnieśliśmy sukces i dlaczego. To oznacza

ewaluację, która stanowi podstawę naszych kolejnych projektów. Skuteczne projekty przechodzą przez ten cykl wielokrotnie, rozwijając się w miarę tego, jak my się uczymy.

3. Kontynuuj: W dalszej części tego modułu będziemy zajmować się każdym z etapów cyklu! Będziemy:

- dokonywać analizy problemów, które zidentyfikowaliśmy / zmian, które chcemy zainicjować, identyfikując precyzyjnie, co chcemy osiągnąć.
- tworzyć pomysły na inicjatywy społeczne, rozwijać je w oparciu o ważne dla aktywnych Obywateli i Obywaterek wartości i projektować plan,
- realizować naszą inicjatywę w społeczności przy wsparciu ze strony osób facylitujących, mentorujących,
- zastanawiać się wspólnie, czy osiągnęliśmy sukces i jakie płyną z tego dla nas wnioski na przyszłość.

4. Jeśli Twój lokalny projekt Aktywna Społeczność zakłada realizację projektów społecznych, podaj uczestniczkom i uczestnikom ramy czasowe na realizację tych działań. Zaznacz, że inicjatywy społeczne powinny uwzględniać wolontariacką pracę uczestników i uczestniczek przy realizacji i

ewaluacji (uwaga: niektóre kraje określiły minimalną liczbę godzin pracy wolontariackiej każdego z uczestników i uczestniczek warsztatów).

5. Przedstaw grupie podstawową definicję działania społecznego przedstawioną na początku tego rozdziału i zapytaj czy osoby mają pytania lub wątpliwości.

6. (opcjonalnie) Jeśli to kolejna edycja Aktywnej Społeczności w Twoim regionie, lub masz kontakt ze światową społecznością Active Citizens może zaprezentować inspirujące przykłady projektów społecznych z poprzednich edycji lub nawet całego świata. Jeśli masz czas możesz również zaprosić osoby które wcześniej realizowały projekty w ramach Aktywnej Społeczności. Ciekawe przykłady możesz znaleźć również na stronie internetowej programu Aktywna Społeczność.

7. Przekaż grupie: każdy pomysł na projekt społeczny powinien zostać wpisany do formularza mini-projektu Active Citizens. Wzór ten ułatwia zaplanowanie i realizację projektu, obejmuje wiele istotnych zagadnień, o których warto pamiętać. Jeśli jest taka potrzeba pokaż formularz i odczytaj najważniejsze nagłówki. Pamiętaj aby przesłać formularz w wersji online do osób uczestniczących.

Ćwiczenie 4.2

Drzewo problemu / drzewo celów (2 godziny)

Cel:

- Identyfikacja i analiza problemów
- identyfikacja celów

Streszczenie

Osoby uczestniczące przyglądają się problemom, które chcą rozwiązać poprzez działanie społeczne. Aktywność polegać będzie na identyfikacji i mapowaniu przyczyn problemów, a następnie przekształceniu ich na cele działania.

Przygotowanie i materiały

Rysunek drzewa problemów, karteczki samoprzylepne, flipchart

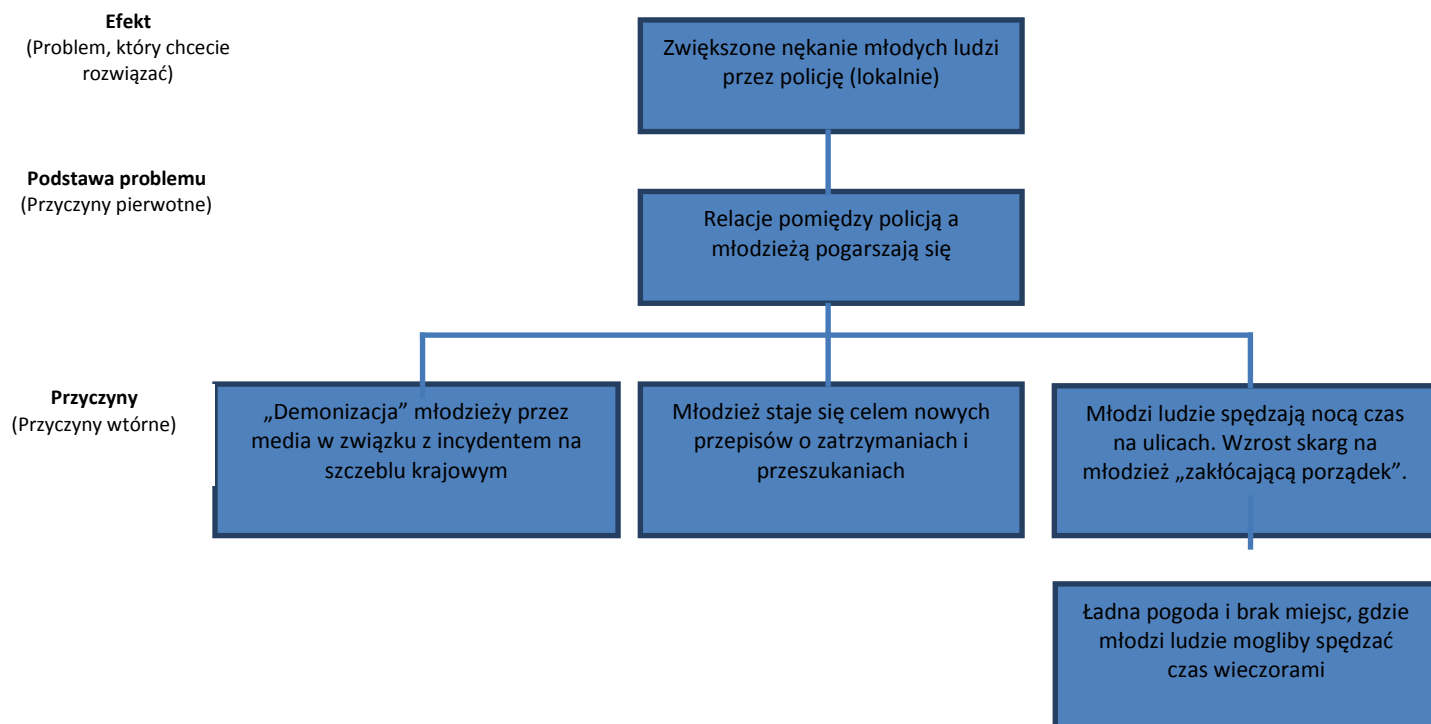
Przebieg

1. Zaproś grupę do refleksji nad problemem (lub problemami każdego z wcześniej stworzonych zespołów). Pokaż i objaśnij rysunek drzewa problemów: „Drzewa problemów są prostym sposobem wizualizacji przyczyn które problem powodują oraz skutków które on niesie. Naszkicowanie drzewa problemu pomaga rozłożyć problem na niewielkie, możliwe do przyswojenia elementy. Pomaga w zidentyfikowaniu potencjalnych obszarów działania społecznego.” (5 minut)
2. Uwaga dla osób facylitujących: drzewo problemu często sugeruje linearną relację pomiędzy przyczyną a skutkiem problemu, w większości wypadków rzeczywistość jest jednak bardziej złożona.
3. Zaproś grupy do pracy: „Pierwszy krok to ustalenie czy osoby w zespole lub grupie tak samo rozumieją problem i to co nim faktycznie

jest.” Poproś każdą grupę, aby ustaliła co jest dla nich problemem i czy mają jego wspólne rozumienie. (10 minut)

4. Poproś każdą grupę, aby zapisała wspólnie ustalony problem na środku flipcharta. Zaproś osoby z grup do dyskusji nt przyczyn problemu i zapisywaniu każdej z nich na odrębnej karteczce samoprzylepnej, a następnie umieszczeniu poniżej głównego problemu, którym zajmuje się ich grupa. Dodaj, że pomysły na przyczyny zapewne będą się zmieniać w trakcie dyskusji, dlatego można je przepisywać, ponownie redagować i przemieszczać na flipcharcie. Powiedz, że będzie to wymagało dialogu i umiejętności pracy w grupie, zwłaszcza dlatego, że rzeczywistość jest bardzo złożona – nie ma jednej poprawnej wizji problemu i jego przyczyn. (30 minut)
5. Ustaw flipcharty z drzewami problemów na środku sali lub zawieś je na ścianach. Zaproś uczestniczki i uczestników na wizytę w galerii. (10 minut).
6. Poproś każdą z grup o prezentację swojego drzewa problemów i zachęć pozostałe osoby do dawania informacji zwrotnej. Podkreśl że informacje zwrotne od grupy są formą konsultacji społecznych, a każdy dobry projekt powinien korzystać z głosów i sugestii społeczności.

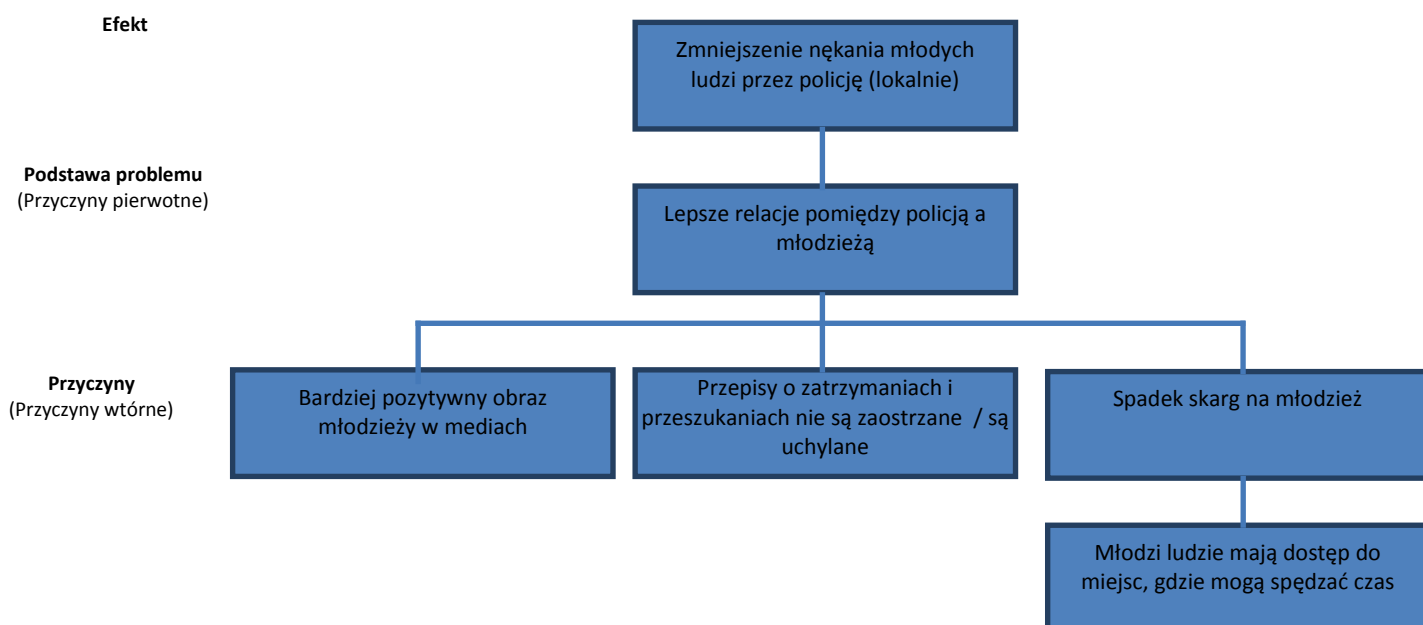
Ryc. 40: Drzewo problemu

1. Kontynuuj: „Drzewa problemów można przekształcić w Drzewa celów. To pomoże nam wyznaczyć potencjalne cele naszego działania społecznego. Aby to zrobić, przeredagowujemy problem i jego przyczyny w pozytywne stwierdzenia, np. „Zwiększone nękanie przez policję” zapisujemy jako „Zmniejszenie nękania przez policję”. Problem, który zapisaliśmy na środku naszego flipcharta można przeredagować jako „ogólny cel” naszej inicjatywy społecznej.
 2. Poproś grupy, aby określiły „konkretny cel”, na którym chcą się skoncentrować. Powinna to być przeformułowana pozytywnie jedna z przyczyn. Kluczowe jest aby wybrać tę na którą grupa faktycznie na wpływ.
 3. Poproś grupy o wspólne zastanowienie się kto będzie beneficjentem, a więc kto skorzysta dzięki realizacji konkretnego celu? Np. w powyższym przykładzie jest to młodzież. Grupa ta staje się „grupą docelową” naszej inicjatywy społecznej.
 4. Zaznacz, że grupy mogą zmienić swój ogólny i konkretny cel, jeśli tak zdecydują. Podkreśl że odstawą sukcesu inicjatywy społecznej jest wyznaczenie precyzyjnego i osiągalnego celu.
 5. Możesz również podkreślić, że drzewa problemów są elementem myślenia
- Ryc. 42: Drzewo celu

systemowego i mogą być wykorzystane do wizualizacji bardziej złożonych relacji.

6. Aby pomóc uczestniczkom i uczestnikom w wizualizowaniu tego zagadnienia i badania współzależności pomiędzy poszczególnymi przyczynami i skutkami, możesz poprosić osoby, aby zapisały swój „konkretny cel” na środku flipcharta, a następnie wokół niego wypisały inne kwestie, które mają na niego wpływ, kreśląc pomiędzy nimi linie powiązań.
7. Kontynuuj prosząc grupy, aby wokół każdej przyczyny drugorzędnej wynotowali elementy, które mają na nie wpływ i narysowali pomiędzy nimi linie powiązań. Można także zaznaczyć linie powiązań pomiędzy drugą grupą elementów, a trzecią.
8. Wkrótce powstanie sieć powiązanych ze sobą elementów. Zapytaj uczestników i uczestniczki, jakie refleksje pojawiają się w nich gdy widzą te zależności. Co to może oznaczać dla wybranego przez nich celu i jak planują zarządzać tą złożonością. Odwołaj się do wniosków z ćwiczeń dotyczących myślenia systemowego.

Metoda 2: pogłębiona

Innym sposobem na mówienie o działaniu społecznym jest spojrzenie na różne formy zmiany; możesz przedstawić osobom uczestniczącym poniższą tabelę:

Tabela 18: Tabela różnych rodzajów zmiany

Rodzaj zmiany	Jak to następuje?	Przykład
Zmiana indywidualnych zachowań i postaw	Lepsze zrozumienie zagadnienia i innych ludzi inspiruje osoby do zmiany siebie	osoba podejmuje decyzję, że nie pozostawi rasistowskich stwierdzeń bez komentarza.
Nowe relacje i sieci	Poprzez dialog pomiędzy zaangażowanymi osobami rozwija się zaufanie i porozumienie	W ramach Projektu Działania Społecznego młodzi ludzie podejmują dialog z policją w formie cotygodniowych spotkań
Nowe formy współpracy	Jednostki i organizacje wypracowują nowe relacje i nowe pomysły na zmiany	Aktywni Obywatele i Obywatelki zachęcają do współpracy pomiędzy różnymi grupami etnicznymi w społeczności, aby pomóc rozwiązać wspólny problem (np. brak dostępu do wody).
Zmiany instytucjonalne	Osoby zarządzające i/lub osoby pracujące dla instytucji zdobywają nową wiedzę, która prowadzi do zmian w instytucji i w szerszej wspólnocie.	Po zaangażowaniu w sesję dialogu organizowane przez Aktywną Społeczność, liderki i liderzy branży bankowej pracują nad poprawą usług bankowych dla mniejszości etnicznych.
Zmiany polityki	Oficjalne przedstawicielki i przedstawiciele organizują dialog publiczny i podejmują współpracę z Aktywnymi Obywatelami i Obywatelkami w celu wdrożenia inicjatywy. lub Informacje wynikłe z dialogu przekazywane są osobom decyzyjnym.	W wyniku sesji dialogu pomiędzy młodzieżą z różnych środowisk i osobami z władz publicznych, lokalna rada zgadza się na poprawę usług publicznych dla młodych ludzi i na współpracę z nimi w celu osiągnięcia tej poprawy.
Zmiany w dynamice społeczności	Szersze zaangażowanie różnych osób ze społeczności w dialog prowadzi do nowego spojrzenia na siebie nawzajem, nowych pomysłów i wspólnego zaangażowania w działanie w społeczności.	Dzięki możliwości prowadzenia dialogu budowane są relacje pomiędzy społecznościami i rozpoczyna się współpraca pomiędzy różnymi grupami w celu założenia wspólnych ogródków warzywnych.
Zmiany w życiu publicznym społeczności	Inicjatywy programu Aktywna Społeczność stają się stałym elementem sposobu działania całej społeczności.	Dzięki kampanii uświadamiającej zorganizowanej przez Aktywnych Obywateli i Obywatelki rozwija się kultura recyklingu odpadów

Ćwiczenie 4.3

Nasze pomysły, nasze założenia (1 godzina)

Cel:

- Identyfikacja i analiza problemów

Streszczenie

Ćwiczenie zachęca osoby uczestniczące do lepszego uświadomienia sobie założeń, jakimi posługują się na co dzień, w tym także podczas tworzenia i planowania projektów społecznych.

W małych grupach uczestniczki i uczestnicy omawiają stwierdzenia obrazujące stanowiska nt ważnych w ich lokalnym kontekście zagadnień społecznych. Każda grupa identyfikuje założenia na których opierają się stwierdzenia, alternatywne sposoby wyrazu oraz zastanawia się, jak sprawdzić, czy stanowisko jest realistyczne bądź nie.

Przygotowanie i materiały

Stwierdzenia wydrukowane na osobnych kartkach papieru.

Przebieg

1. Zaproś grupę do zastanowienia się nas sposobem formułowania stwierdzeń i opinii: „Gdy wyrażamy naszą opinię w jakiejś sprawie lub proponujemy pomysł projektu, opieramy nasze opinie i pomysły na założeniach.” Poproś grupę o podzielenie się na 4 zespoły. Każdy z nich ma za zadanie przyjrzeć się jednemu z poniższych stwierdzeń (wybierz takie, które odzwierciedlają lokalny kontekst lub dopisz swoje). A następnie w ciągu 35 minut zastanowić się i zapisać na flipcharcie odpowiedzi na poniższe pytania:
 - a. Jakie stereotypy kryją się w tym stwierdzeniu?
 - b. Czy są inne punkty widzenia niż ten zaprezentowany tutaj?
 - c. Co mogłyby zrobić osoby decyzyjne lub osoby planujące działania społeczne, aby zbadać, na ile realistyczne lub nierealne jest to założenie. Zaznacz, że celem nie jest wykazanie, czy stanowisko to jest prawdziwe czy nie, lecz zidentyfikowanie sposobów, w jaki można zgromadzić

informacje w pewny i nieuprzedzony sposób.

Stanowiska:

„Dzięki wyszkoleniu 30 osób facylitujących w programie Aktywna Społeczność zyskamy 30 zmotywowanych i zdolnych liderów i lideek społeczności, budujących zaufanie i rozumiejących lokalne uwarunkowania.”

„Dzięki zmniejszeniu liczby osób imigrujących w tym kraju będzie więcej miejsc pracy dla naszych obywateli i obywaterek.”

Jeśli do roku 2030 uda nam się zredukować „ślad węglowy” każdego człowieka na planecie o 50%, unikniemy zmian klimatycznych.”

„Gdyby wprowadzono dodatkowe regulacje w systemie bankowym w USA i w Europie, udałooby się uniknąć obecnej recesji i wskaźniki biedy byłyby niższe.”

2. Poproś zespoły, aby przedstawiły wyniki swojej pracy i refleksje nt aktywności na forum.
3. Podsumuj zaznaczając, że nawet jeśli zgromadzimy dowody, to nadal działamy na podstawie naszych założeń: interpretujemy i łączymy fakty w ciągu logiczne opierając się na swoim światopoglądzie. Proces uczenia się wymaga od nas ciągłego zadawania pytań i otwartość na inne perspektywy. Zachęć osoby uczestniczące do:
 - a. pamiętania o swoich założeniach i bycia gotowym aby je kwestionować poprzez pogłębione badanie zagadnienia oraz konsultowanie się z osobami ze społeczności, na których działanie społeczne będzie mieć wpływ.
 - b. poszukiwania weryfikujących nasze założenia faktów oraz identyfikowania, w

- jaki sposób można je zdobyć w konstruktywny i uczciwy sposób.
4. Dobra rada dla osoby facylitującej: Bardziej zaawansowanym grupom ćwiczenie to daje możliwość rozpoczęcia analizy, jak gromadzić

informacje i dokumentować problem poprzez konsultacje społeczne z interesariuszami i interesariuszkami (patrz ćwiczenie Informuj, Konsultuj, Angażuj).

Ćwiczenie 4.4

Wyznaczanie priorytetów w Kawiarni (1 godzina 30 minut)

Cel:

- Umiejętność planowania i zarządzania projektami: ustalanie celów
- Umiejętność planowania i zarządzania projektami: analiza interesariuszy i interesariuszek

Streszczenie

Kawiarnia (World Cafe) to sposób na wymianę dobrych praktyk poprzez słuchanie i wyrażanie opinii. Jest to również technika doszczegóławiania i budowania jasnej i klarownej wizji pomysłu. W tym ćwiczeniu wykorzystana jest do dogłębnego przeanalizowania kilku propozycji działań społecznych.

Salę należy zaaranżować jak kawiarnię – ustawić stoły z kilkoma krzesłami wokół tak by osoby w grupach mogły przy nich usiąść. Do każdego stołu przypisany jest inny cel działania społecznego (p. aktywność Drzewo problemów/ celów) i gospodarz lub gospodyni stołu jednocześnie będąca osobą, która notuje dyskusję toczącą się przy stole. Uczestnicy i uczestniczki przysiadają się do stolików i dzielą się pomysłami na działania społeczne pozwalające osiągnąć dany cel. Gospodarz lub gospodyni stolika notuje najważniejsze punkty dyskusji i pomysły, by potem przedstawić je na forum.

Przygotowanie i materiały

Zaaranżowanie sali jak kawiarni ze stołami i krzesłami dookoła nich, a także napojami.

Dobra rada dla osoby facylitującej:

Przy stołach nie powinno znajdować się więcej niż 10 lub mniej niż 4 osoby. Zatem w grupie 30-osobowej zaleca się ustawienie od 4 do 7 stolików. To zależy oczywiście od ilości celów, którym grupa chce się przyjrzeć.

Przygotowanie tematów do stolików

1. Ważne jest, aby stosując metodę kawiarni mieć sprecyzowany cel: może to być zaangażowanie w dialog wokół ważnych dla grupy zagadnień albo generowanie większej ilości pomysłów i rozwiązań. Pamiętaj jednak, że to uczestniczki i

uczestnicy powinni ustalić sposób osiągnięcia tego celu.

2. W kawiarnianej pracy mogą przydać się pytania pełne mocy. Patrz „budowanie dobrych pytań” (podrozdział: „techniki facylitacji”). sji, Dobre pytania są proste i klarowne, ale prowokujące do myślenia, są wyzwaniem dla ludzi i ich założeń, wyzwalają energię, utrzymują ludzi w skupieniu, wciąż otwierają nowe obszary pomysłów.
3. Przeprowadź z grupą burzę myśli na temat zagadnień lub pytań, którymi chcą się zająć. Część grupy może chcieć pracować nad możliwościami dzielenia się i uczenia od innych lub dyskutować o działaniach społecznych, inni mogą chcieć poprowadzić dialog nad jakimś trudnym tematem.
4. Zapisz podawane przez grupę pomysły, a następnie poddaj pod głosowanie 3 do 6 tematów, które uczestniczki i uczestnicy chcą przedyskutować (upewnij się, że każdy temat ma co najmniej 5 osób zainteresowanych rozmową, aby utrzymać dynamikę dyskusji toczącej się przy stole.).

Przebieg

5. Na każdym stoliku umieszczamy inny cel działania społecznego do przedyskutowania (najlepiej aby każdy z pomysłów na projekt znalazł stolik dla siebie) Pod celem znajdują się następujące pytania:
 - a. Czy ten cel odpowiada na potrzeby społeczności? Jakie są na to dowody, dane? Jak możecie dowiedzieć się więcej o potrzebach waszej grupy docelowej?
 - b. Jakie pomysły przychodzą Wam do głowy na działanie społeczne dla zrealizowania tego celu?
 - c. Przed jakimi wyzwaniami i możliwościami związanymi z osiągnięciem tego celu stoicie?

6. Poproś uczestniczki i uczestników, aby przedstawiali pomysły, które są realistyczne, unikają znaczących ryzyk, będą miały istotny wpływ na społeczność oraz nie wymagają wielkich nakładów pracy i środków.
7. Jeden stolik będzie zarezerwowany do dyskusji na temat: „Realizacja dobrych projektów społecznych; jakie są wyzwania, możliwości, od czego zależy sukces? Jak go rozpoznać? ”
8. Każdy stolik ma już przypisany temat. Zaproś osoby uczestniczące do stolików. Wy tłumacz, że po 30 minutach będą proszeni o zmianę stolika. Odbędą się 3 rundy dyskusyjne po 30 minut (uczestnicy będą mogli odwiedzić jedynie 3 stoliki). Możesz również skrócić czas odwiedzin przy stoliku i zwiększyć liczbę rund, aby osoby mogły wnieść swój wkład w większą ilość dyskusji.
9. Zachęć osoby uczestniczące aby zorganizowały się w taki sposób, aby przy żadnym stoliku nie było na raz więcej niż 10 osób. Dogaśnij, że będą mogli odwiedzić przepelniony stolik w kolejnej rundzie.

Alternatywna metoda 1

1. Alternatywnym podejściem do dyskusji o tematach związanych z Aktywną Społecznością jest wykorzystanie techniki Open Space; lub też zaaranżowanie dialogu lub zorganizowanie wieczoru lub imprezy, podczas której uczestniczki i uczestnicy będą mogli prowadzić dyskusje na dany temat.

Alternatywna metoda 2

1. W tym przypadku tematem wszystkich stolików może być zmiana społeczna. Uzgodnij z grupą kilka doceniających pytań dla każdego stolika, co pozwoli grupie zastanowić się dogłębnie, jak powinna wyglądać zmiana i jakie działania mogliby podjąć Aktywni Obywatele i Obywateli aby ją urzeczywistnić. W ramach tych dyskusji osoby uczestniczące mogą poćwiczyć umiejętność uczenia się przez dyskusję: co działa dobrze w społeczności, jakie systemy i relacje władzy funkcjonują w społeczności mogące mieć wpływ na tę zmianę.

Ćwiczenie 4.5

Koperta pomysłów (1 godzina 20 minut)

Cel:

- Identyfikacja i analiza problemów
-

Streszczenie

Prosty sposób na wygenerowanie pomysłów na inicjatywy społeczne.

Grupy skupione wokół projektów społecznych ustalają pytanie. Pytanie to krąży pomiędzy nimi i innymi osobami uczestniczącymi. Na koniec osoby z każdej grupy poddają refleksji uzyskane odpowiedzi.

Przygotowanie i materiały

Koperty, papier

Przebieg

1. Zaproś grupę do doświadczenia pozwalającego lepiej zrozumieć analizę problemów i zbieranie opinii od społeczności: „Ważną częścią etapu planowania działania społecznego jest gromadzenie uwag i opinii w społeczności. Rozpocznijmy teraz ten proces w naszej grupie Aktywnych Obywateli, aby potem poddać go refleksji.
2. Każda grupa skupiona wokół działania społecznego uzgadnia jedno pytanie, które chce zadać pozostałym uczestnikom i uczestniczkom. Pytanie to pozwoli zebrać pomysły na osiągnięcie celu działania danej grupy. Na przykład grupa pracująca nad zmniejszeniem

problemu HIV/AIDS wśród młodzieży może zapytać: „jakie działania powinniśmy podjąć, aby zmniejszyć liczbę przypadków HIV/AIDS wśród 15-24-latków?” (15 minut)

3. Poproś grupy działania społecznego, aby zapisały swoje pytanie u góry kartki A4 i włożyły je do kopert. Na każdej kopercie zapisujemy nazwę działania społecznego. (5 minut)
4. Poproś osoby uczestniczące o podzielenie się na 5 grup o równej liczbie osób. W skład każdej z tych grup powinni wchodzić członkinie i członkowie różnych (co najmniej 3) grup działania społecznego.
5. Wyjaśnij zasady: koperta każdej grupy przekazywana jest grupie mieszanej, a następnie będzie przekazywana kolejnym. Gdy koperta trafia do danej grupy mieszanej, grupa generuje i zapisuje swoje odpowiedzi na kartce z koperty. (30 minut)
6. Zbierz koperty i poproś osoby uczestniczące o ponowne zebranie się w swoich grupach działania społecznego. Przekaż im ich koperty. Grupy mogą teraz przejrzeć odpowiedzi i zastanowić się, które z pomysłów ich zdaniem mogą być skuteczne. a następnie refleksjami na temat zawartości kopert a także samego procesu podzielić się na forum. (20 minut).

Ćwiczenie 4.6

Obrazy zmiany (1 godzina 30 minut)

Cel:

- Identyfikacja i analiza problemów

Streszczenie

Ta aktywność w prosty sposób zachęca osoby uczestniczące do zastanowienia nad obecną sytuacją i pożądaną przyszłością zagadnienia, które zamierzają podjąć w ramach inicjatywy społecznej. Jest to także technika kreowania wizji i generowania pomysłów na działania społeczne. Osoby uczestniczące wizualizują sytuację przed i po działaniu społecznym, w najbardziej kreatywny sposób wykorzystując dostępne materiały plastyczne lub formy teatralne. Symbolicznym mostem pomiędzy obydwoma „obrazami” powinno być działanie społeczne. Pozostałe osoby udzielają informacji zwrotnej nt wykonanego dzieła.

Przygotowanie i materiały

Dowolne materiały do pracy kreatywnej, czasopisma, pisaki

Przebieg

1. Zaproś osoby uczestniczące do zwizualizowania obecnej sytuacji w społeczności lokalnej, w której planują realizować projekt społeczny, sytuacji dotyczącej problemu który chcą zmniejszyć dzięki projektowi. Poproś osoby, aby przedstawiły ten obraz w jak najbardziej kreatywny sposób. Osoby mogą zrobić to w

formie teatralnej, graficznej, kolażu lub inną kreatywną metodą. Osoby mogą w dalszej części pracować w grupach skupionych wokół wspólnego projektu, ale zawsze warto zacząć od indywidualnej wizualizacji.(25 minut)

2. Poproś uczestniczki i uczestników, aby uzgodnili trzy podstawowe działania, które chcą podjąć, aby zmierzyć się z problemem w swojej społeczności (15 minut). A następnie zaproś zespoły, aby stworzyły kolejny obraz, pokazujący transformację zagadnienia w ich wspólnocie po przeprowadzeniu inicjatywy społecznej, ponownie wykorzystując kreatywne techniki. (25 minut)
3. Po zakończeniu pracy zaproś zespoły do prezentacji na forum swoich obrazów zmiany od sytuacji „teraz”, poprzez inicjatywę społeczną, do przyszłości. Twoim zadaniem będzie tu przede wszystkim pilnowanie odpowiedniego czasu prezentacji i dbanie aby osoby udzielały sobie doceniającej informacji zwrotnej (30 minut).

Podsumowanie

- Po każdej prezentacji zapytaj osoby obserwujące co zauważają? Jakie są ich refleksje czy uczucia po zobaczeniu obu obrazów?

Ryc. 42: Obrazy zmiany

Lista działań niezbędna do osiągnięcia zmiany

Ćwiczenie 4.7

Matryca bostońska (25 minut)

Cel:

- Umiejętność planowania i zarządzania projektami

Streszczenie

To narzędzie można wykorzystać do sprawdzenia, na ile realistyczne są pomysły na inicjatywę społeczną.

Przygotowanie i materiały

Adaptowana matryca bostońska na flipchartach dla każdej grupy działania społecznego

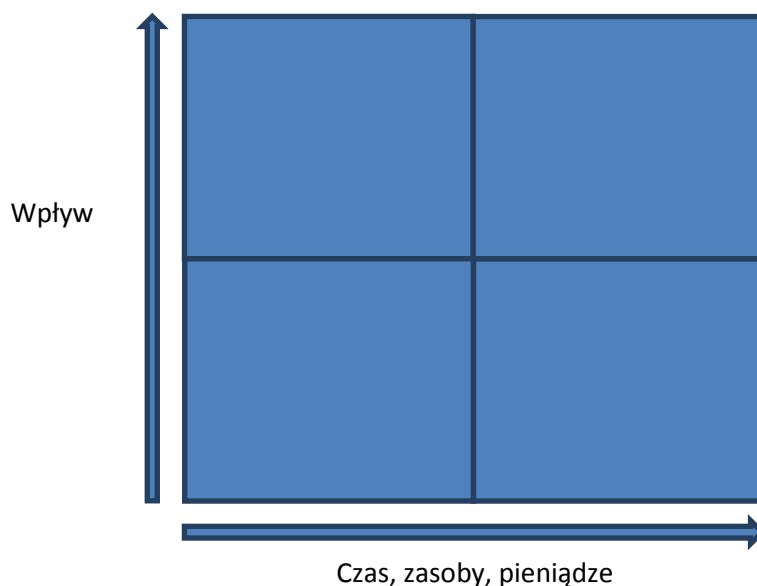
Wykonanie

1. Każda grupa skupiona wokół wspólnego działania społecznego otrzymuje na flipcharcie wzór adaptowanej „matrycy bostońskiej” (opracowanej przez Boston Consulting Group). Omów krótko jej ćwiartki.
2. Poproś całą grupę, aby nadała nazwy wszystkim czterem obszarom matrycy według schematu:

„wysoki/niski wpływ” oraz „wymaga mało/dużo nakładów”. Na przykład: dolny prawy obszar może nazywać się: „Nie idźcie tą drogą!”.

3. Poproś osoby uczestniczące, aby zapisały swoje pomysły działań społecznych na karteczkach samoprzylepnych, zastanowiły się w zespołach gdzie umieścić je matrycy, a następnie przykleiły je na flipcharcie. Mogą nie zgadzać się co do umieszczenia poszczególnych karteczek – jest to element procesu dyskusji.
4. Zapytaj grupę: które działania po umieszczeniu na matrycy bostońskiej przemawiają do nich bardziej i dlaczego? Zapytaj: „Czy działania społeczne, które wybraliście, są bardzo ryzykowne? Czy ma to wpływ na decyzje o realizacji działania społecznego?”

Ryc. 43: Matryca bostońska

Ćwiczenie 4.8

Informuj, konsultuj, angażuj (1 godzina 15 minut)

Cel:

- Zrozumienie analizy interesariuszy i interesariuszek

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki analizują, na jakie grupy społeczne wpłynie ich działanie społeczne i jak powinni poinformować, skonsultować i zaangażować te osoby, jednocześnie wzbogacając swoje pomysły na działania społeczne już na etapie ich przygotowywania i planowania.

Przygotowanie i materiały

Siatki interesariuszy/ interesariuszek na flipchartach dla każdego zespołu skupionego wokół wspólnego projektu społecznego.

Przebieg

1. Przed rozpoczęciem tej aktywności znajdź osobę w grupie, która zgodzi się, aby grupa spróbowała zgadnąć, co sądzi ta osoba względem wyżywienia podczas warsztatów. Ta osoba milczy, podczas gdy grupa próbuje odgadnąć.
2. Zaproś osoby do zgadywania: „Na początek naszego ćwiczenia poproszę was, abyśmy zdecydowali, co Ania sądzi nt wyżywienia podczas naszych warsztatów?” Osoby uczestniczące zazwyczaj wykrzykują swoje odpowiedzi; jeśli to możliwe, pozwól zabawie trwać przez chwilę.
3. Zapytaj uczestniczki i uczestników: Jak sądzicie, czy udało Wam się odgadnąć prawidłowo? Dlaczego?
4. Poproś osobę, o której mowa, aby podzieliła się swoją opinią. Czy grupa odgadła prawidłowo?

Dopytaj ją także jak się czuła milcząc i słysząc osoby zgadujące?

5. Podsumuj tę część ćwiczenia: „Jednym z ważnych wymiarów planowania działań społecznych jest myślenie o tym, kto jest w nie zaangażowany lub nim objęty i jak powinniśmy konsultować nasze pomysły i działania się z tymi osobami lub przynajmniej je poinformować o planowanych wydarzeniach. Ważne jest, abyśmy zdystansowali się od naszych założeń i wsłuchali się w innych (zwłaszcza zaś w opinie grupy docelowej).”
6. Poproś uczestników, aby przeprowadzili burzę mózgów i spisali na odrębnych karteczkach samoprzylepnych wszystkie osoby, organizacje lub instytucje, które mogą być objęte zakresem działania społecznego, które planują.
7. Poproś osoby uczestniczące aby umieściły osoby, na które wpłynie ich projekt społeczny na matrycy przedstawionej poniżej zależnie od tego, jak dużą władzą one dysponują i w jak dużym stopniu działanie na nie wpłynie, np. jeśli są to drobni lokalni przedsiębiorcy (niewielka władza), którzy zostaną dotknięci działaniem tylko nieznacznie, powinni być umieszczeni w lewym dolnym kwadracie.

	Mały wpływ	Duży wpływ
Duża władza	Usatysfakcjonuj ich <i>Przykłady: media, inni lokalni aktywiści, NGOs</i> Działanie: informować i zbadać, czy mogą nam pomóc lub nie zgadzają się z inicjatywą społeczną	Zarządzaj nimi <i>Przykłady: decydenci polityczni, instytucje finansujące</i> Działanie: konsultuj się z nimi i utrzymuj kanał komunikacyjny
Mała władza	Monitoruj sytuację <i>Przykład: lokalni przedsiębiorcy w miejscu realizacji inicjatywy</i> Działanie: angażuj tylko wtedy, gdy masz po temu zasoby i jest w tym realna wartość	Informuj, konsultuj, angażuj <i>Przykład: grupa, do której adresowane jest Twoje działanie społeczne (grupa docelowa), np. „bezrobotna młodzież w wieku 16-18 lat w społeczności X”</i> Działanie: przedstaw pomysł działania społecznego, poproś o informację zwrotną, zbadaj możliwości zaangażowania członków tej grupy w projektowanie lub realizację

1. Podsumuj: Gdy sporządzamy plan inicjatywy społecznej, warto się upewnić, że uwzględniliśmy działania, które angażują ludzi i organizacje, które plan ten obejmuje. Jednym z podstawowych celów jest konsultacja z grupą docelową i osobami doświadczonymi w zakresie potrzeb grupy docelowej. inicjatywa społeczna, którą planujecie, powinna bowiem opierać się i odpowiadać na kluczowe, podstawowe potrzeby społeczności.
2. Warto aby osoby uczestniczące przemyślały jakie działania z zakresu informowania, konsultowania i angażowania mogą ująć już na etapie planowania inicjatywy. Oto ich możliwe przykłady:
 - Informacja, konsultacje (zwłaszcza na temat potrzeb) i angażowanie (tam, gdzie to właściwe) grupy docelowej.
 - Konsultacje z osobami decyzyjnymi i instytucjami finansującymi.
 - Zbadanie stanowiska wpływowych grup, takich jak media – czy mogą nam sprzyjać? Czy też będą przeciwko naszej inicjatywie?
3. Poproś uczestniczki i uczestników na forum o podanie przykładów informowania, konsultowania i angażowania, które znają, być może ze swoich społeczności. Może to być dobry moment na przedstawienie przykładów

(także tych z sekcji poniżej, dotyczących badań społeczności).

4. Teraz poproś zespoły, popracowały nad zidentyfikowaniem najważniejszych osób/organizacji na ich matrycy i określili działania w zakresie informowania, konsultacji lub zaangażowania. Działania te powinny mieć plan. Zespoły powinny jednocześnie starać się, aby działania te były proste i realistyczne! (30 minut)
 - Informacja: co i dlaczego?
 - Konsultacje: odpowiedzi na jakie najważniejsze pytania potrzebuje grupa i od kogo może je uzyskać?
 - Angażowanie: czy są sposoby na włączenie innych osób, które rozszerzą grono „właścicieli” projektu i zwiększą jego efekt?
5. Zachęć do grupowego poszukania odpowiedzi na pytanie: Czy są jakieś działania informacyjne, konsultacyjne lub angażujące, które możemy podjąć już dzisiaj?

Ćwiczenie 4.9

Oś Czasu (1 godzina 30 minut)

Cel:

- Umiejętność planowania i zarządzania projektami: sporządzanie planu projektu

Streszczenie

Osoby uczestniczące uczą się sporządzać plan działań i harmonogram oraz przygotowują go dla swojej inicjatywy. Określają, kto jest odpowiedzialny za poszczególne zadania i kiedy mają one być zrealizowane.

Przygotowanie i materiały

Fragment sznurka lub liny rozciągnięte na ścianach lub stołach (około 3 metrów), papier.

Wykonanie

1. Rozpocznij od pytania: Co to jest oś czasu? Poczekaj na odpowiedzi: m.in. lista, na której zapisujemy, kiedy dane działanie ma mieć miejsce. Sposób prezentacji tych działań w zależności od tego, kiedy mają one nastąpić. (5 minut)
2. Wskaż na kawałki sznurka rozciągnięte na ścianie lub na podłodze. Poproś osoby uczestniczące, by wyliczyły czynności konieczne do zaparzenia filiżanki herbaty. Zapisz je na karteczkach samoprzylepnych i umieść na osi czasu. Np. napełnienie czajnika wodą, włączenie czajnika, wyjęcie filiżanki i łyżeczki z szuflady, wyjęcie herbaty i cukru z szafki, umieszczenie torebki w filiżance, wlanie zagotowanej wody do filiżanki, wsypanie łyżeczki cukru (10 minut). Podsumuj: Dobra oś czasu przedstawia logiczną kolejność działań.
3. Przekaż grupie: sporządzimy teraz oś czasu (zwaną też harmonogramem) dla naszych

projektów społecznych. Każda grupa otrzyma kawałek sznurka oraz miejsce na ścianie/podłodze. Grupa powinna spisać wszystkie działania, jakie trzeba zrealizować, na odrębnych karteczkach samoprzylepnych i umieścić je na osi czasu (1 godzina).

4. Dojaśnij zadanie:
 - a. Zaplanujcie również działanie związane z informowaniem, konsultowaniem i angażowaniem tych, których obejmuje inicjatywa społeczna. Włączcie te działania do osi czasu.
 - b. Zaplanujcie działania związane z gromadzeniem niezbędnych zasobów. Włączcie te działania do osi czasu.
 - c. Skąd będziecie wiedzieć, czy wasza inicjatywa osiąga sukces? Zaplanujcie działania pozwalające to sprawdzić i nanieście je na oś czasu.
5. Poproś każdą grupę, aby uzupełniła swoją oś czasu o szczegóły: do kiedy dane działanie musi zostać zakończone? Kto będzie je realizował? (15 minut)
6. Podsumuj pracę grup pytając jak im się pracowało z harmonogramem? Czy wizja projektu jest teraz dla nich jaśniejsza? Czy mieli z czymś trudność w czasie konstruowania linii czasu?: Dodaj również, że Informacje z osi czasu zostaną wykorzystane do stworzenia planu inicjatywy społecznej i wypełnienia formularza o jej dofinansowanie. Osie czasu warto więc odłożyć na później lub przepisać.

Ćwiczenie 4.10

Wskaźniki sukcesu (1 godzina 45 minut)

Cel:

- Umiejętność planowania i zarządzania projektami: monitoring i ewaluacja

Streszczenie

Osoby uczestniczące zastanawiają się, jak sprawdzić, czy ich inicjatywa społeczna odnosi sukces czy też nie. Zapoznają się z koncepcją wskaźników i opracowują je dla swojej inicjatywy społecznej oraz określają, w jaki sposób będą weryfikować postęp projektu.

W tej aktywności wykorzystywana jest również prezentacja omawiająca wskaźniki, instrumenty weryfikacji i podstawy pomiaru na forum. Oprócz informacji zwrotnej co do wskaźników projektów, aktywność ta daje też możliwość trenowania się w konstruowaniu wskaźników oraz instrumentów weryfikacji.

Przygotowanie i materiały

Prezentacja PowerPoint i papier

Przebieg

1. Zapytaj grupy wprowadzając zagadnienie wskaźników sukcesu: „każdy i każda z was ma określony cel swojej inicjatywy społecznej, ale skąd będziecie wiedzieć, czy wasza inicjatywa odniosła sukces?” Poczekać na odpowiedzi: np. poprzez obserwację zmian, gromadzenie świadectw zmiany.
2. kontynuuj: „Określenie, w jaki sposób będziemy zdobywać tę wiedzę, jest ważne i warto to uzgodnić zanim przystąpimy do realizacji inicjatywy społecznej.”
3. Podaj przykład warsztatów Aktywnej Społeczności: „Skąd mamy się dowiedzieć, czy

te warsztaty odnoszą sukces w budowaniu zaufania i porozumienia?” Osoby mogą odpowiedzieć, że udało im się zbudować zaufanie i porozumienie z innymi i rozwinęły swoje umiejętności prowadzenia dialogu i współdziałania. Mogą też podać dalekosiężne wskaźniki, np. że po sześciu miesiącach 80 procent projektów społecznych które zainicjowane zostały w czasie Aktywnej Społeczności zostanie ocenionych jako zakończone sukcesem. Gdy osoby uczestniczące przedstawią swoje przykłady, odpowiedz im: „Ach, czyli uważacie, że „X” jest dobrym wskaźnikiem sukcesu.” (5 minut)

4. Kontynuuj: „Teraz przyjrzymy się, jak zidentyfikować nasze wskaźniki sukcesu. Tak jak wspominałem, wspominałam warto to zrobić przed rozpoczęciem inicjatywy, a potem monitorować i oceniać ich realizację.
5. Powiedz: „Przyjrzyjmy się pojęciu wskaźników. Co w tym wierszu jest wskaźnikiem?” W tym przypadku: czubki drzew.

Wskaźniki, instrumenty weryfikacji i podstawy pomiaru

„Kto widział wiatr?

Ani ty, ani ja

Ale kiedy drzewa pochylają głowy

Wiesz, że to wiatr w nich gra.”

Wiatr, Christina Rossetti, 1830-1894

-
1. Poproś grupę, aby przedstawiła swoje pomysły na wskaźniki w następujących sytuacjach:
 - Opalający się człowiek doznał poparzenia słonecznego – czerwona, spalona skóra
 - Czysta rzeka – więcej ryb i dzikich zwierząt, bardziej przejrzysta woda
 - Zwiększone bezpieczeństwo na drogach – mniej wypadków na drogach
 - Wyższa jakość w restauracji – więcej klientów, lepsza informacja zwrotna od klientów na temat jedzenia
 - Lepsze relacje pomiędzy mężem a żoną – mniej kłótni, więcej wyrazów miłości
 - Poprawiony poziom edukacji w szkołach – lepsze wyniki uczniów
 - Zwiększona partycypacja młodzieży w podejmowaniu decyzji na szczeblu lokalnym – więcej młodych ludzi bierze udział w spotkaniach lokalnej społeczności, więcej młodych ludzi w komitetach doradczych lokalnej władzy. (15 minut)
 2. Poproś osoby uczestniczące, aby zebrały się w swoich grupach skupionych wokół wspólnych działań społecznych i uzgodniły jeden lub dwa wskaźniki, które pozwolą stwierdzić, czy ich inicjatywa osiąga oczekiwany cel (25 minut).
 3. Przykładowe cele i wskaźniki:
 1. Cel: Poprawić jakość edukacji w szkole.
 - Wskaźnik: wyniki w nauce uczniów i uczennic poprawiają się średnio o 10% w pierwszym roku
 - Alternatywny wskaźnik: osoby nauczające rozwinęły swoją wiedzę, umiejętności i postawy
 2. Cel: Czystszy i zdrowszy plac targowy
 - Wskaźnik: odsetek kupujących i właścicieli straganów, którzy twierdzą, że targ jest czystym i zdrowym miejscem, rośnie średnio o 10% po dwóch miesiącach od inicjatywy i 15% w kolejnych miesiącach.
 3. Cel: Zwiększenie wydajności produkcji rolnej wśród lokalnych rolników
 - Średnie roczne zbiory rolników uczestniczących w programie są o 5% procent wyższe po pierwszym roku i 10% w latach kolejnych.
 4. Przekaż grupie: dobry wskaźnik opiera się o tzw. QQT (ang. Quantity, Quality, Time – ilość, jakość, czas). Poproś osoby w grupach, aby przyjrzały się swoim wskaźnikom i sprawdziły, czy zawarły jakieś odniesienia do ilości, jakości i czasu. Podaj ten przykład:
 - Konkretny cel: Zwiększenie wydajności produkcji rolnej w grupie docelowej rolników
 - 1. Wskaźnik bazowy: Wzrost zbiorów pszenicy u lokalnych rolników
 - 2. Dodajemy ilość: Wzrost zbiorów pszenicy w drobnych gospodarstwach rolnych o X kwintali
 - 3. Dodajemy jakość: Wzrost zbiorów pszenicy (tej samej jakości, co w roku 2009) w drobnych gospodarstwach rolnych (posiadających 3 hektary upraw lub mniej) o X kwintali.
 - 4. Dodajemy czas: Wzrost zbiorów pszenicy (tej samej jakości, co w roku 2009) w drobnych gospodarstwach rolnych (posiadających 3 hektary upraw lub mniej) o X kwintali na koniec roku 2010
 5. Zapytaj czy osoby rozumieją proces budowania wskaźnika. Kontynuuj: „Wyobraźcie sobie, że jesteście detektywami, detektywkami; jak zbieralibyście informacje, aby sprawdzić, czy nastąpiła zmiana? Jakie działania trzeba podjąć? Podkreśl, że często ważne jest, by zebrać informacje przed rozpoczęciem inicjatywy społecznej i po jej zakończeniu, aby uchwycić zmiany.
Możesz podać przykład dowodu na zmianę opartego na takiej właśnie ewaluacji: „Przed rozpoczęciem projektu plac targowy był brudny i stanowił zagrożenie dla zdrowia, teraz jest dużo czystej, a dokumentuje to ankieta i załączone zdjęcia, zrobione przed i po inicjatywie społecznej.” Podkreśl: „Jeśli będziemy gromadzić dowody dopiero po inicjatywie, nie będziemy mogli wykazać, że cokolwiek się zmieniło.”
 6. Dodaj, że wskaźniki warto wpisać w plan inicjatywy, a działania związane z

gromadzeniem danych powinny być wpisane w harmonogram projektu.

7. Podsumuj nawiązując do programu Aktywna Społeczność: „Potwierdzenie, czy wasza inicjatywa społeczna odniosła sukces czy też nie, należy przekazać także do British Council w terminie trzech do sześciu miesięcy po zakończeniu tych warsztatów.”

(Ten okres, a także sposób sprawozdawania z realizacji projektu społecznego może się różnić w zależności od edycji.)

8. Zwróć uwagę grupy, że aby stworzyć dobre wskaźniki, konieczny jest jasno wyznaczony cel i dane bazowe lub dane sprzed rozpoczęcia inicjatywy. W projekcie Aktywna Społeczność takie dane są najczęściej zbierane w postaci „tarcz celów”.

Ćwiczenie 4.11

Przygotowanie planu inicjatywy społecznej (2 godziny 30 minut)

Cel:

- Umiejętność planowania i zarządzania projektami: monitoring i ewaluacja

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki wykorzystują informacje zdobyte podczas poprzednich ćwiczeń, aby sporządzić plan inicjatywy społecznej według załączonego schematu.

Przygotowanie i materiały

Plany Inicjatywy Społecznej.

Wykonanie

1. Dobra rada dla osób facylitujących: jest bardzo ważne, aby schemat inicjatywy społecznej, który przedstawiasz, pasował do grupy, z którą pracujesz. Jeśli osoby przygotowują plan inicjatywy społecznej w ten sposób po raz pierwszy, wskazane może być użycie bardzo uproszczonego schematu, ograniczającego się do jednego celu, osi czasu z rozpisanymi działaniami i wskazania, kto będzie odpowiedzialny za każde działanie. Alternatywnie, jeśli Ty i osoby uczestniczące pracujecie dla organizacji pozarządowych i macie doświadczenie w przygotowywaniu wniosków o dofinansowanie inicjatyw społecznych, możesz chcieć skorzystać z obszerniejszego formatu, takiego jak rama logiczna (więcej informacji – patrz Poradnik Programu Aktywna Społeczność – Rama Logiczna). W polskiej edycji Aktywnej

Społeczności często wykorzystuje się również formularz oparty o cykl 4D doceniającej dociekliwości, gdzie osoba opisuje i rozwija swoje marzenie dotyczące zmiany w społeczności, opierając projektowaną zmianę o jej zasoby.

2. Zaprezentuj Plan Inicjatywy Społecznej. Wskaż, w które miejsca wpisują się informacje opracowane podczas naszych ćwiczeń. Na przykład ustaliliśmy już:

- Ogólny cel, konkretny cel, grupę docelową za pomocą „drzewa problemu” lub „mapowania społeczności”.
 - Możliwe działania w czasie Kawiarni, „Koperty Pomysłów”, „Obrazów zmiany” oraz dodatkowo w „Informuj, Konsultuj, Angażuj”.
 - Potrzeby społeczności zidentyfikowaliśmy w: sesji dialogu, w „Mapowaniu społeczności”, Kawiarni.
 - Wskaźniki sukcesu w ćwiczeniu „wskaźniki sukcesu” (wersja dla grupy zaawansowanej).
 - Ryzyka przez „Identyfikację ryzyka” (w dalszej części).
3. Daj osobom uczestniczącym czas na wypełnienie Planu. Zaproponuj pomoc i poradę, jeśli będzie potrzeba.

Ryc. 45: Plan Inicjatywy Społecznej

Nazwa inicjatywy społecznej:		Przykład: kobiety z plemienia Wau Wau	
Miejsce inicjatywy społecznej:		Przykład: Wau, Sudan Południowy	
Kto będzie beneficjentem inicjatywy społecznej?		Przykład: Młode kobiety w Wau w wieku od 15 do 25 lat	
Ogólny cel Twojego projektu: (lepiej wybrać tylko jeden) Ogólna wizja, lub zmiana, do której Twój projekt ma się przyczynić		Przykład: spadek przemocy wobec kobiet w Wau	
Konkretny cel Twojego projektu Konkretnie zmiany, które Twój projekt ma spowodować:		Przykład: 1. Większa świadomość społeczności na temat przemocy motywowanej płcią 2. Wzrost świadomości kobiet w Wau na temat przemocy ze względu na płeć	
Numer celu	Działania	Kto	Kiedy
Jeśli potrzebujesz więcej miejsca na wypisanie działań, kontynuuj na kolejnej stronie			

[illegible]

Ćwiczenie 4.12

Identyfikacja ryzyka (1 godzina)

Cel:

- Umiejętność planowania i zarządzania projektami: motywacja do podejmowania działań społecznych
- Umiejętność planowania i zarządzania projektami: efektywna praca w zespole

Streszczenie

Osoby uczestniczące pracują indywidualnie nad identyfikacją ryzyk związanych z inicjatywą społeczną i sposobów ich uniknięcia lub zminimalizowania.

Przygotowanie i materiały

Karteczki samoprzylepne

Przebieg

1. Poproś osoby uczestniczące, aby samodzielnie zapisały na kolorowych karteczkach podstawowe ryzyka związane z organizacją i realizacją ich inicjatywy społecznej. Każde ryzyko należy zapisać na odrębnej karteczce.
2. Poproś uczestniczki i uczestników, aby przykleili te karteczki na ścianie. Ryzyka powinny zostać pogrupowane według projektów, których dotyczą.
3. Poproś uczestniczki i uczestników, aby przyjrzeni się ryzykom dotyczącym projektu ich grupy i wybrali dwa, które ich zdaniem są najtrudniejsze do zminimalizowania i na kolejnych karteczkach zapisali pomysły na ich ograniczenie.
4. Osoby uczestniczące umieszczają karteczki z pomysłami na zminimalizowanie ryzyka obok karteczek z zapisanymi ryzykami.
5. Teraz poproś osoby z wszystkich grup, aby przyjrzały się zapisanym ryzykom i podzieliły swoimi refleksjami i uwagami. Czy coś by chciały dodać lub o coś zapytać. Nowe pomysły warto dopisać i zawiesić.
6. Zaproś osoby uczestniczące aby powróciły do swoich Planów Inicjatywy Społecznej i uzupełniły je o punkt dotyczący zarządzania ryzykiem.
7. Dobra rada dla osób facylitujących: W czasie dyskusji szczególnie warto zapytać osoby uczestniczące czy przychodzą im do głowy niepożądane konsekwencje, które mogą się pojawić w wyniku ich inicjatywy społecznej. Inicjatywa społeczna może czasami mieć negatywny wpływ na społeczność. Pamiętając o tym, należy ją planować ostrożnie, z uwzględnieniem możliwych konsekwencji dla społeczności w krótkiej i długiej perspektywie, a strategię przeciwdziałania tym konsekwencjom włączyć do planu, tak aby ich uniknąć lub skutecznie nimi zarządzać.

Ćwiczenie 4.13

Targi Inicjatyw Społecznych (1 godzina 45 minut)

Cel:

- Umiejętność planowania i zarządzania projektami: motywacja do podejmowania działań społecznych
- Umiejętność planowania i zarządzania projektami: efektywna praca w grupie

Streszczenie

Dynamiczne ćwiczenie wspierające pracę zespołową, wzajemną inspirację i informację zwrotną o inicjatywach społecznych. Każda grupa działania społecznego organizuje stoisko z informacjami o projektach i ich kontekście, a także przedstawia swoje potrzeby, które być może okażą się możliwe do zaspokojenia przez osoby odwiedzające stoisko. Grupy krążą pomiędzy stoiskami i zapraszają innych do odwiedzenia ich stoiska – osoby facylitujące zachęcają do ruchu i wymiany doświadczeń, modelują inne osoby zadając doceniające pytania przy stoiskach.

Przygotowanie i materiały

Przestrzeń na zorganizowanie stoisk zbudowanych ze stołów, flipcharty, papier kolorowy, czasopisma, nożyczki, masa samoprzylepna itp. Instrukcje do rozdania w czasie przygotowań. Muzyka.

Przebieg

1. Przedstaw pomysł Targów Inicjatyw Społecznych. Powiedz osobom uczestniczącym, że każda grupa inicjatywna zorganizuje swoje stoisko, korzystając z dostępnych materiałów i materiałów przywiezionych ze sobą. Następnie będą mogły swobodnie odwiedzać inne stoiska i gościć inne osoby przy swoim stoisku. (Jeśli chcesz usprawnić ten proces, możesz podzielić grupę na połowy i w czasie gdy jedna połowa prezentuje swoje pomysły, druga odwiedza stoiska. Po 20 minutach może nastąpić zmiana ról).
2. Każde stoisko powinno zawierać:
 - a. (na flipcharcie) Informacje o waszej inicjatywie społecznej: nazwa, miejsce, grupa docelowa, cele i kilka podstawowych działań.
 - b. listę „potrzeb”, spisanych dużymi literami na kolorowym papierze i umieszczonych na stanowisku. Powinny to być potrzeby, zachęty do nawiązania partnerstwa, wizytówki, informacje o możliwości wsparcia lub dołączenia do tej inicjatywy, jakiego grupa by sobie życzyła od innych osób z programu Aktywna Społeczność.
 - c. Każde stoisko powinno także udostępnić miejsce (papier A4 lub flipchart), gdzie inni uczestnicy i uczestniczki odwiedzający stoisko będą mogli przekazać informację zwrotną.
3. Grupy mają 40 minut na przygotowanie stoisk.
4. Gdy grupy są gotowe, a stoiska zorganizowane otwórz Targi Inicjatyw Społecznych, puszczać muzykę lub odtwarzając nagrania odgłosów placu targowego. Zachęć osoby do ruchu i wymiany doświadczeń, a nie tylko stania przy swoim stoisku. Targi będą trwały 45 minut, a stoiska będą jeszcze stały podczas przerwy na kawę. Wyznacz także czas na posprzątanie stoisk i sali.
5. Po przerwie kawowej zaproś osoby do podsumowania. Zapytaj:
 - a. Co było dla Was inspirujące?
 - b. Jaką otrzymaliście lub dawaliście informację zwrotną?
 - c. Czy wyłoniły się dodatkowe możliwości wsparcia siebie nawzajem lub okazji do partnerstw?

Ćwiczenie 4.14

Promowanie inicjatywy społecznej (1godzina)

Cel:

- Umiejętność planowania i zarządzania projektami: motywacja do podejmowania działań społecznych
 - Umiejętność planowania i zarządzania projektami: efektywna praca w grupie
-

Streszczenie

Osoby uczestniczące poznają różne sposoby komunikowania się z osobami decyzyjnymi i promowania swojej inicjatywy społecznej w prosty i jasny sposób. Uczestnicy i uczestniczki odgrywają minutową scenkę spotkania w windzie z wpływową osobą decyzyjną, której przedstawiają swoją inicjatywę społeczną.

Przygotowanie i materiały

Stoper

Przebieg

1. Poproś osoby uczestniczące, aby zebrały się w swoich grupach skupionych wokół inicjatywy społecznej. Opisz przebieg aktywności: zachęć osoby do wyobrażenia sobie, że wracają do swojej społeczności. Jedna z osób wsiada do windy, mając na sobie koszulkę z napisem Aktywna Społeczność, gdy do tej samej windy wchodzi ważna osoba decyzyjna. Osoba ta pyta „o co chodzi z tymi Aktywnymi Społecznościami?”, po czym wciska guzik 20. piętra i wiesz, że masz 2 minuty na opowiedzenie jej o programie Aktywna Społeczność i swoim projekcie inicjatywy. Osoby uczestniczące powinny sprawić aby przekazywana informacja była najważniejszym przekazem, jaki osoba decyzyjna usłyszy tego dnia ☺
2. Poproś grupy, aby uzgodniły, co chcą przekazać osobie decyzyjnej przez te 2 minuty.
3. Przekaż grupie: „Ojej! Chwilę po tym, jak osoba decyzyjna wybrała piętro 20, zmieniła zdanie i wcisnęła guzik 10. To oznacza, że macie tylko 1 minutę na opowiedzenie o swojej inicjatywie.”

Poproś grupy, aby przemyślały ponownie to, co chciały przekazać, tak aby zmieścić się w 1 minucie.

4. Teraz odegrajcie scenki. Osoba facylitująca (lub ktoś, kto nie jest uczestnikiem warsztatów) odgrywa rolę osoby decyzyjnej. Odgrywamy scenki i dajemy dokładnie 1 minutę na przedstawienie programu Aktywna Społeczność i inicjatywy społecznej danej grupy. (ćwiczenie to z reguły wiąże się z dużą ilością śmiechu i zabawy wielkimi hasłami i technikami sprzedaży).

Podsumowanie

- Zapytaj całej grupy: „Jak możemy informować o programie Aktywna Społeczność i naszym projekcie lokalnie i globalnie? Osoby prawdopodobnie wymienią kontakt z lokalnymi mediami, ulotki, informacja online.
- Dopytaj: „Co powinniśmy uwzględnić, gdy informujemy innych o naszej inicjatywie? Poczekaj na odpowiedzi: prosty przekaz, uwzględnienie charakteru publiczności, do której się zwracamy i odpowiednie dopasowanie treści.

Ćwiczenie 4.15

Inicjatywa społeczna w warunkach konfliktu – narzędzie analizy pola sił (1 godzina)

Cel:

- Określenie dynamiki pokoju i konfliktu w społeczności
- Ocena wpływu proponowanej inicjatywy społecznej na dynamikę pokoju i konfliktu

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki poznają technikę analizy pola sił: narzędzie do analizy sytuacji konfliktowych, które może być wykorzystane do określenia interakcji pomiędzy inicjatywą społeczną a dynamiką pokoju i konfliktu w społeczności. Koncentrując się na celu lub ogólnym charakterze swojej inicjatywy, osoby identyfikują siły pozytywne (np. dynamikę pokojową) lub siły negatywne (np. dynamikę konfliktu), które mogą mieć wpływ na planowaną inicjatywę społeczną, dzięki czemu mogą zaadaptować swoje działania do tej sytuacji.

Przygotowanie i materiały

Flipchart i pisaki

Przebieg

1. Wprowadzenie (10 minut): Przedstaw ćwiczenie. Zaznacz, że działanie społeczne z definicji zmierza do zmiany społecznej, kulturalnej, ekonomicznej czy politycznej w społeczności. Zmiana ta ma wpływ na zaufanie i porozumienie pomiędzy członkiniami i członkami społeczności, grupami czy frakcjami, co może generować konflikt. Poproś osoby o podanie przykładów inicjatywy społecznych i projektów, które miały niezamierzone skutki, zarówno pozytywne, jak i negatywne.
2. Analiza pola sił (30 minut): Przedstaw grupie, że ich zadaniem będzie ocena wpływu ich inicjatywy na dynamikę pokoju i konfliktu w ich wspólnocie za pomocą narzędzia analizy pola sił. Narzędzie to pozwala osobom wyrobić w sobie wyczulenie na potencjalny konflikt w planowaniu inicjatyw społecznych. Podziel osoby uczestniczące na zespoły skupione wokół wspólnej inicjatywy społecznej. Poproś ich o wykonanie następujących czynności w etapach:

- **Etap 1:** Opiszcie krótko problem czy potrzebę, na którą wasza inicjatywa społeczna odpowiada.
- **Etap 2:** Nazwij ogólny cel waszej inicjatywy. Zastanówcie się, czy cel jest udokumentowany badaniami społeczności, posiada mandat / wsparcie waszych organizacji. Zapiszcie cel jako nagłówek na kartce papieru. Podzielcie kartkę liniami na 3 równe kolumny.
- **Etap 2:** wynotujcie pozytywne siły; czyli siły, które wspierają wasz cel. Zastanówcie się nad tym od strony zachowań, postaw (w tym założeń) i struktur oraz systemów. Wynotujcie te siły w lewej kolumnie.
- Wynotujcie negatywne siły; czyli siły, które stają na przeszkodzie waszemu celowi. Zastanówcie się nad tym od strony zachowań, postaw (w tym założeń) i struktur oraz systemów. Wynotujcie te siły w prawej kolumnie.
- **Etap 3:** Wypiszcie działania które chcecie realizować w waszej inicjatywie. Wybierzcie jedno i zapiszcie je skrótowo w środkowej kolumnie.
- Zaznaczcie, jaki wpływ waszym zdaniem to działanie będzie miało na pozytywne i negatywne siły. Narysujcie w tym celu linie pomiędzy wybranym przez was działaniem a pozytywnymi lub negatywnymi siłami, które wynotowaliście. Oznaczcie je w poniższy sposób:

———— Wpływ pozytywny (wzmocnienie siły pozytywnej, osłabienie siły negatywnej)

~~~~~ Wpływ negatywny (wzmocnienie siły negatywnej, osłabienie siły pozytywnej)

———— Potrzeba więcej informacji

3. Przedyskutujcie w grupie konsekwencje waszej inicjatywy społecznej i zmian, które chcielibyście wprowadzić.

Podsumowanie

- Rozpocznij dyskusję na forum: Jak Wam się pracowało z polem sił? Czy aktywność sprawiała trudność? Czy odkryliście coś nowego, zaskakującego? Czy przychodzą wam do głowy jakieś strategie, jak zdobyć informacje, których obecnie wam brakuje?
- Podkreśl, że to narzędzie daje mocny wizualny przekaz na temat tego, na ile wasza inicjatywa

społeczna może przyczynić się do zaburzenie równowagi konfliktu i pokoju.

- Zapytaj: „Jak można wykorzystać to narzędzie w planowaniu cyklu projektowego?” Wskaż, że narzędzie to wykorzystywane jest na wstępnym etapie planowania, aby zwiększyć wrażliwość na niezamierzone konsekwencje i potencjalne konflikty. Zastanówcie się wspólnie z grupą nad innymi sposobami wykorzystania tego narzędzia (np. do oceny już trwających działań).
- Podkreśl, że aby uzyskać pełny obraz, trzeba poddać temu procesowi wszystkie działania zaplanowane w projekcie.

Ćwiczenie 4.16

Praca z konfliktem (1 godzina 30 minut)

Cel:

- Przegląd możliwości pracy z konfliktem
- Rozważenie, w jaki sposób partycypacyjne sposoby rozwiązywania konfliktów uzupełniają umiejętności i postawy Aktywnych Obywateli i Obywaterek (zdystansowane podejście do założeń, partycypacja i włączanie, zauważanie i nazywanie, zadawanie pytań pełnych mocy)

Streszczenie

Dyskusja na temat podejść do pracy z konfliktem ze szczególnym uwzględnieniem podejść partycypacyjnych: negocjacji, mediacji i pojednania. Grupa zastanawia się nad własnymi doświadczeniami w pracy z tymi podejściami i powiązaniem pomiędzy nimi a postawami i umiejętnościami, które posiadać powinien Aktywny Obywatel i Obywatelka.

Przygotowanie i materiały

Materiały osoby facylitującej – glosariusz terminologii konfliktu

Spektrum mechanizmów radzenia sobie z konfliktami – źródło: Podręcznik ACT wsparcia

psychologicznego w pracy ze społecznością, <http://psychosocial.actalliance.org/default.aspx?di=64185&ptdi=66401>

Przebieg

Przedstaw spektrum mechanizmów radzenia sobie z konfliktami jako metodologię podejścia do pracy z konfliktem. Wskaż, że spektrum to sięga od podejść o niskim poziomie partycypacji stron po takie, w których poziom partycypacji jest wysoki. Im bardziej partycypacyjne są poszczególne podejścia, tym więcej jest możliwości zapobieżenia wystąpieniu / nawrotowi konfliktu oraz zmiany postaw, założeń, zachowań, a nawet całych struktur i systemów, które wzniecają i podtrzymują konflikt.

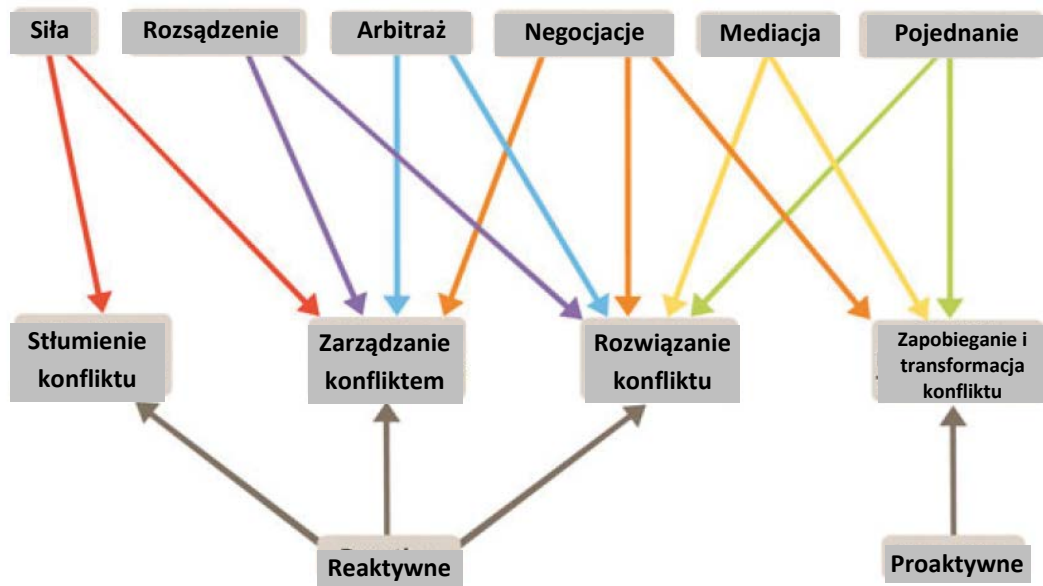
Ryc. 46: Spektrum mechanizmów radzenia sobie z konfliktem

MECHANIZM

HANDLING MECHANISM

NISKI

WYSOKI

1. Poproś o podanie przykładów konfliktu, z którym osoby miały styczność lub który był częścią np. dialogu w społeczności, spotkań społeczności, inicjatyw pojednawczych, programów reintegracyjnych. Postaraj się o dodatkowe informacje:

- Poziom interwencji (np. poziom społeczności, poziom krajowy, narodowy),
- kto był zaangażowany i jak (jako lider/liderka czy moderatorka procesu czy jako uczestnik, uczestniczka),
- wynik pracy nad konfliktem
- Istniejące kulturowe, tradycyjne lub wspólnotowe mechanizmy radzenia sobie z konfliktami lub różnicami zdań.

2. Podziel osoby uczestniczące na 3 grupy i rozdaj im po jednej definicji negocjacji, mediacji lub pojednania.

Negocjacje – bezpośredni dialog pomiędzy dwoma lub więcej stronami konfliktu, którego celem jest osiągnięcie porozumienia, rozpatrzenie punktów sporu, osiągnięcie kompromisu, targowanie się o indywidualne lub grupowe korzyści lub też osiągnięcie porozumienia co do jakiegoś działania.

Mediacja – osoba trzecia, niezaangażowana w spór, bez władzy do podejmowania decyzji, towarzyszy stronom konfliktu w wynegocjowaniu porozumienia akceptowanego przez obie strony, poprzez prowadzenie ustrukturyzowanego procesu komunikacji.

Pojednanie – punkt, w którym spotyka się zaufanie i wybaczenie i gdzie sprawiedliwość i pokój zwierają się w pocałunku.

3. Poproś grupy, aby zastanowiły się nad następującymi pytaniami:

- Jakie zmiany chcielibyście wprowadzić do tych definicji, aby oddać wasze własne

rozumienie/doświadczenia z pracy z konfliktami?

- Jak takie podejście uzupełnia umiejętności i postawy Aktywnego Obywatela i Obywatelki?

Podsumowanie

- Poproś każdą grupę o krótkie przedstawienie swoich odpowiedzi na forum. Zaznacz, że definicje te nie są sztywne. Na przykład mediacja: można przyjąć podejście nieco bardziej dyrektywne lub podejście transformacyjne. Mediator może być osobą z wewnątrz lub z zewnątrz społeczności lub kultury. Może być neutralny, może być stronniczy.
- Zakończ dyskusję zaznaczając powiązania pomiędzy postawami i zachowaniami Aktywnych Obywateli i Obywaterek a cechami charakterystycznymi osoby mediującej (przyjętymi za ACTS Alliance)
  - Duże uszy: zdolność aktywnego słuchania
  - Duże oczy: dobry zmysł obserwacji mowy ciała, zauważania i nazywania
  - Bystry i refleksyjny umysł, pozwalający zadawać dobre pytania i zdystansować się od założeń i słuchać bardziej innych niż siebie
  - Wielkie serce, aby wczuć się w emocje osób uczestniczących, ale bez przyjmowania którejś ze stron
  - Silne nogi i mocne stopy, aby stać mocno na ziemi i za pomocą mowy ciała wyrażać pewność siebie
- Zaznacz, że te postawy, zachowania i cechy charakterystyczne są użyteczne w pracy z konfliktami i że należy to odzwierciedlić w planie działania w programie Aktywna Społeczność i włączać do inicjatyw społecznych.

Ryc. 47: Narzędzie osoby facylitującej – obserwacje osoby facylitującej, moduł 4

Jak się czujesz po ćwiczeniach z modułu 4?

Czy pojawiły się istotne kwestie, które chcesz pogłębić później?

Jakie wyzwania mogą wiązać się z treściami i realizacją modułu 4 w Twojej społeczności?

Co pomaga w realizacji modułu 4 w Twojej społeczności?

Jakie możliwości i szanse wiążą się z treściami modułu 4 w Twojej społeczności?

Notatki osobiste:

Ryc. 48: Osobisty Plan Rozwoju

Postęp w realizacji osobistych celów									
1									
2									
3									
Zaznacz, gdzie znajdujesz się pod koniec warsztatów									
Umiejętności osoby facylitującej									
Brak umiejętności			Dobre umiejętności				Eksperckie umiejętności		
Umiejętność wspierania procesu dzielenia się i uczenia się między różnymi grupami									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pewność siebie i kompetencja w realizowaniu procesu dydaktycznego									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Silne strony
Obszary rozwoju
Osobiste refleksje (z Dzienników osobistych, z prywatnych rozmów itp.)
Co pomoże Ci nadal się rozwijać i uczyć jako osobie facylitującej program Aktywna Społeczność?

Notatki osobiste:

ZAŁĄCZNIK 1

PRZEWODNIK PO MATRYCY LOGICZNEJ

Co to?

Metoda matrycy logicznej (LogFrame Approach, LFA) to metodologia planowania i zarządzania projektami.

Podstawowym narzędziem w tym podejściu jest matryca logiczna – matryca 4x4 (patrz str. 197), która umożliwia przedstawienie Twojego projektu w zwarty sposób i skupia się na tym:

- Co projekt chce osiągnąć (cele)
- Jak ma to osiągnąć (wyniki i działania)
- Wymagane zasoby (wkład)
- Problemy, które mogą mieć wpływ na projekt (założenia na których opiera się projekt/ryzyka)
- Metody pomiaru i weryfikacji sukcesu (wskaźniki i metody weryfikacji).

Ten przewodnik pokaże Ci, jak planować i zaprezentować projekt w matrycy logicznej.

Dlaczego?

Dlaczego?

Dzięki zastosowaniu LFA Twój projekt będzie:

- Zorientowany na cele: nastawiony na sukces Twoich interesariuszy⁴, a nie tylko na wykonywanie jakichś działań.
- Logiczny: będzie czytelnie identyfikował powiązania przyczynowo-skutkowe pomiędzy Twoimi działaniami i wynikami.
- Spójny: będzie sprawiał, że te same kryteria będą stosowane w całym cyklu projektowym aż do etapu ewaluacji.
- Zrozumiały: stosujący uznaną na świecie metodę, zwięzłą i jasną dla fundatorów, partnerów i współpracowników.

A dlaczego nie?

Metoda LFA czasami spotyka się z zarzutem, że jest zbyt:

- Czasochłonna na początku
- Nieelastyczna (bez przestrzeni na zmiany)
- Skupiona na wynikach, rezultatach (w niewielkim stopniu koncentruje się na ulepszaniu procesów).

Ten poradnik zawiera wskazówki dotyczące elastycznego korzystania z LFA, tak by pamiętać jednocześnie o wyniku jak i o procesie.. Sporządzenie własnej matrycy logicznej zajmuje

---

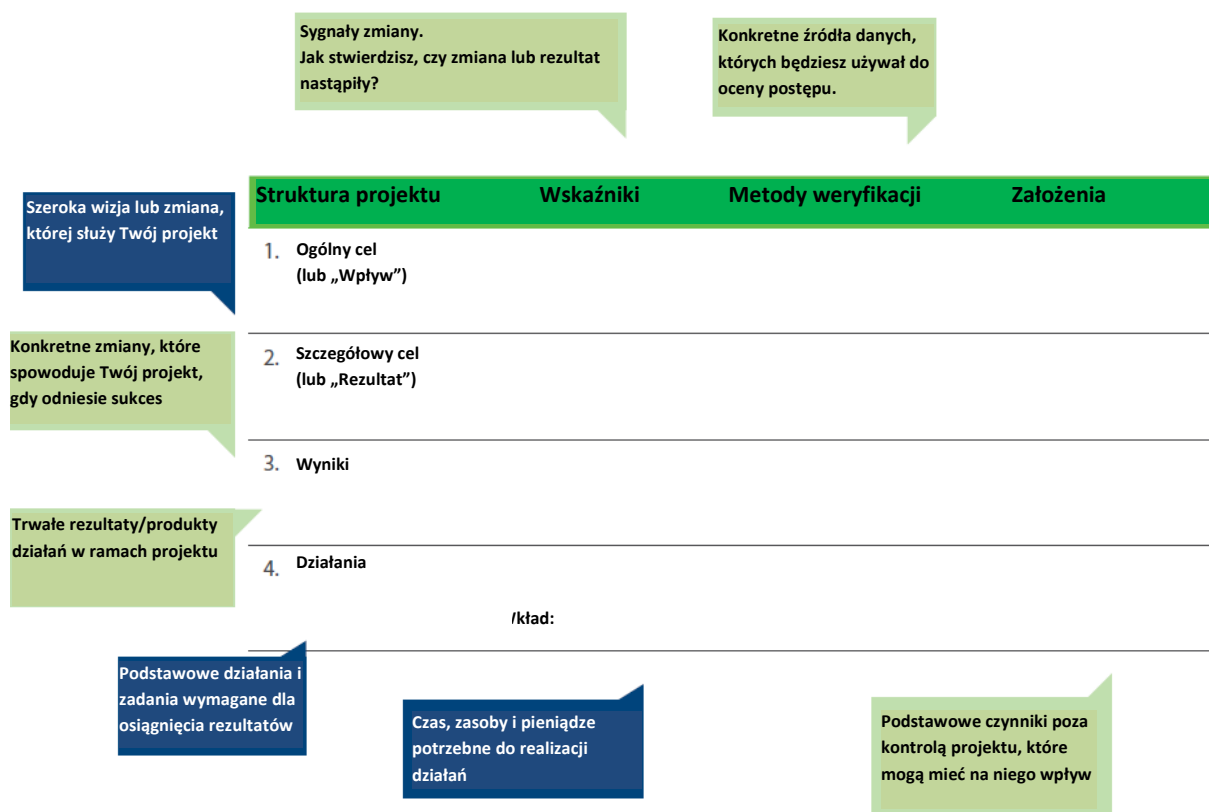
4

Interesariusze i interesariuszki to grupy ludzi, którzy są zainteresowani Twoim projektem lub problemem, który ma on rozwiązać. Mogą oni być pośrednio lub bezpośrednio powiązani z projektem i może mieć on na nich pozytywny lub negatywny wpływ. Są to np. decydenci polityczni, partnerzy oraz, oczywiście, „beneficjenci końcowi” – grupa docelowa, z którą pracujesz, w największym stopniu dotknięta przez problem, często nazywana „interesariuszami pierwszego stopnia”.

trochę czasu, ale w dłuższej perspektywie pozwala

go

oszczędzić

Wskazówki

Zacznij od początku

Unikaj mówienia o tym, co chcesz zrobić (o działaniach), dopóki nie masz jasno sprecyzowanego problemu, który ma być rozwiązany i celu, który chcesz osiągnąć.

Brak ograniczeń: Greta Jensen w książce *Logical Framework Approach How To Guide* (Bond, 2012) trafnie zauważa, że „słowo „matryca” wywodzi się od słowa „matka” i oznacza „miejsce, w którym coś się rozwija” (Oxford Dictionary), czyli miejsce kształtowania, formowania. Dlatego nie powinna być postrzegana jako narzucająca i ograniczająca. Matryca logiczna może być zmieniana, tak by odzwierciedlała zmiany w projekcie, w konsultacji z zaangażowanymi w projekt osobami. Użycie matrycy logicznej powinno także wynikać z potrzeb osób zaangażowanych i bazować na ich partycypacyjnych wyborach, a nie być narzucone.

Wyzwólmy się z żargonu: jednym ze źródeł nieporozumień związanych z matrycami logicznymi jest to, że brak jest standardowej terminologii opisującej jej pola – to, co jedna organizacja nazywa „wpływem”, inna nazywa „celem ogólnym”, a jeszcze inna będzie mówiła o „ogólnych wynikach”. Aby temu zapobiec, załączyliśmy tutaj rozdział z terminologią matrycy logicznej.

OD CZEGO MAM ZACZAĆ?

Są dwie główne fazy sporządzania matrycy logicznej.

3. Faza analizy: gromadzenie informacji, identyfikacja problemu, upewnienie się ze potrzeby i perspektywa interesariuszy zostały uwzględnione. Przebieg programu Aktywna Społeczność: 1. Tożsamość i Kultura, 2. Dialog, 3. Obywatelstwo Lokalne i Globalne, 4. Planowanie Inicjatyw Społecznych, daje dobre podstawy do efektywnego wykonania tych zadań.
4. Faza planowania: gdy już dokonasz fazy analizy - przyjrzyj się potrzebom w procesie dialogu, sporządź swoją matrycę logiczną, zdecyduj, kto, co i kiedy zrobi i określ swój budżet.

Plany i porozumienia dla zapewnienia długoterminowego finansowania organizacji	Zabezpieczenie finansowej przyszłości do kwietnia 2010 – wzrost zabezpieczonych środków o 50% w stosunku do punktu rozpoczęcia.	S k p i f
Skuteczna kampania medialna.	Wzrost zrozumienia zagadnienia przemocy wobec kobiet w dorosłej populacji o ponad 15% w stosunku do punktu rozpoczęcia, do stycznia 2010.	Z e
13. Działania patrz załączony szczegółowy plan działań wraz z wkładem		

Ryc. 2: Przykład wypełnionej matrycy logicznej⁵

Struktura projektu	Wskaźniki	Metody weryfikacji	Założenia
10. Ogólny cel Zmniejszenie przemocy wobec kobiet w społeczności X.	Obniżenie przypadków poważnych naruszeń o 7% do grudnia 2010.	Baza danych statystyk krajowych.	Kontekst socjopolityczny pozostaje stabilny.
11. szczegółowy cel Wkład w obniżenie przemocy wobec kobiet i odpowiedź na potrzeby ofiar, poprzez zwiększenie potencjału organizacji Non Violence Against Women (NVAWA- Koniec Przemocy Wobec Kobiet) w skutecznym planowaniu i realizacji projektów oraz rzecznictwie.	NAWA wykazuje znaczącą poprawę w oferowanych przez nią usługach do końca kwietnia 2010, przechodząc z kategorii „dobre” do „wyśmienite”. Wzrost świadomości dotyczącej przemocy wobec kobiet w populacji docelowej.	Audyt usług Ankieta	
12. Wyniki Większy potencjał NVAWA w planowaniu i realizacji jej strategii.	Szkolenie dla całego wyższego kierownictwa i szefów departamentów z zarządzania, księgowości i komunikacji do stycznia 2009	Arkusze zgłoszeniowe na szkolenie. Notatki ze szkoleń.	Niewielka rotacja pracowników w okresie szkolenia.
	Przejrzysta struktura podejmowania decyzji i procedury wdrożone do czerwca 2009	Notatki ze spotkań. Dokumenty opisujące polityki i procedury.	

⁵ Ta matryca logiczna dotyczy fikcyjnego projektu, luźno opartego o przykład podany w publikacji Logframe Centre of International Development and Training, University of Wolverhampton, A Guide for Developing a logical Framework

Celem fazy analizy jest upewnienie się, że posiadasz wszystkie informacje, potrzebne do sporządzenia planu udanego projektu. Faza analizy obejmuje:

Analiza interesariuszy i interesariuszek

7. ZROZUMIENIE POTRZEB I PUNKTÓW WIDZENIA INTERESARIUSZY

Warto aby projekt odzwierciedlał cele Twojej grupy/organizacji oraz potrzeby i punkty widzenia najważniejszych interesariuszy. Twoja lista interesariuszy będzie obejmowała osoby, grupy i instytucje, które są zainteresowane zagadnieniem/problemem, którym się zajmujesz. Zaangażowanie interesariuszy na wczesnym etapie planowania spowoduje, że sam projekt będzie dla nich bardziej zrozumiały, będą mieć jasność co do twoich zamierzeń i działań. A tym samym dostęp do ich zasobów i wsparcia będzie łatwiejszy.

Podstawowe pytanie brzmi: Co jest problemem? Kim są interesariusze? Jaka jest ich relacja z problemem? Jakie są ich przekonania na temat tego jak ten problem rozwiązać? Jak swoimi zasobami i wsparciem mogą przyczynić się do skutecznego rozwiązania problemu?

Narzędzia:

- Kroki analizy interesariuszy (str. 199)
- Ćwiczenie 3.5 Badanie społeczności, podręcznik programu Aktywna Społeczność
- Moduł 1 programu Aktywna Społeczność „Tożsamość i kultura” oraz 2 „Dialog”.
- Ćwiczenie 3.1 Mapa społeczności (podręcznik programu Aktywna Społeczność, str. 116).
- Wykres władzy (podręcznik programu Aktywna Społeczność, Ćwiczenie 3.5, str.125)
- Kawiarnia z interesariuszami (podręcznik programu Aktywna Społeczność, patrz str. 28 i Ćwiczenie 4.4, str. 171)

Analiza problemu

8. LEPSZE ZROZUMIENIE PROBLEMU

Przeprowadzenie analizy problemu da Ci mocną podstawę dla planowania projektu. Ważne, aby w trakcie tej fazy „podchodzić z dystansem do własnych przekonań”. Dlatego warto poświęcić czas na dogłębną analizę przyczyn i skutków. Zbadać problem z wielu różnych perspektyw i oprzeć się pokusie przyjęcia wymyślonego wcześniej (przed analizą) rozwiązania – częstym błędem jest skupienie się na tym, jakie działania chcemy zrealizować, zamiast na tym, co chcemy przez nie osiągnąć.

Narzędzia:

- Drzewo problemu (str. 202)
- Moduł 1 programu Aktywna Społeczność „Obywatelstwo Lokalne i Globalne”.
- Analiza SWOT (Poradnik LFA, Ćwiczenie 4)
- Tabela rodzajów zmian (podręcznik programu Aktywna Społeczność, str. 168)
- Myślenie systemowe (podręcznik programu Aktywna Społeczność, Ćwiczenie 3.12, str. 138).

Analiza celów

9. IDENTYFIKOWANIE CELÓW PROJEKTU

Dzięki celom planowanie projektu i podejmowanie decyzji jest skupione wokół jasnej wizji zmiany. Dają one obraz kolejnych kroków w kierunku rozwiązania, atakże powstrzymują przed działaniem bez zastanowienia. Wskazówki, jak zapisać dobry cel, znajdziesz na stronie 203.

Narzędzia;

- Drzewo celu (patrz str. 203).
- Analiza strategii (patrz str. 204).
- Moduł 4 programu Aktywna Społeczność „Planowanie Inicjatyw Społecznych).

Kroki analizy interesariuszy i interesariuszek

4. Identyfikacja interesariuszy

Jest to działanie, które wymaga zastanowienia i badań. Możesz to osiągnąć poprzez zebranie grupy uznanych „ekspertów” w dziedzinie, nad którą pracujesz (np. ludzi, którzy pracują z danym

tematem lokalnie lub na poziomie krajowym – Twoja grupa Aktywnych Obywateli i Obywatelek może okazać się tu przydatna), zwłaszcza tych, którzy mają rozległe sieci kontaktów. Możesz zaprosić ich do burzy mózgów, w czasie której wygenerujecie listę wszystkich osób i grup, na których potencjalnie może wpłynąć planowana przez ciebie zmiana.

Gdy masz już listę interesariuszy, możesz określić, w jaki najlepszy sposób zaangażować ich odpowiednio do ich władzy, poziomu i zakresu wpływu i poziomu oraz tego w jakim stopniu dotyka ich rozwiązywany przez ciebie problem.

5. Jak zaangażować interesariuszy i interesariuszki

3: Siatka analizy interesariuszy i interesariuszek

Duża władza	Usatysfakcjonuj ich Liderzy opinii: informować i zbadać ich stanowisko wobec planowanego projektu . <i>Przykłady: media, inni lokalni aktywiści, NGOs</i>	Zarządzaj nimi Konsultuj się z nimi i utrzymuj regularną komunikację. <i>Przykłady: osoby decyzyjne w polityce, instytucje finansujące</i>
Mała władza	Monitoruj Niski priorytet: angażuj tylko wtedy, gdy masz po temu zasoby i dostrzegasz w tym potencjalną wartość dodaną <i>Przykład: lokalni przedsiębiorcy w miejscu realizacji inicjatywy</i>	Informuj, konsultuj Grupa docelowa może należeć do tej kategorii. Możesz zwiększyć jej wpływ zapraszając ją do konsultacji lub dając możliwość zaangażowania się zarówno w projektowanie, jak i realizację projektu. <i>Przykład: „bezrobotna młodzież w wieku 16-18 lat w społeczności X”</i>
	Niewielki wpływ/udział	Duży wpływ/udział

Możesz także określić, kto jest za, a kto przeciw projektowi, oznaczając tych interesariuszy różnymi kolorami (patrz Wykres władzy, podręcznik programu Aktywna Społeczność, Ćwiczenie 3.5, str.125). Możesz wtedy zdecydować się na podjęcie działań zabiegających o wsparcie oponentów lub mobilizujących zwolenników. Konsultacje i jeszcze raz konsultacje to najważniejszy czynnik sukcesu w tej fazie.

Ryc. 4: Plan działań z interesariuszami i interesariuszkami

Interesariusz, interesariuszka	Poziom wpływu na projekt niski/wysoki	Czego od nich potrzebujemy / wkład	Postawa wobec projektu	Ryzyko, jeśli się nie zaangażuje	Działanie

Drzewo problemu

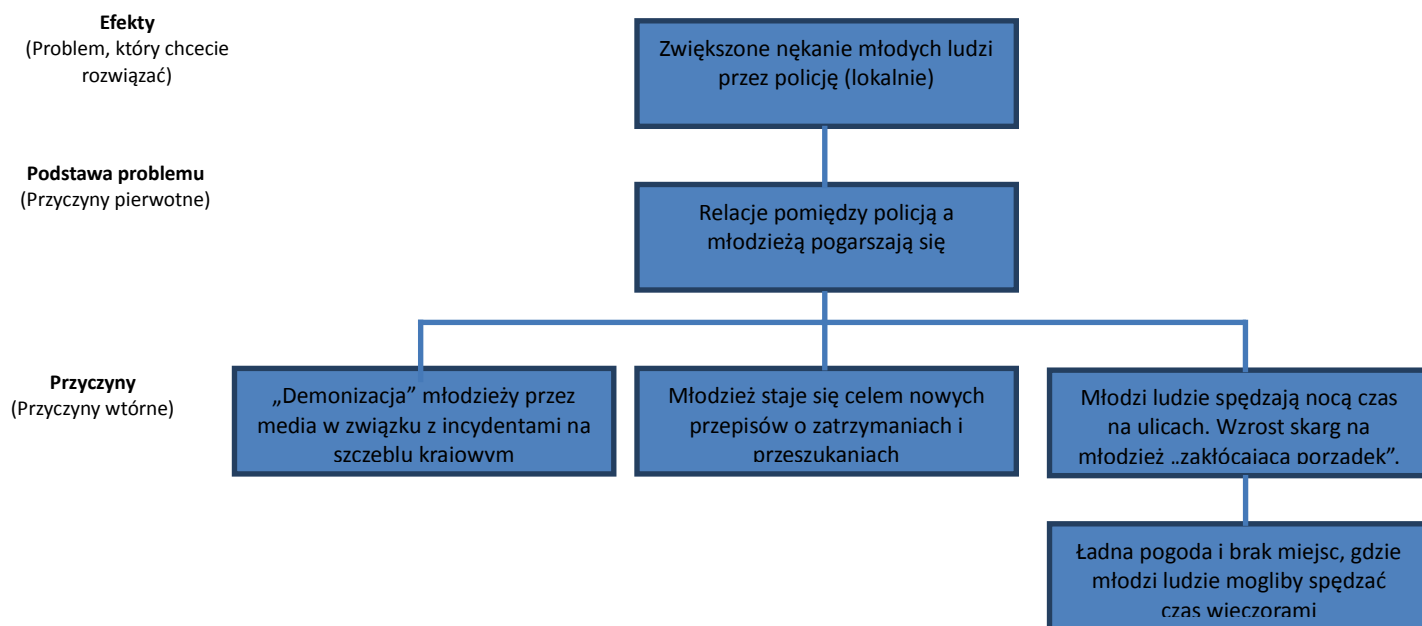
Drzewa problemów są prostym sposobem wizualizacji przyczyn i skutków danego zagadnienia. Naszkicowanie drzewa problemu rozkłada problem na niewielkie, możliwe do przyswojenia kawałki. Pomaga w zidentyfikowaniu potencjalnych obszarów interwencji, w których działanie może wywrzeć znaczący wpływ na zmianę. Pozwala również przedstawić logikę (i założenia), jakie leżą u podstaw waszego planu.

Podstawowe zadanie polega na znalezieniu i przyjrzeniu się relacjom przyczynowo-skutkowym. Pierwszy krok to uzgodnienie problemu czy zagadnienia, które mamy przeanalizować. Nie

przejmujcie się, jeśli wydaje się ono obszerne, drzewo problemu pozwoli je rozbić na mniejsze elementy. Następnie zidentyfikujcie przyczyny problemu i zapiszcie je na odrębnych kartkach, po czym przyklejcie wokół lub pod problemem. W czasie pracy przyczyny i skutki będą wielokrotnie przeredagowywane i przemieszczane. Daj ludziom czas na rozmowę i przedstawienie ich toku rozumowania, na bieżąco notuj wnioski i przekonania na osobnej kartce.

Uwaga: struktura drzewa problemu sugeruje linearną relację pomiędzy przyczyną a skutkiem problemu, w większości wypadków rzeczywistość jest jednak bardziej złożona.

Ryc. 5: Drzewo problemu

Podstawowe pytania do rozważenia:

- Na jakim (ogólnym) problemie powinniśmy się skupić?
- Co przyczynia się lub wywołuje ten problem?
- Jakie czynniki leżą u podstaw tych przyczyn?
- Które przyczyny są proste, a które trudne do zapobiegania? Jakie są potencjalne rozwiązania?
- Które przyczyny się pogarszają lub poprawiają?
- W których miejscach możliwa i pożądana jest interwencja, dzięki której Twoja grupa mogłaby doprowadzić do zmiany?

Wskazówki

Mieście świadomość swoich założeń. „Słońce wstaje, gdy koguty pieją, więc pianie kogutów powoduje, że słońce wschodzi” – miejcie w sobie gotowość do pogłębienia analizy przyczyn i skutków problemu.

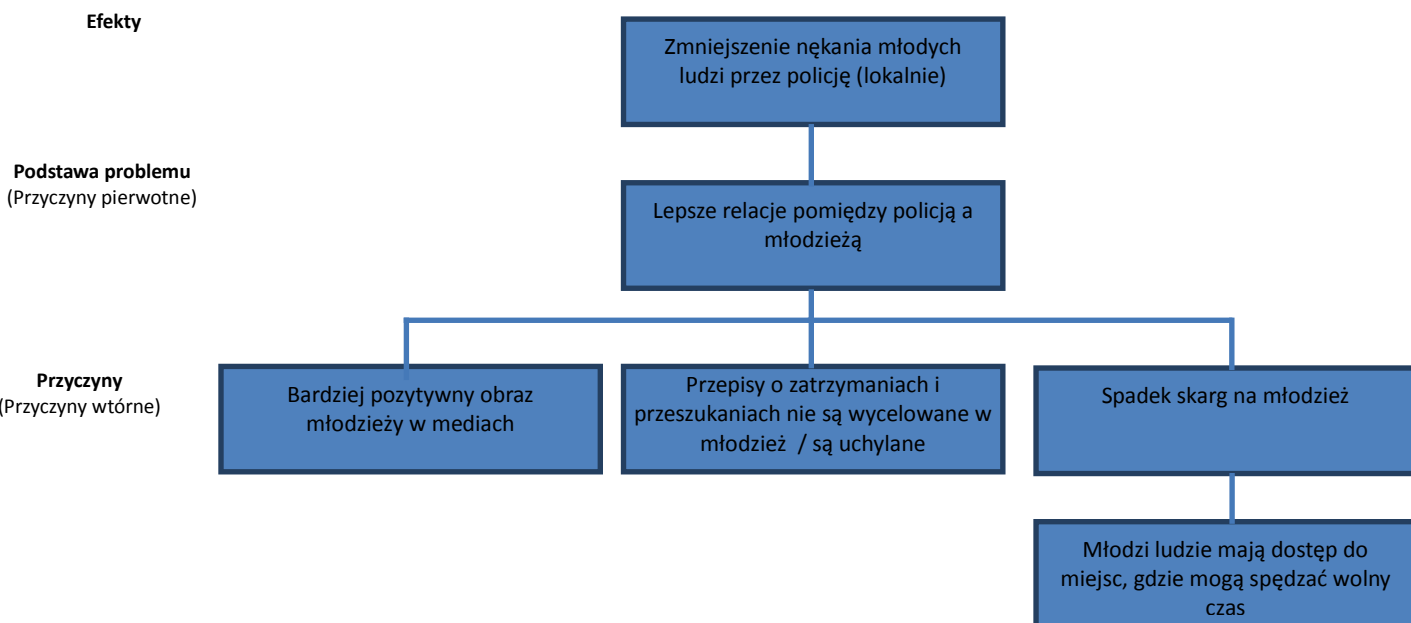
Systemy i punkty przyłożenia dźwigni: drzewa problemów, drzewa celów i analiza strategii są ściśle powiązane z myśleniem systemowym (patrz Podręcznik programu Aktywna Społeczność, wersja globalna)

Drzewo celów

Teraz jesteście już gotowi do przekształcenia drzewa problemów w zorientowane na rozwiązania drzewo celów. Drzewa celów to sposób na analizę ogólnych celów Waszego projektu.

5. Zapiszcie ogólny cel, odwrotność problemu, u góry lub na środku kartki.
6. Zapiszcie korzyści, jakie pojawią się, jeśli cel zostanie osiągnięty, „odwracając” problemy na każdym szczeblu drzewa i zapisując je jako pożądane efekty.
7. Określcie waszą grupę docelową, np. młodzież w wieku 15-25 lat.

Ryc. 6: Drzewo celów

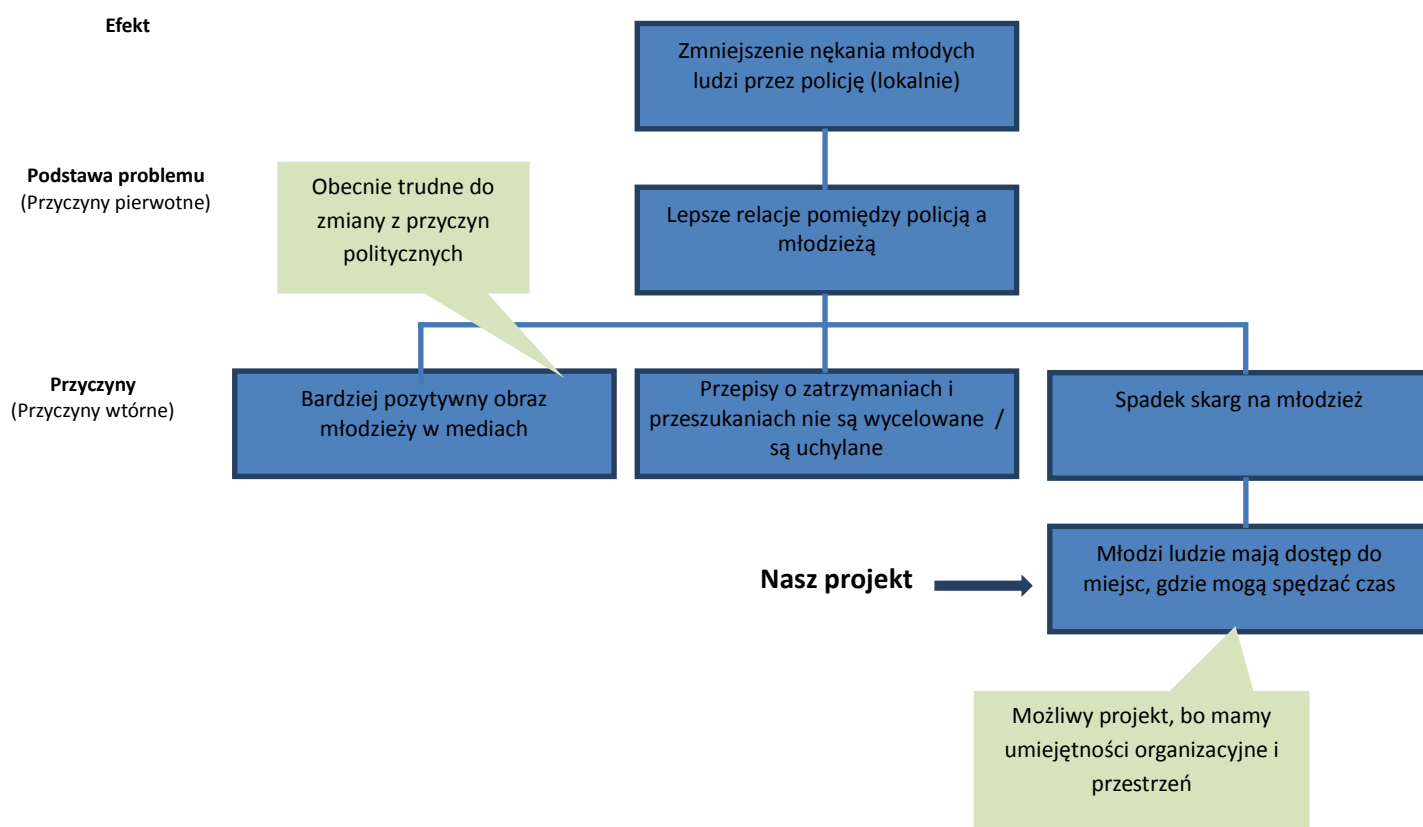

Analiza strategii

Analiza strategii pomaga w podejmowaniu decyzji o tym, jako sposób rozwiązania problemu wybrać. W trakcie tego procesu pamiętajcie o niezbędnych zasobach, realności wykonania, potencjalnym wpływie, Waszej ogólnej wizji, umiejętnościach oraz doświadczeniu. U góry schematu znajduje się Wasz ogólny cel, dolne gałęzie to sposoby, poprzez które możecie osiągnąć ten cel. W fazie planowania niektóre z tych dolnych gałęzi mogą zostać

wybrane jako „cele szczegółowe” w waszym projekcie. W analizie strategii każda z gałęzi może być punktem przyłożenia dźwigni, gdzie poprzez małą interwencję, możecie mieć wpływ na cały system. Pytania: gdzie są najistotniejsze punkty przyłożenia dźwigni w tym systemie? Czy możliwe są „drobne przesunięcia w systemie”, które w efekcie mogą dać trwałą zmianę z korzyścią dla społeczności? Patrz Myślenie systemowe (patrz Podręcznik programu Aktywna Społeczność, Ćwiczenie 3.12, str. 138).

Ryc. 7: Analiza strategii

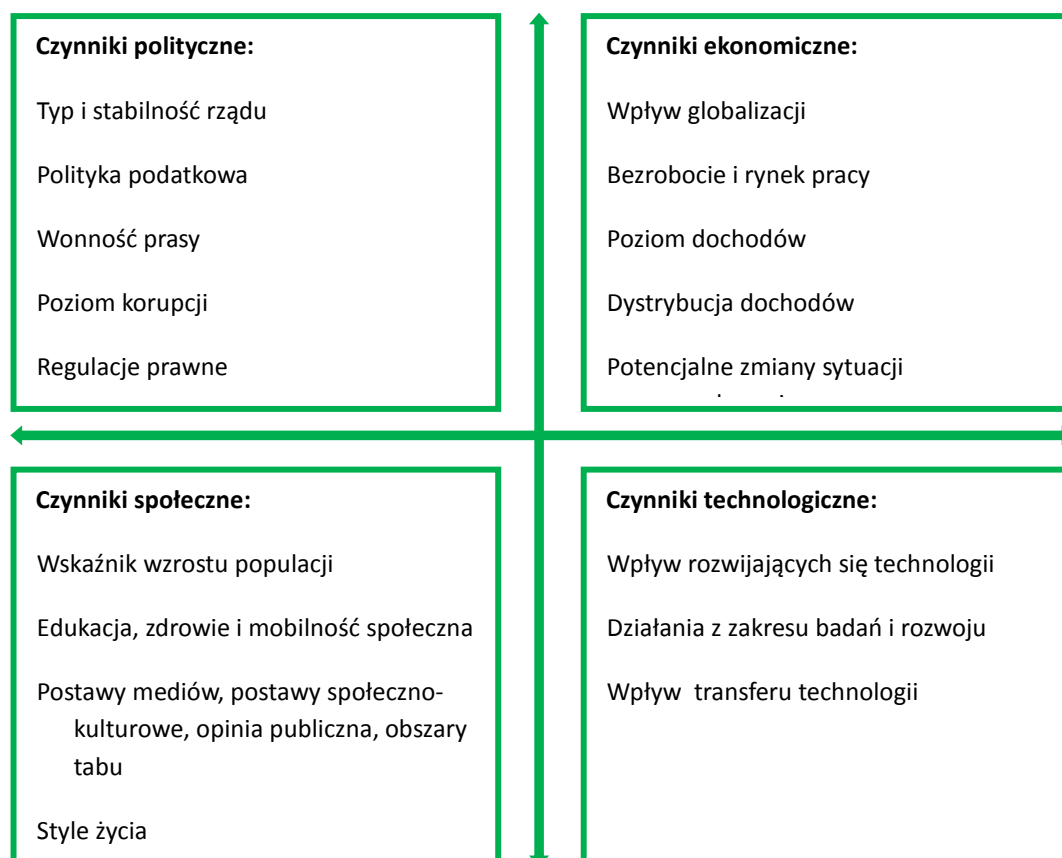

Analiza PEST

Skrót PEST oznacza czynniki Polityczne, Ekonomiczne, Społeczne i Technologiczne. Analiza PEST to ważne narzędzie wspierające Waszą analizę strategii i dające dobrą podstawę do planowania projektu. Pozwala ona na analizę

szerokiego kontekstu, w którym działa Wasz projekt i pozwala zauważyć i ocenić polityczne, ekonomiczne, społeczne i technologiczne trendy (kierunki rozwoju). W trakcie analizy PEST będziecie mogli przyjrzeć się waszym założeniom i zidentyfikować możliwości – w tym potencjalnych punktów przyłożenia dźwigni – a także zagrożenia w obecnym otoczeniu projektu.

Ryc. 8: Analiza PEST

Analiza trendów

Badanie trendów może dać Wam głębszą wiedzę, potrzebną do zmierzenia się z istniejącymi lub właśnie rozwijającymi się problemami. Tam gdzie zachodzą szybkie lub znaczące zmiany, często pojawiają się nowe możliwości i zagrożenia. Dobry przykład wykorzystania trendu technologicznego i wykorzystania technologii pochodzi z Kenii.

Bankowość mobilna w Kenii

M-Pesa (M jak mobilne, pesa w jęz. Suahili – pieniądze) to usługa transferu pieniędzy w oparciu o technologię telefonów komórkowych, bez konieczności odwiedzania banku. M-Pesa adresuje swoją ofertę do klientów, którzy dotychczas pozostawali poza oficjalnym systemem bankowym ze względu na ich odległe miejsce zamieszkania, a smartfony to w Kenii rzadkość. Departament Rozwoju Międzynarodowego (DFID) pomógł w stworzeniu usługi, zapraszając do współpracy firmę Vodafone z inwestycją ok. 1 miliona GBP. W kraju, w którym ponad 46% ludności żyje poniżej granicy biedy, wprowadzenie M-Pesa dało ogromne korzyści ubogim mieszkańcom, zwiększając ich dostęp do mikrofinansowania i umożliwiając mieszkańcom obszarów wiejskich dostęp do usług i możliwość opłacania za nie przy pomocy bankowości mobilnej. Obecnie korzysta z niego 70% dorosłych Kenijczyków, a system wprowadzono w kilku innych krajach.

FAZA

PLANOWANIA

Gdy uzgodnione zostały cele Waszego projektu, możecie rozpocząć planowanie.

W metodzie LFA oznacza to:

5. Przygotowanie matrycy logicznej – zdefiniujcie strategię, jej logikę i wskaźniki pomiaru sukcesu.
6. Rozplanowanie działań w czasie – szczegółowy plan kto, co, i kiedy ma zrobić.
7. Przygotowanie budżetu i harmonogramu -kiedy i jakie zasoby będą potrzebne.

Narzędzia:

8. Identyfikacja ryzyka i zarządzanie nim (patrz Podręcznik programu Aktywna Społeczność, Ćwiczenie 4.12, str. 185)
9. Prezentacja planów, ich omówienie i dzielenie się pomysłami (patrz Podręcznik programu Aktywna Społeczność, Ćwiczenie 4.13, str.186)
10. Tabela działań indywidualnych i grupowych (tabela 18, Podręcznik programu Aktywna Społeczność, wersja globalna, str. 168).

Przygotowanie matrycy logicznej

„Napisałbym do Ciebie krótszy list, ale nie miałem czasu.”

Abraham Lincoln (prezydent Stanów Zjednoczonych 1861-1865)

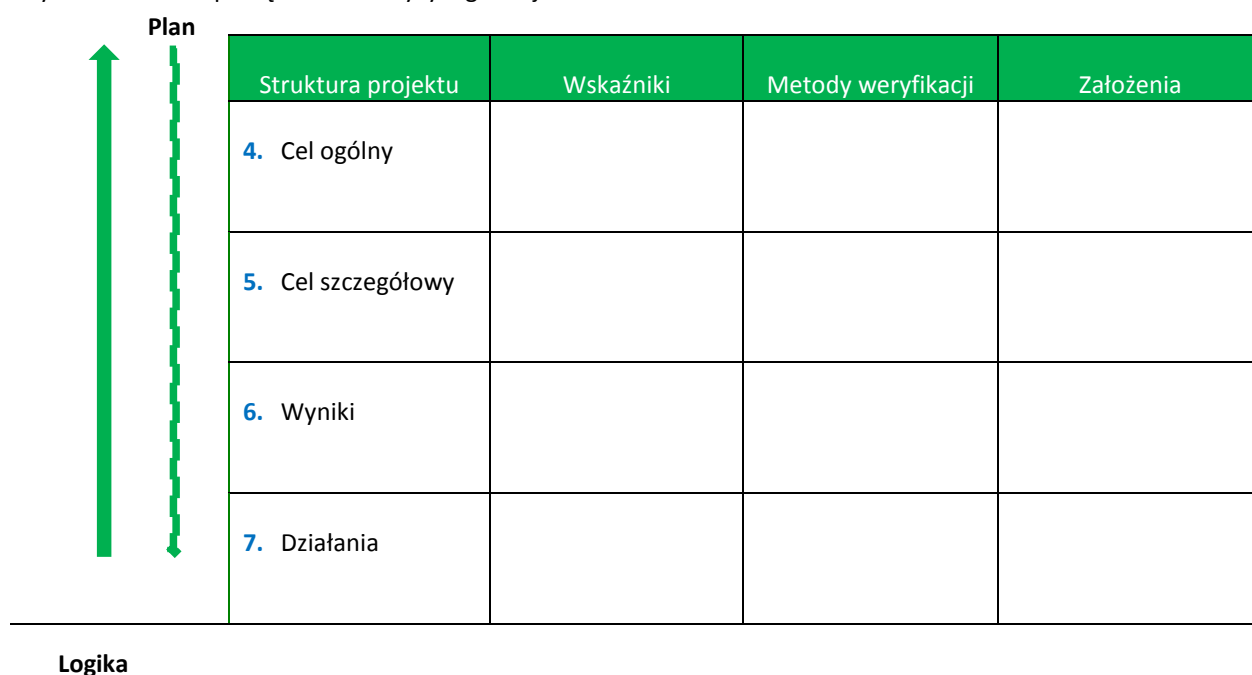
Ten cytat z Abrahama Lincolna dobrze oddaje metodę matrycy logicznej: myśl długo, pisz krótko. Wierście lub nie, Wasz projekt może zmieścić się na kilku stronach A4. Ponadto sam proces wypełniania matrycy logicznej powinien przyczynić się do lepszego zrozumienia i bardziej logicznego oraz prostego wyrażenia całego planu.

Zasadą wypełniania matrycy logicznej jest rozpoczęcie od góry i posuwanie się w dół. Zaczynicie od waszego celu ogólnego i zastanówcie się, czego potrzebujecie, aby osiągnąć zamierzony przez Was efekt. Następnie – co trzeba zrobić, by osiągnąć cel szczegółowy, a co aby osiągnąć wyniki. Następnie sprawdźcie „logikę”, odczytując matrycę logiczną od dołu do góry. Czytajcie zgodnie ze schematem: „jeśli wykonamy te działania, to osiągniemy takie wyniki” itd.

Zastosujcie logikę „Jeśli... to...” od dołu do góry całej matrycy logicznej: Jeśli konkretne działania zostaną podjęte, to osiągniemy konkretne wyniki, jeśli konkretne wyniki zostaną osiągnięte, to zrealizowane zostaną cele szczegółowe, jeśli one zostaną zrealizowane, to... jak zapewne się już domyślacie... ogólny cel zostanie osiągnięty.

Planujemy od góry w dół, sprawdzamy z dołu do góry. Logia „Jeśli... to...” pozwala sprawdzić nasz tok rozumowania.

Ryc. 9: Kierunek sporządzania matrycy logicznej

JĘZYK MATRYCY LOGICZNEJ

Zanim zabierzesz się do wypełniania matrycy logicznej, ważne jest, aby zrozumieć język, jakim się posługuje. Utrudnia to fakt, że różne organizacje stosują odmienną terminologię (patrz niżej w kolumnie pionowej), niemniej jednak znaczenie poszczególnych pozycji w matrycy logicznej jest na szczęście takie samo.

W tabeli poniżej znajdziecie przykładowe sformułowania dla każdego elementu matrycy logicznej, na poszczególnych jej poziomach. Przedstawione są one na przykładzie trzech różnych projektów dotyczących:

1. Środków do życia (✂), 2. Zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego (🛏), 3. Samorządu (👤).

	Wskazówki	Przykłady z trzech projektów
Cel ogólny lub Wpływ lub Wizja Ogólna wizja lub zmiana, do której Wasz projekt ma się przyczynić.	Rozpoczyna się od rzeczownika odczasownikowego, np. „poprawienie”, „zwiększenie” i odnosi się do długoterminowej zmiany, która leży poza zakresem projektu.	✂ Poprawa sytuacji materialnej społeczności. 🛏 Poprawa zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego wśród młodych ludzi w kraju. 👤 Zwiększenie odpowiedzialności samorządu lokalnego.
Cel szczegółowy lub Wynik lub Zamiar Jeśli Wasz projekt osiągnie te konkretne zmiany, będzie sukcesem.	Podobnie jak wyżej, ale odnosi się do obszarów, które projekt zamierza zmienić. Często określa też obszar i/lub grupę. Zaleca się, by wyznaczać tylko jeden cel szczegółowy.	✂ Tworzenie miejsc pracy poprzez mikroprzedsiębiorczość. 🛏 Wzmocnienie zdolności systemu szkolnego w kraju w zakresie edukowania o zdrowiu seksualnym i reprodukcyjnym. 👤 Zwiększenie świadomości i poziomu partycypacji społeczności X w podejmowaniu decyzji na szczeblu lokalnym.
Wyniki lub Rezultaty Trwałe rezultaty/produkty działań w ramach projektu.	Zwykle zawiera rzeczownik, za którym podąża czasownik opisujący zmianę.	✂ Ludzie otrzymują wsparcie w założeniu działalności gospodarczej lub znalezieniu zatrudnienia. 🛏 Nauczyciele szkolni w kraju docelowym przechodzą serię szkoleń. 🛏 Nowy podręcznik zostanie opracowany i rozpowszechniony. 👤 Władze samorządowe formalnie konsultują się ze społecznością w zakresie kształtowania polityki i budżetu.
Działania Najważniejsze działania niezbędne do osiągnięcia rezultatów.	Zwykle zaczyna się od rzeczownika odczasownikowego dla opisanego działania. Odnosi się do działań, za jakie projekt jest odpowiedzialny / nad którymi ma kontrolę.	✂ Ufundowanie systemu płatnych staży w lokalnych przedsiębiorstwach. ✂ Prowadzenie warsztatów z mikroprzedsiębiorczości wśród grupy docelowej bezrobotnych. 🛏 Przygotowanie i realizacja 20 bloków warsztatowych dla nauczycieli, po 30 nauczycieli każdy. 🛏 Przygotowanie, publikacja i dystrybucja podręcznika dla szkół uczestniczących w projekcie. 👤 Szkolenie lokalnych władz w partycypacyjnych technikach zarządzania i wsparcie organizacji corocznych konsultacji.

Założenia

Projekty nie są zawieszane w próżni. Zależą od i podlegają wpływowi otaczającego je świata. Pamiętanie o założeniach, na których opiera się wasz projekt, a które mogą się zmienić w czasie jego trwania pomoże Wam w efektywnym planowaniu.

Analiza PEST ze strony 205 jest praktycznym narzędziem wspierającym przyglądanie się takim założeniom.

Kolejnym ze sposobów jest oparcie się na ciągu logicznym „Jeśli... to...” od dołu- od działań, po cel ogólny, przy jednoczesnym stawianiu następujących pytań:⁶

1. Gdy podejmujemy działania, to na jakich opieramy się założeniach, że pozwolą nam one osiągnąć wyniki?
2. Jeśli wyniki zostały osiągnięte, to na jakich założeniach opieramy się, kiedy uważamy że pozwala to osiągnąć cel szczegółowy?
3. Jeśli osiągnęliśmy szczegółowy cel, to na jakich założeniach się opieramy, gdy uważamy że wpłynie to na osiągnięcie celu ogólnego?

Ryc. 11: Łańcuch logiczny „Jeśli... to...”

Struktura projektu	Wskaźniki	Metody weryfikacji	Założenia
3. Cel ogólny Poprawa sytuacji materialnej społeczności docelowej			(Trwały efekt) metodologia projektu zostanie włączona do lokalnych praktyk. (Wskazówka: tę pozycję przy celu ogólnym można pozostawić pustą)
4. Cel szczegółowy Jeśli... stworzenie miejsc pracy poprzez mikroprzedsiębiorczość			Patrz niżej.
5. Wyniki Jeśli... ludzie otrzymują wsparcie w założeniu działalności gospodarczej lub znalezieniu zatrudnienia			Wzrost gospodarczy w kraju docelowym utrzyma się na obecnym poziomie. Możliwości zatrudnienia i samozatrudnienia rosną co najmniej o 2% rocznie. Otoczenie socjopolityczne pozostaje stabilne.
6. Działania Jeśli... prowadzenie warsztatów z mikroprzedsiębiorczości wśród grupy docelowej bezrobotnych			Lokalne urzędy pracy nadal kierują bezrobotnych do udziału w projekcie. (Wskazówka: ta pozycja na poziomie działań z reguły nie wymaga żadnych założeń)

Gdy wybieracie Wasze założenia:

4. Czy Wasze założenia są realistyczne? Jeśli nie, zmieńcie strategię.
5. Czy te założenia mają kluczowe znaczenie dla sukcesu Waszego projektu? Jeśli tak, sprawdźcie poziom ryzyka.

⁶

zaadaptowano za Smart Toolkit www.smarttoolkit.net

6. Kto ma kontrolę nad tym, czy założenia się zrealizują? Jeśli to Wy macie kontrolę, możecie chcieć włączyć je założenie do matrycy logicznej jako strategię.

Wskaźniki, instrumenty weryfikacji i wartość początkowa

„Kto widział wiatr?
Ani ty, ani ja
Ale kiedy drzewa pochylają głowy
Wiesz, że to wiatr w nich gra.”

Wiatr, Christina Rossetti, 1830-1894

„Jeśli chcę sprawdzić, czy wiatr wieje, to czubki drzew są dobrym wskaźnikiem.”⁷

Wskaźniki to elementy, które możemy obserwować, by sprawdzać, czy zmierzamy w kierunku realizacji celów ogólnych. Dobór wskaźników ma wpływ na sposób rozwoju i realizacji projektu. Dobre wskaźniki pomogą nam:

1. W pomiarze postępów,
2. W poprawieniu przewidywalności projektu,
3. W sprawdzeniu czy ciąg logiczny od działań do celu ogólnego jest spójny i mierzalny.

Różne rodzaje wskaźników:

1. Wskaźnik celu (lub rezultatu) pokazuje, czy osiągamy ogólny sukces i pozwala strategicznie myśleć o potencjalnych zmianach, które chcemy wprowadzić.
2. Wskaźniki wyniku oceniają, czy konkretne działania osiągają swoje rezultaty.

Instrumenty weryfikacji: W jaki sposób zamierzacie gromadzić dane? Z jakich źródeł? Starajcie się wybierać wiarygodne źródła, do pozyskiwania danych w trakcie projektu.

Wartość początkowa i cele: aby zmierzyć zmianę, musicie najpierw wiedzieć, jaki jest punkt wyjścia (wartość początkowa lub „linia bazowa”) i dokąd

zmierzacie (Wasz cel). Upewnijcie się, że dane, które gromadzicie o wartości początkowej, odnoszą się bezpośrednio do Waszych wskaźników. Jednoznacznie wskażcie źródło danych dla określenia wartości początkowej (jeśli to możliwe, warto używać tych samych źródeł danych w trakcie całego projektu).

Dane dla linii bazowej i metody weryfikacji mogą pochodzić z najróżniejszych źródeł, na przykład:

3. Mapy społeczności (patrz Podręcznik programu Aktywna Społeczność, Ćwiczenie 3.1)
4. Statystyk krajowe lub regionalnych
5. Rejestrów lub statystyk systemu edukacji
6. Konsultacji z lokalnymi ekspertami (stosujcie metodologię dialogu z Podręcznika programu Aktywna Społeczność, moduł 2)
7. Krajowych i regionalnych mediów drukowanych.

Cel to stan, który chcesz osiągnąć na koniec projektu, a harmonogram (czasami określany jako „kamienie milowe”) wskazuje, jaką sytuację zamierzacie osiągnąć na koniec każdego jego etapu – na przykład w pierwszym roku, drugim czy trzecim. Niektóre matryce logiczne zawierają rubryki na określenie kamieni milowych, w innych wykazujecie je w kolumnie wskaźników lub w odrębnym dokumencie.

---

⁷ Ta świetna analogia pochodząca z wiersza Christiny Rossetti została zacytowana w UNDP (2002), UNDP Signpost of Development: Selecting indicators.

Ryc. 12: Wartość początkowa, kamienie milowe i wskaźniki celu

	Wartość początkowa	Kamień milowy 1	Kamień milowy 2	Cel (data)
	7,5% osób ze społeczności	10%	20%	30% (400% wzrost w populacji docelowej)

Ryc. 13: Przykład wskaźników, metod weryfikacji i wartości początkowych

Struktura projektu	Wskaźniki	Metody weryfikacji	Założenia
1. Cel ogólny Poprawa zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego (ZSR) wśród młodych ludzi w kraju.	Wskaźnik zakażeń HIV w populacji 15-24-latków	Dane regionalne z Ministerstwa Zdrowia. Wartość początkowa: 6%	(Trwały efekt) polityczne wsparcie dla edukacji ZSR.
2. Cel szczegółowy: Wzmocnienie zdolności systemu szkolnego w kraju w zakresie edukowania o ZSR	Motywacja i umiejętności nauczycieli do prowadzenia lekcji o ZSR. Liczba młodych ludzi z grupy docelowej o zwiększonej wiedzy i korzystających z prezerwatyw przy kontaktach seksualnych wysokiego ryzyka.	Kwestionariusze przed projektem i na koniec roku. Wartość początkowa: niska motywacja. 40% nauczycieli nie zdało podstawowego testu z ZSR. Badania dotyczące zachowań realizowane przez lokalnych partnerów Wartość początkowa: 24%	Władze oświatowe kontynuują wsparcie projektu ZSR. Władze samorządowe dokładają się do bezpłatnej dystrybucji prezerwatyw.
2. Wyniki Nauczyciele szkoleni. Nowy podręcznik opublikowany i rozpowszechniony.	Liczba przeszkolonych nauczycieli Liczba nauczycieli korzystających z podręcznika	Arkusze zgłoszeń na warsztaty. Kwestionariusz na koniec roku.	Rok szkolny nie jest przerywany ze względu na niestabilność polityczną.
3. Działania Przygotowanie i realizacja 20 bloków warsztatowych dla nauczycieli, po 30 nauczycieli na każdym. Przygotowanie, publikacja i dystrybucja podręcznika do szkół uczestniczących w projekcie.	Wskaźniki na poziomie działań to zazwyczaj same działania i niezbędny do ich wykonania wkład (koszty i zasoby). Zatem całość będzie wyglądać jak plan działań i budżet. patrz strony 217 i 218	Koszty warsztatów, formularze rejestracyjne, plany warsztatów. Gotowy podręcznik. Koszty dystrybucji.	Otrzymanie grantu przed rozpoczęciem roku szkolnego.

Wskazówki

Oprzyjcie swoje wskaźniki na triadzie: ilość, jakość, czas (quantity, quality, time, QQT). Zaczynajcie od wskaźnika, a potem dodajcie QQT. Przykład poniżej:

Szczegółowy cel: zwiększenie produkcji rolnej wśród docelowej grupy rolników.

- Wskaźnik bazowy: Wzrost zbiorów pszenicy przez lokalnych rolników
- Dodajemy ilość: Wzrost zbiorów pszenicy przez drobne gospodarstwa rolne o X kwintali
- Dodajemy jakość: Wzrost zbiorów pszenicy (tej samej jakości, co w roku 2009) przez drobne gospodarstwa rolne (posiadające 3 hektary upraw lub mniej) o X kwintali.
- Dodajemy czas: Wzrost zbiorów pszenicy (tej samej jakości, co w roku 2009) przez drobne gospodarstwa rolne (posiadające 3 hektary upraw lub mniej) o X kwintali na koniec roku 2010.

Grupa docelowa: ważne jest też, aby sprecyzować, „kto” i „gdzie” jest grupą docelową. Szczegóły dotyczące grupy docelowej często umieszcza się w sekcji celu szczegółowego matrycy logicznej albo w załączniku do niej. Alternatywnie można ją też przywoływać w całej matrycy logicznej (choć to nieco kłopotliwe i zaciemnia obraz!). Przykładowy opis grupy docelowej: „Bezrobotna młodzież w wieku od 15 do 25 lat włącznie w regionie Limpopo w Afryce Południowej.”

Dobieranie wskaźników:

- Czy wskaźnik jest odpowiednio dobrany do celu? Jeśli dobierzecie do pomiaru niewłaściwe elementy albo niewłaściwą metodologię pomiaru, dane mogą okazać się zwodnicze; ponadto możecie przyglądać się mniej ważnym elementom, tracąc z oczu te bardziej istotne.
- Bądźcie praktyczni; gromadzenie olbrzymiej ilości danych może Was jedynie niepotrzebnie

obciążyć pracą i odwrócić uwagę od realizacji samego projektu. Bardziej wskazane jest zebranie danych na kilka podstawowych tematów, zamiast gromadzenie odpowiedzi na mnóstwo nieistotnych pytań. Wybierajcie tylko te wskaźniki, które są niezbędne do zmierzenia postępu w każdej kolumnie matrycy logicznej – im mniej tych wskaźników, tym lepiej!

- Wskaźniki nie tłumaczą, dlaczego zmiana nastąpiła, a jedynie że miała miejsce. Upewnijcie się, że to wasz projekt odpowiada za zmianę, a nie inne zewnętrzne czynniki. Zdrowy rozsądek i odpowiednia analiza pozwolą odpowiedzieć na tę kwestię.
- Wskaźniki ilościowe czy jakościowe? Gromadzenie danych ilościowych – czyli liczb – niekoniecznie jest bardziej przydatne czy obiektywne od danych jakościowych – które zawierają dane opisowe, takie jak informacja zwrotna od osób uczestniczących czy studia przypadku z projektu. To zależy od tego, co mierzymy. Dobrym podejściem jest połączenie pomiaru ilościowego i jakościowego, na przykład mierzenie „proporcji (procent opiera się o dane ilościowe) lokalnej populacji, która czuje się zmotywowana i zdolna do udziału w podejmowaniu decyzji na szczeblu lokalnym (informacja zwrotna jest jakościowa)”: zaczynając od ankiety dla ustalenia wartości pierwotnej, możecie zbadać stan przed, w trakcie i po projekcie.
- Angażujcie innych, np. partnerów i osoby wspierające realizację projektu w wybór wskaźników. To Wam pomoże być SMART (patrz diagram dot. Wskaźników SMART) gromadząc dane i jednocześnie zwiększa waszą wiarygodność.

„Szanowny Panie Ghandi, z przykrością musimy odmówić finansowania Pana propozycji, albowiem związek pomiędzy przedzeniem wełny a rozpadem Imperium Brytyjskiego nie był dla nas jasny.”

Napisane przez MM Rodgersa, ilustracja Paul West

Ryc. 14: Wskaźniki SMART

Wskaźniki SMART ⁸	Szczegółowy cel	Słaby wskaźnik	Dlaczego?	Lepszy wskaźnik
Specific (konkretne) Czy jest jasne, co mierzysz?	Zwiększona świadomość i partycypacja społeczności w podejmowaniu decyzji.	Lokalni decydenci konsultują się z opinią publiczną w podejmowaniu decyzji	„Decydenci” nie są zdefiniowani.	Konsultacje władzy samorządowej z osobami ze społeczności są realizowane co roku. Od 1000 do 4000.
Measurable (mieralne) Czy dane da się zmierzyć wprost? Czy zależą one tylko od działań w projekcie czy też od innych czynników?	Tworzenie miejsc pracy przez mikro-przedsiębiorczość.	Zwiększone szanse na zatrudnienie.	„Szanse” to zbyt szerokie pojęcie i opiera się na przyszłych danych, które nie będą dostępne w projekcie.	Liczba ludzi zatrudnionych przez docelowe mikroprzedsiębiorstwa wzrasta z 45 do 70 w roku pierwszym i z 70 do 90 w roku drugim.
Attainable (osiągalne) Czy założenie, że osiągniesz wyniki, które wskazujesz, jest realistyczne?	Wzrost produkcji rolnej lokalnych rolników.	Zbiory lokalnych rolników rosną co roku o 80%	Wartość % jest bardzo wysoka, zwłaszcza że wzrost miałby być coraz większy. Nie ma też wskazania, jakie to zbiory.	Średni roczny zbiór rolników uczestniczących w projekcie jest o 5% wyższy od wartości początkowej w roku pierwszym i o 15% wyższy później.
Relevant (istotne) Czy to są właściwe dane do ukazania postępu ku sukcesowi?	Zwiększenie trwałości inicjatyw społecznych.	Grupa docelowa przeszkolona w zakresie zdolności przywódczych.	Dokonano ambitnego założenia, że to zdolności przywódcze prowadzą do trwałości inicjatyw.	Odsetek projektów nadal działających po 18 miesiącach od ich zakończenia wzrasta z 50 do 70%.
Trackable (udokumentowane, możliwe do śledzenia) Czy masz zasoby i umiejętności do gromadzenia tych danych przez cały okres trwania projektu?	Poprawa edukacji w szkołach.	Uczniowie i uczennice wykazują się większą wiedzą, lepszymi postawami i zachowaniami	Trudno to zbadać, ponieważ mamy tu wiele elementów (wiedzę, postawy, zachowania) i wielu uczniów	Grupa docelowa nauczycieli wykazuje się większą wiedzą, lepszymi postawami i zachowaniami. Lub skupienie się na wynikach szkoły: wyniki poprawiają się średnio o 10% w roku pierwszym.

⁸

Adaptowano za UNDP (?), Signposts of development, RBM w UNDP: Wybór wskaźników

Działania i harmonogram

Plan Działań zawiera szczegółowe informacje na temat harmonogramu, odpowiedzialności za działania, celów i kamieni milowych. W Planie Budżetowym znajduje się więcej informacji na temat wydatków na poszczególne działania oraz harmonogramu finansowania.

Przydatnym narzędziem w planowaniu harmonogramu działań są wykresy Gantta. Pozwalają dobrze monitorować postępy w trakcie

trwania projektu– możecie sprawdzić, jakie działania miało zostać wykonane, kto to miał zrobić i w jakim czasie.

Istnieje też możliwość, aby pogrupować działania zgodnie z tym które wyniki z matrycy logicznej realizują- takie rozwiązanie pozwoli śledzić postępy w waszym projekcie aż po sam poziom działań. Nie zapomnijcie zaplanować działań związanych z monitoringiem, ewaluacją oraz zarządzaniem i koordynacją jako części harmonogramu!

Ryc. 15: Wykres Gantta

Wynik 1: Wsparcie grupy docelowej w założeniu działalności gospodarczej lub znalezieniu zatrudnienia

Działanie 1.1 Zorganizowanie szkolenia z mikroprzedsiębiorczości dla grupy docelowej, Cel: Rok 1: __, Rok 2: __

Działanie 1.2 Stworzenie jednostki wspierającej zakładanie mikroprzedsiębiorstw i poszukiwanie pracy, Cel: Rok 1: __, Rok 2: __

	Działanie	Kto	Zależy od	2012							
				sty	lut	mar	kwi	maj	cze	lip	sie
1.1.1	Znaleźć miejsce	JS			15						
1.1.2	Rekrutacja osób uczestniczących	DS,MW	1.1.1								
1.1.3	Przygotowanie warsztatów	JS									
1.1.4	Logistyka	JS	1.1.2 1.1.3								
1.1.5	Realizacja warsztatów	DS,JS									
1.2.1	Zaplanowanie jednostki wspierającej	MW									
1.2.2	... itd.	FK,DS									

Wkład i budżet

Wkład to czas, pieniądze i zasoby jakie są potrzebne do prowadzenia projektu.

Każde działanie może wymagać różnego wkładu, na przykład:

Działanie: warsztaty z praw człowieka.

Wkład: koszty osoby koordynującej projekt koszty osób prowadzących szkolenia, miejsce szkolenia, noclegi dla osób uczestniczących, materiały na warsztaty, koszty transportu.

Wskazówka: niektóre matryce logiczne każą wprowadzać wkład w rubryce wskaźnika działania lub poniżej jej, alternatywnie wkład może być podany w odrębnym dokumencie wraz z budżetem.

Działania i wkład czasami stanowią odrębny dokument zawierający tabelę, jak na przykład ta poniżej:

Ryc. 16: Wkład i budżet

Działanie	Wkład	Koszt	Wkład łącznie od
1.1 Zorganizowanie szkolenia z mikropodsiębiorczości dla grupy docelowej	Miejsce szkolenia	zł	Instytucja fundująca – zł
	Osoba prowadząca	zł	NGO – zł
	Reklama i rekrutacja	zł	
	Koszty podróży i noclegów	zł	
	RAZEM:		

Łączny koszt Waszego wkładu prezentowany jest w budżecie.

Zestawiając budżet zwróćcie uwagę, by:

1. Zawierał koszty rozpowszechniania wyników waszego projektu,
2. Obejmował wszystkie koszty – koszty osobowe, najmu biura i telefonów, administracji, ubezpieczenia
3. Uwzględniał zmiany w trakcie trwania projektu, takie jak inflacja i wzrost kosztów płac
4. Uwzględniał rezerwę – na wypadek gdyby coś poszło nie tak lub koszty jakiegoś elementu wzrosły
5. Był „wart tych pieniędzy”:
  - Czy jakieś elementy są bardzo drogie? Czy są inne sposoby osiągnięcia tych samych rezultatów za mniejsze koszty?
  - Czy projekt generuje jakiś przychód, który wraca do kasy projektu?
  - Jaki jest koszt przypadający na jedną osobę biorącą udział w projekcie? Czy to jest rozsądny koszt?

Społeczny zwrot z inwestycji

Społeczny zwrot z inwestycji (Social Return on Investment, SROI), to metoda pomiaru środowiskowej i społecznej wartości projektu w wartościach pieniężnych, biorąc pod uwagę zainwestowane zasoby. Jest przydatna do:

1. Przedstawienia wartości Waszego projektu ewentualnym instytucjom i osobom chetnym go dotować, wspierając Waszą argumentację, jaką projekt oferuje „wartość za pieniądź” (Value for Money, VFM),
2. Dopasowania zarządzania finansami do zarządzania wynikami i strategii waszego projektu,
3. Zapewnienia przejrzystości i wydajności w rozporządzaniu kosztami.

Ryc. 16: Jak kalkulować Zwrot z Inwestycji

Społeczny zwrot z inwestycji zawiera takie elementy, jak:

1. Unikanie lub ograniczanie zagrożeń (np. wkład w ograniczenie skutków zamieszek lub zmian klimatycznych)
2. Wartość uzyskana z pracy partnerów (takiej jak podział zasobów) pomiędzy organizacjami non-profit
3. Korzyści społeczne z pracy wolontariuszy
4. Inne systemowe zmiany, np. spadek alkoholizmu w wyniku skutecznych działań projektu prowadzi do niższych kosztów usług zdrowotnych.

Oto siedem zasad SROI:

1. Angażuj interesariuszy i interesariuszki (np. każdą osobę, ma swój „udział” lub interes w przedmiocie SROI).
2. Zrozum, co się zmienia (dla interesariuszy i interesariuszek).
3. Wyceniaj to, co istotne (znana także jako „zasada monetyzacji”).
4. Wliczaj tylko to, co jest materialne.
5. Nie przypisuj swoim działaniom zbyt wiele.
6. Bądź przejrzysty.
7. Zweryfikuj rezultaty.

Aby włączyć SROI wraz z monitoringiem i ewaluacją do Waszego projektu, wykonajcie następujące kroki:

Ostrzeżenie: monetyzacja projektów społecznych i ekologicznych ma swoje słabe strony, jednym z nich jest fakt, że wielu rzeczy nie da się łatwo zmonetyzować (na przykład pewności siebie albo poprawionych relacji rodzinnych), odwraca też ona czasem uwagę od najważniejszych efektów projektu, może ponadto prowadzić do koncentrowania się na kapitale jako wartości, według której powinny być podejmowane decyzje; jest też bardzo czasochłonna.

EWALUACJA

Matryce logiczne są przydatnym narzędziem do prowadzenia monitoringu i ewaluacji. Czytelnie wskazują cele i logikę całego projektu, a także to w jaki sposób gromadzone są dane pozwalające na ocenę postępu na drodze do celów.

Podstawowe pytanie wokół którego koncentruje się ewaluacja brzmi: czy projekt odniósł sukces zgodnie z planem?

1. Czy projekt jest trwały (jeśli miał taki być)?
2. Czy udział w projekcie był dostępny dla osób z grupy docelowej?
3. Czy projekt osiągnął cele lub zaplanowany wynik?

4. Czy logika i założenia były właściwe? Jeśli nie, dlaczego?

Jeśli nie jesteście w stanie odpowiedzieć na te pytania, będziecie musieli zmienić wskaźniki.

Dla uzupełnienia matrycy logicznej można też, na wewnętrzne potrzeby, poddać ewaluacji następujące elementy:

1. Wydajność pracy współpracowników i jakość zarządzania
2. Wartość za pieniądź (VFM)
3. Wkład interesariuszy i interesariuszek
4. Jakość samego monitoringu.

KU DOSKONAŁEJ MATRYCY LOGICZNEJ

Tekst w kolumnie pionowej:

Długi i skomplikowany

Zwarty i precyzyjny

Wskazówka: matryca logiczna jako całość powinna prezentować logikę projektu. W każdym polu należy opisać tylko to, co niezbędne dla danego pola. Starajcie się też unikać sytuacji, w której matryca logiczna staje się listą kompromisów zawierających wiele różnych perspektyw, a każda z nich opatrzona jest zastrzeżeniami. Porozumienie co do strategii oraz tego, jak wyrazić wyniki czy rezultaty, powinno nastąpić wcześniej. Jeśli to niezbędne, możecie użyć niewielkiej ilości przypisów, aby rozwinąć wyjaśnienia.

**Bez grupy docelowej
lub miejsca docelowego**

Opowiedzcie historię

Wskazówka: Starajcie się unikać stwierdzeń takich jak „zwiększona produktywność”. Włączcie do opisu „kto”, „co”, „gdzie”, „kiedy” – to uczyni opis bardziej interesującym i łatwiejszym do zrozumienia.

Wskaźniki i metody weryfikacji

**Zbyt ambitny, bez
właściciela**

**Przypisany do osoby i włączony do
uzgodnionego planu prac**

Wskazówka: Gdy siedzimy i staramy się sporządzić matrycę logiczną, zdarza się, że ponosi nas ambicja co do tego, co możemy zmierzyć. Gromadzenie i analiza danych zabierają czas. Dlatego zanim uzgodnicie wskaźniki, skonsultujcie się z tymi, którzy będą zaangażowani w monitoring i ewaluację, uwzględnijcie czas i zasoby i zastanówcie się: czy są łatwiejsze alternatywne sposoby zmierzenia postępów?

**Ambitne plany
Bezużyteczne wskaźniki**

**Wskaźniki SMART
które śledzą postępy**

Wskazówka: Kolejne ryzyko związane z opracowywaniem wskaźników polega na wskazywaniu wyłącznie elementów łatwych do zmierzenia, ale mających tylko luźny związek z celami, które chcecie osiągnąć. Na przykład mierzenie zmiany poprzez ilość nawiązań do sprawy HIV/AIDS w mediach w danym okresie niekoniecznie prowadzi do poprawy świadomości ZSR w praktyce.

Założenia

**Najważniejsze założenia
prowadzące wprost do sukcesu**

Wskazówka: matryca logiczna to nie jest najlepsze miejsce do wyliczania wszystkich ryzyk i zagrożeń. Ujmijcie tylko podstawowe założenia dotyczące otoczenia projektu, co do których istnieje prawdopodobieństwo, że się zmienią. Na przykład w scenariuszu budowanym po konflikcie w społeczności, Wasze założenie może opierać się na okresie stabilności socjopolitycznej. Jeśli Wasz projekt w sposób istotny wpływa lub kontroluje jakieś założenie, może warto je usunąć z założeń i włączyć do Waszego projektu jako część Waszej strategii.

Ćwiczenie 1

Wykres władzy (25 minut)

Cel:

- Identyfikacja najważniejszych interesariuszy i interesariuszek, planowanie poziomu ich zaangażowania

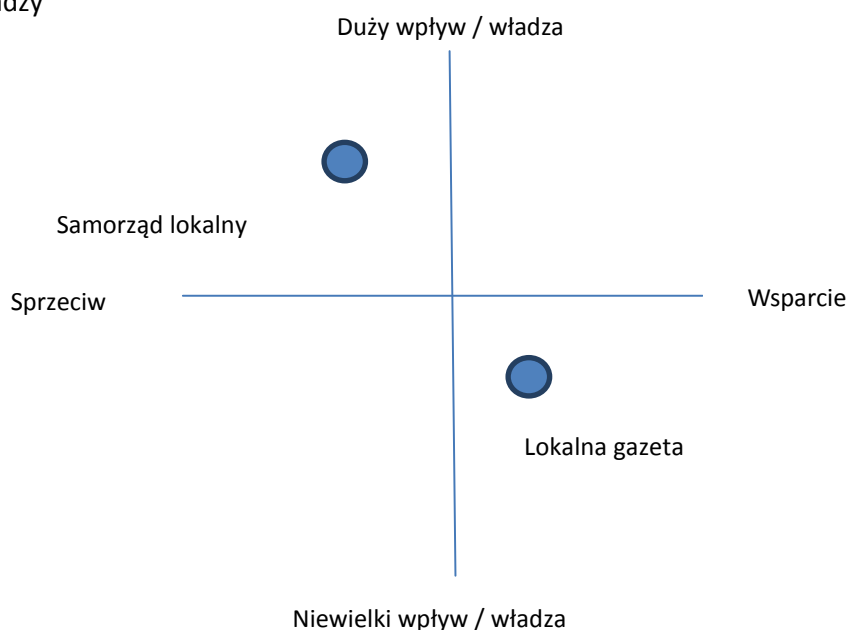
Streszczenie

Tę metodę można zastosować, gdy osoby uczestniczące zidentyfikowały już problem, jakim chciałyby się zająć. Wprowadza Wykres Władzy jako narzędzie identyfikacji tych osób, które mogą mieć wpływ na nasze możliwości skutecznej realizacji projektu. Wykres ten pomaga zdecydować, w jaki sposób zaangażować te osoby w projekt.

Przygotowanie i materiały

Flipchart z poniższym wykresem

Ryc. 17: Wykres władzy

Przebieg

1. Poproś uczestników, i uczestniczki aby przypomnieli sobie aktywność „Czym jest władza” i zastanowili się, na ile poszczególne osoby mogą wesprzeć projekt lub być przeciwko niemu oraz jaką władzę/wpływ mają? Poproś osoby aby umieściły je na wykresie tak jak poniżej:

2. Na kogo mamy wpływ? Jak możemy go wykorzystać dla naszej korzyści?
3. Jakie możliwości współpracy z innymi osobami lub grupami istnieją w naszej społeczności? Czy możemy zdobyć ich wsparcie?
4. Z kim powinniśmy współpracować? Na kogo musimy wywrzeć wpływ, aby osiągnąć zmianę?
5. Jak możemy to zrobić?

Podsumowanie

Wykres władzy to przydatne narzędzie pozwalające zaplanować poziom zaangażowania konkretnych grup w naszej społeczności.

Ćwiczenie 2

Analiza SWOT (25 minut)

Cel:

Streszczenie

Wprowadza analizę SWOT jako narzędzie.

Przygotowanie i materiały

Diagram na flipcharcie

- Sprawdzenie, czy potencjalny projekt społeczny jest realistyczny, w więc ma szansę odnieść sukces

Strengths (Mocne strony)	Opportunities (Możliwości)
Weaknesses (Słabe strony)	Therats (Zagrożenia)

Przebieg

1. Poproś osoby uczestniczące o zastanowienie się nad ich projektem inicjatywy społecznej pod kątem następujących pytań:
  1. Jakie są mocne strony tego projektu i grupy, która go realizuje?
  2. Jakie są słabe strony tego projektu i grupy?
  3. Jakie są możliwości stoją przed projektem i grupą, która go realizuje?
  4. Jakie są zagrożenia dla tego projektu i grupy?
2. Poproś osoby uczestniczące o przedstawienie swoich przemyśleń w formie analizy SWOT na flipcharcie lub kartce papieru.

możliwości, jednocześnie minimalizuje wpływ słabości i zagrożeń.

Podsumowanie

- Wyjaśnij, czym jest analiza SWOT. Uczestnicy i uczestniczki mogą wykorzystywać ją do identyfikacji i analizy mocnych i słabych stron inicjatywy społecznej oraz możliwości i zagrożeń, jakie zidentyfikowano na podstawie danych zebranych w społeczności.
- Wyjaśnij, po co używamy tego narzędzia? Dzięki niemu możemy opracować plan, który uwzględnia wiele różnych aspektów: maksymalizuje potencjał mocnych stron i

Ćwiczenie 3

Matryca logiczna oczekiwań (40 minut)

Cel:

Streszczenie

Każda osoba uczestnicząca otrzymuje kartkę z zawartym na niej pytaniem. Osoby poruszają się po sali i starają się znaleźć kogoś, kto pomoże im odpowiedzieć na to pytanie.

Przygotowanie i materiały

Duża pusta matryca logiczna oczekiwań (tylko nagłówki, bez treści), narysowana na co najmniej dwóch flipchartach. Duża częściowo wypełniona matryca logiczna z elementami projektu Aktywna Społeczność. Karteczki samoprzylepne i pisaki.

Przebieg

1. Przyczep na ścianie dużą częściowo wypełnioną matrycę logiczną, a obok pustą „matrycę logiczną oczekiwań”.
2. Zaproś uczestniczki i uczestników do przedstawienia swoich oczekiwań wobec tych warsztatów. Wyjaśnij, że w terminologii LFA możemy to nazwać „analizą interesariuszy”. Ale chcemy jednocześnie zaprezentować im matrycę logiczną, tak więc ich oczekiwania zapiszemy stosując nomenklaturę i schemat matrycy logicznej.
3. Zaprezentuj uczestnikom i uczestniczkom matrycę logiczną. Wyjaśnij, że jest ona ważnym narzędziem planowania projektów i że w trakcie tych warsztatów będziemy poznawać ją dokładniej; tutaj zaś mamy przykład częściowo wypełnionej matrycy logicznej. Wypełniliśmy ją wykorzystując kilka wybranych elementów z matrycy logicznej projektu Aktywna Społeczność. Gdy zaczynamy wypełniać matrycę logiczną, zaczynamy od góry wpisując nasz ogólny cel i przechodzimy coraz niżej. Zapytaj: jak sądzicie, dlaczego tak robimy? Poczekaj aż grupa odpowie, że gwarantuje to, że podstawą planowania będą nasze cele, a nie działania, jakie chcieliby podjąć.
4. Wyjaśnij, że teraz odczytamy matrycę logiczną od góry do dołu (tak jak ją sporządzono).

- Uczestnicy i uczestniczki wymieniają się swoimi oczekiwaniami wobec warsztatów
- Uczestnicy i uczestniczki zaczynają ćwiczyć planowanie z wykorzystaniem matrycy logicznej

5. Wyjaśnij, że ogólnym celem programu Aktywna Społeczność jest „poprawa zaufania, porozumienia i praktyk zrównoważonego rozwoju lokalnie i globalnie.” To jest WIELKA WIZJA lub zmiana, do której projekt ma się docelowo przyczynić (ale nie możemy zagwarantować, że właśnie tak się stanie).
6. Wyjaśnij, że konkretnymi, szczegółowymi celami programu Aktywna Społeczność są ... [odczytaj je]. Podkreśl, że ujęliśmy tutaj tylko niewielki fragment całości, zaledwie kilka celów, rezultatów i działań z całej matrycy logicznej programu Aktywna Społeczność, ponieważ za mało jest miejsca, aby ująć wszystko!
7. Wyjaśnij, że wybraliśmy kilka wyników (trwałych rezultatów i produktów), niezbędnych do osiągnięcia szczegółowych celów, a są to: [odczytaj je]. Dodaj, że na naszej matrycy zapisaliśmy również po 2 przykładowe działania.
8. Wyjaśnij, że po zaplanowaniu projektu od góry do dołu można przystąpić do weryfikacji jego logiki – od dołu do góry. „Jeśli te działania zostaną wykonane, to otrzymamy takie oto rezultaty; jeśli osiągniemy takie rezultaty, to osiągniemy te oto cele szczegółowe; a jeśli zrealizujemy te cele szczegółowe, to osiągniemy następujący cel ogólny.” Wyjaśnij zasadę działania matrycy logicznej: planujemy od góry do dołu, sprawdzamy logikę od dołu do góry. Powiedz uczestnikom i uczestniczkom, by się nie niepokoili, jeśli na tym etapie jeszcze nie do końca rozumieją zasadę działania matrycy, bowiem podczas warsztatów będą mieli okazję poćwiczyć jej używanie.
9. Objasnij, że teraz wrócimy do zbierania oczekiwań od grupy i że sporządzimy mini-matrycę logiczną (bowiem planowanie z ramą logiczną stosuje się z reguły do większych i bardziej złożonych projektów, niż pojedyncze szkolenie!). Poproś osoby uczestniczące, aby każda zapisała na karteczce samoprzylepnej

jeden ze swoich osobistych celów – co chcą osiągnąć, uczestnicząc w tych warsztatach? Zachęć do użycia czasownika takiego jak „poprawić”, „zwiększyć”, „rozwinąć”.

10. Zbierz spisane cele i umieść je w polu celów szczegółowych pustej matrycy logicznej. Podczas gdy grupa realizuje kolejne kroki, Ty pogrupuj te karteczki w dwie-trzy grupy konkretnych celów współdzielonych przez osoby uczestniczące.

11. Poproś uczestników i uczestniczki o spisanie działań, a więc form ćwiczeń, i aktywności jakie chcą realizować podczas tych warsztatów; zbierz je i umieść w polu działań.

12. Zapytaj na koniec: jakie są umiejętności, postawy i powiązania, z którymi rozpoczynacie te warsztaty? Umieść je w pozycji wkładu, zasobów. Umieść tam także swoje umiejętności i doświadczenie jako osoby facylitujące.

13. Spytaj grupę, czy logika naszej mini-matrycy logicznej, czytanej z dołu do góry, od działań po cele szczegółowe, się zgadza? Czy matryca jest logiczna?

14. Zaprezentuj pogrupowane przez ciebie cele (i dopytaj jeżeli coś na karteczkach zostało zapisane niejasno). Podziękuj grupie za udział w tym ćwiczeniu i podkreśl, że wezmiesz te cele, proponowane metody pracy i zasoby grupy, pod uwagę w czasie prowadzenia warsztatów i postarasz się dopasować do nich, jeśli będzie taka potrzeba.

15. Jeśli czujesz że grupa rozumie logikę matrycy i swobodnie się w niej porusza, dodaj że jednym ze wskaźników sukcesu (sposobów pomiaru postępu na drodze do sukcesu) tych warsztatów jest liczba osób uczestniczących – a dane te gromadzimy na podstawie list obecności – puść w obieg listę obecności do podpisania.

Wymień najważniejsze (oficjalne) cele warsztatów (patrz niżej):

- Rozwinięcie umiejętności wiedzy grupy docelowej w zakresie planowania, realizacji i monitorowania projektów z wykorzystaniem metody matryc logicznych.

Teraz omów plan warsztatów (chyba że zaplanowałeś, zaplanowałaś ten punkt w innym miejscu). Wskaż, że będziemy szczegółowo zajmować się:

- Planowaniem działań,
- Tworzeniem budżetu i zarządzaniem zasobami w projekcie,
- Monitorowaniem i ewaluacją w tym wyborem wskaźników i metod ich weryfikacji.

Zwróć uwagę osób uczestniczących, że być może proces uczenia się wykorzystania matrycy logicznej nie będzie prosty i nie będzie przebiegać bezproblemowo. Ale stawianie przed sobą wyzwań i kwestionowanie swoich przekonań jest ważną częścią zdobywania nowej wiedzy.

Ryc. 20: Wyciąg z matrycy logicznej programu Aktywna Społeczność i trzy pytania do grupy

Struktura projektu Przykłady poniżej pochodzą z programu Aktywna Społeczność	Wskaźniki	Metody weryfikacji	Założenia
4. Cel ogólny Poprawa zaufania, porozumienia i praktyk zrównoważonego rozwoju na poziomie lokalnym i globalnym.			
5. Cele szczegółowe Organizacje społeczeństwa obywatelskiego i ich sieci współpracy zwiększą swoją wiedzę i rozwiną umiejętności oraz postawy i zachowania służące tworzeniu globalnych i lokalnych sieci dla angażowania się w rozwój społeczny. Osoby facylitujące zwiększą swoją zdolność do przekazywania wiedzy, wspierania rozwoju postaw, zachowań i umiejętności swojej wspólnoty w obszarach zaufania, porozumienia i zrównoważonego rozwoju poprzez realizację profesjonalnych szkoleń na poziomie lokalnym.			
6. Wyniki Realizowane są szkolenia dla osób facylitujących i partnerskich organizacji. (Wynik szczegółowy): Podręcznik do metody matryc logicznych zostaje opublikowany i rozpowszechniony w grupie docelowej.	Liczba przeszkolonych osób facylitujących i partnerów. Cel zakrojony na rok 2012-2013 w podziale na regiony. Liczba osób z grupy docelowej korzystających z podręcznika. Cel: ...	Dane: podpisane listy osób uczestniczących. Kwestionariusz poszkoleniowy (wypełniany 6 miesięcy po warsztatach).	
7. Działania Zorganizowanie szkoleń z metody matrycy logicznej Przygotowanie i publikacja podręcznika do metody matrycy logicznej	Patrz lista działań i zasobów		

Wielka wizja lub zmiana, do której przyczynia się projekt

1. Jakie są konkretne cele tych warsztatów?
„Zwiększenie...”
„Poprawienie...”

Wyszkoleni w stosowaniu LFA

2. Jakiego rodzaju działania, aktywności będą dla was przydatne w czasie warsztatów?

3. Wasz wkład i zasoby: jakie umiejętności, postawy i powiązania społeczne przynosicie ze sobą na te warsztaty?

Ćwiczenie 4

Analiza matrycy logicznej i cyklu projektu (1 godzina 20 minut)

Cel:

Streszczenie

Krótkie wprowadzenie do koncepcji cyklu projektu, rozważania na temat wyzwań związanych z planowaniem i zarządzaniem projektem, a następnie prezentacja metody matrycy logicznej i jej zastosowania w wyżej wymienionych obszarach.

Przygotowanie i materiały

Laptop i projektor z prezentacją PowerPoint lub prezentacja w innej formie. Papier do flipcharta i mazaki.

Przebieg

1. Przekaż grupie, że metoda matrycy logicznej to proces planowania i monitorowania projektów. Wspiera cały cykl projektu od początku po koniec. Zapytaj osoby uczestniczące, czy znają etapy cyklu projektu? Czy potrafią je wymienić? Odpowiedzi umieść na schemacie cyklu (lub poproś o to chętną osobę). (5 minut)
2. Powiedz grupie, że jest wiele różnych sposobów na zilustrowanie cyklu projektu, niemniej większość z nich zawiera te same podstawowe elementy. Na potrzeby tych warsztatów prezentujemy projekt jako złożony z ... (5 minut)
3. Poproś osoby, aby podzieliły się na małe grupy (5-6 osób) i odpowiedziały w nich na następujące pytania: „Na podstawie waszego doświadczenia, wypiszcie na flipcharcie podstawowe wyzwania związane z planowaniem i zarządzaniem projektami?” (Jeśli grupa jest w kreatywnym nastroju, poproś o zilustrowanie tych punktów.) (20 minut)
4. Teraz poproś obie grupy, aby zastanowiły się i zapisały odpowiedź na pytanie: „Jak wam się wydaje, w jaki sposób matryca logiczna może

- Uczestnicy i uczestniczki poznają koncepcję cyklu zarządzania projektem oraz dowiadują się, jak LFA może wesprzeć ich w zaplanowaniu i zarządzaniu projektem.
-

was wesprzeć w pokonaniu tych wyzwań?” (20 minut)

5. Podsumuj wnioski grupy na forum. (5 minut)
6. Zaznacz, że metoda matrycy logicznej to proces opracowany aby wspierać planowanie i zarządzanie projektem. Ma pomóc w rozwiązywaniu powszechnych problemów, z jakimi przychodzi nam się mierzyć podczas planowania, np. zwracając naszą uwagę na konieczność konsultacji z interesariuszami wewnętrznymi i zewnętrznymi, nakierowania na cel, jasnego języka i przejrzystej logiki projektu, przygotowania już na początku cyklu metod mierzenia sukcesu...
7. Jak to działa? Skupimy się na dwóch najważniejszych fazach. Faza 1: analiza; faza 2: planowanie. Po przejściu tych dwóch faz faza implementacji i faza ewaluacji powinny być już proste. W pierwszej fazie LFA zajmujemy się analizą interesariuszy, analizą problemu, określamy cele i strategię. W fazie drugiej wykorzystujemy te informacje do sporządzenia planu z pomocą matrycy logicznej.
8. W fazie 1 zgromadzimy wszystkie informacje, które będą nam potrzebne w fazie 2: planowaniu.
9. Faza analizy. Zbierz opinie od grupy: Jak sądzicie, jaki jest cel analizy interesariuszy? A analizy problemu? Analizy celów i strategii? Zapytaj osoby czy poznały już przykłady aktywności, które pozwalają przeprowadzić tę analizę? (15 minut)
10. Faza planowania. W tej fazie będziemy planować z wykorzystaniem matrycy logicznej. Przypomnij najważniejsze punkty z rysunku 7.
11. Zapytaj osoby uczestniczące, czy mają jakieś pytania.

Ćwiczenie 5

Studium przypadku: analiza interesariuszy (1 godzina 45 minut)

Cel:

- Uczestnicy i uczestniczki uczą się, jak przeprowadzić analizę interesariuszy, ćwiczą planowanie i analizę informacji.

Streszczenie

W formie studium przypadku uczestnicy i uczestniczki planują analizę interesariuszy i analizują otrzymane informacje.

Przygotowanie i materiały

Jedna tabela analizy interesariuszy wielkości flipcharta dla każdej grupy sześciu osób uczestniczących.

Przebieg

Uwaga: możliwość przeprowadzenia opisanego niżej ćwiczenia analizy interesariuszy opiera się o przygotowane wcześniej przykłady. Należy przygotować je wcześniej, uwzględniając profile osób uczestniczących w szkoleniu. Podany przykład dotyczy projektu wzmacniania spójności społecznej i budowania pokoju (patrz str. 243, handout).

1. Zaprosz grupę do pierwszej fazy pracy z matrycą logiczną, przeprowadzając analizę interesariuszy i interesariuszek.
2. Interesariusze i interesariuszki to grupy ludzi, którzy są zainteresowani Twoim projektem lub problemem, który ma on rozwiązać. Mogą oni być pośrednio lub bezpośrednio powiązani z projektem i może mieć on na nich pozytywny lub negatywny wpływ. Są to np. decydenci polityczni, partnerzy oraz, oczywiście, „beneficjenci końcowi” – grupa docelowa, z którą pracujesz, w największym stopniu dotknięta przez problem, często nazywana „interesariuszami pierwszego stopnia”.
3. Zapytaj: Kim są interesariusze na tych warsztatach? Np. British Council, osoby uczestniczące, ich organizacje, miejsce spotkania, osoby facylitujące, grupy docelowe.
4. Zapytaj: Czym jest analiza interesariuszy? Wyjaśnij, że jest to analiza różnych punktów widzenia problemu, którym się zajmujecie, służąca temu aby przyjrzeć się jego

różnorodnym aspektom, otoczeniu i propozycjom rozwiązania.

5. Wyjaśnij, że program Aktywna Społeczność daje nam do dyspozycji wiele różnych umiejętności i narzędzi, które są wsparciem w tej fazie. Zapytaj osoby uczestniczące, czy mają jakieś propozycje, jakie to umiejętności lub narzędzia i jak mogą nam pomóc?
6. Powiedz, że teraz w małych grupach (5-6 osób) uczestnicy i uczestniczki zaplanują analizę interesariuszy. Rozdaj grupom handout ze scenariuszem studium przypadku (lub więcej scenariuszy jeśli masz więcej niż jeden) i poproś grupy o zebranie się i przeprowadzenie burzy mózgów nad stworzeniem planu analizy interesariuszy.
7. Wyjaśnij, że stworzymy mini-matrycę logiczną tylko na potrzeby analizy interesariuszy, tak by poćwiczyć jej tworzenie. Poproś grupy o zanotowanie na flipchartach:
  1. Celu analizy interesariuszy
  2. Wyników analizy interesariuszy
  3. Działań do przeprowadzenia.
8. Krąż pomiędzy grupami i sprawdzaj, czy dają sobie radę, wspieraj je we właściwym formułowaniu celów i wyników. Upewnij się, że grupy korzystają z pomocy zamieszczonej na stronie 198 lub widzą przykłady na ścianie. (45 minut)
9. Gdy grupy skończą pracę, poproś je o prezentację wyników na forum. (15 minut)
10. (Opcjonalnie) Rozgrzewka umysłu POWERPOINT 36:

Pokaż grupie dziesięć słów na slajdzie PowerPoint przez ok. 10 sekund, wyłącz prezentację i poproś uczestników i uczestniczki o spisanie słów, które sobie przypominają. Po dwóch minutach zapytaj: Kto zanotował słowo „noc”? Kto zanotował słowo „drzemka”? A kto zanotował słowo „sen”? (zwykle będzie kilka takich osób, chociaż słowo nie pojawia się na slajdzie). Gdy osoby opuszczą już ręce,

wyświetl slajd ponownie. Zwróć uwagę, że w czasie analizy danych, które gromadzimy, musimy dokładnie sprawdzać te dane i mieć świadomość założeń, jakimi się posługujemy, by uniknąć prostego projektowania naszych własnych wyobrażeń lub schematów rozumowania.⁹

11. Teraz powiedz grupie, że ich analiza interesariuszy odsłoniła nowe, ważne informacje na temat perspektywy interesariuszy na problem. Teraz przeanalizujemy je za pomocą kolejnego narzędzia. Poproś osoby uczestniczące, by wynotowały interesariuszy na osobnych karteczkach samoprzylepnych i wykorzystali informację z handoutu 2, aby umieścić ich na siatce analizy interesariuszy i w otrzymanej tabeli. Rozdaj każdej grupie handout 2 oraz siatkę analizy interesariuszy oraz tabelę (na papierze do flipcharta). Grupy powinny wynotować najważniejsze punkty swoich dyskusji na odrębnym flipcharcie. (20 minut)
12. Powieś siatki i tabele na ścianie i zaproś grupy na wizytę w galerii. (5 minut)

Podsumowanie

- Czy w analizie interesariuszy pojawiły się jakieś rozbieżności? Jak ta informacja może nam się przydać w trakcie panowania i zarządzania projektem? (15 minut)
- Jakie są inne przykłady interesariuszy, którzy nie zostali ujęci w tym ćwiczeniu? Poproś grupę o podanie przykładów z ich własnych projektów. (5 minut)

---

⁹ Adaptowano za: Linda Booth Sweeney i Dennis Meadows (2010): The Systems Thinking Playbook, Chelsea Green Meadows.

Ćwiczenie 6

Studium przypadku: analiza problemu (30 minut)

Cel:

- Uczestnicy i uczestniczki uczą się, jak przeprowadzić analizę problemu.

Streszczenie

W formie studium przypadku uczestnicy i uczestniczki przeprowadzają analizę problemu.

Przygotowanie i materiały

Flipchart i papier A4

Przebieg

1. Przekaż grupie: rozpoczniemy teraz analizę problemu. Drzewa problemów są prostym sposobem wizualizacji przyczyn i skutków, jakie związane są z danym problemem. Naszkicowanie drzewa problemu rozkłada problem na niewielkie, możliwe do przyswojenia kawałki. Pomaga w zidentyfikowaniu punktów interwencji lub obszarów, w których projekt może wywrzeć znaczący wpływ i pozwala zrozumieć logikę (i założenia), jakie leżą u podstaw waszego planu. Podstawowe zadanie polega na zgromadzeniu różnych punktów widzenia podczas analizy problemu.

Uwaga: drzewo problemu często sugeruje linearną relację pomiędzy przyczyną a skutkiem problemu, w większości wypadków rzeczywistość jest jednak bardziej złożona.

Zwróć uwagę, że drzewa problemów są bardzo specyficzną metodą; alternatywą jest

stosowanie podejścia afirmującego, patrz Doceniająca Dociekliwość (Podręcznik programu Aktywna Społeczność). (5 minut)

2. Przekaż grupie: Pierwszy krok to uzgodnienie problemu czy zagadnienia, które mamy przeanalizować. Przedstaw studium przypadku, poproś grupę o sugestie i opracujcie definicję problemu, z którą każda osoba może się zgodzić. (10 minut)
3. Następnie poproś uczestników i uczestniczki o utworzenie małych grup (5-6 osób). Rozdaj arkusze flipcharta i papier A4, na których można będzie zapisać problem, efekty i skutki. Każda grupa dyskutuje i określa przyczyny problemu na odrębnych kawałkach papieru i umieszcza je pod problemem. Przekaż grupie, że pomysły na przyczyny zmieniają się w trakcie dyskusji i można je zmieniać, ponownie redagować i przemieszczać. (30 minut)
4. Wizyta w galerii drzew problemów.
5. Podsumuj: Jak się czuliście podczas tego procesu? Dlaczego? Co to nam mówi o analizie problemów? Jakie są inne punkty spojrzenia na problem?
6. Przekaż grupie, że drzewa problemów to sposób myślenia systemowego i mogą być wykorzystane do prezentacji bardziej złożonych relacji.

Ćwiczenie 7

Studium przypadku: analiza celów (20 minut)

Cel:

- Uczestnicy i uczestniczki uczą się, jak przekształcać problemy w cele.

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki wykorzystują swoje drzewo problemu do przekształcenia go w drzewo celu skoncentrowane na rozwiązaniach.

Przygotowanie i materiały

Papier A4, zapisane problemy, przyczyny i skutki.

Przebieg

1. Wybierz jedno z prawidłowo wykonanych drzew problemów z poprzedniego ćwiczenia i wręcz poszczególne jego części niewielkim grupom 3-4 uczestników.
2. Poproś uczestników i uczestniczki o przekształcenie problemu w sformułowanie celu (podaj przykład). Osoby uczestniczące powinny zapisać swoje sformułowania celu dużymi literami na kartkach A4 i zawiesić na ścianie wraz z innymi osobami, tym samym przekształcając drzewo problemu w drzewo celu.
3. Zwróć uwagę, że teraz drzewo zawiera zbiór potencjalnych celów (ogólnych i szczegółowych), które mogą stanowić podstawę naszego projektu i można je włączyć do planu.
4. Poproś grupę o skomentowanie, który ich zdaniem cel powinniśmy wybrać i dlaczego. Grupa powinna uwzględnić analizę

interesariuszy, zasoby, wpływ oraz umiejętności i potencjał obecnych osób. Jednym ze sposobów na zbadanie tego jest matryca bostońska (patrz poniżej), pozwalająca na umieszczenie każdego z celów w odpowiednim polu.

Ryc. 21: Analiza celów

Wpływ	Lśniące gwiazdy	Wschodzące gwiazdy
	Szybkie zwycięstwa	Kule u nogi
Czas i zasoby		

5. Wskaż, że to ćwiczenie polegające na doborze celów jest waszą analizą strategii. Ważne jest, aby skonsultować się wewnętrznie i zewnętrznie, tak aby osoby czuły, że cel jest również ich. Należy ponadto sprawdzić zgodność tych celów z misją organizacji, trendami polityki oraz innymi czynnikami otoczenia (patrz analiza PEST w **Podręczniku LFA**).

Ćwiczenie 8

Matryca logiczna - puzzle (1 godzina)

Cel:

- Uczestnicy i uczestniczki upewniają się, że rozumieją konstrukcję matrycy logicznej i jej logikę.

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki tworzą matrycę logiczną i dopasowują definicje do pionowych i poziomych nagłówków, wykorzystując materiał pomocniczy.

Przygotowanie i materiały

Dwie lub trzy kopie pionowych i poziomych nagłówków matrycy logicznej, wydrukowane dużymi literami na oddzielnych kartkach A4.

„Definicje” każdego pola (bez nagłówka) wydrukowane dużymi literami na odrębnych kartkach.

Przebieg

1. Zapytaj osoby uczestniczące, kto sądzi, że ma już wystarczające doświadczenie z matrycami logicznymi? Poproś te osoby, aby oddały w pierwszej części tego ćwiczenia inicjatywę pozostałym osobom.
2. Podziel uczestników i uczestniczki na grupy po 2-3 osoby, zależnie od wielkości grupy. Każdej grupie wręcz kopię pionowych i poziomych nagłówków matrycy logicznej wydrukowanych dużymi literami na oddzielnych kartkach A4 oraz kopie definicji każdego pola na odrębnych

kartkach – kartki te powinny być podane losowo.

3. Poproś grupy, by ułożyły matrycę logiczną, umieszczając pionowe i poziome kolumny we właściwym porządku zgodnie z ich definicjami. Poproś grupy, aby nie korzystały przy tym zadaniu z podręczników lub innych materiałów.
4. Gdy grupy przygotowują swoje tabele, zorganizuj wizytę w galerii, aby mogli się przekonać, czy są jakieś różnice.
5. Podsumuj pytając: Czy to było trudne? Dlaczego? Czy ktoś mógłby podać przykład każdego nagłówka (celu, wyniku, wskaźnika itp.)? Gdy przystępujemy do planowania, od którego miejsca zaczynamy?
6. Przedstaw logikę matrycy logicznej.
7. Przedstaw logikę „Jeśli... to...”. Czy ktoś może podać prosty przykład logiki „jeśli... to...”, przechodząc od dołu matrycy logicznej do góry – jak mogłaby wyglądać logika od działań do celu dla projektu, którego celem jest zmniejszenie zachorowalności na malarię?
8. Zwróć uwagę, że później będziemy jeszcze analizować poszczególne elementy bardziej szczegółowo.

Ćwiczenie 9

Cele i wyniki (1 godzina 15 minut)

Cel:

- Uczestnicy i uczestniczki uczą się i ćwiczą redagowanie celów i wyników.

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki pracują samodzielnie, redagując sformułowania celu i wyniku, zanim przedstawią i przedyskutują je w grupie.

Przygotowanie i materiały

PowerPoint oraz papier i pisaki

Przebieg

1. Przedstaw przykłady sformułowania celu. Zapytaj grupę, jakie elementy musimy uwzględnić, gdy formułujemy nasz cel? Np. że musimy znaleźć sposób na jego mierzenie, musimy opisać sytuację przyszłą (oznacza to, że będziemy używać odpowiednich form gramatycznych). (5 minut)
2. Poproś uczestników i uczestniczki, by odliczyli po kolei do 3 (uwaga, dopasuj temat do powstałych w ten sposób grup).
  1. Poproś wszystkie „jedyńki”, aby pracowały indywidualnie nad sformułowaniem ogólnego celu oraz celu szczegółowego dla projektu, który dotyczy zwalczania biedy w konkretnym kraju.
  2. Poproś wszystkie „dwójki”, aby pracowały indywidualnie nad sformułowaniem ogólnego celu oraz celu szczegółowego dla projektu, który dotyczy korupcji władzy.
  3. Poproś wszystkie „trójki”, aby pracowały indywidualnie nad sformułowaniem ogólnego celu oraz celu szczegółowego dla projektu,

który dotyczy budowania pokoju i spójności społecznej.

(10 minut)

3. Teraz poproś wszystkie „1”, „2” i „3”, aby zebrały się w grupach i przedstawiły swoje ogólne i szczegółowe cele. Krąż po sali i bądź do dyspozycji osób uczestniczących, jeśli będą mieć pytania związane z prawidłowym formułowaniem celów. (15 minut)
4. Daj każdej osobie czas na przeformułowanie jej celów (jeśli chce), tak aby każdy był zadowolony. (5 minut)
5. Teraz poproś, aby każdy indywidualnie zapisał sformułowanie wyniku, rezultatu dla swojego celu. (10 minut)
6. Ponownie poproś wszystkie „1”, „2” i „3”, aby zebrały się w grupach i przedstawiły swoje sformułowania wyników, rezultatów. Krąż po sali. (15 minut)
7. Daj każdemu czas na przeformułowanie jego wyników (jeśli chce). Poproś uczestników i uczestniczki, aby umieścili swoje cele i wyniki na ścianie. Podczas przerwy sprawdź sformułowania i po przerwie przedstaw sugestie i zalecenia, które pozwolą lepiej redagować cele i wyniki. (5 minut)

Ćwiczenie 10

Założenia (45 minut)

Cel:

- Uczestnicy i uczestniczki uczą się i ćwiczą redagowanie założeń.
-

Streszczenie

Prezentacja na temat założeń; następnie uczestnicy i uczestniczki spisują swoje założenia dotyczące ich celu szczegółowego i wyników.

Przygotowanie i materiały

PowerPoint oraz papier i pisaki

Przebieg

1. Opcjonalnie: rozpocznij od rozgrzewki umysłu:
Dwójka bokserów toczy pojedynek. Walkę zaplanowano na 12 rund, ale kończy się po sześciu rundach nokautem, choć żaden mężczyzna nie zadał ani jednego ciosu. Jak to jest możliwe? – to była walka dwóch kobiet. (to tylko jeden z wielu przykładów na założenia, jakie czynimy cały czas).
2. Odczytaj prezentację PowerPoint: Dlatego właśnie staramy się myśleć schematem: „Jeśli... oraz... to...” – przy czym to „oraz” odnosi się właśnie do naszych założeń. (5 minut)
3. Przedstaw przykładowe założenia. Przekaż grupie, że nie musimy wprowadzać założeń dotyczących działań oraz że często nie ma też potrzeby przedstawiania założeń na poziomie ogólnego celu. Powinniśmy skupić się na szczegółowych celach i wynikach. (5 minut)
4. Zwróć uwagę, że powinniśmy podawać założenia tylko wtedy, gdy są bezpośrednio związane z sukcesem projektu, są prawdopodobne (ale nie zupełnie oczywiste), a nasza kontrola nad nimi jest niewielka. Jeśli nasz projekt opiera się na nierealistycznych założeniach, musimy zmienić strategię. Ponadto, jeśli możemy zrobić coś, by założenie spełniło nasze oczekiwania, to powinno ono raczej być elementem naszej strategii (dlatego możemy je usunąć z kolumny założeń). (5 minut)
5. Poproś uczestników i uczestniczki, aby określili przykładowe założenie, które uwzględniamy planując te warsztaty, np. że osoby uczestniczące się zjawiają. Teraz poproś uczestników i uczestniczki, aby indywidualnie określili przykłady założeń dla szczegółowych celów i wyników, które opracowali w poprzednim ćwiczeniu, zapisali je na karteczkach samoprzylepnych i przedyskutowali je na forum. (20 minut)
6. Jednym ze sposobów na identyfikację założeń jest badanie zewnętrznego otoczenia, w którym projekt ma być realizowany. Należy to zrobić w fazie analizy. Przedstaw metodę analizy PEST i przedstaw przykład M-Pesa. Czy osoby uczestniczące potrafią wskazać jakieś założenie odpowiadające temu przykładowi? (10 minut)

Ćwiczenie 11

Wskaźniki (1 godzina 55 minut)

Cel:

- Uczestnicy i uczestniczki uczą się i ćwiczą wyznaczanie wskaźników.

Streszczenie

Prezentacja omawiająca wskaźniki, instrumenty weryfikacji i podstawy pomiaru na forum, informacja zwrotna i możliwość ćwiczenia w konstruowaniu wskaźników oraz instrumentów weryfikacji, zwieńczona wspólną refleksją.

Przygotowanie i materiały

Prezentacja PowerPoint i papier

Przebieg

1. Przekaż grupie: Teraz przyjrzymy się wskaźnikom. Czy we wcześniej wspomnianym wierszu osoby odnajdują wskaźnik? – To oczywiście czubki drzew.
2. Poproś uczestników i uczestniczki, by przedstawili na forum swoje pomysły na wskaźniki opisujące kolejne punkty umieszczone na slajdzie. Przedstaw prezentację i zapytaj, czy osoby uczestniczące wiedzą, dlaczego przyjęcie dobrych wskaźników jest tak ważne i w jaki sposób może nam pomóc w trakcie całego cyklu projektu? Np. monitoring i ewaluacja, mogą pomóc nam w sprawdzeniu, co faktycznie się dzieje, pozwalają wyznaczyć cele i koncentrują na nich naszą uwagę. (15 minut)
3. Poproś uczestników i uczestniczki, aby przez 10 minut zastanowili się nad przykładami wskaźników dla każdego z celów i wyników. Zbierz przykłady na forum. Przedstaw wypełnioną tabelę z przykładowymi wskaźnikami, powiedz, że wskaźniki mówią o tym, co chcemy mierzyć, zaś metody weryfikacji pokazują, jak będziemy to robić. (15 minut)
4. Wróć do ćwiczenia 3: matryca logiczna oczekiwań ze strony 225 i wskaż, jakie mogłyby być wskaźniki i metody weryfikacji w tym przypadku.
5. Podkreśl, że w celu opracowania dobrych wskaźników trzeba wyznaczyć wartość początkową oraz wskazać cele. Dane bazowe zebraliśmy już na początku tego szkolenia, wykorzystując koła celów (być może robiliście także analizę potrzeb). (5 minut)
6. Wyjaśnij zasadę QQT (ang. Quantity, Quality, Time – ilość, jakość, czas), która jest pomocna w określaniu wskaźników, zapewnia, że będą one konkretne i określone czasowo i będą się odnosiły do precyzyjnych wartości, które składają się na naszą wartość początkową. Poproś uczestników i uczestniczki, aby przedstawili propozycje dla wskaźnika obejmującego ilość, potem jakość, a następnie czas. (10 minut)
7. Wyjaśnij, że innym sposobem na myślenie o wskaźnikach jest zasada SMART. Zapytaj, czy ktoś zna zasadę SMART. Przedstaw znaczenie i powiedz, że w podręczniku znajduje się jej pełne rozwinięcie. Poproś osoby uczestniczące, aby w parach lub trójkach (siedzących blisko siebie) zastanowiły się, dlaczego w podanych przykładach pierwszy wskaźnik jest słaby. Zbierz informację zwrotną na forum, dlaczego te słabe wskaźniki są nienajlepsze (kolumna „dlaczego” na slajdzie prezentacji powinna być usunięta). (10 minut)

	Wskaźnik	Metoda weryfikacji	Założenia
Wyniki: Szkolenia dla osób prowadzących szkolenia i partnerów zrealizowane. (sub-wynik): Podręcznik metody matrycy logicznej	Liczba przeszkolonych osób facylitujących i partnerów. Cel 2012-2013 w rozbiciu na regiony. Liczba osób z grupy	Dane: podpisane listy osób uczestniczących Kwestionariusz poszkoleniowy (6 miesięcy później)	Liczba uczestników i uczestniczek szkolenia nie przekracza 20% liczby pierwotnych zgłoszeń.

opublikowany i rozdystrybuowany w grupie docelowej.	docelowej korzystających z podręcznika. Cel...		

Ćwiczenie ze wskaźnikami:

1. Teraz uczestnicy i uczestniczki będą mieli czas na sporządzenie wskaźników i metod weryfikacji szczegółowych celów i wyników, które opracowali podczas poprzednich ćwiczeń (lub, jeśli wolą, mogą wybrać inny projekt); mogą korzystać z dostępnych materiałów. Zadbaj, aby wskaźniki odpowiadały zasadom SMART/QQT. (20 minut)
2. Wsparcie: poproś uczestników i uczestniczki, aby podzielili się na grupy po 3 osoby. Każda osoba powinna przedstawić swoje wskaźniki pozostałym dwóm osobom z grupy, które z kolei służą wsparciem w uwzględnieniu zasad SMART i QQT. Odwiedzaj grupy i sprawdzaj ich

pracę. Przedyskutujcie wyniki na forum i wyjaśnijcie wszelkie wątpliwości. (30 minut)

3. Przypomnij grupie: wasze wskaźniki dają podstawę do mierzenia sukcesu, a to jest niezwykle ważne dla procesu wewnętrznego uczenia się, wiarygodności, przejrzystości w projekcie... Wskaźniki i metody ich weryfikacji stanowią podstawę monitorowania i ewaluacji. Upewnijcie się, że osoby zaangażowane w gromadzenie danych i zarządzanie nimi są również zaangażowane w definiowanie wskaźników, tak aby miały jasność swojej roli. Działania związane z monitoringiem i analizą danych powinny zostać ujęte jako część planu działań.

Wskaźniki SMART ¹⁰	szczęgółowy cel	Słaby wskaźnik	Dlaczego?	Lepszy wskaźnik
Specific (konkretne) Czy jest jasne, co mierzysz?	Zwiększona świadomość i partycypacja społeczności w podejmowaniu decyzji.	Lokalni decydenci konsultują się z opinią publiczną w podejmowaniu decyzji	„Decydenci” nie są zdefiniowani.	Konsultacje władzy samorządowej z osobami ze społeczności są realizowane co roku. Od 1000 do 4000.
Relevant (istotne) Czy to są właściwe dane do ukazania postępu ku sukcesowi?	Zwiększenie trwałości inicjatyw społecznych.	Grupa docelowa przeszkolona w zakresie zdolności przywódczych.	Dokonano ambitnego założenia, że to zdolności przywódcze prowadzą do trwałości projektów.	Odsetek projektów nadal działających po 18 miesiącach od ich zakończenia wzrasta z 50 do 70%.
Attainable (osiągalne) Czy założenie, że osiągniesz wyniki, które wskazujesz, jest realistyczne?	Wzrost produkcji rolnej lokalnych rolników.	Zbiory lokalnych rolników rosną co roku o 80%	Wartość % jest bardzo wysoka, zwłaszcza że wzrost miałby się zwiększać. Nie ma też wskazania, jakie to zbiory.	Średni roczny zbiór rolników uczestniczących w projekcie jest o 5% wyższy od linii bazowej w roku pierwszym i o 15% wyższy później.

¹⁰

Adaptowano za UNDP, Signposts of development, RBM w UNDP: Wybór wskaźników

Ćwiczenie 12

Refleksje nad ramą logiczną (15 minut)

Cel:

- Refleksja nad poznanym materiałem. Odpowiedzi na pytania i sygnalizacja kolejnych informacji.
-

Streszczenie

Podsumowanie krótko omawiające poznany materiał i dyskusja nad zagadnieniami istotnymi dla osób uczestniczących.

Przygotowanie i materiały

PowerPoint

Przebieg

1. Zaznacz, że nie będziemy obszernie omawiać zagadnień planowania działań oraz wkładu. To jest naprawdę proste, a na stronie 217 Podręcznika znajduje się prezentacja wykresu Gantta – który jest tylko jedną z wielu metod planowania działań i harmonogramów. Omówiono tam również zagadnienie łączenia działań z wkładem (czas, pieniądze, zasoby, które są potrzebne do zrealizowania projektu).
2. Na tym etapie warsztatów każda osoba uczestnicząca (lub chociaż większość grupy) powinna mieć już prawie kompletną matrycę logiczną (z wyjątkiem działań i wkładu). Zaproś grupę do zastanowienia się nad tym, co już przećwiczyła na warsztatach (przypomnij poszczególne ćwiczenia), nad logiką matrycy i aby sprawdziła czy ma jeszcze jakieś pytania dotyczące tych tematów. Poproś osoby, aby podzieliły się między sobą najważniejszymi informacjami, czego się nauczyli, a także wyzwaniami, jakie sądzą że przed nimi stoją. Poproś o ich zapisanie.
3. Pogratuluj wszystkim osobom ich ciężkiej pracy. Zapytaj, jak się czują. Jeśli nie wszystko jeszcze jest zrozumiałe – bez obaw, matryce logiczne wymagają praktyki.

Ćwiczenie 12

Wyzwania metody matrycy logicznej (30 minut)

Cel:

- Identyfikacja rozwiązań potencjalnych sytuacji problematycznych.
-

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki spisują wyzwania, które przewidują w przyszłej pracy z LFA i opracowują rozwiązania.

Przygotowanie i materiały

Karteczki samoprzylepne w różnych kolorach.

Przebieg

1. Poproś osoby, by na kolorowych karteczkach spisały wyzwania, które przewidują w pracy z matrycami logicznymi.
2. Każde wyzwanie zapisujemy na odrębnej karteczce.
3. Poproś teraz osoby, aby przylepiły te wyzwania na ścianie. Gdy to zrobią, pogrupuj je w kategorie.
4. Teraz poproś osoby, aby przyjrzały się ścianie i wyszukały takie 2 wyzwania, które ich zdaniem są najtrudniejsze do pokonania i na karteczce w

innym kolorze zapisali sposoby pokonania takiej trudności.

5. Uczestnicy i uczestniczki przylepiają rozwiązania obok wyzwań.
6. Rozpocznij dyskusję na temat wyzwań i proponowanych rozwiązań.
7. Podsumuj aktywność: Jednym ze sposobów na pokonanie wyzwań jest wzajemne wspieranie się. Zaproponuj utworzenie grupy na Ningu lub podobne rozwiązanie, gdzie każda osoba będzie mogła dzielić się swoimi przykładami matrycy logicznej i pytać pozostałych o pomysły oraz opracowywać wspólnie z innymi sformułowania celów i wskaźniki. Zawróć uwagę grupy, że Podręcznik daje nam możliwość zabrania ze sobą do domu zbioru tego, czego się nauczyliśmy i co ćwiczyliśmy podczas warsztatów.

Ćwiczenie 14

Identyfikacja ryzyk i metod ich niwelowania (1 godzina)

Cel:

- Większa efektywność w rozwiązywaniu problemów społecznych w naszych społecznościach.
-

Przygotowanie i materiały

Karteczki samoprzylepne w różnych kolorach.

Przebieg

1. Poproś uczestników i uczestniczki, by na kolorowych karteczkach spisali ryzyka, które przewidują w realizacji inicjatyw społecznych.
2. Każde ryzyko zapisujemy na odrębnej karteczce.
3. Poproś uczestników i uczestniczki, aby przylepili te ryzyka na ścianie. Gdy to zrobią, pogrupuj je w kategorie.
4. Teraz poproś osoby, aby przyjrzały się ścianie i wyszukali takie 2 ryzyka, które ich zdaniem są najtrudniejsze do uniknięcia i na karteczce w innym kolorze zapisali sposoby uniknięcia takiego ryzyka.
5. Osoby uczestniczące przylepiają sposoby uniknięcia obok ryzyk.
6. Rozpocznij dyskusję na temat ryzyk i proponowanych rozwiązań. Rozwiązania te możemy włączyć do naszej strategii, aby unikać ryzyk.

Ćwiczenie 15

Prezentacja planów, konsultacje i wymiana poglądów (1 godzina 30 minut)

Cel:

- Większa efektywność w rozwiązywaniu problemów społecznych w naszych społecznościach.
-

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki mają okazję do dokonania przeglądu swoich planów i usłyszenia opinii pozostałych osób.

Przygotowanie i materiały

brak

Przebieg

1. Zaproś osoby uczestniczące do przedstawiania swoich planów na projekty w społecznościach. Zachęć pozostałe osoby do dzielenia się swoimi przemyśleniami i opiniami. Zaproś także osoby aby w czasie rozmów poszukiwały obszarów synergii, zawiązywania partnerstw i budowania wspólnych inicjatyw.
2. Wykorzystaj technikę Kawiarni (patrz str. 29 Podręcznika programu Aktywna Społeczność) lub dokonajcie prezentacji pomysłów na forum.

3. Stosuj doceniające pytania, aby wesprzeć ten proces.

1. Co inspiruje was w tym pomysle?
2. Jaki wkład moglibyście wy wnieść, aby zwiększyć efektywność planu?

4. Pozwól także uczestnikom i uczestniczkom wyrazić swoje opinie o mocnych stronach, słabych stronach, możliwościach i zagrożeniach projektów i zachęć do budowania na mocnych stronach i możliwościach oraz poszukiwania pozytywnego sposobu pracy ze słabymi stronami i zagrożeniami.

Rozwiązania te możemy następnie włączyć do naszej strategii, aby lepiej zarządzać ryzykiem.

Ćwiczenie 16

Komunikowanie o Twoim projekcie (45 minut)

Cel:

- Większa efektywność w rozwiązywaniu problemów społecznych w naszych społecznościach.
-

Streszczenie

Uczestnicy i uczestniczki mają okazję do dokonania przeglądu swoich planów i usłyszenia opinii pozostałych.

Przygotowanie i materiały

stoper

Przebieg

1. Podziel osoby uczestniczące na grupy po 5-6 osób. Poproś grupę, by wyobraziła sobie, że jedna z osób wraca do swojej społeczności i właśnie wsiada do windy, mając na sobie koszulkę z napisem Aktywna Społeczność, gdy do tej samej windy wchodzi również ważna osoba, która ma władzę i wpływ na decyzje. Osoba ta pyta „o co chodzi z tymi Aktywnymi Obywatelami?”, po czym wciska guzik 20. piętra i wiesz, że masz 1 minutę na opowiedzenie jej o Aktywnych Obywatelach i Obywatelkach i swoim projekcie inicjatywy społecznej. Osoby uczestniczące powinny uczynić tę informację najważniejszym przekazem, jaki osoba decyzyjna usłyszy tego dnia.
2. Poproś grupy, aby uzgodniły, co chcą przekazać osobie decyzyjnej w czasie tej jednej minuty.
3. Przekaż grupie: „Ojej! Chwilę po tym, jak osoba decyzyjna wybrała piętro 20, zmieniła zdanie i wcisnęła guzik 10. To oznacza, że macie tylko 30 sekund na opowiedzenie o Aktywnych Obywatelach i Obywatelkach.” Poproś grupy, aby przemyślały ponownie to, co chciały przekazać, tak aby zmieścić się w 30 sekundach.
4. Teraz powiedz osobom, że osoba decyzyjna przypomniała sobie, że na 5. piętrze zostawiła ważną kopertę i nagle wciska przycisk 5. piętra, tak więc macie tylko 15 sekund na to, by uczynić tę informację najważniejszym przekazem, jaki usłyszy ona tego dnia.

- Jak możemy informować o Aktywnych Obywatelach i Obywatelkach i naszym projekcie lokalnie?
- Kto może to zrobić?
- Jak możemy dzielić się doświadczeniami i czego możemy się nauczyć globalnie?
Co możemy zrobić, by mieć swój wkład w globalną sieć współpracy?

Podsumowanie

HANDOUT 1

Spółeczność nomadów, licząca prawie 1000 członków, żyła od lat w

Rok temu to stanowisko archeologiczne zostało wpisane na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego, a władze lokalne przyznały wspólnocie nomadów ziemię i mieszkania w niedalekim miasteczku.

Przez miniony rok napięcia pomiędzy mieszkańcami miasteczka a nowo przybyłymi nomadami rosły i w zeszłym miesiącu doszło do bójki pomiędzy młodym nomadą a mieszkańcem miasta. Media lokalne krytkowały nomadów za brak szacunku dla własności prywatnej i niewdzięczność mimo mieszkań i ziemi, którą otrzymali, krytkowały też władze lokalne za ten projekt przesiedleńczy.

kompleksie jaskiń położonych niedaleko znanych wykopalisk archeologicznych.

Lokalna organizacja pozarządowa (NGO) zwróciła się do Twojej organizacji z prośbą o radę, jak przygotować projekt zmierzający do powstrzymania wzrostu napięcia. Twoja pierwsza rekomendacja to przeprowadzenie analizy interesariuszy. Czym jest:

3. Cel analizy interesariuszy?
4. Wyniki (które osiągnięcie) podczas analizy interesariuszy?
5. Działania (które przeprowadzicie) w trakcie analizy interesariuszy?

HANDOUT 2

W wyniku wstępnej analizy zarysowaliście ogólny obraz sytuacji, obejmujący różne punkty widzenia, a są one następujące:

Miasteczko ma homogeniczną strukturę mieszkańców, 97% pochodzi z tej samej grupy etnicznej.

Stopa bezrobocia w tej wspólnotie jest obecnie dość wysoka (wzrosła o 5% w ostatnim roku) i wynosi 20%, zaś 5% lokalnej populacji żyje poniżej progu biedy (statystyki narodowe).

Raporty policji wskazują, że przemoc i przypadki nadużyć w miasteczku pozostają na stosunkowo niskim poziomie, ale mogą być niezbyt wiarygodne, ponieważ policja jest uznawana za nieskuteczną i skorumpowaną i są dowody na to, że policja przemyka oko na samosądy (wywiad środowiskowy). Zgodnie z lokalną kulturą kobiety nie są zbyt widoczne w życiu publicznym.

Znacząca większość (ok. 60%) mieszkańców miasta mocno sprzeciwiała się przesiedleniu przez władze, ponieważ nie życzyli sobie nomadów żyjących w ich wspólnotie. Większość społeczności nomadów (70%) nadal chce mieszkać w kompleksie jaskiń. Nomadów jest około 140-170.

Miejscowi archeolodzy skarżyli się władzom lokalnym i krajowym, że nomadzi często wracają do swoich jaskiń nocą i palą ogień, co ma wpływ na niektóre starożytne malunki w jaskiniach.

Przedstawiciele lokalnych władz odpowiedzialni za ochronę jaskiń wynajęli niedawno (miesiąc temu) uzbrojoną ochronę do patrolowania kompleksu jaskiń wieczorami. Ochroniarze mają rozkaz użycia siły, jeśli to konieczne.

Starszyzna nomadów i kilku szanowanych mieszkańców miasta wyrażają zainteresowanie zorganizowaniem spotkania.

Nomadzi i lokalni mieszkańcy miasta mówią tym samym językiem. Archeolodzy mówią głównie

innym językiem, a lokalna NGO mówi oboma językami.

Dogłębsza analiza z różnych punktów widzenia:

Lud nomadów

Często okazują szacunek mieszkańcom miasta, samych siebie uważają za outsiderów. Starszyzna nomadów opowiada się za nawiązaniem dialogu i przyjmie większość propozycji dotyczących procesu, miejsca i osób uczestniczących, niezależnie od ich interesów.

Młodzież nomadów szanuje swoją starszyznę, ale nie jest zbyt zainteresowana nawiązywaniem dialogu z mieszkańcami miasta.

W publicznych sytuacjach zazwyczaj wypowiadają się mężczyźni. Niemniej jednak kobiety-nomadki są bardzo aktywne i widoczne w swojej wspólnotie, w tym także w zakresie zarabiania na utrzymanie (sprzedają biżuterię, głównie turystom).

Nomadzi są myśliwymi i regularnie noszą broń i noże, co wynika z tradycji.

Nomadzi kochają sport i kilku z nich mówi wieloma językami, w tym także językiem archeologów.

Archeolodzy

Pochodzą z różnych krajów, ale mówią wspólnym językiem, większość z nich spędza tylko kilka miesięcy na stanowisku Dziedzictwa Kulturowego, po czym wraca do swojego kraju. Tylko dwie osoby z nich mieszkają tu na stałe. Archeolodzy mieszkają w miasteczku, niektórzy są zaprzyjaźnieni z mieszkańcami miasta.

Archeolodzy nie uważają, aby napięcia pomiędzy nomadami a mieszkańcami miasta były ich sprawą i są bardzo ostrożni przy włączaniu się w proces

dialogu. Archeolodzy mają znaczny wpływ na to, jak lokalne władze podchodzą do problemu jaskiń.

Szanowani mieszkańcy miasta

Najczęściej wypowiadający się na ten temat mieszkańcy miasta mają różne pochodzenie: lokalni właściciele ziemscy, prawnik miejski, dyrektorka banku i znany rzeźnik. Mają silne powiązania z lokalnymi mediami oraz z władzami lokalnymi, choć ostatnio dochodziło do napięć z przedstawicielami władzy. Mieszkańcy miasta chcieliby zaproponować duże publiczne zebranie w ratuszu, z udziałem osób ze społeczności nomadów, władz lokalnych i mediów.

Wszyscy mieszkańcy miasta mają szacunek wobec pracowników NGO, ale są też niepewni ich stanowiska, ponieważ niektórzy z nich to obcokrajowcy i wynagrodzenie pracowników NGO jest dość wysokie. Krążą także pogłoski, że NGO otrzymała duży grant od rządu centralnego i niektórzy w mieście zastanawiają się, co stało się z tymi pieniędzmi.

Mieszkańcy miasta oczekują szybkiego i łatwego rozwiązania, a szanowani mieszczenie przygotowują swój własny dokument zatytułowany „Droga naprzód”, który opisuje, jak tę sytuację rozwiązać.

Władze lokalne

Władze lokalne poświęcają wiele czasu na ochronę stanowiska archeologicznego i jaskiń, ponieważ obawiają się o zainteresowanie międzynarodowych mediów świeżo mianowanym Pomnikiem Dziedzictwa Kulturowego. Władze lokalne sprzeciwiały się planowi przesiedlenia, ponieważ chciały, aby nomadów przesiedlono gdzie indziej, ale rząd centralny postanowił, że nomadów należy przenieść do najbliższego miasteczka. Choć lokalne władze nie mają już jurysdykcji nad stanowiskiem archeologicznym (przejął ją rząd centralny), to nadal mają jurysdykcję nad pobliskimi jaskiniami i są w tej materii decydem. Władze lokalne nie uważają napięć pomiędzy mieszkańcami miasta a nomadami za duży problem i nie poświęcały zbyt wiele uwagi niedawnym artykułom prasowym, które były wobec nich krytyczne.

Rząd centralny

Rząd centralny odmówił komentarza w sprawie. Informatorzy z kręgów partii rządzącej wskazali, że w rządzie centralnym są osoby, które są zaniepokojone tą sytuacją, ale sądzą, że rozwiązaniem sprawy powinny zająć się władze lokalne.

NGO

NGO to oddział międzynarodowej organizacji pozarządowej, która zajmuje się różnymi projektami, od zdrowia po zarządzanie, mediacje i rozwiązywanie konfliktów. Lokalny oddział skupia się przede wszystkim na niewielkiej klinice, ale organizował także serię skutecznych imprez sportowych o przesłaniu antynarkotkowym i antyalkoholowym.

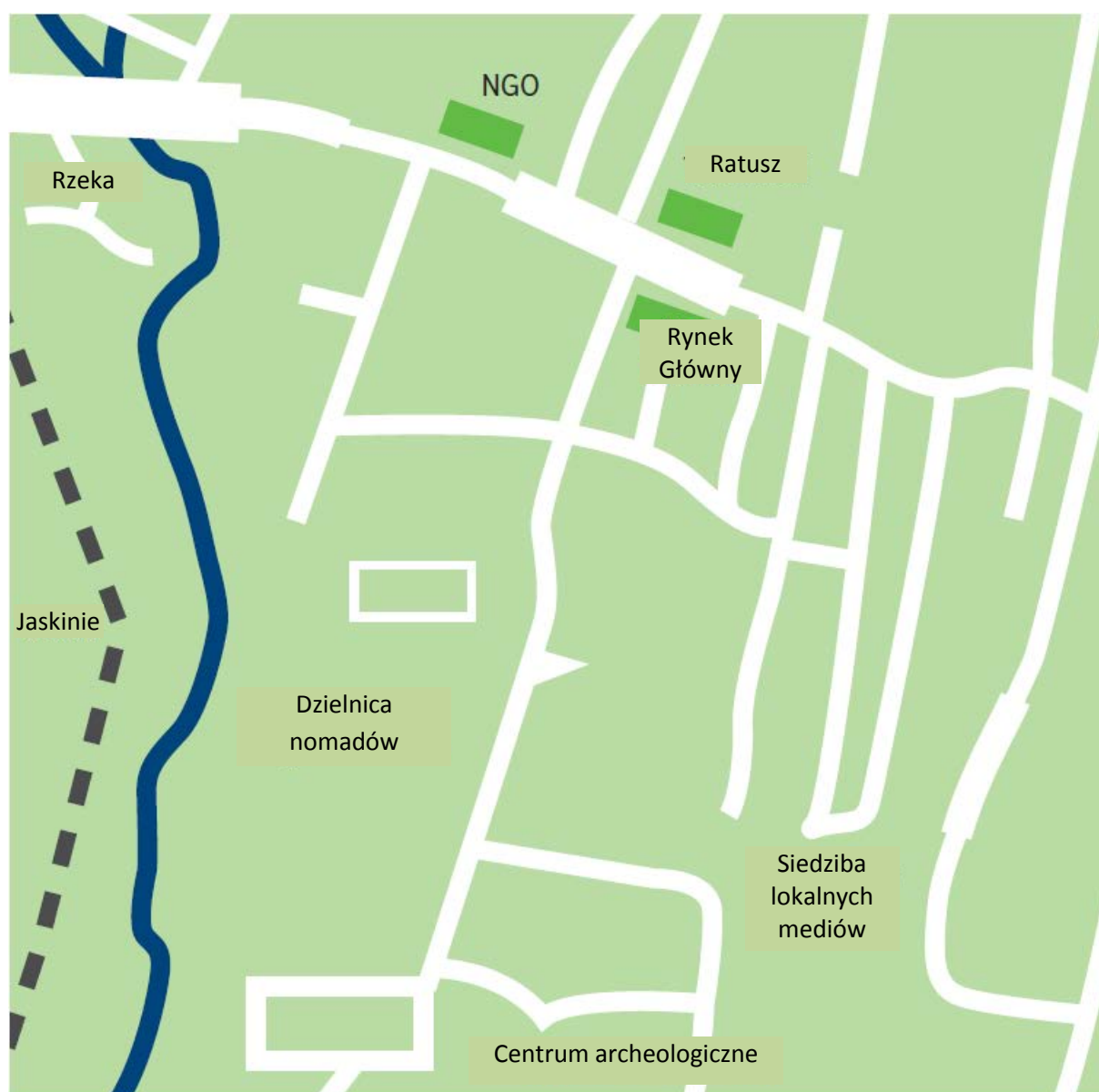
NGO ma dobre relacje z władzą lokalną. Lokalne media pisały w przeszłości o jej inicjatywach sportowych. To lokalne biuro postrzegane jest przez centralę NGO jako jeden z flagowych przykładów sukcesu. NGO ma obecnie nieco zasobów w formie czasu osób w nim pracujących, ale ma też bardzo niewielki budżet na dodatkowe działania (równowartość 300 GBP). NGO urządziła przy swojej siedzibie salę szkoleniową, w której czasem organizuje warsztaty z mobilizowania osób w społecznościach.

Lokalne media

Lokalne media prowadzi grupa mieszkańców miasta, mają stację radiową i gazetę codzienną, przygotowują też cotygodniowy program telewizyjny.

Lokalne media muszą mierzyć się ostrą konkurencją popularnych gazet ogólnokrajowych, radia i telewizji, które wszystkie są w mieście dostępne. Ostatnimi czasy poświęcały wiele uwagi napięciom pomiędzy nomadami a mieszkańcami miasta, jako że to gorący lokalny temat i tylko oni o nim piszą.

Lokalne media są mocno powiązane z mieszkańcami i powszechnie uważa się, że wyrażają opinię ogółu. Lokalna grupa medialna należy jednak do regionalnego właściciela ziemskiego, który niedawno angażował się w spór prawny z lokalną władzą i na osoby pracujące w gazecie wywierane były naciski, by krytykować władzę lokalną za przesiedlenie nomadów.

ZAŁĄCZNIK 2

PORADNIK KOMUNIKACJI PUBLICZNEJ

Pozyskiwanie zainteresowania mediów

Działalność międzynarodowa, zwłaszcza ta angażująca młodych ludzi, może stanowić interesujący temat dla mediów; program Aktywna Społeczność daje po temu wiele okazji. Masz możliwość zapewnić Twojej inicjatywie oprawę w mediach lokalnych i regionalnych, a ten poradnik Ci w tym pomoże. Informacje w Waszej lokalnej gazecie, w lokalnym radiu lub telewizji pozwalają na przedstawienie Twojego sukcesu szerszej publiczności i mogą oznaczać dobrą reklamę dla Twojej organizacji. Promocja programu Aktywna Społeczność w mediach zwiększa też rozpoznawalność programu i może pomóc innym młodym ludziom i organizacjom w zrozumieniu, co program oferuje i zachęcić ich do zaangażowania się.

Poradnik ten obejmuje:

- 9. Podstawy przygotowania komunikatu prasowego
- 10. Kontakty z mediami
- 11. Co dalej?
- 12. Pięć rad na pozyskanie zainteresowania mediów**

Złote Zasady Media Relations

Czy chcesz zaprosić lokalną prasę na prezentację inicjatywy Aktywnych Obywateli i Obywaterek, czy planujesz konkretne wydarzenie, jest kilka prostych zasad, o których musisz pamiętać:

Znaj swoje media

- 13. Sprawdź, jakie media działają na Twoim terenie; będzie to zapewne lokalna gazeta, telewizja lub radio; kup kilka wydań, zorientuj się, kto pisze o projektach młodzieżowych, młodych ludziach lub sprawach społeczności lokalnej. Znajdź dane kontaktowe takiej osoby (e-mail, numer telefonu) – albo na stronie internetowej gazety, albo zadzwoń o redakcji i poproś o tę informację.
- 14. Nawiąż relację z dziennikarzem lub dziennikarką. Dzwoń do tej osoby i pytaj o radę, o czym pisać aby ją to zainteresowało – niech Twoje nazwisko będzie mu znane.
- 15. Napisz do wydawcy z dużym wyprzedzeniem, że chętnie omówisz oprawę prasową Twojego wydarzenia. Zaproś wydawcę jako VIPa na Twoje wydarzenie.
- 16.** Jeśli działasz w większej organizacji, nie zapomnij o skonsultowaniu się z Waszą jednostką prasową lub odpowiadającą za komunikację (jeśli taka jest), ponieważ może ona udzielić Ci fachowych porad.

Niech Twoja historia się wyróżnia

Dziennikarze lubią prawdziwe historie z życia, tak więc jeśli Twój projekt miał realny wpływ na Twoje życie lub życie członków Twojej lokalnej społeczności – powiedz im o tym. Czy w trakcie realizacji Twojego projektu w ramach programu Aktywna Społeczność coś Cię zadziwiło? Czy teraz patrzysz na sprawy inaczej?

Czy to doprowadziło Cię do spotkania z ludźmi, których nie spodziewałeś się spotkać? Jeśli tak – to właśnie są historie, o których dziennikarze lubią pisać.

Daj im fakty

Przygotowanie komunikatu prasowego

Najlepszym sposobem poinformowania mediów o Twojej pracy z Aktywnymi Obywatelkami i Obywatelami i o Twoich inicjatywach społecznych jest komunikat prasowy.

Stworzyliśmy zestaw wzorów komunikatów prasowych, które możesz spersonalizować i wykorzystać w kontaktach Twoimi lokalnymi mediami. Możesz wykorzystać strukturę i podstawowe przesłania zawarte w tych wzorach, dopasować je do różnych form aktywności lub zapowiedzi, zareklamować przedsięwzięcia, jak np. wizyty kogoś z zewnątrz.

Dziennikarze zawsze mają za dużo do zrobienia i za mało czasu! Jeśli możesz przesłać im komunikat prasowy, mogą go potem wykorzystać z niewielkim nakładem pracy, a daje im on wszystkie fakty w dostępnej formie, chętnie dostaną od ciebie taką informację. Oznacza to także, że artykuły będą zawierały te informacje, które to Ty chcesz rozpowszechnić.

Komunikat prasowy musi być sporządzony w odpowiedni sposób. Dlatego podczas jego przygotowania weź pod uwagę poniższe wskazówki:

5. Daj im fakty

Twój komunikat prasowy powinien podsumowywać wszystkie ważne informacje. Powinien odpowiadać na następujących 5 pytań:

17. Kto – kto był zaangażowany? Np. „młodzi ludzie z...” lub „młodzi działacze z...”
18. Co – co zrobiliście? Np. „zorganizowali międzynarodowe spotkanie muzyczne z projektem młodzieżowym z Pakistanu.”
19. Gdzie – gdzie to miało miejsce? Np. „w centrum kultury” lub „w Pakistanie w ramach programu wymiany młodzieży.”
20. Kiedy – kiedy to się wydarzyło (to musi być zdarzenie niedawne, aby zyskało zainteresowanie mediów, chyba że nawiązujesz do efektów tego zdarzenia) – np. „po zrealizowaniu wymiany młodzieży w ramach program Aktywna Społeczność w sierpniu zeszłego roku, młodzi ludzie wdrażają teraz w życie pomysły, które opracowali w celu aktywnego zabrania głosu w społeczności poprzez...”
21. Dlaczego – dlaczego to zrobiliście lub dlaczego to jest teraz ważne? Np. „Członkowie grupy chcieli poznać inne sposoby kolegów i koleżanek z Pakistanu na zaangażowanie się w życie lokalnej społeczności i zastanowić się, jak mogliby angażować się inaczej w Opocznie, aby zachęcić innych młodych ludzi do pozytywnych inicjatyw...”

Kiedy czytasz sporządzoną już notatkę ponownie, dobrze jest zadać sobie pytanie: „No i co z tego?” Napisz wyraźnie, dlaczego dane działanie ma być ciekawe dla innych ludzi i dlaczego jest inne, ciekawe lub interesujące.

6. Krótko i na temat

Gdy czytasz artykuł w gazecie lub słuchasz wiadomości w radiu lub w telewizji, zauważysz, jak krótkie i precyzyjne są to przekazy. Musisz zredagować Twój komunikat prasowy w tym samym stylu, skupiając się na podstawowych komunikatach, których przekazania oczekujesz.

Jeśli się da, ogranicz swój komunikat do jednej strony A4, maksymalnie dwóch. Informacje dodatkowe dla dziennikarza można załączyć w „Uwagach dla wydawcy” na końcu komunikatu prasowego.

7. Ożyw Twoją historię

Wzór komunikatu prasowego oferuje Ci właściwą strukturę komunikatu prasowego i podstawowe przesłania dotyczące programu Aktywna Społeczność. Twoją rolą jest go ożywić Twoją historią!

Media interesują się osobistymi historiami, pamiętaj więc, aby zawrzeć w komunikacie cytaty z poszczególnych zaangażowanych osób. Zacytuj młodych ludzi, jeśli Twój projekt tego dotyczy. Cytaty powinny wyjaśniać, co ludzie sądzą o projekcie i w jaki sposób na nim korzystają.

8. Pozostań w kontakcie

Dziennikarz może po prostu wykorzystać Twój komunikat prasowy do napisania informacji, ale może będzie chciał pogłębić temat i nawiąże z Tobą kontakt, by dowiedzieć się więcej. Koniecznie umieść na końcu komunikatu prasowego dane kontaktowe, tak by można było się z Tobą skontaktować i zorganizować wywiad lub np. wizytę w szkole. Podaj adres e-mail oraz numer telefonu, najlepiej komórkowego.

Kontakt z mediami

Gdy przygotujesz już komunikat prasowy, musisz dostarczyć go do właściwych dziennikarzy. Gdy dzwonisz do lokalnej gazety, proś o połączenie z „news deskim”, zaś w radiu i telewizji z „planning deskim”.

Telewizja będzie zainteresowana tematem tylko wtedy, gdy jest kolorowa, stymulująca wizualnie historia, którą mogą nagrać.

Mogą Cię poprosić o streszczenie Twojej historii w 30 sekund, więc przygotuj sobie krótkie streszczenie zanim zadzwonisz. Poproś o adres e-mail, na który możesz przesłać dodatkowe informacje i przysyłać swoje komunikaty prasowe.

Zadzwoń na drugi dzień (lub później tego samego dnia), aby spytać, czy otrzymali informacje. Spytaj, czy potrzebują jakichś dodatkowych informacji lub czy są w stanie przybyć / przysłać fotografa na Twoje wydarzenie.

Dziennikarze potrzebują newsów, gdy są one nowe! Jeśli chcesz rozreklamować wydarzenie, dawaj o sobie często znać. Jeśli chcesz, by lokalne media wzięły udział w Twoim wydarzeniu, przekaz im informacje z dużym wyprzedzeniem – wyślij do nich komunikat prasowy co najmniej na tydzień przed wydarzeniem.

Jeśli wysyłasz komunikat ze zdjęciami po wydarzeniu, wyślij go od razu, póki jest jeszcze świeżą wiadomością – jeśli to możliwe jeszcze tego samego dnia. Dowiedz się, kiedy lokalna gazeta zamyka numer, aby mieć pewność, że zdążysz na czas.

Co dalej?

W dniu wydarzenia

Jeśli zapraszasz na wydarzenie dziennikarzy, upewnij się, że został wyznaczony ktoś do opieki nad nimi, kto może odpowiedzieć na ich pytania i zapewnić, by spotkali się z zachwyconymi uczestnikami, którzy są przygotowani do odpowiedzi na pytania (patrz „Wywiady” poniżej).

Zdjęcia

Dobre zdjęcia w wysokiej rozdzielczości, dokumentujące interesujące i kolorowe wydarzenia, mogą stanowić czynnik decydujący o zainteresowaniu mediów. Upewnij się, że został wyznaczony ktoś, kto będzie robił zdjęcia na wszystkich wartych zainteresowania wydarzeniach, tak by można było posłać je lokalnej prasie (jeśli nie będą w stanie przysłać własnego fotografa). Zapowiedz waszemu fotografowi, aby robił zdjęcia działania i ruchu, a nie tylko rzędków ludzi w garniturach!

Upewnij się, czy masz wszystkie wymagane zgody i pozwolenia (także od rodziców nieletnich) na wykorzystanie ich zdjęć i cytatów w mediach.

Wywiady

Przygotuj rzeczników do udzielania wywiadów, co może zdarzyć się albo na miejscu wydarzenia – jeśli dziennikarz bierze w nim udział, albo przez telefon.

Jeśli udzielasz wywiadu, pomyśl, o czym chcesz powiedzieć i jak w najlepszy sposób przekazać te informacje. Pomyśl o odbiorcach – nie wszyscy będą nauczycielami, nie nadużywaj więc edukacyjnego slangu! Zawsze staraj się nawiązać do programu Aktywna Społeczność, programu British Council oraz wspomnieć o stronie internetowej, na której ludzie mogą znaleźć więcej informacji o programie.

<http://www.activecitizens.britishcouncil.pl>

Poinstruuuj innych rzeczników – osoby, które były zaangażowane – i upewnij się, że są przygotowane do odpowiedzi na pytania dotyczące ich doświadczeń i że pamiętają o przekazaniu podstawowych przesłań.

Komunikacja kryzysowa

Jeśli w związku z Twoim działaniem dzieje się coś, co może przyciągnąć negatywne zainteresowanie mediów, jak np. wypadek lub zaginięcie jednego z uczestników wymiany partnerskiej, musisz niezwłocznie poinformować o tym zespół programu Aktywna Społeczność w British Council.

Jeśli gazeta lub agencja prasowa zadzwoni do Ciebie z pytaniami o wypadek, poproś o dane i powiedz, że oddzwonisz. Twój manager programu z British Council, pracujący w biurze prasowym British Council, może pomóc Ci w przygotowaniu podstawowych odpowiedzi dla mediów.

Podsumowanie - Pięć rad na pozyskanie oprawy medialnej

- „I co z tego?” Miej pewność, dlaczego Twoje działanie jest ciekawe, inne i warte opisanie.
- Buduj relacje. Dowiedz się, kto pisze o szkołach / edukacji w Twojej lokalnej gazecie i zapraszaj go na takie wydarzenia w szkole. Informuj go o przyszłych planach, którymi może być zainteresowany.
- Pamiętaj, aby zawsze mieć zgody na wykorzystanie materiału od zaangażowanych osób, w tym także od rodziców uczniów.
- Nie obrażaj się, jeśli lokalne media nie wykażą zainteresowania! Dziennikarze są pod stałą presją terminów, a lokalne media muszą ciąć koszty, w związku z czym ich pracownicy są bardzo obłożeni pracą. Trzymaj rękę na pulsie – kontaktuj się telefonicznie, nawet jeśli dziennikarz nie mógł przybyć na wydarzenie, wyślij komunikat prasowy i zdjęcia, a następnie zapytaj, czy dotarł.
- Jeśli uda Ci się uzyskać oprawę medialną Twojego wydarzenia – powiedz nam o tym! Prześlij nam e-mail ze szczegółami na adres: active.citizens@britishcouncil.org

Jeśli masz jakiegokolwiek pytania lub szukasz porady lub wsparcia w pozyskaniu mediów lokalnych, napisz do nas: active.citizens@britishcouncil.org

BIBLIOGRAFIA

Jake Chapman, 'System Failure 2', (Demos, 2004)

Hannah Lownsbrough, Joos Beunderman, 'Equally Spaced', (Demos, 2007)

Ian Chandler, 'Advocacy and Campaigning', (Bond, 2010)

Paulo Freire, 'Pedagogy of the Oppressed', (Penguin, 1993)

Naomi Klein, 'No Logo', (Flamingo, 2000)

Peter Robb, 'A Death in Brazil', (Bloomsbury, 2005)

Chinua Achebe, 'Things fall apart', (Penguin, 2006)

John Steinbeck, 'Grapes of Wrath', (Penguin Classics, 2000)

Marshall McLuhan, 'The Medium is the Message', (Penguin Classics, 2008)

Momodou Sallah and Sophie Cooper, 'Global Youth Work', (National Youth Agency, 2008)

Stephen L Elkin, 'Democracy and Citizen Competence', (Penn State Press, 1998)

Development Education Association, Training and Practice Manual, (DEA, 2007)

Merry White, 'Material Child: the coming of age in Japan and America', (University of California Press, 1994)

Claude Levi-Strauss, Myth and Meaning Cracking the Code of Culture, (Schocken, 1995)

Anne Hope, Sally Timmel, 'Training for transformation' (IDTG, 1984)

Dialog międzykulturowy

Christopher Wagner, Sustained Dialogue, Campus Network: www.sustaineddialogue.org/

Sarah vL. Campbell 'A Guide for Training Public Dialogue Facilitators', Everyday Democracy, studycircles.org

Mapping Dialogue, Pioneers of Change April 2006

http://www.collectivewisdominitiative.org/papers/pioneers_dialogue/10_open.pdf

Cooperrider, D. L., Whitney, D., & Stavros, J. M. (2003). Appreciative inquiry handbook.

Annis Hammond, Sue, The Thin Book of Appreciative Inquiry.

<http://www.library.wisc.edu/EDVRC/docs/public/pdfs/LIReadings/ThinBook.pdf>

Rama logiczna

Ortengren, K (2004) The Logical Framework Approach, SIDA.

Jensen, G (2012) The Logical Framework Approach How To Guide, DFID.

BOND (2001) Logical Framework Analysis for Beginners.

World Bank (2008) The Logical Framework A Handbook.

European Commission (2005), EQUAL Partnership Development Toolkit.

Centre for International Development and Training, University of Wolverhampton A Guide for Developing a Logical Framework.

Jim Rugh (2002), Comparisons between terminologies of different donor agencies for results/logical frameworks.

UNDP (2002) Signposts of development, RBM in UNDP: Selecting indicators.

Smart Toolkit www.smarttoolkit.net

Logical Framework, A list of useful documents, Monitoring and Evaluation News. Available online at <http://mande.co.uk/2008/lists/the-logical-framework-a-list-of-useful-documents/>

Linda Booth Sweeney and Dennis Meadows (2010) The Systems Thinking Playbook, Chelsea Green Meadows.

Strony internetowe

www.activecitizens.britishcouncil.org

www.facebook.com/pages/ActiveCitizens/104825699563373?v=wall

www.powercube.net

BIBLIOGRAFIA POLSKA DOTYCZĄCA DOCENIAJĄCEJ DOCIEKLIWOŚCI

6. Podręcznik wprowadzający do tematu (w j. angielskim)

http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADB195.pdf

7. podręcznik ułatwiający ćwiczenie zadania otwartych i doceniających pytań tematu (w j. angielskim)

http://connect.ala.org/files/2139/art_of_powerful_questions_world_cafe_pdf_14618.pdf

8. podręcznik dotyczący pracy w społecznościach metodą doceniającej dociekliwości (j. angielski)

<http://appreciativeinquiry.case.edu/uploads/An%20Appreciative%20Approach.5.pdf>

9. Podręcznik łączący podejście zarządzania różnorodnością i doceniająca dociekliwości tematu (w j. angielskim)

<http://tnij.org/uw78>

Więcej o doceniającej organizacji i jej liderach , liderkach:

- Doceniająca organizacja (j. angielski)

https://positivechange.org/wp-content/uploads/2011/12/Designing_Organizations.pdf

- Artykuł o miejscu doceniania w organizacji (w j. angielskim):

http://www.margiehartley.com/home/wp-content/uploads/file/APPRECIATIVE_INQUIRY_IN_Organizational_life.pdf

- Artykuł o tym jak wzmacniać ludzi w organizacji dzięki doceniającemu liderstwu (w j. angielskim)

<http://webuser.bus.umich.edu/spreitze/7%20questions%20org%20dynam.pdf>

GLOSARIUSZ

Poniżej znajduje się wyjaśnienie podstawowych pojęć używanych w tym programie.

Prezentujemy podstawowe definicje najważniejszych pojęć stworzone na potrzeby tego programu – mając na uwadze, że pozostają one przedmiotem dialogu i interpretacji. Bardziej szczegółowe wprowadzenie do każdego z nich znajduje się we wprowadzeniu do każdego z modułów programu.

Budowanie pokoju

Działania i inicjatywy podejmowane w średnim i długim okresie, których celem jest oddziaływanie na strukturalne podstawy konfliktu.

Cele

Cele długoterminowe

Dialog

W programie Aktywna Społeczność dialog odnosi się do rozmów, w których ludzie o różnych poglądach i punktach widzenia uczą się od siebie nawzajem i dzielą się doświadczeniem z innymi. Ten nacisk na uczenie się i dzielenie się z innymi odróżnia dialog od innych form konwersacji, takich jak debata czy negocjacje.

Grabieżcy

Jednostki lub organizacje, które sądzą, że pokój zagraża ich władzy, światopoglądowi, interesom i które starają się podminować działania na rzecz pokoju.

Inicjatywa społeczna

Inicjatywa społeczna to działanie na rzecz poprawy życia lokalnej społeczności. Obejmuje grupy ludzi działające wspólnie, na zasadzie wolontariatu lub non-profit, w celu wzmocnienia społeczności.

Interakcja

Odnosi się do dwustronnej relacji pomiędzy interwencją oraz kontekstem, w którym zachodzi, np. wpływ interwencji na kontekst i wpływ kontekstu na interwencję.

Interesariusze

Grupy, jednostki lub instytucje, które przyczyniają się do konfliktu i/lub są dotknięte konfliktem (w pozytywny lub negatywny sposób); i/lub są zaangażowane w rozwiązywanie konfliktu.

Interesy

Postawy i motywacje interesariuszy.

Interwencja

Odnosi się do różnych działań podejmowanych przez organizację w danym kontekście.

Konflikt

Konflikt to wieloznaczne pojęcie, które przyjmuje różne znaczenie w różnych grupach i w różnych kontekstach. Konflikt rozumie się przede wszystkim jako negatywne zjawisko równoznaczne z przemocą. Można jednakże rozumieć konflikt także jako złożony proces, który wskazuje na zmianę zachodzącą w społeczeństwie. Konflikt zachodzi, gdy jedna lub więcej stron żywią przekonanie, że ich interesy nie są zbieżne, wyrażają wrogie postawy lub podejmują działania, które niosą szkodę zdolności innych stron do realizowania swoich interesów. Konflikt wyzwala przemoc, gdy strony nie szukają już osiągnięcia swoich celów drogą pokojową. Mówiąc krótko, nie wszystkie konflikty interesów nacechowane są przemocą; ale wszystkie sprowadzają się do konfliktu interesów.

Czynniki konfliktu

Oto czynniki, które mają swój wpływ na wyzwolenie przemocy. Można podzielić je na trzy kategorie:

22. Strukturalne: te czynniki mogą być elementem składowym tkanki społecznej i znajdować swoje odzwierciedlenie w strukturach społecznych, politycznych lub ekonomicznych i mogą być warunkami wstępnymi wyzwolenia konfliktu.
23. Bezpośrednie: te czynniki tworzą środowisko, w którym konflikt może narosnąć lub eskalować.

24. Wyzwalające: są to z reguły pojedyncze wydarzenia lub działania; nawet ich antycypacja może wywołać lub przyczynić się do konfliktu.

25. Zapobieganie konfliktom: działania, procedury lub instytucje, których zamierzeniem jest unikanie zagrożenia lub użycia sił zbrojnych i podobnych form przymusu przez państwa lub grupy w celu rozwiązania sporów politycznych lub w celu uniknięcia wybuchu przemocy.

Dynamika konfliktu

Interakcje pomiędzy charakterem konfliktu, jego uczestnikami i przyczynami.

Rozwiązywanie konfliktu

Działania podejmowane w krótkim czasie w konkretnym celu – powstrzymania przemocy.

Wyczulenie na konflikt

Zdolność organizacji do zrozumienia kontekstu, w jakim się porusza; zrozumienia interakcji pomiędzy interwencją a kontekstem; działania w oparciu o zrozumienie tej interakcji w celu uniknięcia negatywnego wpływu i maksymalizowania pozytywnego wpływu.

Transformacja konfliktu

Transformacja systemów, struktur i relacji, które przyczyniają się do wybuchu przemocy i niesprawiedliwości. Długotrwały proces, obejmujący szerokie i złożone działania i wielu interesariuszy z różnych grup społecznych pracujących razem nad opracowaniem strategicznych celów i zmiany.

Otwartość na płęć kulturową

Tworzenie środowiska, które odzwierciedla zrozumienie dla różnych uwarunkowań sposobów życia mężczyzn i kobiet, dziewczynek i chłopców i odpowiada na ich oczekiwania i możliwości w tym zakresie.

Planowanie

Proces, w którym pewne problemy zostają zidentyfikowane, ich powiązania przyczynowo-skutkowe zostają przeanalizowane i opracowane zostają efektywne rozwiązania. Wynik tego procesu często przyjmuje formę programu obejmującego określone cele, działania, procesy realizacji i sprawdzalne wskaźniki postępu.

Planowanie wyczulone na konflikt: obejmuje analizę konfliktu w procesie planowania. Intencją jest uzyskanie konstruktywnego wpływu na kontekst i uniknięcie dalszego pogorszenia sytuacji oraz promowanie bardziej pokojowych i wydajnych rozwiązań.

Perspektywa praw człowieka

Ogólna rama pojęciowa procesu rozwoju człowieka, która jest oparta normatywnie na międzynarodowych standardach praw człowieka i kierowana operacyjnie w stronę promocji i ochrony praw człowieka. Są to normy, standardy i zasady międzynarodowego systemu praw człowieka zintegrowane w plany, polityki i procesy rozwojowe.

Płęć kulturowa (gender)

Społecznie i kulturowo uwarunkowane tożsamości, atrybuty, oczekiwania, możliwości, role i relacje związane z byciem kobietą lub mężczyzną w konkretnej sytuacji kulturowej, ekonomicznej, społecznej i czasowej.

Relacje

Interakcje pomiędzy interesariuszami na wielu płaszczyznach i ich postrzeganie tychże interakcji.

Rezultat

Wpływ danego działania lub różnica, jaką ono powoduje.

Stanowiska

Oznacza pozycje interesariuszy wobec danego zagadnienia lub w danym kontekście

Tożsamość i kultura

Tożsamość jest bezpośrednio związana z pytaniem „Kim ja jestem?” To nasz sposób postrzegania samych siebie i tego, jak to się zmienia pod wpływem postrzegania nas przez innych. Na potrzeby tego programu tożsamość można zdefiniować jako unikalne poczucie samego siebie (tożsamość indywidualna), a także kultur, które ze sobą wiążemy (tożsamość kulturowa). Kultura to przekonania, zachowania i postawy wyuczone i praktykowane w społeczności. Dojrzałe społeczności mają swoją własną kulturę.

Wpływ

Może być pozytywny lub negatywny. W stosunku do scenariuszy konfliktu wpływ oznacza interakcję przyczyniającą się do wzrostu lub zmniejszenia przemocy.

Spółeczność

Spółeczność może odnosić się albo do spółeczności geograficznej (np. Nairobi)

- albo do wspólnoty interesu (prawa niepełnosprawnych)
- albo jednego i drugiego, np. osób walczących o prawa niepełnosprawnych w Kenii.

Wynik

Konkretny produkt danego działania, który ma na celu osiągnięcie oczekiwanego rezultatu.

Zdolność

Możliwość, umiejętność i potencjał różnych osób do wywarcia pozytywnego lub negatywnego wpływu. Potencjał można zdefiniować w kategorii zasobów, dostępu, sieci współpracy i wpływu wyborczego, innych form wsparcia lub aliansów itp.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

